EHHSI MW
Carte apărută cu sprijinul Ambasadei Indiei la Bucureşti
şi sub atenta îngrijire a Excelenţei sale,
Domnul Ambasador Mani Lai Tripathi.

Bogdan Ficeac

INDIA

O POARTĂ SPRE ETERNITATE

Carte dedicată celei de-a 50-a aniversări

a Independenţei Indiei

Editura ROMCARTEXIM Bucureşti

Traducerea din engleză a interviului cu Excelenţa sa, Domnul Ambasador Mani Lai Tripathi, şi a materialelor documentare din finalul volumului a fost făcută de Daniela Neacşu.
© Bogdan Ficeac, 1997 ISBN 974-9142-50-8
Redactor: Doina Hanu
Tehnoredactare computerizată: Elena Tărlungeanu
Prelucrare computerizată a imaginilor: Diana Gheorghe
Tiparul realizat la SC ROMCARTEXIM SA, 1997 Str. Grigore Aexandrescu 89-97, Bucureşti 1, Tel. (01) 211 30 16, (01) 211 27 52

Aceasta este, într-adevăr, India!
Ţara visurilor şi a iubirilor romantice,
a bogăţiei fabuloase şi a celei mai negre sărăcii,
a splendorii şi crepusculului, a palatelor
şi colibelor, a tigrilor, elefanţilor şi cobrelor din
junglă, a foamei şi mirosurilor pestilenţiale,
a spiriduşilor şi uriaşilor din povestea lui Aladin,
Ţara a o sută de naţiuni şi a o sută de limbi,
a o mie de religii şi două milioane de zei,
leagănul umanităţii şi locul de baştină a limbilor
pământului, mamă a istoriei, bunică a legendelor,
stră-stră-bunică a tradiţiei care mai ieri
se împletea cu antichitatea altor naţiuni -
singura ţară de sub soare înzestrată
cu un interes nepieritor faţă de străini,
fie ei prinţi sau cerşetori, faţă de intelectuali
şi analfabeţi, înţelepţi şi nebuni, bogaţi şi săraci,
liberi sau înlănţuiţi, singura ţară din lume
pe care toţi doresc să o vadă şi, o dată ce
au văzut-o, chiar şi într-o privire fugară,
nu se vor mai despărţi de această amintire
nici pentru toate minunile pământului
puse la un loc.
(Mark Twain, **More Tramps Abroad,** 1897)

"India - a Gate to Eternity" allows
the Romanian reader to share with the author
the unique experience of discovering a legendary
land, which nas fascinated and still fascinates
the whole world.
The journalist's inquisitivness
and the writter's sensitivity made Bogdan Ficeac
not to limit himself to simply witnessing
the colourful sight of the streets in India,
or the unique monuments' magnificence,
but have also challenged him to unravel
and self-unravel the mistery of an amazing
and contrastful civilization, in which myths
and beliefs constitute part of reality
and help it to overcome
barriers of time...
The book comprises an extensive interview
with His Excellency Mr Mani Lai Tripathi,
Ambassador of India to România,
regarding different subjects,
from the Indian Caste System
to the problem of the Comprehensive
Test Ban Treaty...

Fascinaţia unei civilizaţii străvechi

Prima dată am fost în India în aprilie 1994, într-un grup de ziarişti invitaţi de compania TAROM cu ocazia inaugurării liniei aeriene Bucureşti - New Delhi - Calcutta. A fost o călătorie relativ obositoare, însă gazdele noastre, împreună cu partenerii lor indieni, au organizat un program incitant de trei zile, ce cuprindea vizitarea capitalei şi a oraşului Agra, unde se află celebra bijuterie arhitectonică a Orientului Mijlociu, Taj Mahal. M-am întors cu o febră de 40 de grade, probabil din cauza faptului că nu am reuşit să mă obişnuiesc cu mâncărurile excesiv de condimentate, sau poate pentru că nu m-am ferit suficient de jetul de aer condiţionat din autobuzul cu care am circulat aproape tot timpul. Timp de săptămâni am fost convins că nu mă voi mai întoarce niciodată acolo. Apoi fascinaţia locurilor deja văzute a început să-şi facă efectul. Tot mai des mă gândeam la oraşele pe care le vizitasem şi care nu reprezentau decât o mică parte din acel tărâm fabulos, răsfoiam atlasele şi albumele de călătorie imaginându-mi noi itinerarii, urmăream ştirile şi relatările din presă referitoare la evenimentele de acolo ca şi cum aş fi fost la faţa locului. Aşteptam, speram că într-o zi voi avea ocazia să mă întorc în India, poate pentru un timp mai îndelungat, spre" a trăi din nou fascinaţia acelei lumi aflate parcă dincolo de timp.
La câteva luni după scurta mea vizită la New Delhi şi Agra, Ambasada Indiei s-a adresat redacţiei ziarului *România liberă* cu propunerea realizării unui supliment

publicitar, care să fie inserat în interiorul ziarului, cu informaţii despre ţară, despre oamenii ei, despre realizările prezentului. M-am ocupat de supliment, însă materialele primite de la ambasadă mi s-au părut oarecum aride şi formale, chiar dacă urmau să apară într-un supliment cu regim de publicitate, motiv pentru care am propus introducerea unor rubrici şi articole de interes general, care să facă revista atrăgătoare pentru un segment cât mai mare de cititori.

Discuţiile referitoare la sumarul revistei mi-au oferit prilejul de a-l cunoaşte pe Ambasadorul Indiei la Bucureşti, Excelenţa sa Domnul Mani Lai Tripathi, care s-a dovedit a fi un partener de discuţii extrem de deschis şi de agreabil. Dialogurile noastre se legau foarte repede şi datorită faptului că eu îi vizitasem ţara, chiar dacă numai pentru trei zile. Am realizat şi un al doilea supliment publicitar, apoi eu am plecat la o bursă de un an în Statele Unite. La întoarcerea de acolo am scris o carte, *California, mirajul vestului,* prin care încercam să-i deschid cititorului român o fereastră către acel tărâm la care visează milioane de oameni. Cartea nu a fost neapărat un jurnal de călătorie, nici nu mi-am propus să fie aşa ceva, ci conţinea, pe lângă impresiile din diverse călătorii de-a lungul şi de-a latul statului, şi scurte incursiuni în istoria locului, mici biografii romanţate ale celor mai interesante figuri din perioada Goanei după Aur, observaţii asupra mentalităţii, a vieţii de zi cu zi, a funcţionării sistemului american de învăţământ ş.a.m.d. Nu am dorit să-l fac pe cititor să vadă California prin ochii mei, ci am încercat să-l duc pe el acolo. Din acest motiv am adăugat textului cărţii şi un fascicul de 32 de pagini de fotografii color. întotdeauna scenele create în mintea cititorului, oricât de fidel ar fi descrise de autor, diferă sensibil de original pentru simplul fapt că fiecare om îşi imaginează în felul său locurile despre care citeşte. însă, dacă descrierile sunt însoţite de fotografii, efortul de imaginaţie poate fi direcţionat către construcţii cal iiwil apropiate de realitate. Formula se pare că a avut **succes,** iar cartea s-a vândut bine. Am dăruit un exemplar şl Domnului Ambasador al Indiei, în preajma lansării. Am primit felicitările de rigoare, iar câteva zile mai târziu, cu prilejul unei alte discuţii, Domnul Ambasador şi-a exprimat interesul faţă de o carte similară, care să aducă un plus de informaţii cititorului român despre ţara domniei sale. Drept urmare mi-a propus o călătorie de documentare în India, călătorie al cărei rezultat să se materializeze în apariţia unui volum. Gând la gând cu bucurie, cum s-ar spune.

Singura problemă ce mai rămânea de rezolvat era legată de stabilirea perioadei în care urma să plec şi de durata acesteia. Guvernul indian invită frecvent ziarişti străini, însă vizitele cuprind de regulă două sau trei din marile oraşe: New Delhi, Calcutta, Bombay şi Bangalore. Or, eu doream să scriu o carte, nu doar câteva articole, de aceea inteţionam ca, în cele 15 zile, la cât a fost stabilită în cele din urmă durata vizitei mele, să văd cât mai multe locuri. După alte câteva schimburi de faxuri între Ambasada din Bucureşti şi New Delhi, mi s-a îndeplinit dorinţa de a-mi alege singur itinerariul.

Abia în acel moment a început greul, pentru că informaţiile despre locurile de mare interes din India sunt greu de găsit la noi. Din dicţionare, cărţi de călătorie, albume, monografii ş.a.m.d. este destul de dificil să alegi care sunt punctele de interes cele mai importante, mai ales într-o asemenea ţară fascinantă, de dimensiunile unui subcontinent. De la Ambasadă am primit o mulţime de broşuri turistice, albume, almanahuri, atlase şi, pe măsură ce le citeam, îmi dădeam seama că nici măcar două luni nu ar fi fost suficiente pentru a vedea doar "perlele" Indiei. Monumente uluitoare, rezervaţii naturale, locuri încărcate de istorie sunt presărate pe tot cuprinsul ţării, de la deşertul Thar din vest la câmpia Gangelui, de

la versanţii Himalayei din nord la ţinuturile tropicale ale sudului. în plus, doream să înţeleg câte ceva şi din istoria modernă a acestei ţări, despre modul în care s-a reuşit ca, alături de sate unde oamenii trăiesc la fel ca acum câteva mii de ani, să se înalţe insititute de cercetare ultramoderne în domeniul energiei nucleare sau al studiilor spaţiale. Am văzut şi un film de o jumătate de oră cu imagini din cele mai interesante locuri ale Indiei şi mi-am propus să trec cât mai multe dintre ele în itinerariul călătoriei mele.
India are o suprafaţă de 3.280.483 kiliometri pătraţi, deci este de aproape paisprezece ori mai mare decât România, iar numărul locuitorilor trece de 950 de milioane. Din prima excursie ştiam că reţeaua de drumuri este dezvoltată, însă nu există autostrăzi care să permită deplasarea rapidă dintr-un loc în altul, ci şosele obişnuite, în majoritate aglomerate cu camioane sau, în unele locuri, cu care trase de cămile ori vite, fapt ce limitează viteza de deplasare la 50-60 de kilometri pe oră. Trenurile sunt şi ele numeroase, însă pe distanţe lungi nu sunt de preferat din cauza timpului îndelungat de călătorie. în ce mă priveşte, aveam avantajul că mi se aprobase deplasarea cu avionul, dar existau o mulţime de locuri interesante, situate la distanţe apreciabile de aeroporturi, lucru ce făcea improbabilă trecerea lor în programul meu. Ar fi trebuit să pierd două sau trei zile numai cu drumul, aşa că trebuia să renunţ la gândul de a le vizita.
Majoritatea traseelor turistice destinate străinilor includ "Triunghiul de aur": Delhi - Agra (în special pentru Taj Mahal) - Jaipur, capitala Rajasthan-ului, supranumit şi "Oraşul Roz". La Delhi oricum ajungeam, pentru că era destinaţia aeronavei TAROM cu care urma să plec, însă nu am mai trecut în itinerar şi alte zile în plus pentru a vizita capitala, deoarece văzusem deja principalele locuri de interes cu doi ani în urmă. N-am trecut nici Agra,

pentru că vizitasem tot atunci Taj Mahal-ul şi fortul. Am pus în schimb Jaipur, cu gândul de a vedea şi alte locuri din acel stat al oamenilor aspri, a cărui jumătate vestică este ocupată de deşertul Thar. Eram fascinat de deşert, în Egipt, călătorisem ore întregi printre şirurile nesfârşite de dune şi de coline sterpe dintre Cairo şi Marea Roşie, în Statele Unite străbătusem zonele deşertice cu formaţiuni lunare, dar cu o varietate uluitoare de culori, între care roşul era predominant, din Arizona, Nevada, Utah şi sudul Californiei, fusesem pe câmpurile negre de lavă din insula mare a arhipelagului Hawaii şi ştiam că nici un deşert nu seamănă cu altul. Fiecare îşi păstrează doza proprie de mister. Doream să ajung în deşertul Thar pentru a vedea forturile vechi, masive, amplasate pe colinele stâncoase ce domină împrejurimile din jurul unor oraşe cu nume de rezonanţă precum Jodhpur sau Bikaner, dar mai ales voiam să văd bijuteriile arhitectonice din Jaisalmer, oraşul părăsit în mijlocul dunelor, devenit un loc de pelerinaj turistic, loc unde, în ianuarie şi februarie, se desfăşoară celebrul Festival al Deşertului. După ce am făcut rost de un orar al curselor aviatice din India şi de un mers al trenurilor, am realizat că drumul către Jaisalmer era foarte dificil pentru mine. Cel mai apropiat aeroport se afla la Jodhpur, la o distanţă de circa 300 de kilometri ce trebuiau apoi parcurşi, în vreo şapte-opt ore, cu un tren de noapte sau cu un autobuz, în plus, cursele aviatice între Jaipur şi Jodhpur erau din două în două zile, ceea ce ar fi însemnat că, pentru Jaipur şi Jaisalmer ar fi trebuit să aloc vreo cinci zile, deci o treime din timpul călătoriei mele. Am pus totuşi Jaisalmer la modul opţional, gândindu-mă că poate va exista vreo posibilitate de a ajunge acolo mai rapid, posibilitate de care eu nu avusesem cum să aflu.
La nord de Delhi se află ţinuturile himalayene, cu podişuri înalte, străjuite de piscuri ameţitoare, multe de peste 8.000 de metri, veşnic albe, cu văi încântătoare,

precum celebra Kashmir, cu trasee ideale pentru iubitorii drumeţiilor montane. Drumul până acolo însă este anevoios. Cursele aviatice sunt destul de rare iar transportul dintre localităţi se face cu autobuze leneşe sau cu trenuleţe a căror viteză de deplasare rareori depăşeşte 20 sau 30 de kilometri la oră din cauza numeroaselor serpentine. Deşi măreţia peisajului mă atrăgea, am renunţat la vizita în nordul muntos tot din cauza lipsei de timp. Singura destinaţie convenabilă pentru mine ar fi putut fi oraşul Amritsar, în Punjab, la graniţa cu Pakistan-ul, unde se află faimosul Templu de Aur, unul dintre locurile sacre ale sikhşiior. Am reţinut varianta alocării a două zile pentru Amritsar. în ceea ce priveşte atracţia muntelui, la plecare mi-am luat de la Ambasada Indiei din Bucureşti viză triplă, urmând ca la faţa locului să văd dacă era posibilă o prelungire cu două-trei zile, pe cont propriu, a călătoriei mele, pentru a mă duce la Katmandu, în Nepal. O altă variantă pentru a vedea munţii din lanţul himalayan ar fi fost să merg la Darjeeling, una dintre cele mai cunoscute şi frecventate staţiuni montane din India, aflată în apropiere de graniţa estică a Nepalului. Drumul până acolo însă era la fel de dificil şi de îndelungat, aşa că varianta unei excursii la Darjeeling devenea la fel de puţin probabilă.

Următoarea zonă de mare interes era valea Gangelui. Leagăn al buddhismului, fertilă şi intens populată, valea Gangelui este presărată de numeroase locuri şi oraşe sfinte. între acestea, de departe cel mai interesant mi se părea Varanasi (Benares), capitala religioasă a hinduismului şi cel mai vechi oraş al Indiei. De nenumărate ori văzusem la televizor imagini cu trepte uriaşe de piatră, pe care o mulţime nesfârşită de oameni cobora pentru a-şi face băile rituale în apa fluviului sfânt la ora răsăritului. Voiam să ajung neapărat în acel loc. Mai ales că în apropiere de Varanasi se afla şi Sarnath, loc de pelerinaj, unde Buddha a ţinut prima sa predică

după iluminare. Deşi o zi mi-ar fi fost de ajuns, orarul liniilor aviatice îmi impunea petrecerea a două zile în Varanasi. L-am trecut pe listă şi am renunţat la alte oraşe din regiune, precum Lucknow sau Patna, deşi păreau poate tot la fel de atrăgătoare.

Din materialul primit de la Ambasadă am mai înscris în itinerariul meu o localitate fascinantă, al cărei renume a făcut înconjurul lumii în ultimii ani: Khajuraho. Sat izolat, pierdut undeva în nordul statului central al Indiei, Madhya Pradesh, Khajuraho a ajuns vestit pentru templele sale fabuloase, construite de dinastia Chandela, probabil între anii 950 şi 1050. Şi în alte locuri din India există minuni arhitectonice asemănătoare, însă nicăieri într-o asemenea concentrare. Avionul care urma să mă ducă de la Delhi la Varanasi făcea escale la Agra şi la Khajuraho, aşa că nu era o problemă prea mare să ajung acolo. Singurul lucru care mă punea pe gânduri era faptul că avionul venea din două în două zile. împrejurimile însă păreau la fel de atrăgătoare. La circa 50 de kilometri de Khajuraho se afla o mină de diamante, despre care, în unele ghiduri de călătorie, se spunea că ar putea fi vizitată. De asemenea, tot în zonă se afla un uriaş parc natural prin care hălăduiau în libertate o mulţime de animale sălbatice, însă mai multe informaţii despre el şi mai ales despre perioada în care e deschis publicului nu am putut afla. Oricum, am pus şi Khajuraho pe listă.

La Calcutta am renunţat. Deşi este primul oraş ca mărime al Indiei, deşi are faima unei metropole a contrastelor, a externelor chiar, şi este considerat cel mai complex oraş al Indiei, pe care reuşeşti să-l înţelegi doar dacă trăieşti mai mult timp în el, nu l-am trecut în itinerarul meu dintr-un singur motiv: Calcutta se află la intersecţia multor linii aviatice importante şi este chiar capăt de traseu al cursei TAROM ce pleacă din Bucureşti şi face escală la Delhi. Eu aveam doar 15 zile pentru a

descoperi India şi deja intenţionam să trec în plan vizitarea altor trei mari oraşe (Delhi, Bombay şi Banga-lore), aşa că doream să folosesc la maximum ocazia unică de a-mi alege singur traseul pentru a ajunge în cât mai multe locuri foarte greu accesibile, cel puţin pentru mine. La Calcutta poate voi merge cu o altă ocazie, însă la Khajuraho, de pildă, puţin probabil. Am şters de pe listă şi statele din estul extrem al Indiei, unde accesul este greoi pentru cineva care are timpul limitat, deşi acolo, spre exemplu, sunt câteva parcuri naturale unde, cu răbdare, vizitatorii pot vedea exemplare superbe de rinoceri.
O altă zonă de interes pe care mi-am însemnat-o în planurile de călătorie a fost Orissa, stat aflat în estul Indiei, cu ieşire la golful Bengal. Din Orissa am reţinut capitala, Bhubaneswar şi localităţile învecinate, Konark şi Puri, unde se află impresionante temple hinduiste, monumente buddhiste şi jainiste, sute de mănăstiri. Cel mai important monument este Templul Soarelui din Konark, cunoscut şi sub numele de Pagoda Neagră, amplasat într-o măreaţă solitudine printre dunele de nisip pe la malul mării. Este unul din foarte rarele temple ale soarelui din India, iar imaginile ce îl reprezentau în diverse albume îi dădeau o aură de mister. între Varanasi şi Bhubaneswar exista legătură aviatică, însă rămânea problema timpului, aşa că am pus alături un semn de întrebare.
Hyderabad, un oraş "ca în o mie una de nopţi", cum îl descriu ghidurile, părea a fi de asemenea o destinaţie atrăgătoare, însă destul de improbabilă, aşa că am renunţat. La fel am renunţat la cea mai mare metropolă a sudului, Madras, unde, alături de nenumărate monumente ori de fascinaţia mulţimii, aş fi fost interesat să văd unul dintre cunoscutele studiouri de filme. Cum aveam însă de gând să vizitez mult mai celebra cetate a filmului

din Bombay, nu mi-a părut prea rău că nu voi ajunge In Madras. Poate cu altă ocazie...
Şi totuşi în sud urma să merg. Bangalore, capitala provinciei Karnataka, o metropolă modernă, un fel de Silicon Valley al Indiei, părea destinaţia ideală atât pentru a vedea unele dintre cele mai moderne institute de cercetare ori unităţi industriale, cât şi ca bază pentru incursiuni în localităţi din zonă, cunoscute pentru vestigiile lor istorice, dar şi pentru monumente ale naturii de un farmec aparte. De pildă Mysore, fostă reşedinţă a unor dinastii ale sudului, vestit pentru festivalurile sale şi pentru splendidele sale palate şi grădini. Am pus ambele oraşe pe lista mea.
Statele din extrema sudică a subcontinentului indian, mai ales Kerala, oferă vizitatorilor temple minunate, precum cel din Madurai, aerul clar al unor staţiuni de vacanţă situate până la 2.000 de metri altitudine, plaje largi, bordate de crânguri de palmieri, dar şi numeroase festivaluri, precum incitantele curse de bărci, ce adună zeci de mii de privitori şi de susţinători ai concurenţilor, însă timpul relativ scurt al periplului meu nu-mi permitea să extind itinerariul până în acele locuri.
Punctul final al călătoriei urma să fie Bombay (Mumbai, cum apare astăzi în atlasele indiene datorită faptului că s-a revenit la denumirea iniţială), "Poarta Indiei", cea mai mare aglomeraţie urbană din vestul subcontinentului (ajungând, cu suburbiile, la peste 12,5 milioane de locuitori). La Bombay mă atrăgeau şi industria filmului, şi caracterul de modernitate despre care citisem nenumărate pagini, dar şi câteva locuri istorice vestite, precum templele săpate în stâncile de pe insula Elephanta sau moscheea Haji Aii la care se putea ajunge numai pe timpul refluxului. La circa 400 de kilometri est faţă de Bombay se află oraşul Aurangabad, punct ideal de plecare pentru cei ce doresc să viziteze templele săpate în stâncă de la Ajanta şi Ellora, cele mai

vechi şi mai vestite monumente de acest gen din India şi, poate, din lume. Legătura între Aurangabad şi Bombay se anunţa însă destul de dificilă. Avioanele liniilor Indian Airlines, cu care urma să merg eu, zburau de la Bombay' către Aurangabad din două în două zile, aşa că, dacă voiam să petrec numai o zi acolo, ar fi trebuit să iau la întoarcere un avion al uneia din liniile particulare (pe cont propriu, evident). Mai exista şi o posibilitate incertă, aceea de a călători până acolo şi înapoi cu autobuzul, însă distanţa mare mă făcea sceptic în privinţa ei. Mai târziu aveam să aflu că, într-adevăr, unele companii de turism particulare organizau excursii de la Bombay la Aurangabad, cu un tur de o zi la monumentele din Ajanta şi Ellora, dar drumul la ducere dura toată noaptea, iar la întoarcere la fel. Oricum, alături de Bombay, am trecut şi Aurangabad, în speranţa că gazdele mele vor găsi o posibilitate de a mă ajuta să văd celebrele monumente.

Cel mai vestic stat al Indiei, Gujarat, are şi el locuri de interes din belşug. Aici se află, spre exemplu, un alt celebru templu al soarelui (Somnath), dar şi rezervaţii naturale de o frumuseţe rară.

După ce am terminat, în sfârşit, cu inventarierea tuturor locurilor de interes am trecut la imaginarea unui itinerar care să cuprindă cât mai multe dintre ele în cele 15 zile pe care le aveam la dispoziţie. Nu am mai alocat timp suplimentar pentru New Delhi şi Agra, deoarece le vizitasem deja, cu doi ani în urmă. Schiţa finală cuprindea trei zile pentru Jaipur şi Jaisalmer, două zile la Khajgraho, două zile la Varanasi şi Sarnath, trei zile la Bangalore şi Mysore, trei zile la Bombay şi Aurangabad, plus o zi în capitală, când urma să mă întâlnesc cu gazdele mele de la Ministerul de Externe al Indiei. Am trimis respectiva schiţă cu propuneri şi, după două săptămâni, am primit răspunsul cu traseul definitiv. Dispăruseră Jaisalmer şi Aurangabad, a căror includere,

mi s-a explicat, era imposibilă din cauza orarului avioanelor, precum şi datorită altor considerente de protocol. în schimb, toate celelalte propuneri ale mele fuseseră aprobate, plus alte câteva locuri la care eu nu mă gândisem, dar care erau mai uşor accesibile din oraşele pe care urma să le vizitez. De asemenea mi s-a spus că şi la faţa locului voi putea să redefinesc traseele împreună cu reprezentanţii guvernului de acolo, care îmi vor oferi tot concursul. O veste bună a fost şi aceea că pretutindeni voi avea o maşină la dispoziţie. Abia după sosirea la New Delhi aveam să aflu că vizite de genul celei ce mi se aprobase mie erau foarte rare în cazul ziariştilor străini, deoarece implicau un volum considerabil de muncă suplimentară pentru a pune la punct toate detaliile în fiecare din locurile pe care urma să le văd. Itinerarul final arăta astfel: două zile la New Delhi (duminica în care urma să sosesc de la Bucureşti şi lunea în care aveam programată vizita la Ministerul de Externe), două zile la Jaipur, două zile la Khajuraho, două zile la Varanasi şi Sarnath, trei zile la Bangalore şi Mysore şi trei zile la Bombay. Doar la Bangalore şi la Bombay aveam câteva locuri unde mi se aranjaseră vizite şi întâlniri, restul programului urmând să rămână la latitudinea mea.

în ultimele seri de dinaintea plecării am urmărit buletinele meteo de pe EuroNews, pentru a şti cam ce lucruri să-mi iau cu mine şi, mai ales, pentru a vedea dacă sezonul musonului se terminase. India are trei anotimpuri: vara, iarna şi sezonul musonului. Lunile de iarnă (noiembrie - martie) sunt însorite şi vremea este plăcută pe mai tot teritoriul ţării. De regulă doar pe vârfurile şi pe platourile înalte din nord şi nord-est se înregistrează căderi de zăpadă. în rest, temperatura nu coboară sub 20 de grade, cu excepţia zonelor centrale, unde sunt şi zile ceva mai răcoroase. Plajele sudului, însă, constituie locuri ideale pentru petrecerea vacanţelor. Vara

durează între aprilie şi iunie şi temperatura creşte adesea până spre 40 de grade. în acest anotimp staţiunile de munte sunt arhipline. Musonul dinspre sud-vest începe să bată pe la începutul lui iunie şi aduce cu el ploi torenţiale care durează până în septembrie şi cuprind întreg teritoriul ţârii, cu excepţia zonelor din sud-est. în aceste zone ploaia este adusă de musonul dinspre nord-est şi durează, de regulă, între mijlocul lui octombrie şi sfârşitul lui decembrie. în orice caz, pentru turiştii străini sezonul ideal este iarna. Prima călătorie eu o făcusem în aprilie, pe o căldură năucitoare. Acum, singurul lucru care mă îngrijora era faptul că sezonul musonului părea a se prelungi dincolo de durata sa obişnuită, în plus, un ciclon tot dădea târcoale Bombay-ului şi nu voia să se potolească. Temperatura aerului însă peste tot era între 20 şi 30 de grade. Oricum, mi-am pus în valiză şi ceva haine mai groase, şi două hanorace pentru caz de ploaie. Precauţiile, însă, se vor dovedi inutile.
în seara de 12 octombie, sâmbătă, pe o vreme mai răcoroasă decât de obicei, am plecat la Otopeni şi, după ce am îndeplinit formalităţile de graniţă, m-am urcat în cursa TAROM cu destinaţia New Delhi. Drumul a durat şase ore şi un sfert, însă mi-am omorât timpul cu o carte poliţistă, apoi cu filmul *Misiune imposibilă,* programat pe ecranele de bord. Am reuşit chiar să şi aţipesc vreo două ore, lucru ce mi se întâmplă destul de rar la drum, indiferent dacă merg cu avionul, trenul ori autobuzul, şi oricât de obosit aş fi. Mergând spre est, noaptea a trecut repede şi, către sfârşitul zborului, am avut plăcerea să admir prin hublou, de la zece mii de metri altitudine, un superb răsărit de soare. La început orizontul a fost incendiat de o geană portocalie, apoi raze tot mai intense au început să mănânce din negrul de tuci al cerului, pentru ca, în cele din urmă, discul solar să apară în toată

splendoarea lui şi să lumineze ceţurile aflate undeva jos, la mii de metri sub noi.
Stewardesele ne-au împărţit formularele pe care trebuia să le completăm şi să le predăm la vama aeroportului, apoi am fost anunţaţi să ne pregătim de aterizare. Pe ecranele de la bord, care afişau tot timpul traseul avionului şi datele zborului (viteză, altitudine, ora locală la punctul de plecare, timpul până la destinaţie), macheta avionului atingea deja pătratul metropolei de destinaţie, New Delhi...

URMEAZĂ HARTA CHINEI TIBET

r"s-

f"- —...

***2 JAMMU 8 KASHMIR**

/ - Doc Hi ga m

ţGulmarg •p„ho!gom

S

I

Voiihno D«v>

%

PAKISTAN

ff* • «««» ţV

yT'-BitawiWo «вui„ \ , (•Amr.no; HIMACHAL < Oonţofri

Jollandhorţ---------^ '••...Sticlo (W K«damalh

Ludtiiona .>----------* .' #'S *r-* ""--VX ^Bodnnofh

/ CfionJigo'ti A. .. «/V<

-/ ' •-.Mu»»oorn ^V S

r PUN.IAR ^«„^ V

H l (Tibet!

. '^" V" lOtthra Dun 'J Amb.fllo ~#Rnhik«»h

«.KjrJk'thttra ,' Hordwar

• Almoro

• . i w «imi

--HARYANA ! corb«tt#» /

\ , Mainilal .'

•</':

*** RAJASTHAN**

^Jqmo)m»r Joipur

~) Á,m„ *

Jodhpur • *

/ •■ '■■■ **Sawoi**

"^ Madhop

"X R°T"' B-«*

V Mt. Abu r----------, ţ Udoipur

Dudhw<f;f_ NF PAI UTTAR \NtrAL

SIKKIM

Gu'Clior Shivpurî

«m»,*.'"',^r----f")/BHUTÂ'

w Gonqtoh^^ • Thrmphu

Lwme» Gorokhpur', \'-. , Kur..on„^l*^.^..r-^

. • • • > --Wx Xft8.,lţ,uri 7

•Konpur Aytfdhyg WWfhgli .'■"'^\ (S •'*«

PRADESH '-•-, • !,(; V'-'"

• IlotigOM- Sorno.h ,,— - . Po»»» ^ \ ^

Sankasta S'ovootio

Lucknow

'••'—•~Gorakhpur'.

y\. Voronoij

, „f MEGHA

/VBANGLADI

****-_ 81 HAR ,-/ . f TRIPt**

Sandhavgorh '

Delhi -metropola contrastelor

în coborâre, avionul survola cartierele capitalei indiene, învăluite de lumina argintie, ca o ceaţă uşoară, a soarelui dimineţii. Blocuri vechi, cartiere întinse de case minuscule, înghesuite unele în altele, templul Baha'i, strălucitor, asemenea unui lotus uriaş răsărit în mijlocul unui parc superb, terenuri cu iarbă aspră, brăzdate de falii ce scoteau la iveală pământul roşu al podişului, oaze cu construcţii moderne, apoi iar bălţi, şosele mărginite de reţeaua micilor străduţe de mahala, ici-colo construcţiile cărămizii ale unor temple, universităţi sau clădiri administrative, totul într-o dezordine uimitoare. în sfârşit avionul a aterizat pe aeroportul internaţional Indira Gandhi şi ne-am pregătit de coborâre. Mi-am dat ceasul înainte cu trei ore şi jumătate şi am intrat în şirul de călători de pe culoar ce avansa cu încetineală de melc spre ieşirea din aeronavă.

Aeroportul dispunea de toate facilităţile unui nod de trafic internaţional, însă arăta la fel de îmbătrânit cum îl ştiam din prima călătorie. M-am aşezat la una dintre cozile abia formate pentru prezentarea paşaportului şi, ca de obicei, s-a dovedit a fi cea mai lentă. Am îndeplinit formalităţile de frontieră, apoi m-am îndreptat direct spre ieşire. M-am oprit să-mi scot hanoracul. Temperatura era cea a unei zile de vară, total diferită de frigul din Bucureşti.

Când am ieşit din aeroport, valul de căldură m-a izbit şi mai puternic. De-a lungul balustradei ce mărginea

:>

calea de acces către parcarea aeroportului se înghesuiau o mulţime de oameni veniţi în întâmpinarea noilor sosiţi. Nu ştiam nimic despre cei care urmau să mă ia în primire, dar speram că nu va fi nici o încurcătură. M-am liniştit întrucâtva observând că şi aici se practica obiceiul de a afişa o pancartă sau o foaie de hârtie cu numele celui aşteptat. Mi-am începetinit paşii baleind cu privirea inscripţiile de pe foi, mare parte din ele în ciudatul, dar armoniosul alfabet indian, şi în cele din urmă am văzut un băiat măsliniu, subţirel, într-o cămşă albă şi pantaloni negri, mult prea largi pentru alura lui fragilă, dar în perfectă concordanţă cu căldura de afară, ţinând cu susul în jos o hârtie pe care se afla numele meu. M-am îndreptat spre el şi un zâmbet larg i-a luminat faţa, scoţându-i în evidenţă dantura de un alb strălucitor. Ne-am salutat şi i-am spus că eu eram persoana pe care o aştepta. într-o engleză aproximativă m-a trimis către bordura unui peron de sub uriaşa platformă betonată ce ducea spre etajul superior al aeroportului, iar el a plecat la o parcare să aducă maşina. în câteva minute a revenit la volanul unui Ambasador crem, cu o caroserie în linii curbe, amintind de moda anilor '60, altminteri însă o maşină solidă, perfectă pentru circulaţia halucinantă de pe străzile capitalei indiene. Am pus valiza pe scaunul din stânga lui (în India se circulă pe partea stângă, ca în Marea Britanie), iar eu m-am aşezat pe bancheta de vinilin din spate. Am ieşit de sub pasarela din beton şi am oprit într-o mică parcare, iar el m-a rugat să mai stau câteva minute pentru a-l aduce pe reprezentantul Ministerului de Externe al Indiei, care mă aştepta în sala de bagaje neştiind că eu venisem doar cu valiza de mână. Am coborât pe trotuarul din faţa maşinii şi mi-am aprins o ţigară sperând că îmi va mai risipi ceva din oboseala acumulată în timpul zborului. Aerul fierbinte avea zăpuşeala specifică sudului, însă câte o pală de vânt venită de aiurea făcea căldura suportabilă.

Părculeţul de lângă parcare era plin cu arbori şi tufe înflorite, ce inspirau o senzaţie de linişte. Terence Dick, reprezentantul Ministerului de Externe, în ciuda numelui său occidental, era un tânăr indian get-beget. S-a apropiat de mine cu acelaşi zâmbet şi cu aceeaşi seninătate pe care aveam să le întâlnesc pretutindeni la gazdele mele, am făcut prezentările şi am pornit către hotelul situat la circa 30 de kilometri de aeroport. La început şoseaua trecea printr-o zonă mai puţin populată, cu câmpuri aspre, cu liziere de arbori, în care la un moment dat am zărit şi un cârd de maimuţe zbenguindu-se, cu zone locuite ce se aglomerau pe măsură ce ne apropiam de oraş. Dick mi-a dat biletele de avion pentru toate traseele mele din interiorul Indiei şi mi-a explicat că dorinţei mea de a merge la Jaisalmer sau la Aurangabad nu i s-a putut da curs din diverse motive, precum orarul avioanelor, timpul scurt pe care îl aveam la dispoziţie, imposibilitatea de a-mi asigura un însoţitor în acele locuri ş.a.m.d. Am fost puţin dezamăgit, dar el mi-a spus că nu avea de ce să-mi pară rău, pentru că voi avea ocazia să văd şi alte locuri la care nu mă gândisem, dar pe care ei le trecuseră în program.

Am ajuns în oraş şi circulaţia a devenit un calvar. Cel puţin pentru mine, ca pasager, pentru că şoferul nostru dovedea o dexteritate de invidiat în a se strecura prin mulţimea de scutere, biciclete, ricşe-triciclu, maşini, camioane, vaci, autobuze vechi supraaglomerate, dar mai ales omniprezentele motorete-taxi pe trei roţi, cu cabinele vopsite în negru şi galben, sub capotele cărora, pe bancheta din spatele conducătorului, se înghesuiau o mulţime de pasageri. O avalanşă de claxoane asurzitoare însoţea orice manevră, dar şoferii erau obişnuiţi cu aşa ceva, iar vehiculele treceau cel mai adesqa la milimetru unele pe lângă celelalte, La intersecţii, din loc în loc, poliţiştii făceau eforturi considerabile de a dirija traficul, însă conducătorii vehiculelor, relaxaţi, aveau o

singură grijă: aceea de a nu-şi şifona mijlocul de transport. în rest, fiecare mergea pe unde găsea cel mai mic loc liber, fără a se sinchisi prea mult de ceilalţi, fără a schiţa vreun gest de semnalizare. Din când în când, la câte o intersecţie, o ricşă-triciclu prea aglomerată întârzia să pornească, dar pasagerii erau înzestraţi pentru astfel de situaţii cu o prăjină lungă, cu care împingeau în asfalt până ce conducătorul reuşea să pună în mişcare pedalele.
Hotelul se afla în New Delhi, zonă a capitalei indiene ce păstra amprenta fostei stăpâniri britanice. Aici şoselele erau largi, străjuite de copaci, numeroase parcuri împrospătau zona, printre arbori se vedeau construcţii cu apartamente de lux, care păstrau aspectul elegant de odinioară, deşi pereţii le erau coşcoviţi şi înnegriţi de pe urma nenumăratelor ploi musonice. Prin toate locurile însă, sub gardurile vilelor sau printre copacii de la stradă, pe micile spaţii virane ori pe lângă parcuri, o mulţime de săraci îşi făcuseră şi ei culcuş, în aglomeraţii de corturi zdrenţuite, sub şoproane de scândură, cârpe sau folii de plastic, ori direct sub cerul liber.
în cele din urmă am ajuns la hotelul Oberoi, ultraelegant, în care urma să-mi petrec prima noapte. Dick m-a aşteptat să îndeplinesc formalităţile de cazare, am mai stat puţin de vorbă asupra programului din următoarele zile, după care ne-am despărţit, nu înainte ca el să-mi spună că maşina va fi toată duminica la dispoziţia mea. Eram foarte obosit, dar m-am gândit că de dormit voi dormi acasă, la întoarcere. Cât mă aflam acolo, doream să folosesc orice prilej şi orice oră ca să văd câte ceva în plus pentru că nu puteam şti când se va ivi următoarea ocazie de a vizita India. Mai ales în asemenea condiţii în care îmi puteam face singur programul, l-am spus şoferului să vină să mă ia peste două ore şi am urcat în cameră. Elegantă, la cele mai

înalte standarde occidentale, cu mobilă de epocă şi brocarturi în motive indiene, cu fereastra spre oraşul ce se întindea cât vedeai cu ochii, învăluit de aceeaşi ceaţă fină, argintie, ce părea prelinsă din razele incandescente ale soarelui.
Am făcut un duş, apoi m-am uitat prin câteva ghiduri de călătorie, spre a-mi nota ce mai aveam de văzut. Vizitasem deja cele mai interesante locuri din Delhi cu doi ani în urmă şi nu aveam timp să repet vizitele când erau destule alte locuri noi.
Capitala Indiei se află în centrul unui teritoriu unional, ce poartă acelaşi nume - Delhi - teritoriu în care, de-a lungul veacurilor, numeroase dinastii şi-au stabilit reşedinţa datorită poziţiei sale strategice. Oraşul se împarte în două zone distincte: Delhi, sau Old Delhi, cum mai este numit oraşul vechi, cu o populaţie de aproape opt milioane de locuitori, întins pe 932 de kilometri pătraţi, şi New Delhi, cu o populaţie de circa 300.000 de locuitori şi o suprafaţă de 438 de kilometri pătraţi. în restul de 1483 de kilometri pătraţi ai teritoriului unional mai trăiesc circa zece milioane de oameni. Deşi pentru vizitatorul neavizat este foarte greu de stabilit graniţa dintre cele două zone, diferenţa dintre ele este izbitoare. în Old Delhi aspectul este cel al unei mahalale ultraaglomerate. Barăci înghesuite, prăvălii de tot felul, case dărăpănate, corturi şi şoproane cu săraci veniţi din toate colţurile ţării sau cu emigranţi din Bangladesh ori din alte state vecine, tarabe cu o sumedenie de produse vegetale peste care plutesc roiuri de muşte, vite, ateliere de reparaţii, rufe puse la uscat, puradei, paturi de cânepă pe care lâncezesc la soare bărbaţi în lipsă de ocupaţie, animale domestice, frizeri pe scăunele la stradă, vânzători ambulanţi, lipsă de canalizare, şandramale

de lemn sau tablă ticsite cu vechituri ce se vând la preţuri de nimic, fundături înguste către felurite adăposturi din scânduri şi cârpe în care vieţuiesc zeci de persoane. Tot în Old Delhi sunt localizate şi diverse fabrici şi ateliere de manufactură, precum şi o mulţime de alte unităţi de producţie. Dacă părăseşti străzile principale, nimereşti într-un adevărat labirint, pe cât de întortocheat, pe atât de fascinant prin oamenii ce îl populează.
New Delhi, devenit capitală a Indiei în 1912, este o zonă foarte aerisită, cu parcuri uriaşe, între care se distinge imensul **Central Vista.** în New Delhi se află toate clădirile guvernamentale, precum şi o mulţime de muzee, monumente istorice, institute de cercetare ştiinţifică, cartiere rezidenţiale şi centre comerciale. Cu doi ani în urmă petrecusem o jumătate de oră de linişte în parcul Central Vista împreună cu cei din grupul organizat de TAROM, plimbându-mă pe aleile sale largi, admirând clădirea **Parlamentului,** masivă, cu o cupolă impresionantă, simbol al democraţiei indiene, după cum ne spunea ghidul, apoi uriaşa **Poartă** a **Indiei,** veritabil arc de triumf construit din gresie cărămizie, în memoria soldaţilor indieni ce şi-au dat viaţa în timpul Războiului Afgan. Ca în fiecare loc turistic, de grupul nostru s-a apropiat imediat o mulţime de negustori spre a ne oferi brăţări de sidef, elefanţi sculptaţi în piatră, cutiuţe de marmură, vederi, evantaie din pene de păun şi o mulţime de alte suveniruri. Cu iuţeală maximă a venit şi un purtător de coş în care se aflau două cobre. S-a aşezat pe vine, a deschis capacul coşului şi a început să cânte dintr-un fel de fluier, tn timp ce reptilele se înălţau leneş, sincron. Le-am făcut câteva fotografii şi l-am omenit pe cetăţean cu câteva rupii, după care ne-am suit în autobuz pentru a vizita celebrul Fort Roşu, cel mai impresionant monument păstrat din timpul dinastiei mogulilor.

Fortul Roşu a rămas peste veacuri mărturie a forţei şi a măreţiei vechilor stăpânitori. Ziduri uriaşe, creneluri, turnuri de apărare masive, ce au înglobat în ele zeci de ani de muncă istovitoare a mii de lucrători, închid un perimetru vast care constituia o veritabilă oază de linişte pentru conducătorii moguli şi pentru curtenii lor. Palatele din interior, sala pentru audienţe publice, sala pentru audienţe private, locuinţele soţiilor împăratului (cu un ingenios sistem de aer condiţionat, obţinut prin curgerea unor pânze fine de apă), moscheea - toate sunt adevărate bijuterii sculptate în marmură, elegante, fragile, înconjurate de grădini minunate. Ghidul ne-a condus către încăperi tainice, cu pereţii încrustaţi cu pietre semipreţioase şi oglizi, ne-a purtat prin turnuleţele cu ferestre filigranate ce ofereau o mirifică privelişte a împrejurimilor, ne-a povestit legende specifice fiecărui loc în parte. Liniştea din interiorul zidurilor contrasta cu forfota din afara lor, la fel cum aspectul aproape miniatural al palatelor se afla în totală contradicţie cu gigantescul zidurilor împrejmuitoare, întreaga ambianţă sugera o pace nesfârşită, o atingere calmă a sentimentului eternităţii.
De îndată ce am ieşit afară, forfota străduţelor comerciale din împrejurimile Fortului Roşu ne-a smuls din reverie. Ne-am suit în autobuz şi am purces pe una dintre ele, îngustă, arhiaglomerată, cu tot felul de tarabe şi prăvălii, majoritatea pline cu suveniruri. Pe la mijlocul ei am oprit şi am coborât spre a gusta cu toate simţurile atmosfera aceea de bazar oriental, desprins parcă din poveştile celor *1001 de nopţi.*
Imediat s-au apropiat de noi nelipsiţii vânzători de suveniruri, cerşetorii, femeile cu prunci hămesiţi în braţe, diverşi ologi, l-am miluit pe unii dintre ei, apoi am plecat pe stradă, printre ricşe, motorete şi vaci, să inspectăm câteva dinspre prăvăliile cu suveniruri. Am revenit apoi pe stradă, examinând fiecare

detaliu, contemplând mulţimea pestriţă ce o popula. Soarele începuse să coboare spre apus, căldura devenise suportabilă, iar culorile căpătau tente parcă ireale.
Din atmosfera plină de culori a bazarului am plecat spre celebra **moschee Jama Mashid,** unul dintre cele mai mari locuri de cult ale musulmanilor din India şi de pretutindeni. în interiorul zidurilor împrejmuitoare se află o piaţă imensă, cu dale de piatră, având în centru un bazin dreptunghiular de marmură. Moscheea propriu-zisă are un portal uriaş, iar minaretele laterale păstrează stilul primelor monumente musulmane din India. Galeria interioară, din marmură, păstra o răcoare proaspătă şi slujea drept adăpost unor defavorizaţi ai soartei. în timpul sărbătorilor musulmane, atât moscheea, cât şi împrejurimile sunt pline de credincioşi. N-am prins un asemenea moment, dar măreţia monumentului îţi tăia pur şi simplu răsuflarea.
Tot în cele două zile ale vizitei din 1994 am vizitat şi **mormintele împăraţilor moguli,** cel mai important dintre acestea fiind cel al lui **Humayun.** în catacombele părăsite de dedesubt se aciuaseră stoluri de lilieci pe care flashurile aparatelor de fotografiat ale turiştilor îi făceau să-şi ia zborul speriaţi. Mormântul lui Humayum ' era o minune arhitectonică, asemănătoare vestitului Taj Mahal, dar la o scară redusă. Ghidul a lipit lentila lanternei de marmura fină a pereţilor pentru a ne arăta cum se răspândeşte lumina în interiorul pietrei. De jur împrejurul monumentelor se aflau grădini de basm, cu flori în toate culorile curcubeului şi cu tot felul de copaci, unii dintre ei acoperiţi cu o puzderie de inflorescenţe sângerii, de parcă ar fi fost în flăcări.
Am vizitat şi **memorialul Mahatma Gandhi,** de pe malul râului Yamuna, afluent al Gangelui. Locul în care

a fost incinerat Ghandi este marcat de o platformă de cărămidă şi de o flacără veşnică. în apropiere se află şi memorialele dedicate altor mari personalităţi ale Indiei, precum Indira Gandhi, Jawaharlal Nehru, Rajiv Gandhi.
Cele două seri petrecute la Delhi cu doi ani în urmă au fost şi ele superbe. în prima, gazdele noastre ne-au dus în umbra unor ruine străvechi să urmărim un spectacol de dansuri indiene la lumina torţelor, spectacol urmat de o cină în aer liber. în cea de-a doua a fost organizată o masă festivă la restaurantul hotelului. Atmosfera a fost excelentă, numai că eu nu prea m-am împăcat cu mâncărurile excesiv de condimentate.
însă, dincolo de amintirea tuturor locurilor văzute, mă încerca senzaţia că îmi scapă ceva. Probabil fiindcă avusesem la dispoziţie prea puţin timp pentru a înţelege specificul vieţii acelui popor. La prima vedere, capitala Indiei pare o metropolă supraaglomerată, neîngrijită, cu excepţia zonei New Delhi, a cărei ordine moştenită de la britanici încă se mai păstrează. Totuşi chiar şi aici corturile zdrenţuite s-au înmulţit pe marginea parcurilor, sediile marilor firme au pereţii scorojiţi, magazinele de lux sunt de fapt nişte prăvălii ceva mai răsărite, în general ai impresia că de ani de zile nimeni nu s-a mai preocupat să repare o bordură, să refacă un spaţiu verde sau să zugrăvească o locuinţă. Şi totuşi acelaşi popor a construit temple uluitoare, palate şi forturi ce înfruntă secolele, dar mai ales a dezvoltat o filozofie de viaţă ce l-a făcut să reziste tuturor invaziilor străine şi să-i asimileze treptat pe invadatori. Priveam mahalalele din Old Delhi şi nu-mi venea să cred că aceeaşi ţară este una dintre marile puteri nucleare ale lumii, că aceiaşi oameni au lansat rachete în cosmos şi au contribuit decisiv la tezaurul cultural al umanităţii...
;«i

La ora amiezei, mă aflam pe peronul de la intrarea hotelului. Şoferul meu a fost chemat prin megafonul parcării şi câteva minute mai târziu ne îndreptam spre un alt loc vestit al capitalei indiene, **Qutab Minar.** Drumul până acolo a constituit o atracţie în sine, mai ales după ce am depăşit zona centrală. Pe marginea şoselei au început să se aglomereze tot soiul de prăvălii sufocate de mărfuri de o calitate incertă, ateliere de reparaţii în paralelipipede de tablă sau de lemn înnegrit de vreme, mormane de mărfuri aruncate de-a valma, piese de schimb, anvelope, unelte, din loc în loc frizerii cu unul sau două scaune de lemn în faţa unui ciob de oglindă, tarabe cu de-ale gurii, oale, ulcele, vase de tablă. Clienţii erau destul de rari, mulţi dintre ei veneau mai mult pentru a sta la taclale cu negustorii sau pentru a li se alătura pe vreunul dintre paturile din caroiaje de cânepă prinse de un cadru solid din lemn, aflate zi şi noapte la stradă. Forfota străzii, miile de culori ce străluceau în lumina incandescentă a soarelui, cerşetorii din intersecţii, aerul cu zeci de mirosuri - straniu amestec de miresme şi miasme - seninătatea omniprezentă pe feţele măslinii ale oamenilor, oricât de săraci ar fi fost, vacile albe plimbându-se pe mijlocul drumului fără a fi deranjate de cineva, dar creând veritabile ambuteiaje, clădirile cărora nimeni nu le mai putea ghici forma sau culoarea iniţială, puzderia de reclame, toată acea dezordine multicoloră constituia un spectacol de care nu mă mai săturam.
Am ajuns în cele din urmă la destinaţie, unde ne-au înconjurat imediat vânzătorii de suveniruri. Qutab Minar este un turn roşu de piatră, înalt de 73 de metri. A fost construit în secolul XI şi aparţine stilului indo-musulman timpuriu. Era în renovare, aşa că nu am putut admira de la înălţime privelişte a oraşului, în schimb am stat minute în şir pentru a contempla măiestria meşterilor care îl

ridicaseră. La câteva zeci de metri de el se află o replică neterminată, de numai 27 de metri înălţime, construită ulterior din ordinul sultanului Ala-ud-din, atât din motive de simetrie, cât şi din ambiţia de a lăsă în urma lui un monument cel puţin la fel de măreţ ca cel înălţat de înaintaşi. Din păcate nu a reuşit să-şi ducă intenţia la bun sfârşit, însă **Aii Minar,** chiar aşa neterminat, inspiră aceeaşi forţă şi grandoare ca şi Qutab Minar. în cadrul aceluiaşi complex se află şi ruinele **moscheei Quwwat Ul Islam,** despre care se crede că ar fi cea mai veche moschee din India. Am străbătut aleile parcului înconjurător, am zăbovit în răcoarea catacombelor şi a galeriilor susţinute de zeci de coloane fragile, am explorat ruinele sufocate de verdeaţă, apoi m-am întors în larga piaţă centrală a complexului, unde se înalţă celebra **coloană de fier a lui Ashoka,** ridicată cu mai mult de două milenii în urmă şi rămasă încă un mister pentru lumea întreagă, deoarece, în ciuda umi-dităţii atmosferei, nu are pic de rugină. Zeci de oameni de ştiinţă de pe întreg mapamondul au încercat să dea o explicaţie acestui ciudat fenomen, însă nici unul nu a reuşit să convingă deocamdată. Cu greu am reuşit să-mi fac o fotografie, pentru că mulţimea din jurul coloanei nu se răreşte nici o clipă.
Ashoka, cel mai vestit reprezentant al dinastiei Maurya, este o figură legendară a poporului indian. El reprezintă idealul de conducător, total devotat supuşilor săi, deşi la începutul domniei sale a fost de o cruzime ieşită din comun. Ashoka a domnit între anii 273-232 Î.H. şi tradiţia spune că, pentru a accede la tron, şi-a ucis toţi cei 99 de fraţi. Sub conducerea sa, imperiul indian s-a extins pe aproape toată suprafaţa peninsulei, cu excepţia extremităţii ei sudice, iar războaiele de cucerire, mai ales cel de anexare a provinciei Kalinga (actuala Orissa), au fost marcate de orori greu de descris în cuvinte. însă miile de morţi şi de răniţi lăsaţi pe câmpurile de bătălie,

priveliştea halucinantă a distrugerilor şi masacrelor săvârşite de armata sa i-au provocat lui Ashoka o criză puternică de conştiinţă, în urma căreia el s-a convertit la buddhism, a hotărât să nu mai poarte nici un război şi să-şi dedice întreaga viaţă bunăstării şi fericirii poporului său. Hotărârea şi-a transpus-o în mesaje religioase, săpate în stâncă sau pe coloane ce constituie adevărate monumente de arhitectură. Una din aceste inscripţii, spre exemplu, spune: "Toţi oamenii sunt copiii mei şi, aşa cum le doresc copiilor mei să aibă parte numai de prosperitate şi de fericire în această lume şi în cea următoare, acelaşi lucru îl doresc tuturor oamenilor". Ashoka s-a condus după principiul non-violenţei în toate acţiunile sale ulterioare, a mediat paşnic conflictele ivite între diferitele grupări din cadrul imensului său imperiu, a trimis călugări să răspândească buddhismul şi în alte ţări, i-a trimis chiar pe fiul şi pe fiica sa într-o astfel de misiune spre Ceylon, a încurajat cu o admirabilă toleranţă şi celelalte curente religioase, a interzis sacrificiile de animale şi chiar tăierea celor domestice pentru consumul casnic, a construit aziluri, a introdus cultura plantelor medicinale, a fondat noi oraşe, a ridicat peste 84.000 de temple *(stupă)* închinate lui Buddha, mănăstiri, pilaştri monolitici, coloane de piatră cu inscripţii, a ordonat plantarea de arbori şi construirea de fântâni pe marginea drumurilor. Capitelul cu cei patru lei al coloanei înălţate de el la Sarnath a fost adoptat, două milenii mai târziu, drept simbol al independenţei Indiei. Ashoka avea credinţa că ceea ce contează cu adevărat este dezvoltarea spirituală a omului, iar nu acumulările materiale iluzorii. în acest sens, una dintre inscripţiile sale glăsuieşte: "Adevărata glorie a unui împărat nu se măsoară după mărimea imperiului său, ci după modul în care şi-a ajutat poporul să progreseze din punct de vedere moral". Iar o alta spune: "Cea mai mare cucerire este cucerirea dreptăţii, nu cea a puterii". Ashoka şi-a întemeiat întreaga politică de guvernare a imperiului pe principiul păcii universale,

a păcii între oamenii înşişi, dar şi între oameni şi oricare altă creatură a naturii. Domnia sa a fost o domnie a dreptăţii şi a toleranţei, iar nu a forţei, de aceea figura sa legendară a rămas în istoria Indiei ca un simbol a ceea ce trebuie să fie un adevărat conducător de ţară. De la Qutab Minar l-am rugat pe şofer să mă ducă spre **vechiul fort** al oraşului. Am găsit cu greu un loc de parcare. împrejurimile erau înţesate de lume şi de nenumărate şiruri de tarabe cu sucuri, dulciuri sau fructe. Era duminică şi oamenii veneau acolo nu atât pentru a vedea fortul, cât pentru a vizita întinsa grădină zoologică sau pentru o plimbare cu barca pe lacul superb de la baza giganticelor ziduri din piatră roşie. Şoferul m-a întrebat dacă vreau să văd grădina zoologică, l-am spus că nu mă prea interesau animalele în captivitate. Speram să am ocazia, în zilele următoare, de a vizita vreunul dintre uriaşele parcuri naturale ale ţării, pentru a le vedea în habitatul lor natural. Aşa că ne-am îndreptat către poarta uriaşă a fortului şi am intrat într-o oază de linişte, un parc, presărat cu ruine enigmatice, care păstrau încă măreţia vremurilor apuse. De la înălţimea galeriilor care străbăteau zidurile împrejmuitoare am găsit nenumărate ferestre ce ofereau o vedere superbă asupra împrejurimilor înverzite, pline de lume, şi, mai departe, asupra oraşului învăluit de eterna ceaţă străvezie. Am zăbovit apoi în umbra unei uriaşe săli, în care foştii stăpânitori ai fortului îşi primeau supuşii, şi am urmărit zborul papagalilor de un verde strălucitor, ce îşi făcuseră cuiburile acolo. Pe înălţimile ameţitoare ale zidurilor maimuţele se simţeau ca la ele acasă. Se pândeau, se hârjoneau, făceau salturi ce îţi tăiau răsuflarea. Am avut în acele momente sentimentul unei armonii totale între om şi natură. Construcţiile străvechi se încadrau perfect în natura înconjurătoare, animalele şi păsările păreau ele însele desprinse din bazoreliefuri, liniştea era deplină. Cu greu m-am desprins de acele locuri.

Următoarea vizită a fost la o colină solitară pe care se află o uriaşă **statuie** monolitică **a lui Buddha,**
armonios cizelată, de o ciudată culoare chihlimbarie. La intrarea în parcul înconjurător am fost rugaţi să lăsăm la poartă pantofii, curelele şi orice alt obiect din piele. Colina şi grădinile din jur reprezentau un sanctuar al vegetarienilor, o pledoarie pentru comuniunea între om şi natură, iar a purta acolo obiecte făcute din pielea unor animale sacrificate absurd însemna un adevărat sacrilegiu, în aceeaşi idee, numeroasele panouri din preajma intrării expuneau fotografii cu oameni îngrozitor mutilaţi de diverse boli atribuite consumului de carne. Le-am privit cu o explicabilă neîncredere, dar am respectat dorinţa celor de la poartă. în fond, poate că au dreptate, poate că noi, ceilalţi, ne-am dezvoltat într-o direcţie greşită, tot mai îndepărtată de natura ce ne-a creat pe toţi deopotrivă. Cu astfel de gânduri am păşit pe aleile parcului, printre flori şi arbori delicaţi, presăraţi cu inflorescenţe de toate culorile. Atingerea solului cu tălpile goale îmi dădea o senzaţie de eliberare, de linişte, venită parcă din străfundurile pământului. Am urcat colina şi m-am oprit pe platforma din faţa statuii. Grandoarea ei, expresia de nemişcare meditativă inoculau privitorului acelaşi sentiment de pace absolută, de împăcare cu lumea. Aveam impresia că artistul care o realizase nu fusese interesat nici sâ-şi lase asupra ei amprenta proprie, nici să ridice un omagiu zeităţii în sine, ci să transmită prin intermediul ei ideea de veşnicie, de adevăr absolut ce incită la meditaţie.
Căldura amiezii devenise aproape insuportabilă, iar oboseala începea să mâ copleşească. N-am renunţat însă la vizitarea-oraşului. Şoferul m-a dus să mai văd câteva dintre cele mai noi **temple** din Delhi, uriaşe, cu sculpturi şi ornamente arhitectonice acoperind fiecare centimetru ai faţadelor, cu statui impresionante de lei, elefenţi ori tauri, însă cozile interminabile de la intrări m-au împiedicat să ajung măcar dincolo de porţi. Sute

de oameni stăteau la rând pentru a depune ofrande de flori sau fructe ori pentru a îndeplini alte acte de devoţiune, aşa că m-am mulţumit să fac doar câteva fotografii, după care am plecat mai departe. Ultimul loc din traseu a fost **Fortul Roşu.** Nu doream să-l mai vizitez încă o dată, deja soarele se îndrepta către apus iar şoferul meu era şi el obosit după toate acele ore de condus printr-o mare de vehicule, dar voiam să mai văd străduţele aglomerate din preajma lui, unde bazarul se afla în toi. Am lăsat maşina într-o parcare aflată pe suprafaţa de pământ de sub zidurile fortului şi ne-am croit drum prin mulţimea de autobuze, camioane şi tot soiul de alte vehicule arhaice către zona comercială. Ne deplasam destul de greu, având în vedere că trebuia să ocolim tot timpul grupurile de oameni ce mâncau printre maşini ori se odihneau în paturile scoase pe aproape orice loc umbrit. Cei care călătoreau în autovehicule cu şasiul înalt îşi puseseră paturile chiar sub ele, pentru a nu mai fi nevoiţi să le mute în funcţie de soare. într-o latură a parcării se afla şi un parc de distracţii arhiplin, cu tot felul de caruseluri, tarabe, maşinuţe, standuri pentru aruncări la ţintă, barăci cu scamatori, ce îmi aminteau de vechile noastre sărbători "de Moşi". L-am ocolit şi ne-am integrat mulţimii nesfârşite ce umplea străduţele cu prăvălii, şoproane şi tarabe înţesate de mărfuri, sufocate sub reclame de toate culorile. Vânzătorii îşi strigau ofertele, cumpărătorii se târguiau minute în şir, comerţul era în toi. Am intrat şi într-un labirint întunecat de barăci şi corturi înnegrite de timp, cu tot soiul de suveniruri din piatră, os de cămilă, lemn de santal, metal, sculptate cu o infinită răbdare şi vândute, dacă te tocmeai, la preţuri surprinzător de mici. Apoi erau tarabe cu bumbacuri şi mătăsuri, cu felurite mâncăruri, care mai de care mai condimentate, pregătite pe plitele sau în micile cuptoare adiacente, cu sucuri şi zahăr candel, cu ananas, banane, nuci de cocos, mango ori papaya, cu articole de îmbrăcăminte şi cu jucării, cu papagali şi cu
:-,',

geamantane, cu piese de schimb pentru biciclete sau motorete şi cu încălţăminte. Forfota, amestecul de culori şi de mirosuri erau tulburătoare, dar nu îmi puteam permite să zăbovesc mai mult de câteva secunde în faţa vreunei tarabe. Orice întârziere sau dovadă de interes apărută pe faţa mea îl determinau imediat pe vânzător să mă abordeze insistent pentru a mă convinge să cumpăr ceva de la el, indiferent ce.
Lumina portocalie a soarelui coborând spre apus dădea bazarului reflexe încântătoare, iar diferenţa dintre căldura zonelor deschise şi răcoarea celor umbrite devenea tot mai accentuată. După ce m-am săturat de foşgăit prin mulţime, l-am fericit pe şofer spunându-i că doresc să mă întorc la hotel.
Când am ajuns în cameră, discul solar, de dimensiuni uriaşe, ajunsese deja la limita aburoasă a zării oraşului. Am privit apusul câteva minute, până ce soarele a dispărut complet, incendiind zarea. La acea latitudine, crepusculul, ca şi răsăritul, durează foarte puţin, iar intervalul dintre zi şi noapte este extrem de redus. Serile sunt aproape inexistente.
Mi-am schimbat tricoul şi, cu ultimele eforturi, am coborât la restaurantul hotelului. Având în minte experienţa pe tărâm culinar din prima excursie, nu am îndrăznit să comand specialităţi indiene aşa că m-am mulţumit cu rubrica de mâncăruri "Continentale", de unde am ales obişnuita friptură cu cartofi prăjiţi şi garnitură.
Revenit în cameră, am luat ziarul de la uşă şi am început să îl răsfoiesc cu gândul de a aţipi vreo oră, două, după care să mai fac un tur de oraş, pentru a vedea şi viaţa de noapte a capitalei indiene. Chiar pe pagina întâi o ştire anunţa moartea altor câtorva zeci de persoane din cauza epidemiei de febră galbenă care cuprinsese o parte din cartierele oraşului. M-am răzgândit în privinţa plimbării şi am dat drumul la televizor. După o jumătate de oră am adormit buştean.
36
A doua zi, după micul dejun, şoferul a venit să mă ia pentru a face o scurtă vizită la XP Division din cadrul Miriisterului de Externe, unde urma sâ-i cunosc pe cei care se ocupaseră de organizarea vizitei mele. Am fost primit cu prietenie, de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea, şi mi s-au oferit o sumedenie de noi informaţii despre locurile pe care urma să le văd. După escala la Ministerul de Externe am mai făcut un tur rapid de oraş, apoi m-am înapoiat la hotel, pentru a-mi strânge bagajul. La ora cinci după amiază aveam avion către Jaipur, capitala Rajasthanului, supranumit şi "Oraşul Roz".
în limbajul agenţiilor de voiaj, **Delhi, Jaipur şi Agra** formează "triunghiul de aur" al Indiei. Toate cele trei metropole constituie puncte de maximă atracţie pentru turişti şi se află în vârfurile unui triunghi cu baza spre sud, şi cu laturile între 200 şi 250 de kilometri. La **Agra** fusesem cu doi ani în urmă, de aceea nu o mai trecusem în schiţa mea de program. Deşi nici o ocazie de a vedea sau de a revedea Taj Mahal-ul nu ar trebui ratată...
Agra a început să înflorească o dată cu sosirea mogulilor conduşi de **Babar,** în 1526, şi a cunoscut perioada sa de maximă strălucire între 1556 şi 1658, sub domnia vestiţilor împăraţi **Akbar, Shah Jehan** şi **Jehangir.** Mai ales în timpul lui Akbar (al cărui somptuos mormânt se află aici), Agra a devenit principalul centru al artelor, comerţului, ştiinţei şi culturii din imperiul indian. Chiar şi astăzi aspectul oraşului, cu străduţele lui întortocheate, cu casele vechi de peste un secol, cu atracţia pe care o exercită asupra intelectualilor şi artiştilor de pe întreg cuprinsul Indiei, aminteşte de trecuta splendoare a epocii mogulilor.
Dar faima internaţională a Agrei se datorează în special celebrului mausoleu **Taj Mahal,** construit de împăratul Shah Jehan în amintirea iubitei sale soţii

:v

Arjumand Banu Begam, supranumită .şi Mumtaz Mahal ("Prima doamnă a palatului") - supranume de la care se trage şi numele monumentului. Mumtaz Mahal a murit în 1631, după 19 ani de căsătorie, neputând suporta efortul unei naşteri. Tradiţia spune că împăratul nu s-a oprit din plâns timp de doi ani, într-atât de mare i-a fost durerea. Pentru a-şi eterniza iubirea pentru soţie, Shah Jehan a dispus construirea unui magnific monument, din marmură albă, pe malul râului Yamuna. Peste 20.000 de oameni au lucrat zi şi noapte, timp de două decenii, pentru a înălţa mausoleul. Legenda spune că proiectul şi supravegherea construcţiei au fost făcute de celebrul arhitect Ustad Ahamad Lahori căruia, la sfârşitul lucrărilor, împăratul a ordonat să-i fie tăiate mâinile şi să-i fie crestaţi ochii pentru a nu mai putea vreodată să înalţe o astfel de bijuterie arhitectonică. într-adevăr, nicăieri în lume nu mai poate fi întâlnit un monument de o asemenea grandoare, ridicat drept mărturie veşnică a iubirii unui soţ pentru soţia sa.
Complexul are formă dreptunghiulară (580 pe 305 metri) şi este orientat pe axa nord-sud. în mijlocul perimetrului se află un uimitor parc, pătrat, cu laturile de 305 metri. Extremitatea sudică are în centru o poartă impresionantă, din gresie cărămizie, flancată de locuinţele îngrijitorilor. La extremitatea nordică se află mausoleul propriu-zis. Complexul a fost conceput ca un tot unitar, deoarece practica în construcţii a mogulilor nu admitea ridicarea ulterioară de anexe.
Platforma de pe malul râului are într-o latură moscheea din gresie roşie, iar în cealaltă o replică identică, ridicată din considerente de simetrie, ambele cu faţa către mausoleu. Ambele clădiri au cupole şi portaluri albe de marmură, în contrast cu roşul zidurilor, dar în perfectă concordanţă cu monumentul central.
Mausoleul este construit pe o platformă de marmură înaltă de şapte metri şi are pe fiecare latură câte un portal uriaş, de 33 de metri înălţime. Deasupra se află o

cupolă gigantică, în formă de bulb. Supleţea monumentului este accentuată de galeriile amplasate deasupra fiecărui arc şi de pavilioanele şi turnuleţele de la fiecare colţ. în toate cele patru colţuri ale platformei de bază se înalţă minarete triplu etajate, ale căror pereţi din cărămizi de marmură contrastează cu suprafeţele uimitor finisate ale pereţilor mausoleului.
Interiorul monumentului este octogonal, iar pereţii au intarsii de pietre semipreţioase, divers colorate, în motive florale. în mijloc se află cavourile de marmură albă, încrustate cu pietre semipreţioase şi protejate de ecrane fin traforate, din aceeaşi marmură cu intarsii de pietre preţioase. Cavoul central este cel al lui Mumtaz Mahal, iar alături de el se află cavoul iubitului ei soţ Shah Jehan, construit ulterior. Sarcofagele reale, însă, cu rămăşiţele celor doi, se află într-o criptă situată sub podeaua încăperii, la nivelul grădinii exterioare.
Minunatul mausoleu Taj -Mahal este considerat expresia supremă a artei mogule şi unul dintre cele mai frumoase monumente din lume. Calitatea şi puritatea marmurei îi păstrează prospeţimea peste veacuri şi, cu toate că milioane de oameni l-au vizitat până acum, el pare neatins de patina timpului.
Shah Jehan a rămas în istoria Indiei şi pentru numeroase alte construcţii monumentale pe care le-a înălţat atât în Agra, cât şi in Delhi, unde şi-a mutat reşedinţa în 1648. Din nefericire pentru el, a murit după o lungă şedere în temniţa în care l-a azvârlit fiul său, Aurangzeb, pentru a-i lua tronul.
în 1994, după ce am admirat Taj Mahal-ul, ne-am dus să vizităm şi impunătorul fort al oraşului, unde şi-au avut reşedinţa marii împăraţi moguli Akbar, Jehangir şi Shah Jehan, fort construit şi el pe malul râului Yamuna. De la unele dintre ferestrele zidurilor, silueta suplă a Taj Mahalului se observa, în depărtare, ca o "lacrimă de marmură pe obrazul timpului", cum spun poeţii.

Excursia de o zi la Agra a fost interesanta nu numai pentru monumentele pe care le-am vizi'tat acolo, ci şi pentru drumul în sine. Ne-am dus la gara din Doini dis de dimineaţă, când soarele abia înroşea zarea Pe străzi circulaţia era redusă, pentru că oamenii încă dormeau. Unii în case ori corturi, alţii sub cerul liber, pe cunoscutele paturi de lemn, în ricşele trase la bordură sau direct pe asfaltul trotuarelor. Lângă gară, mai ales, asfaltul era ultraaglomerat. Am înaintat cu greu printre corpurile adormite şi ne-am urcat în expresul Shatabdi, Pe drum am văzut si zonele rurale, cu sate micuţe, ascunse între crânguri înverzite, cu câmpuri arse de soare, cu oameni conducând atelaje de vite sau de cămile. Majoritatea caselor erau din lut sau din stuf, iar oamenii munceau pământul la fel cum o făcuseră şi strămoşii lor cu mii de ani în urmă. Uneori peisajul se întindea cât vedeai cu ochii: acelaşi pământ roşiatic, presărat cu tufe aspre de iarbă uscată şi cu oaze de verdeaţă, tremurând sub căldura toridă a zilei. La întoarcere am venit cu autobuzul pe una dintre cele mai circulate şosele ale ţării: Agra-Delhi. Am parcurs cei circa 200 de kilometri in aproape cinci ore, din cauza aglomeraţiei de autobuze, camioane şi atelaje. Pe la jumătatea drumului am oprit la un popas, pentru o răcoritoare, şi însoţitorii de cămile s-au apropiat imediat de noi pentru a ne invita la o plimbare cu uriaşele patrupede. Pe acoperişul micului restaurant, câteva maimuţe se alergau în lipsă de altă ocupaţie...
Amintirile trecutei călătorii mi se aglomerau în minte în timp ce aşteptam decolarea avionului de Jaipur. Unii dintre cei care vizitaseră India înaintea mea spuneau că frumuseţea "Oraşului Roz" o întrece pe cea a capitalei ori pe cea a Agrei. Intrigat, i-am întrebat dacă poate exista ceva mai minunat ca Taj Mahal-ul. Mai minunat, nu, în sensul unei comparaţii directe, însă Jaipur are o cu totul altă magie, mi-au răspuns ei.
40

Jaipur - Oraşul Roz

Zborul de la Delfii la Jaipur a durat circa o jumătate de oră. Stewardesele de pe Indian Airlines, în sariuri albastre, ne-au servit cu alune, suc de mango şi câteva sandvişuri, apoi ne-au rugat să ne pregătim de aterizare, Avionul a început să coboare, pătrunzând prin pânzele subţiri de nori, şi împrejurimile Jaipurului s-au dezvăluit privirilor noastre. Platoul arid, cu vegetaţie săracă, era presărat de coline de un verde prăfos, înalte de sute de metri, cu pante abrupte, ca nişte santinele de piatră răsărite din podişul plat pentru a veghea suburbiile rarefiate ale oraşului ce se întindeau cât vedeai cu ochii. Am aterizat curând şi ne-am îndreptat pe jos către clădirea micuţă a aeroportului, Sala de sosiri era aproape goală, aşa că nu mi-a fost greu să-l recunosc pe reprezentantul guvernamental, un bărbat către 50 de ani, scund, plinuţ, cu acelaşi ten măsliniu şi cu un păr negru ca pana corbului, ale cărui şuviţe lungi se străduiau să-i acopere chelia strălucitoare. M-a privit cu ochi jucăuşi şi mi-a spus că îi fusese teamă să nu mă piardă fiindcă nu ştia cum arătam, l-am explicat, pentru viitor, schema cu foaia de hârtie şi ne-am îndreptat spre ieşire, unde ne aştepta o maşină largă, în genul limuzinelor americane din anii '60. M-am aşezat lângă el pe bancheta din spate, iar lângă şofer s-a urcat un soldat de poliţie, desemnat să-mi asigure paza. Şoseaua către Jaipur era largă, aerisită, iar micile case de pe margine, alternând cu nenumărate prăvălii şi ateliere, aveau un aspect rural.
■1 I

împrejurimile erau prăfoase, vegetaţia făcea eforturi să reziste în acel sol arid, pietros. Traficul era mult mai lejer decât în Delhi. Maşini, motorete, biciclete ca peste tot, însă şi care înalte, pe două roţi, trase de cămile, specifice climei aride a Rajasthanului, Se înnoptase deja când am ajuns la impresionantul hotel Rajmahal Palace. Un parc imens, ordonat, cu alei umbroase şi râuri de flori multicolore, cu crânguri de copaci înverziţi şi gazoane englezeşti, înconjura somptuosul palat al maharajahilor, transformat acum în hotel. Eram uluit de bogăţia şi frumuseţea locului. însoţitorul mi-a spus câ amenajarea palatului pentru a găzdui turişti făcea parte dintr-un program vast de punere în valoare a moştenirii istorice a statului. Multe asemenea palate de pe întreg cuprinsul Rajasthanului, precum şi o mare parte din mai micile, dar tot atât de impresionantele *haveli.* (locuinţe fotificate, de formă pătrată, cu trei sau patru etaje, având în mijloc o curte interioară), fuseseră transformate în hoteluri pentru turiştii dornici să cunoască îndeaproape stilul de viaţă al vechilor nobili. Deşi preţurile erau pe măsura luxului oferit, rareori se putea găsi o cameră liberă. Am mai aflat că o parte din încasările hotelului revenea maharajahului care îşi păstrase în apropiere un alt palat ca reşedinţă. Deşi nu mai au puterea de altădată, India fiind acum un stat cu democraţie parlamentară, maharajahii se bucură încă de influenţă, precum şi de averi impresionante.

Palatul se încadra într-un patrulater. Pe trei laturi se aflau structurile masive ale camerelor de locuit, iar în centru, cu faţada spre latura liberă, se înălţa silueta impozantă a clădirii principale, unde acum fuseseră amplasate restaurantele. Am primit o cameră uriaşă, cu pereţii roz, ' a cărei uşă dădea către un pridvor ce străbătea întreaga lungime interioară a celor trei laturi de locuinţe. Reprezentantul guvernamental a intrat cu mine să vadă dacă îmi place camera şi pentru a mai sta puţin de vorbă. în câteva minute a apărut şi şeful poliţiei

locale, care mi-a urat bun venit şi m-a asigurat că va face tot posibilul pentru a mă simţi bine în cele două zile pe care le aveam de petrecut în Rajasthan. Mi-a spus cu mândrie că se ocupase, cu câteva luni în urmă, şi de vizita (fostului) ministru de externe al României, Theodor Meleşcanu, care, la plecare, s-a arătat foarte impresionat de organizarea perfectă a tuturor întâlnirilor. în timp ce stăteam de vorbă s-a ivit şi directorul hotelului, care m-a rugat să nu-mi desfac încă bagajele, pentru că voia să-mi facă un cadou din partea stabilimentului şi anume să mă mute în cea mai frumoasă cameră din palat, Salonul Roz. însoţitorul meu împreună cu colonelul mi-au urat noapte bună, iar eu am plecat cu un angajat al hotelului să-mi iau în primire salonul. într-adevăr era mult mai mare şi mai înalt, cu pereţii de un roz catifelat, care se asorta perfect cu mobilierul alb, în stil Ludovic al XV-lea. De data asta camera avea ieşirea spre pridvorul exterior, ce oferea o vedere încântătoare către parcul din spate, La uşă s-au prezentat imediat trei soldaţi, înarmaţi cu puşti, pentru a-mi asigura paza. Am intrat imediat în vorbă şi i-am întrebat cât aveau de gând să stea acolo. Mi-au răspuns câ 24 de ore din 24, pe rând, tot timpul sejurului meu. Mă simţeam cam incomodat şi am încercat să-i determin să se ducă la familiile lor, însă mi-au spus că ăsta era ordinul pe care îl primiseră şi nu puteau să nu se supună. în cele din urmă, celui rămas de gardă i-am tras un fotoliu lângă balustrada pridvorului, l-am aşezat acolo şi l-am rugat să nu mai ia poziţie de drepţi de câte ori mă vede.

Seara m-am dus la restaurantul din clăditrea centrală să iau cina. Un interior bogat ornamentat, cu pereţii pictaţi şi stucaturi complicate de aur, cu felurite vase vechi, de argint filigranat , cu candelabre uriaşe de cristal. Pe un podium din faţa ferestrelor înalte, doi instrumentişti aşezaţi cu picioarele încrucişate în poală cântau ciudate cântece ale deşertului, unul la *veena.* un

soi de chitară cu coada foarte lungă, iar celălat la *tabla.* o tobă mică, lunguiaţă, în care bătea ritmul cu degetele,
Printre mese, chelnerii îmbrăcaţi în vestoane lungi, albe, cu fireturi bogate şi turbane stacojii, aveau alura fostelor gărzi de corp ale maharajahului. într-o asemenea ambianţă nu puteam refuza o mâncare indiană, aşa că am luat vestitul *tandoori* de pui. L-am întrebat pe chelner dacă nu cumva este prea condimentată, însă el m-a asigurat că n-am de ce să-mi fac griji. într-adevăr, mâncarea a fost delicioasă, drept care am luat şi un desert indian, asemănător la gust cu laptele de pasăre.
După cină, m-am alăturat grupului de turişti de pe platforma din faţa palatului, ce asistau la un spectacol de muzică şi dansuri specifice Rajasthan-ului. Grupul artiştilor venise însoţit de cămile şi elefanţi uriaşi, purtând pe frunte podoabe strălucitor ornamentate, iar într-un colţ al terasei fusese amenajat un foc pe care două femei în sariuri multicolore pregăteau diferite specialităţi culinare. Dansurile aveau un ritm ameţitor. La un moment dat fetele au apărut pe cap cu vase de metal în care ardea focul şi au continuat să danseze şi să se rotească până ce s-au stins flăcările. Bărbaţii, la rândul lor, imitau mişcări de luptă care aminteau de timpurile trecute şi de vitejia faimoşilor războinici *rajputi,* Spectacolul a fost încheiat, în aplauzele privitorilor, de înghiţitorii de flăcări.
A doua zi de dimineaţă, după micul dejun, reprezentantul guvernamental m-a predat unui ghid cu care am plecat să vizitez Jaipur-ul. Metropola este relativ nouă. ea dezvoltându-se în jurul nucleului reprezentat de Oraşul Roz, fondat în 1727 de maharajahul Sawai Jai Singh.
Sawai Jai Singh s-a urcat pe tronul din Amer (actualmente situat la circa 11 kilometri de Jaipur) la 44
frageda vârstă de 11 ani şi încă de atunci a dat semnele unei inteligenţe ieşite din comun. De-a lungul anilor el a reuşit să aducă pacea şi stabilitatea în principat, dovedindu-se un foarte bun conducător de oşti, dar şi un astronom la fel de priceput. în 1725 s-a gândit să-şi mute reşedinţa din fortul Amer într-un oraş pe care îl dorea construit în întregime conform ideilor sale, drept care l-a însărcinat cu conducerea lucrărilor pe tânărul arhitect Vidhyadhar Bhattacharya. Acesta din urmă a luat planurile de la rege şi le-a adaptat regulilor din celebrul tratat de arhitectură hindusă *Shilpa Shastra.* acceptând însă şi fine influenţe ale stilurilor jainist şi mogul. Jaipur a devenit astfel singurul oraş din lume ce simbolizează cele nouă diviziuni ale universului prin cele nouă sectoare ce îl compun.
Oraşul **Roz** era înconjurat de ziduri masive, menite să-l apere de invadatori (din fericire, citadela nu s-a confruntat niciodată cu vreun asediu) sau de animalele sălbatice care populau jungla ce domina pe atunci împrejurimile. Accesul în interior se face prin şapte porţi uriaşe, iar spaţiul dintre ziduri a fost împărţit într-un caroiaj ordonat de străzi largi, ce delimitează strict zonele locuite de cele comerciale. Siguranţa oferită de împrejmuirea fortificată i-a încurajat pe localnici să dezvolte meseriile şi artele tradiţionale. Fiecare pătrat din caroiajul de străzi este ocupat de membrii unei anume bresle, iar în centrul oraşului se află imensul palat regal. De-a lungul secolelor, oraşul s-a dezvoltat şi în afara zidurilor, cu aceleaşi străzi largi, aerisite, cu parcuri şi cartiere rezidenţiale şi, spre margini, cu nesfârşite mahalale. Astăzi are circa două milioane de locuitori şi o suprafaţă de peste 23 de kilometri pătraţi.
Porecla Jaipur-ului se datorează culorii roz în care au fost vopsite iniţial zidurile şi toate clădirile sale pentru a sugera într-un fel culoarea gresiei din care erau construite oraşele mogulilor. El a fost revopsit în 1876,
Ab

cu ocazia vizitei făcute aici de prinţul de Wales, şi este întreţinut în continuare cu grijă pentru a păstra amintirea vremurilor de altădată.
Soarele urca spre amiază, conferind locurilor o strălucire orbitoare. Am ajuns în cele din urmă la poarta principală de acces în Oraşul Roz şi parcă am intrat brusc într-o altă lume. Doar străzile largi, asfaltate, cu poliţişti dirijând circulaţia din intersecţii prin megafoane şi cu puzderia de maşini, motorete sau biciclete aminteau de secolul XX. în rest, toate clădirile, scunde, înghesuite unele în altele, cu intensa lor culoare stacojie, se păstraseră parcă intacte din vremea lui Sawai Jai Singh. Prăvăliile formau şiruri nesfârşite, iar tarabele scoase în stradă etalau o bogăţie de vase emailate, sculpturi în piatră, obiecte de piele, statuete de metal, ceramică, podoabe, jucării, piese de schimb, biciclete, covoare, mătăsuri, în general tot ce se putea vinde ori cumpăra. Majoritatea bărbaţilor purtau veşminte de un alb imaculat şi turbane de toate culorile şi formele, predominând roşul şi stacojiul, iar sariurile de mătase ale femeilor sporeau şi ele feeria de culori a străzilor. Din pricina ofensivei tarabelor arhipline, multe umbrite de copertine ce domoleau căldura toridă a soarelui, trotuarele se reduseseră la o panglică extrem de subţire, forţând pietonii să folosească şoseaua pentru a evita aglomeraţia. Prin geamurile laterale ale maşinii care înainta cu greutate în şuvoiul străzii vedeam din când în când, la câteva zeci de centimetri de sticla fumurie, picioarele gigantice, suple, ale câte unei cămile, urmate de roţile uriaşe ale carului la care era-înhămată, depăşindu-ne în ritm rapid, ori coloanele imense, negre, mişcându-se greoi, ale elefanţilor pe care cu greu îi puteam zări în întregime, chinuindu-mă să privesc în sus, dincolo de marginea superioară a portierelor. Aveam în acele momente senzaţia că mă aflu într-un vehicul din *Războiul stelelor.*

înconjurat de monştri apocaliptici, ale căror dimensiuni erau imposibil de determinat.
Primul popas l-am făcut pe o stradă ce mărgineşte palatul regal, pentru a admira o construcţie ce a devenit, în timp, o veritabilă emblemă a Jaipurului: Hawa Mahal (Palatul Vântului). Construit în 1799 de maharajahul Sawai Pratap Singh, Hawa Mahal este o structură piramidală de cinci etaje, cu marginea superioară arcuită, asemănătoare unui fagure. Balcoanele bogat ornamentate ocupă întreaga sa suprafaţă şi, în trecut, reprezentau pentru doamnele de la curte un loc ideal de a observa agitaţia străzii fără să fie văzute. Construcţia, dedicată zeului Krishna, are peste 900 de nişe, însă e doar o structură de faţadă, fără adâncime. Am făcut câteva fotografii, am urmărit maimuţele zbenguindu-se în libertate pe acoperişurile clădirilor, apoi am intrat să vizităm palatul ce ocupă o şeptime din spaţiul împrejmuit de fortificaţii.
Clădiri vechi, masive, curţi interioare, pavilioane, muzee, galerii - toate constituie un complex vast, imposibil de vizitat pe îndelete în numai o oră, cât aveam la dispoziţie. De aceea ghidul m-a condus numai în anumite locuri. în prima curte interioară se afla un pavilion etajat din marmură albă, Mubarak Mahal, o adevărată bijuterie arhitectonică, uimind prin delicateţea şi fragilitatea coloanelor, prin bogăţia ornamentelor traforate ori sculptate ale faţadelor. în preajmă, maimuţele iscodeau vizitatorii. La un moment dat, una dintre ele s-a repezit la o femeie, i-a smuls plasa din mână şi a fugit câţiva metri mai departe. S-a oprit şi a început să răscolească în ea după ceva de mâncare. Nimeni n-a schiţat vreo mişcare. Oamenii păreau mai mult amuzaţi de întâmplare, iar femeia a aşteptat până ce maimuţa s-a plictisit de scotocit şi abia după aceea s-a dus să-şi recupereze plasa. în India, maimuţele sunt considerate întruchiparea zeului Hanuman şi nimeni nu îndrăzneşte
•1/

să se atingă de ele sau să le gonească, pentru că un asemenea gest ar însemna o ofensă la adresa zeităţii. Câteva zile mai târziu aveam să citesc într-un ziar despre întâmplarea nefericită a unui tânăr din New Delhi, care a fost atacat în mod inexplicabil de şapte maimuţe în timp ce încerca să-şi repare acoperişul casei, Omul, speriat, a sărit de pe casă, şi-a fracturat picioarele, iar maimuţele l-au sfâşiat. A decedat după ce a fost purtat prin mai multe spitale. Alertate de posibilitatea repetării unor astfel de tragedii, autorităţile au oferit recompense atrăgătoare celor dispuşi să alunge maimuţele din oraş. Deşi numărul săracilor este imens, nimeni nu a îndrăznit să se ofere pentru o astfel de treabă...
Am vizitat colecţia de arme şi de veşminte imperiale din Mubarak Mahal, apoi am trecut într-o altă curte interioară, pentru a vedea, într-un pavilion, două vase gigantice, din argint pur, folosite în trecut pentru păstratul apei sau pentru preparatul mâncării pentru mii de săraci. Sunt cele mai mari recipiente de acest gen din lume. într-o latură a curţii se înălţau cele şapte etaje ale **palatului Chandra,** cu zeci de terase, balcoane şi pridvoare, unde îşi au reşedinţa astăzi urmaşii maharajahilor ce stăpâniseră Jaipur-ul.
Vizavi de palatul oraşului se află celebrul **Jantar Mantar,** cel mai mare şi mai bine păstrat din cele cinci complexe destinate observaţiilor astronomice, construite în diverse colţuri ale Indiei de Sawai Jai Singh (celelalte patru se află la Delhi, Ujjain, Mathura şi Varanasi). Pe o suprafaţă de câteva sute de metri pătraţi se află tot soiul de platforme în pantă, emisfere de piatră, triunghiuri uriaşe, grupuri circulare de coloane, cilindri secţionaţi oblic, care, la o privire mai atentă şi după explicaţiile ghidului, deschid o perspectivă tulburătoare asupra vastelor cunoştinţe astronomice pe care le avea fondatorul Jaipur-ului. Instrumentele de piatră din cadrul complexului erau utilizate pentru a determina cu acurateţe

timpul local, declinaţia soarelui, azimutul şi altitudinea, declinaţiile stelelor fixe şi ale planetelor, precum şi perioadele de eclipsă. O mare parte din aceste instrumente sunt utilizabile şi astăzi, furnizând rezultate la fel de precise ca acum două secole şi jumătate, când au fost construite.
Am părăsit Oraşul Roz prin poarta Zorawar şi am continuat drumul către colinele înalte şi abrupte din nordul Jaipur-ului. La un moment dat şoseaua urmărea malul lacului Man Sagar, destul de întins, dar de mică adâncime, în mijlocul căruia răsărea direct din apă **Jal Mahal,** un pitoresc palat construit special pentru zilele în care împăratul avea chef să vâneze raţe. Povârnişurile înverzite din jur se reflectau în apele lacului sporind frumuseţea peisajului. Curând şoseaua a început sâ şerpuiască printr-o vale îngustă şi, după câţiva kilometri, în faţa ochilor ni s-a dezvăluit o privelişte de o neasemuită măreţie. Crestele ascuţite ale colinelor se dădeau brusc în lături, deschizând în jos zarea către un ţinut vălurit, verde, cu mici aşezări ici şi colo. La limita văii, înainte de lărgirea ei, fusese construit un dig ce crease un întins lac de acumulare. în partea opusă şoselei, dincolo de lac, din înălţimea versanţilor, impunătorul **fort Amer** străjuia împrejurimile.
Dinastia **Kachhwahas** şi-a stabilit reşedinţa în aceste locuri pe la mijlocul secolului al Xll-lea şi a stăpânit zona înconjurătoare timp de şase veacuri. Alianţa cu mogulii le-a sporit considerabil averea de pe urma prăzilor de război. în secolul al XVI-lea, **Raja Man Singh** a început construcţia fortului şi a palatului, din gresie roşie şi marmură, într-o fascinantă combinaţiei a stilurilor arhitectonice hindus şi musulman.

Am traversat lacul şi am început să urcăm pe străduţele întortocheate ale micii aşezări Amer de la poalele colinei, apoi pe drumul în pantă abruptă, către fort. Strada pietruită, îngustă, mărginită spre râpă de un zid solid de piatră, ne obliga să înaintăm cu viteză de melc pentru a permite trecerea uriaşilor elefanţi ce duceau sau aduceau turişti. Am ajuns în cele din urmă la poarta fortului şi am pătruns în curtea interioară, care s-a dovedit a fi o grădină cu alei de piatră, cu arbuşti şi tufe de flori multicolore. Am zăbovit câteva minute la un Pepsi rece, binevenit după atâtea ore de stat în arşiţă, apoi ne-am îndreptat către treptele ce duceau spre imensul palat care ocupa aproape toată partea de sud a fortului. Pe scară l-am rugat pe ghid să mă fotografieze lângă două maimuţe ce stăteau acolo, la soare, însă n-am apucat bine să mă aşez lângă ele că cea mai apropiată de mine a început să mă lovească rapid în umăr şi să-şi arate colţii. Am luat imediat distanţă, ghidul mi-a făcut, râzând, o poză aproximativă, după care m-a sfătuit să fiu mai atent pe viitor dacă nu doream să mă aleg cu vreo muşcătură şi cu 15 zile de injecţii în burtă.
Am lăsat animalele în plata zeului Hanuman şi am urcat spre superbul palat, între ale cărui ziduri am petrecut aproape o oră. Am vizitat curţile interioare, cu apartamentele celor opt împărătese, încăperile de odihnă, cu ingenioasele lor sisteme de aer condiţionat ce pun în valoare răcoarea apei, locurile de reculegere, am zăbovit pe terasele ce ofereau o privelişte magnifică spre văile înverzite din jur, ne-am urcat în turnurile de pază spre a examina de la înălţimea lor labirintul interior al palatului, am admirat zidurile vechi ale unei alte secţiuni a fortului, construite chiar pe vârful colinei, către care duc tunele subterane, lungi de sute de metri, recent descoperite de arheologi. într-un târziu, când căldura devenise deja insuportabilă, ne-am hotărât să plecăm. Ghidul voia să meargă la masă, însă eu nu am renunţat chiar atât de

uşor, deşi eram moleşit de canicula- şi de oboseală. Aerul condiţionat din maşină m-a mai înviorat şi, cu ghidul de călătorie în mână, i-am spus şoferului să urcăm şi la **fortul Jaigarh** ce domina împrejurimile de pe vârful altei coline, la fel de înalte şi de abrupte, componentă a lanţului dintre Amer şi Jaipur.
Am mers circa o jumătate de oră pe serpentinele prăfuite ale drumeagului ce ducea pe creastă şi am ajuns în cele din urmă la zidurile masive, tăcute, care încoronau cea mai înaltă porţiune a ei. în curtea fortului, ghidul mi-a arătat un uriaş rezervor de apă, din piatră, subteran, care asigura pe vremuri consumul cetăţii pentru câţiva ani, apoi ne-am continuat drumul cu maşina spre o platformă pe care se află principala atracţie a locului: cel mai mare tun pe roţi din lume, ce veghea împrejurimile, având câmp deschis către toate cele patru zări. Pentru a-l urca acolo şi a-l poziţiona fuseseră necesari patru elefanţi. Din fericire, tunul nu fusese folosit niciodată, deoarece prezenţa lui acolo şi fortificaţiile inexpugnabile descurajaseră orice potenţiali năvălitori de a începe vreun asediu. *Fortul Victoriei,* cum mai este denumit, a fost construit în 1726 de acelaşi Sawai Jai Singh care şi-a păstrat aici, timp de câţiva ani, tezaurul regal. De pe meterezele lui se poate vedea în toată splendoarea lui şi fortul Amer, situat ceva mai jos, pe extremitatea nordică a lanţului colinar.
De la Jaigarh am urmat cale de câţiva kilometri crestele colinelor şi am ajuns la cel mai sudic vârf pe care în 1734 fusese ridicat cel de-al treilea fort, **Nahargarh,** utilizat şi el ani de zile drept adăpost pentru tezaurul regal al stăpânitorilor locului. De la ferestrele zidurilor din partea sudică, departe, jos, la poalele colinelor, se vedea Jaipur-ul, întins cât cuprindeai cu privirea, argintat de razele tremurânde ale soarelui. Am stat minute în şir pentru a admira priveliştea, uitând do căldură şi de oboseală.
M

Trecuse de ora patru când ne-am înapoiat în oraş, însă am mai amânat masa rugându-l pe ghid să mergem să vedem şi una dintre celebrele grădini princiare ale Jaipurului. Am traversat Oraşul Roz, cu străzile lui aglomerate, cu elefanţi legănându-se ca nişte puncte uriaşe de reper în marea de autobuze, camioane, ricşe, vaci, biciclete, atelaje de boi sau cămile, cu strălucirea orbitoare împrumutată de soarele după-amiezii clădirilor cărămizii, cu forfota multicoloră de pe trotuarele înguste, cu diferenţa izbitoare dintre căldura zonelor luminate şi răcoarea celor umbrite, şi am ieşit în cele din urmă pe şoseaua de Agra. Drumul a continuat prin mahalale cu un aspect semirural, apoi a intrat într-o vale strâmtă, abruptă, cu şiruri de case modeste, de lut, înghesuindu-se unele în altele şi urcând pe versanţii abrupţi, brăzdaţi de ulicioare întortocheate. După vreo câţiva kilometri am ajuns la **palatul** şi **grădinile Sisodia.** Micul palat nu era deschis publicului din cauza unor lucrări de renovare, însă am zăbovit câteva minute pe aleile splendidei grădini, construite în terase pe versantul unei coline ce oferea o privelişte mirifică asupra văii înverzite de la poalele ei.

Am ajuns înapoi la hotel spre seară, obosit, flămând, toropit de căldură, însă mulţumit că folosisem la maximum timpul avut la dispoziţie pentru a cunoaşte Jaipur-ul şi împrejurimile sale. Soldatul era la locul lui, iar după câteva minute a venit şi reprezentantul guvernamental pentru a-mi afla impresiile, l-am mulţumit pentru acea primă zi şi l-am întrebat, curios, ce pregătise pentru ziua următoare, dat fiind că în Jaipur văzusem aproape toate locurile interesante. Mi-a spus, cu acelaşi aer vesel, că vom pleca spre Ajmer şi Pushkar, două orăşele sfinte, unul pentru musulmani, celălalt pentru hinduşi, aflate la circa 130 de kilometri sud-vest de Jaipur. Surpriza m-a bucurat, mai ales că nu-mi dispăruse încă regretul de a nu putea ajunge la legendarul Jaisalmer. L-am asigurat

că voi fi în faţa hotelului la ora stabilită şi l-am întrebat dacă nu putea aranja să îmi fie luate gărzile de la uşa camerei, l-am explicat că mă simţeam stânjenit ştiind că în timp ce eu dorm cineva stă toată noaptea să mă păzească inutil. Mi-a promis că va încerca să-mi îndeplinească dorinţa, deşi se îndoia că va reuşi, deoarece acesta era protocolul uzual pentru VIP-uri. A mai adăugat că nu puteau stabili câte un protocol pentru fiecare oaspete în parte. Dacă eu nu consideram necesară paza, erau alţi invitaţi oficiali, din peninsula arabică spre exemplu, care se simţeau ofensaţi dacă nu li se asigurau suficiente gărzi, aşa cum era obiceiul pe la ei. N-am mai insistat asupra subiectului pentru a nu părea nepoliticos după toate eforturile pe care le făcuseră pentru a-mi asigura o şedere cât mai plăcută în Rajasthan şi am încercat să mă acomodez cu statutul de VIP, care, la urma urmei, avea nenumărate avantaje, inclusiv acela al unei maşini permanent la dispoziţie, cu care puteam să văd o mulţime de locuri într-un timp extrem de scurt.

Seara, după cină, am descoperit într-o cameră din apropierea recepţiei biroul unei agenţii de voiaj şi am întârziat la discuţii cu tânărul de acolo, încercând să-mi fac o imagine cât mai apropiată de realitate despre Rajasthan şi locurile sale de maxim interes.

Statul **Rajasthan** are 343.000 de kilometri pătraţi şi este împărţit în două regiuni distincte de lanţul străvechi al munţilor Aravalli. Partea de nord-vest, dintre Aravalli şi graniţa cu Pakistanul, este o imensă zonă aridă, cu podişuri arse de soare şi mici coline erodate de vânturi, dar mai ales cu nesfârşitele dune ale deşertului Thar, care se întinde dincolo de frontieră până către valea Indusului. în deşert viaţa este foarte aspră, însă oamenii

au rezistat aici mii de ani, adoptând stilul de viaţă semi-nomad. Nivelul apei era şi este foarte scăzut, iar extragerea ei se făcea cu extremă dificulate. în urmă cu mai bine de două secole, unul dintre europenii ce ajunseseră în aceste locuri, italianul Manucci, nota în jurnalul său: "Puţurile sunt atât de adânci, încât atunci când căldările pline, ridicate cu ajutorul atelajelor de boi, ajung la suprafaţă, cei care îndeamnă animalele încep să bată din tobe pentru a anunţa că apa se află la buza fântânii". Monotonia deşertului, uscăciunea şi arşiţa i-au făcut pe oameni să se îmbrace cât mai colorat cu putinţă, accentuând şi în acest mod victoria vieţii asupra asprimii ţinutului. Sariurile strălucitoare ale femeilor şi turbanele la fel de viu colorate ale bărbaţilor, ce punctează din loc în loc dunele, sunt probabil cea mai fascinantă imagine reţinută de vizitatorii străini.
Atunci când viaţa devenea imposibilă în unele locuri, triburile migrau spre alte zone mai primitoare, câştigân-du-şi cele necesare traiului prin spectacole de muzică şi dansuri ori prin vânzarea de diverse obiecte de podoabă. Acest mod de viaţă tradiţional face ca şi astăzi Rajasthan-ul să fie vestit pentru artiştii săi, pentru dansurile ameţitoare, pentru feeria de culori ce dă viaţă pustiului.
Traseul celui care doreşte să exploreze pe îndelete deşertul Rajasthan-ului, mi-a mai spus agentul de voiaj, nu poate să ocolească uimitoarele oraşe răsărite cu secole în urmă la intersecţiile principalelor drumuri de caravane: Jodhpur, Bikaner şi mai ales magicul Jaisal-mer. Toate au forturi impunătoare, care le străjuiesc din înălţimea colinelor împrejmuitoare, zeci de palate, temple şi *haveli.* iar izolarea le-a făcut sâ-şi păstreze acelaşi aer medieval. Te aştepţi şi astăzi ca pe mijlocul străzilor ce vin dinspre întinderile nesfârşite ale deşertului să apară şirurile de cămile încărcate cu mirodenii sau mătăsuri,

alaiurile maharajahilor sau grupurile de călăreţi specializaţi în jefuirea caravanelor.
Caracterul unic al **Jaisalmer-ului** stă în faptul că el se află cel mai adânc în interiorul deşertului, motiv pentru care a rămas neatins de trecerea timpului. în almanahuri figurează astăzi drept un oraş părăsit, deşi străzile sale mişună de oameni tot timpul anului. Aceştia însă sunt vizitatori sau localnici angajaţi exclusiv în industria turismului. Am înţeles de la agentul de voiaj că mi-ar fi fost practic imposibil să vizitez Jaisalmer-ul în scurtul timp pe care îl aveam la dispoziţie pentru Rajasthan. Linia aviatică particulară despre care citisem că ar face zboruri acolo nu opera regulat, ci doar în regim de charter, iar drumul de la Jodhpur, cu trenul sau cu autobuzul, dura o noapte întreagă. în plus, între Jaipur şi Jodhpur avioanele circulau o dată la două zile. M-am consolat cu gândul că, cine ştie cu ce altă ocazie, voi reuşi să ajung totuşi în magicul Jaisalmer.
Zona de la sud-estul munţilor Aravalli este mult mai bogată în vegetaţie, cu largi porţiuni împădurite şi cu văi înverzite, cu lacuri şi cursuri de apă, ce au determinat dezvoltarea a numeroase localităţi. Agentul de voiaj mi-a vorbit minute în şir despre palatele de marmură din **Udaipur,** supranumit şi Oraşul Lacurilor, despre legendarul fort din **Chittaurgarh,** simbol al vitejiei războinicilor *rajputi.* care preferau să moară în luptă decât să sufere dezonoarea captivităţii, despre feericele grădini presărate cu temple de pe muntele sfânt **Abu,** despre paradisul faunei din parcurile naţionale, unde animalele sălbatice hălăduiau libere, despre impresionantele *haveli.* întâlnite în toate aşezările Rajasthan-ului.
Din afară, aspectul acestor *haveli* este foarte auster, pereţii fiind străpunşi doar de câteva ferestre minuscule, întreaga activitate a familiilor ce locuiau în *haveli era* concentrată spre curtea interioară, către care dădeau ferestre largi şi pridvoare spaţioase. Astăzi multe au fosf
!>!>

transformate în hoteluri, uimindu-şi oaspeţii cu bogăţia interioarelor, în contrast puternic cu asprimea aspectului
exterior.
Civilizaţia Rajasthan-ului este foarte veche. Recentele săpăturii arheologice din districtul Ganganagar au scos la iveală urme ale unor aşezări anterioare celor din Harappa şi Mohenjo Daro. De-a lungul veacurilor, teritoriul actualului stat a fost împărţit în numeroase principate, între care izbucneau dese conflicte. Pe la mijlocul secolului al Vl-lea, vestiţii războinici *rajputi* au început să domine regiunea. Istoria lor este o veritabilă cronică a vitejiei, onoarei şi loialităţii. Timp de secole s-au luptat cu vecinii, au rezistat atacurilor năvălitorilor turci, s-au bătut cu ostile sultanilor din Delhi şi mai târziu cu cele ale împăraţilor moguli. Conflictul cu sultanatul din Delhi a durat peste 550 de ani. Astăzi trecuta măreţie a războinicilor se regăseşte în caracterul mândru al locuitorilor din Rajasthan, în legendele, cântecele şi dansurile lor.
l-am mulţumit agentului de voiaj pentru toate informaţiile pe care mi le~a oferit şi din care am reuşit să creionez această extrem de aproximativă monografie a statului, după care m-arn retras în camera mea.
A doua zi de dimineaţă, alături de reprezentantul guvernamental şi de nelipsitul soldat, am luat drumul Ajmer-ului. De o parte şi de alta a şoselei se întindeau câmpuri nesfârşite, unele cultivate, altele aride, presărate cu tufe de iarbă aspră. Din loc în loc apăreau sate micuţe, cu casele umbrite de pomi şi cu nenumărate prăvălii şi ateliere la stradă. Am parcurs cei 130 de kilometri în aproape trei ore. Şoseaua era extrem de aglomerată. Şirurile de camioane TATA, în marea lor majoritate de culoare stacojie, cu ghirlande de flori

desenate pe spate şi cu nelipsitul îndemn "Blow horn" ("Claxonează") adresat celor care doreau să le depăşească, înaintau cu viteză de melc, sau cel mai adesea stăteau în aşteptarea momentului în care se mai puteau urni câţiva metri. însoţitorul mi-a spus că şoseaua este tot timpul aglomerată, iar dimineaţa reprezenta un adevărat infern, deoarece pe acolo trec toate vehiculele ce transportă mărfuri între New Delhi şi Mumbai (Bombay), Multe limuzine încercau să depăşească şirul camioanelor pe acostamentul îngust sau mergând pe contrasens, în scurtele momente în care acesta era liber. Am aplicat aceeaşi strategie şi am reuşit sâ ajungem la Ajrner înainte de amiază. Oraşul era aşezat între colinele domoale, înverzite din coasta nordică a munţilor Aravalli. Am făcut un scurt popas la sediul local al Departamentului de Turism, de uncie am luat cu noi un ghid; apoi am plecat mai departe, către Pushkar, aflat la circa 12 kilometri spre vest.
Am străbătut o zonă aridă, cu înălţimi deşertice (rămăşiţe ale unor munţi străvechi), presărate cu smocuri de iarbă prăfuită, apoi am urcat o şa pietroasă ce bara zarea, pe nişte serpentine strânse, săpate în stânca roşiatica. Deasupra drumului, nenumărate inscripţii multicolore, vopsite direct pe piatră, făceau reclamă caselor de oaspeţi şi prăvăliilor din **Pushkar.**
Am oprit la cumpăna drumului pentru a cerceta peisajul ce ni se deschidea în faţă. Aceleaşi coline nivelate de vânturi, aceeaşi întindere dezolanta cât cuprindeai cu privirea. în vale, şoseaua şerpuia minusculă, dispărând undeva spre dreapta, dincolo de poalele cocoaşelor de piatră. Pe potecile ce scurtau drumul, grupuri de puncte viu colorate, în contrast cu cărămiziul palid, atotcuprinzător, înaintau către oraşul sfânt. Autobuzele

erau destul de rare, aşa că mulţi dintre pelerini mergeau pe jos.
Un sfert de oră mai târziu intram în Pushkar. Situat la poalele colinelor sterpe, abrupte, cărămizii, oraşul era grupat în jurul unui lac circular, loc sfânt de pelerinaj pentru hinduşii din toată lumea. Legenda spune că zeul Brahma era în căutarea unui loc potrivit pentru îndeplinirea unui sacrificiu ritual. în timp ce medita, un lotus i~a căzut din mână pe pământ şi a dat naştere la trei izvoare. Unul dintre acestea a format *lacul Pushkar.* Văzându-i frumuseţea, Brahma a coborât pe pământ şi şi-a îndeplinit aici ritualul. Pentru hinduşi, nici un pelerinaj nu este complet fără vizitarea Pushkar-.ului, a cărui faimă este comparabilă cu cea a lacului Mansarover din Tibet, de aceea fac toate efoturile pentru a ajunge aici cel puţin o dată în viaţă. Peste 400 de temple au fost ridicate de-a lungul veacurilor în Pushkar, iar lacul este complet înconjurat de 52 de *ghat-un* (locuri de acces către apă, în trepte), străjuite de palate şi temple minunate, lipite unele de altele fără nici o fisură. Treptele şi clădirile adiacente au fost construite de foştii împăraţi şi nobili hinduşi. Tradiţia spune că apa din dreptul fiecărui *ghat* are puteri specifice: într-un loc se poate vindeca lepra, în altul se poate dobândi înţelepciune sau frumuseţe, al treilea dă fertilitate ş.a.m.d. Astăzi, multe din *ghat-im* sunt accesibile numai preoţilor şi credincioşilor, dar în clădirile din preajma altora se află sedii ale diverselor servicii administrative ale oraşului, hoteluri, filiale de bănci.
Da la intrarea în oraş şi până la lac drumul s-a transformat într-un coridor extrem de îngust printre două şiruri compacte de prăvălii şi tarabe; într-o feerie de culori şi forme strălucind în lumina generoasă a soarelui, înaintam cu viteză de melc prin aglomeraţia de biciclete, care, pelerini, turişti, localnici, tarabe, vite, câini şi savuram acea atmosferă de bazar oriental, ce scapă atingerii timpului.
58
Am oprit în cele din urmă în apropierea lacului şi am intrat printr-o poartă a şirului de clădiri către una dintre puţinele porţiuni de trepte accesibile turiştilor. Un preot hindus m-a rugat să-mi las încălţările la intrare, apoi m-a condus către apa maronie, sfântă. Pe *ghat-ur\\e* din jurul lacului, credincioşii îndeplineau ritualurile sacre, aduceau ofrande de flori şi fructe zeilor, se spălau în lacul sfânt pentru a scăpa de calvarul reîncarnărilor.
Preotul mi-a pus o ghirlandă de.flori şi m-a îndemnat să ţin mâinile căuş, după care a început incantaţiile menite să mă purifice şi să-mi aducă prosperitate şi pace sufletească mie şi membrilor familiei mele. Din timp în timp îmi presăra în palme petale de flori, diverse prafuri sacre, boabe de orez şi apă din lacul sfânt. în cele din urmă mi-a făcut un benghi roşu în frunte şi mi-a legat la încheietura mâinii drepte o bucată de sfoară portocalie, destinată să mă apere de toate relele lumii.
Am părăsit lacul şi am mers să vedem câteva dintre templele oraşului. Cel mai impresionant era cel dedicat lui Brahma, singurul templu de acest fel din lume. Coloanele şi tavanul pavilionului de la intrare erau de un albastru intens, cu ornamente stacojii, iar corpul central fusese proaspăt vopsit într-un roşu sângeriu care ardea ochii. în podea şi în pereţi erau încrustate monede de argint, unele purtând alături şi numele celor care le donaseră. Porţile micului sanctuar sunt din argint sculptat, iar în interior se află o statuie cu patru feţe a lui Brahma. Numeroşi credincioşi se perindau desculţi pentru a depune în faţa statuii ofrande de flori şi pentru a rostii incantaţii rituale. Vizavi de templu, un *banian* cu perdele de crengi atingând pământul găzduia un cârd întreg de maimuţe cărora trecătorii le aruncau fructe cumpărate de la o bătrână ce îşi instalase coşurile pe pământul din faţa lui.
Am părăsit Pushkar-ul pe o rută ocolită pentru a vedea împrejurimile aride unde, în toamna fiecărui an,
59

are loc cel mai mare târg de cămile din India. Oameni din toate colţurile statului, dar şi ale lumii, vin aici pentru 12 zile în luna *Kartik* (între octombrie şi noiembrie), pentru a vedea cea mai plină de culoare sărbătoare a ţării. Se vând şi se cumpără cămile, cai, catâri, vite, au loc spectacole de cântece şi dansuri, călăreţii se întrec în diverse jocuri tradiţionale, o mulţime frenetică ia în stăpânire oraşul. Până la începerea târgului mai erau însă câteva săptămâni, iar eu urma să părăsesc Rajasthan-ul chiar în acea seară, aşa că m-am mulţumit cu încă o privire, de despărţire, asupra Pushkar-ului, după care am pornit înapoi spre Ajmer.

Fondat la începutul secolului al Vll-lea, **Ajmer** a cunoscut o istorie zbuciumată datorită poziţionării sale strategice. în secolul al Xll-lea a trecut sub suzeranitatea sultanatului din Delhi şi a cunoscut o perioadă de transformări importante pe timpul domniei împăratului Akbar, supranumit şi Marele Mogul, care l-a ridicat la rangul de provincie (1556) şi l-a transformat în bază de operaţiuni militare. Din 1818 a trecut sub stăpânirea britanică. Englezii l-au văzut ca loc ideal pentru amplasarea unor instituţii de învăţământ, astfel că astăzi Ajmer se bucură şi de faima unui oraş al şcolilor şi facultăţilor de elită.

Numele oraşului însă este legat de cel al sfântului **Khwaja Moinuddin Chisti,** fondatorul *sufismulili,* al cărui mormânt aflat aici este loc de pelerinaj pentru sute de mii de oameni în fiecare an. Khwaja a venit în Ajmer pe la 1161 şi a hotărât să se stabilească aici, deşi localitatea era pe atunci un însemnat centru religios hindus. El a înţeles însă oportunitatea răspândirii ideilor islamismului despre egalitate şi frăţie între oameni în rândurile păturilor sărace ale societăţii. Din îngemănarea

credinţei musulmane cu cea hindusă, Khwaja a elaborat o nouă doctrină, sufismul, ce a căpătat în timp scurt foarte mulţi adepţi. Khwaja considera că acumularea de averi îi împiedică pe oameni să se împlinească pe plan spiritual. El propovăduia traiul foarte modest, spunând că fastul înseamnă slăbiciune şi atrage după sine dorinţe iluzorii care nu fac decât să degradeze spiritul. Dorinţele carnale pot fi şi ele înfrânte printr-o dietă severă, necesară doar supravieţuirii. Khwaja a refuzat orice contact cu stăpânitorii din regiune. Atât e, cât şi adepţii săi considerau că averile sultanilor sunt ilegale, că fastul de la curte alienează spiritul religiei islamice, că angajaţii guvernamentali reprezintă o clasă-sirnbol a materialismului, care trăieşte din exploatarea celor săraci.

în 1256, la vârsta de 114 ani, Khwaja Moinuddin Chisti, cunoscut şi sub numele de Gharib-Nawaz, a intrat în chilia sa pentru a se ruga într-o completă recluziune, timp de şase zile, la sfârşitul cărora s-a stins din viaţă. De atunci, în fiecare an, cele şase zile reprezintă un prilej de pelerinaj pentru credincioşii din toată lumea. Sute de oameni vin aici pentru a se ruga la mormântul său din interiorul **mausoleului Dargah Shariff.**

Am străbătut o stradă largă, asfaltată, flancată de omniprezentele şiruri de prăvălii şi înţesată de lume, până ce am ajuns la impresionanta intrare albă, cu porţi de argint masiv, a monumentului. Am lăsat încălţările la intrare şi am păşit în curtea interioară, în mijlocul căreia se afla pavilionul ce adăpostea rămăşiţele sfântului. Un preot m-a preluat, mi-a înfăşurat în jurul capului un turban din borangic roz şi mi-a pus la gât o ghirlandă de flori, după care m-a condus în micul pavilion central, unde mulţimea se rotea continuu, rostind rugăciuni şi străduindu-se sâ atingă, printre barele de argint ale gardului de protecţie, mormântul sfântului. Tradiţia spune că un astfel de ritual aduce cu sine îndeplinirea tuturor dorinţelor pentru cei ce se roagă sincer şi cu inima

curată. Am făcut şi eu trei ture, împreună cu mulţimea, înghesuindu-mă în spaţiul îngust dintre pereţi şi mormânt, după care am ieşit afară unde grupuri de oameni stăteau pe jos, la umbra generoasă a copacilor. Preotul mi-a arătat în dreptul porţilor de la intrare şi două cazane imense, unul cu o capacitate de 2.240 de kilograme de orez, iar celălat de două ori mai mare, cazane în care, de sărbători şi mai ales în cele şase zile ce comemorează moartea sfântului, se prepară *kheer,* un soi de budincă din orez, lapte, fructe şi condimente, ce se distribuie apoi credincioşilor ca hrană sfinţită.
De la Dargah Shariff ne-am strecurat cu greu, pe o străduţă întortocheată, în pantă, înţesată de tarabe şi vase cu mâncare preparată la faţa locului, către o colină abruptă, pentru a vedea ruinele **moscheii Adhai-Din-Ka Jhonpra,** despre care legenda spune că a fost construită în două zile şi jumătate. Iniţial, acolo se aflase o veche şcoală sanscrită, înconjurată de temple. în 1193, Moham-mad Ghori a distrus complexul şi a construit pe ruinele lui moscheea. Un portal central uriaş şi şase mai mici, laterale, înscripţionate cu citate din Coran, permit accesul către rămăşiţele clădirii centrale - o galerie de
61
de metri lungime, al cărei tavan este susţinut de 124 de coloane, admirabil sculptate, care nu seamănă una cu alta. Culoarea de un roşu-cărămiziu intens este cea specifică marilor monumente mogule, iar arhitectura ansamblului reprezintă un exemplu minunat de combinaţie a stilurilor hindus şi islamic. Pentru vizitatorii europeni, obişnuiţi cu distincţia clară între diversele credinţe şi culturi religioase, puternic individualizate şi ostile oricăror influenţe străine, capacitatea societăţii indiene de a armoniza diverse sisteme religioase este izbitoare şi în acelaşi timp derutantă. Hinduismul este caracterizat printr-o sete nesfârşită de cunoaştere. Hinduşii recunosc că aflarea adevărului se poate face pe mai multe căi, de aceea ei sunt deschişi tuturor celorlalte religii, în măsura în care acestea reuşesc să îi ajute
62
măcar în parte să avanseze în înţelegerea universului interior şi exterior. Cuceritorii, la rândul lor, şi îndeosebi cei de religie islamică, care au dominat timp de secole marile regate ale Indiei, au fost profund marcaţi de acest extraordinar spirit de toleranţă şi de respect pentru egalitatea între toate religiile. Mai mult, au încercat să se adapteze lui şi să preia din credinţa hindusă elementele ce le puteau îmbogăţi propria religie. Akbar, cel mai strălucit reprezentant al dinastiei mogule, spre exemplu, s-a preocupat chiar de elaborarea unui nou sistem filozofic şi religios, bazat pe împletirea islamismului cu hinduismul, sistem pe care l-a propovăduit asiduu până la moarte. Acest spirit de toleranţă, de credinţă că adevărurile fundamentale nu depind de calea pe care sunt căutate, se reflectă şi în faptul că, la mormântul sfântului Khwaja Moinuddin Chisti din Ajmer, nu vin în pelerinaj numai sutele de mii de adepţi ai doctrinei sale, ci şi o mulţime de credincioşi de alte religii, la fel de convinşi ca primii că rugăciunile şi ritualurile de la mausoleu îi vor purifica şi le vor îndeplini toate dorinţele. Acelaşi spirit se observă pe tot cuprinsul Indiei şi în arhitectură, inclusiv în cea a moscheii "construite în două zile şi jumătate".
De pe platforma din faţa portalurilor, periferia înghesuită pe versanţii unei coline abrupte oferea un spectacol fascinant. Casele ca nişte cuburi neregulate, multe cu prelate pe post de acoperiş, pentru a face căldura suportabilă, păreau aruncate în dezordine, unele peste altele, în ciorchini mărginind străduţele întortocheate. Tot felul de prelate, grajduri înguste, prăvălii, tarabe, bărăci se înghesuiau între locuinţe, dând impresia unui labirint în care doar localnicii se puteau descurca.
De la moschee am plecat să mâncăm la o casă de oaspeţi, înălţată pe una dintre culmile aride ce înconjoară superbul **lac Ana Sagar.** Lacul a fost creat cu peste opt secole în urmă de stăpânitorii locului, prin bararea cursului unui râu. Impresionaţi de frumuseţea peisajului,
63

împăraţii moguli i-au adăugat apoi, pe malul sudic, o terasă de piatră cu un delicat pavilion de marmură şi o grădină feerică. Cel mai mare dintre copaci era negru de liliecii adormiţi în aşteptarea serii,
Masa era specifică Rajasthan-ului, aşa că m-am mulţumit doar să gust câte ceva din micile vase de tablă cu mâncăruri bine condimentate, după care am ieşit pe terasa restaurantului pentru a rnâ bucura de privelişte, Eram deja cu timpul la limită, însă i-am convins pe însoţitorii mei să facem o foarte scurtă vizită şi la templul jainist Nasiyan, despre care citisem o mulţime de lucruri interesante.
Jainisrmil a apărut cam în aceeaşi perioadă cu buddhismul, cu circa şase secole înaintea erei noastre. Cel mai de seamă propovăduitor al său a fost **Mahavira,** născut în 599 Î.H., într-o familie înstărită. El a dus o viaţă obişnuită, s-a căsătorit şi a avut o fiică, însă la vârsta de 28 de ani şi-a părăsit familia nemulţumit de viaţă şi de lume, în general. Timp de 12 ani a umblat complet gol şi a dus o viaţă ascetică, în căutarea cunoaşterii. în cele din urmă a atins iluminarea şi, din acel moment, a început să predice propria sa doctrină, conform căreia principala menire a vieţii era eliberarea sufletului de trupul material şi, implicit, de povara reîncarnărilor. Iar această eliberare putea fi atinsă de fiecare om prin forţele proprii dacă urma trei principii: Dreaptă Credinţă, Dreaptă Cunoaştere şi Dreaptă Acţiune. Jainismul, ca şi buddhismul, a apărut ca un semn de revoltă faţă de sistemul rigid al castelor, faţă de ritualurile sofisticate ale brahmanismului, faţă de formele fără fond ce îndepărtau omul de esenţa credinţei. El s-a răspândit rapid în mase pentru că propovăduia iubirea universală, toleranţa, non-violenţa, austeritatea, ascetismul. Nu a depăşit însă graniţele Indiei deoarece preceptele sale erau mult mai

severe decât cele ale buddhismului. Astfel, ascetismul ajungea, la unii jainişti, până la refuzul de a purta haine; existau apoi cerinţa castităţii şi a celibatului, precum şi interdicţia de a ucide vreo vietate. Chiar şi astăzi călugării jainişti mătură atent solul înaintea fiecărui pas pentru a nu călca din greşeală vreo gâză sau vreo altă vietate. în prezent, în India sunt circa trei milioane şi jumătate de jainişti, mulţi dintre ei comercianţi şi bancheri înstăriţi, care au adoptat religia respectivă într-o formă, evident, mult mai relaxată decât cea propovăduită de Mahavira.
Templul Nasiyan fusese construit cu un secol în urmă, din piatră roşie, dar principala lui atracţie o constituie uriaşa încăpere din spate unde a fost reconstituită în miniatură lumea aşa cum este ea descrisă în scripturile sfinte ale jainiştilor. Structura, la care meşteri vestiţi din Jaipur au lucrat circa două decenii şi jumătate, este separată de exterior de pereţi cu două rânduri suprapuse de ferestre, prin care turiştii de la parter sau de la etaj pot admira interiorul.
Miniatura reprezintă cele 13 continente legendare, în mijloc se înalţă fabulosul munte Sumer, ca un turn trietajat, în lateral se întinde miticul oraş Ayodhya, de tavan sunt agăţate corpurile cereşti şi vehiculele spaţiale ale zeilor. Continentele sunt înţesate de palate uimitoare, minuţios lucrate, mii de figurine de oameni şi animale reconstituie diversele scene din mitologia jainistă. Absolut toate miniaturile sunt acoperite cu foiţă de aur şi încrustate cu pietre preţioase. Volume întregi ar fi necesare pentru a descrie semnificaţia fiecărei scene sau a fiecărei figuri. Din păcate n-am avut la dispoziţie decât un sfert de oră pentru a contempla acea uluitoare operă de artă, incomparabilă ca fineţe şi fantezie.
La Jaipur am ajuns pe înserat şi am mers direct la hotel ca să-mi iau valiza şi să predau camera. în drum spre aeroport, am mai făcut un ocol pentru a vedea, la ora aceea doar pe dinafară, impozantul **palat** ce poartă

numele prinţului **Albert** şi clădirile înconjurătoare, precum şi noua **moschee Birla Mandir,** o adevărată simfonie arhitectonică în marmură albă. Am ajuns la aeroport cu o jumătate de oră înainte de plecarea avionului cu care urma să mă întorc la New Delhi.
Două ceasuri mai târziu, instalat iarăşi într-una din camerele hotelului Oberoi din capitala indiană, răsfoiam ediţia din acea zi a cotidianului *Hindustani Times.* Subsolul primei pagini era ocupat în întregime de scandalul achitării unei familii din Rajasthan, acuzate că în 1987 ar fi forţat o tânără văduvă să comită sinuciderea rituală *sati,* adică să ardă de vie pe rugul soţului ei. Deşi la întâmplare fuseseră martori circa 30 de inşi, nimeni nu consimţise să depună mărturie, aşa că cei acuzaţi, familia incineratului, au fost achitaţi. Nenumăraţi intelectuali şi mai ales femeile din diverse organizaţii protestau împotriva acestei decizii, pe care o socoteau părtinitoare şi menite să tolereze asemenea obiceiuri, interzise în mod oficial încă din secolul trecut. în paginile interioare am mai găsit o întâmplare tragi-comică, de data aceasta chiar din Ajmer-ul pe care îl vizitasem dimineaţa. Un musulman se despărţise cu ani în urmă de soţia lui de aceeaşi religie şi se căsătorise apoi cu o hindusă, convertindu-se şi el la hinduism. Individul murise cu două zile în urmă şi ambele femei, susţinute de rude, s-au luat la harţă pentru a-l înmormânta, fiecare în religia ei. Conflictul a fost rezolvat în cele din urmă de poliţie, care s-a hotărât să ridice cadavrul mult disputat şi să-l incinereze pe cheltuiala primăriei...

Khajuraho - măreţia trecutului

După doar cinci ore de somn, când primele raze ale soarelui abia risipeau răcoarea plăcută a nopţii, am părăsit pentru a doua oară hotelul Oberoi. Şoferul, fratele tânărului care mă întâmpinase la sosirea din Bucureşti, pe numele de familie Singh, ca toţi cei din Punjab, adepţi ai religiei *sikh,* m-a condus cu viteză pe străzile aproape pustii ale capitalei şi m-a depus la intrarea în sala de aşteptare a aeroportului. Mi-am vizat biletul, apoi m-am aşezat pe unul din puţinele locuri libere din faţa monitoarelor ce afişau la nesfârşit grila de zboruri şi diverse reclame comerciale.
Pentru că tot a venit vorba de *sikhşi,* este, cred, demnă de interes o extrem de rapidă trecere în revistă a specificului acestei secte ce numără astăzi circa 18 milioane de membri, aflaţi în marea lor majoritate în statul Punjab din nordul Indiei.
Nanak, fondatorul sectei *sikh.* s-a născut în 1469 într-o localitate aflată astăzi în Pakistan. El făcea parte din casta *kshatriya* (a războinicilor) şi încă de mic s-a dovedit mai interesat de problemele filozofice decât de şcoală. Pentru a-l vindeca de reverii, părinţii l-au însurat la vârsta de 14 ani, apoi i-au căutat diferite slujbe cât mai bine plătite. Dar el îşi păstra numai banii strict necesari unui .trai modest, iar restul îl împărţea săracilor, în cele din urmă, Nanak a renunţat la binefacerile vieţii de familie şi a plecat în lume. în peregrinările sale a cucerit o mulţime de adepţi. Tradiţia spune că prefera să

mănânce alături de săraci, decât să participe la banchetele bogătaşilor. Nanak nu recunoştea castele şi îşi bătea joc de ritualurile diverselor religii şi secte. Filozofia sa avea la bază ideile de fraternitate universală şi de egalitate perfectă între oameni. Nanak spunea că există un singur Dumnezeu, etern şi mai presus de înţelegerea umană, indiferent ce nume poartă el în diversele religii ale lumii. în ceea ce priveşte celelalte figuri sfinte, fie ale musulmanilor, fie ale hinduşilor, acestea sunt vrednice de tot respectul însă nu trebuie considerate de natură divină.
Predicile lui Nanak i-au atras deopotrivă şi pe musulmani, şi pe hinduşi. Din fiecare religie el a preluat esenţa, dar s-a opus ritualurilor, venerării idolilor şi pelerinajelor, considerându-le fără sens. De la hinduşi a preluat credinţa în *karma* şi în transmigrarea sufletelor de la o naştere la alta, dar a combătut conceptul predestinării omului. Nanak spunea că omul se poate rupe de ciclul reîncarnărilor pentru a atinge salvarea veşnică prin stăpânirea eului şi a ispitelor. Iar această stăpânire poate fi obţinută prin purificarea minţii şi a trupului, prin meditaţie, acţiune pozitivă, răbdare şi credinţă, prin respectarea unor reguli morale stricte. Ideile sale, îndeosebi cea de egalitate perfectă între oameni, între bărbat şi femeie, a prins foarte repede, mai ales la clasele sărace. Pentru sikhşi, şi astăzi, locul sfânt este bucătăria comunităţii, simbol al egalităţii, unde toţi oamenii se adună laolaltă, indiferent de condiţia lor de la naştere, indiferent dacă sunt bărbaţi sau femei, pentru a mânca împreună, pentru a recita din scriptură şi pentru a cânta imnurile religioase.
învăţăturile lui Nanak au unit mase mari de oameni care, spre a-şi păstra unitatea şi identitatea, au fost nevoiţi să se opună tuturor năvălitorilor străini, începând cu ostile mogulilor şi terminând cu trupele engleze. Cel de-al zecelea şi ultimul *guru* al sikhşilor, **Gobind Singh,**

care a condus luptele crâncene împotriva armatei împăratului mogul Aurangzeb, şi-a dat seama că adepţii săi vor rezista mulţimii de invadatori numai dacă vor trăi într-o comunitate cu caracter militar, în care fiecare membru să prefere pierderea familiei sau moartea decât să-şi trădeze fraţii de credinţă. Gobind Singh, care şi-a pierdut el însuşi cei patru fii în luptele cu ostile lui Aurangzeb, a transformat comunitatea sikhşilor într-o astfel de societate cvasimilitarizată şi i-a conferit sentimentul identităţii dându-le tuturor bărbaţilor numele de familie Singh ("Leu"), iar femeilor numele Kaur ("Prinţesă"). Sikhismul constituie unul dintre cele mai relevante exemple ale sintezei unor religii diferite, islamism şi hinduism, sinteză caracteristică spiritului tolerant al poporului indian, preocupat de problemele fundamentale ale vieţii şi nepăsător faţă de orice formă de arificialitate.
* * *
Zborul de la New Delhi la **Khajuraho** a durat circa două ore, cu o scurtă escală la Agra, prilej de a vedea din înălţimi silueta minusculă, strălucind în soare, a mausoleului Taj Mahal. Pe măsură ce mă apropiam de destinaţia călătoriei mele din acea zi (avionul urma să plece mai departe către Varanasi şi apoi spre Katmandu, în Nepal), peisajul se schimba sensibil. Locul platoului arid a fost luat de o întindere nesfârşită, cu sol roşu, acoperit de o vegetaţie bogată, de un verde închis, intens. Din loc în loc coline împădurite spărgeau monotonia peisajului. Doar câteva drumuri subţiri ca aţa brăzdau câmpiile de sub noi. Nu se vedeau aşezări, deşi eram în inima Indiei (Khajuraho se află în nordul statului central al ţării, Madhya Pradesh). Abia când mai rămăseseră doar câţiva kilometri până la aterizare, prin hublouri am putut vedea satul, răsfirat de-a lungul

câtorva străzi, având în extremitatea vestică un grup de temple. Aeroportul era micuţ, cu o singură pistă, însă modern, Khajuraho intrând în circuitul turistic mondial abia în ultimii ani.
Un reprezentant al hotelului Jass Oberoi şi doi poliţişti m-au preluat, cu aceeaşi deja cunoscută amabilitate, de la aeroport şi m-au condus cu un taxi marca Ambasador la stabilimentul unde urma să-mi petrec următoarele două nopţi. Cei cinci kilometri dintre aeroport şi hotel mi-au dat prilejul să-mi fac o idee asupra împrejurimilor. Şoseaua asfaltată era umbrită de două şiruri de copaci, iar dincolo de ei câmpia de un verde intens strălucea în lumina soarelui, presărată cu pâlcuri de copaci, până către colinele ce tremurau în zare. Hotelul se afla la bifurcaţia drumurilor care duceau către principalele grupuri de temple. Satul încă nu se vedea, din cauza unor perdele de arbori, însă, conform spuselor însoţitorilor mei, era doar la câteva sute de metri. De fapt întreaga aşezare putea fi colindată lejer cu piciorul, avea circa doi kilometri dintr-un capăt în altul, dar pe timpul zilei taxiul era recomandat din cauza căldurii toride.
Clădirea albă, ultramodernă, a hotelului Jass Oberoi era înconjurată de un parc îngrijit, cu copaci înfloriţi şi cascade de flori ce răspândeau puternice miresme exotice. Răcoarea din hol mi s-a părut o adevărată binecuvântare după căldura de afară. Peretele de sticlă din partea opusă recepţiei lăsa să se vadă o parte din piscină, cu scaune, şezlonguri şi umbrele pe margine, înconjurată de un veritabil gazon englezesc. Fundalul era alcătuit dintr-o lizieră deasă de copaci. Câţiva europeni, cu pielea înroşită,.rezistau eroic în şezlonguri razelor de argint topit ale soarelui.
Camera ce mi-a fost repartizată se afla la etaj. Luminoasă, modernă, plăcută. Am făcut un duş, apoi am ieşit pentru o primă plimbare prin sat. Recepţionerul mi-a dat o hartă a locului şi mi-a spus că am un taxi rezervat

pentru toată ziua, dar am preferat să merg pe jos, să simt atmosfera acelui sat pierdut în mijlocul Indiei, ocolit, din fericire, de fluviul istoriei. Spun din fericire pentru că această situare la mare distanţă de rutele obişnuite de circulaţie i-a dat şansa păstrării unor monumente uluitoare, care au scăpat furiei năvălitorilor. Khajuraho numără doar câteva mii de locuitori, în majoritate angajaţi direct în industria turismului sau având tangenţă cu aceasta. Localitatea s-a dezvoltat mai ales în ultimele două decenii, după ce monumentele ei au trecut în patrimoniul UNESCO şi după ce s-au construit câteva hoteluri şi aeroportul. Avionul de la New Delhi vine o dată la două zile şi este încărcat aproape numai cu grupuri de turişti care apoi pleacă mai departe către Varanasi ori se întorc la Agra. Foarte rar câte cineva întârzie la Khajuraho mai mult de cele două zile dintre avioane. La recepţie mă aştepta şi poliţistul desemnat să-mi asigure paza. Un tip uscăţiv, trecut de prima tinereţe, dar cu părul negru strălucitor şi cu o mustăcioară ca o muscă pe buza superioară. Am încercat să-l conving că nu mă paşte nici o primejdie şi aparent m-a lăsat singur. Câteva minute mai târziu, pe şosea, l-am văzut la vreo câteva zeci de metri în urma mea. L-am aşteptat, în fond trebuia să-şi îndeplinească ordinele, şi am plecat împreună.
La prima intersecţie, chiar în faţă, pe malul unui lac artificial pe jumătate secat, se înălţa un străvechi **templu al lui Brahma,** construit din granit şi gresie. în dreapta, către, est, se întindea satul propriu-zis. Câteva zeci de case scunde, din pământ cărămiziu, se înghesuiau pe marginea unor uliţe strâmte. Curţi mici, şoproane, îngrădituri pentru animale, puradei, rufe divers colorate puse la uscat, un aspect pitoresc, neschimbat de secole. Am cotit pe şoseaua din stânga, numită *Drumul Templelor Jain,* pentru a ajunge la cel mai important grup de monumente. Strada era largă, asfaltată, cu vegetaţie abundentă pe margini. Din loc în loc, mici temple jainiste,

n

zugrăvite în culori vii, aerisite, cu flori şi diverse alte ofrande pe platformele din faţa lor, înviorau peisajul. Treptat au început să apară şi diverse construcţii uşoare, prăvălii, ateliere, minuscule sedii ale unor bănci sau companii turistice.
Am ajuns într-un soi de centru nou al aşezării, cu o piaţă largă, ornată cu ghirlande de becuri şi flori artificiale, având într-o latură un cort ce acoperea statuia intens colorată a zeiţei *Durga* (căreia în unele locuri i se mai zice şi *Kali),* perechea feminină a zeului Shiva. Principalii zei ai religiei-hinduse sunt *Brahma,* creatorul, personificarea absolutului, *Vishnu.* ocrotitorul (cu cele mai cunoscute avataruri ale sale *Rama* şi *Krishna* - două personaje istorice reale, primul un rege cu o conduită exemplară, în ciuda tuturor suferinţelor pe care le-a îndurat, iar al doilea un războinic vestit pentru faptele sale de vitejie şi înţelepciune - şi *Shiva,* distrugătorul, a cărui bunăvoinţă trebuie cucerită. în diverse locuri, gazdele mele foloseau o "găselniţă" interesantă, destinată probabil mai mult turiştilor; concentrau esenţa celor trei zei într-o singură formulă: GOD ("Dumnezeu" în engleză), îmi explicau ei, înseamnă în viziunea hinduşilor, trei forţe divine principale: Generatorul întregului univers (adică Brahma), Ocrotitorul lumii (adică Vishnu) şi Distrugătorul (Shiva).
Eram în cea de-a cincea zi a festivalului **Dussehra,** celebrat pe tot teritoriul Indiei, dar mai ales în partea sa nordică. Dussehra simbolizează triumful binelui asupra răului şi, în mod direct, sărbătoreşte victoria zeiţei Durga asupra demonului *Mahishasura,* jumătate om - jumătate bivol. Cu aceeaşi ocazie este celebrată şi victoria legendarului rege Rama asupra duşmanului său *Ravana.* Tradiţia spune că o soră a lui Ravana, *Surpanakha,* s-a îndrăgostit de Rama, dar acesta, căsătorit fiind cu frumoasa *Sita,* i-a respins avansurile. De ciudă, Surpanakha i-a îndemnat pe doi din fraţii ei să atace cu ostile

regatul lui Rama, însă respectivii au suferit o înfrângere totală. Surpanakha nu s-a lăsat. A mers la cel de-al treilea frate al ei, Ravana, şi l-a asmuţit şi pe acesta asupra lui Rama. Prin diverse şiretlicuri, Ravana a răpit-o pe frumoasa Sita, soţia lui Rama, şi a dus-o în principatul lui. Rama, îndurerat, şi-a adunat ostile şi a plecat în urmărirea răpitorului. După nenumărate bătălii sângeroase, Ravana a fost ucis, iar Sita eliberată. în funcţie de regiune, accentul festivităţilor cade pe legenda zeiţei Durga sau pe cea a zeului Rama. în nordul şi în vestul Indiei, ultima zi a festivalului este marcată de arderea în public a unor uriaşe efigii ale întunecatului rege Ravana, în timp ce în sud şi în est, festivalul se concentrază pe sărbătorirea victoriei zeiţei Durga. Există însă şi o sumedenie de alte variante, în acord cu credinţele şi tradiţiile locuitorilor din diversele zone ale ţării.
Piaţa se afla în faţa unui templu mai nou, mărginit de ziduri groase, în interiorul cărora se întindeau galerii şi locuri de cult. Vizavi era intrarea către perimetrul cu cel mai important grup de temple din Khajuraho. Monumentele au fost ridicate între anii 950 şi 1050 de principii dinastiei *Chandela,* care stăpânea centrul Jndiei la acea vreme. Iniţial fuseseră 85 de temple, dintre care se mai păstrau 22. Monumentele din grupul vestic, unde mă aflam, flancau un parc încântător. Covoare de flori multicolore, tufe, garduri vii şi copaci acoperiţi de inflorescenţe străluceau în lumina intensă a soarelui de amiază. în sud-estul perimetrului se înălţa **templul Lakshmana,** a cărui măreţie îţi tăia pur şi simplu răsuflarea. Platforma de piatră pe care fusese construit avea peste trei metri înălţime şi era împodobită în partea ei superioară cu o friză bogat sculptată, înfăţişând o nesfârşită procesiune de elefanţi, dar şi numeroase scene erotice sau diverse figuri umane aflate la

vânătoare ori în plină bătălie. Platforma avea în colţuri patru temple mai mici, la fel de migălos lucrate, ce încadrau construcţia centrală, uriaşă, cu o intrare monumentală, la capătul unui lung şir de trepte. Basorelieful porţilor ilustra efortul zeilor şi al demonilor de a obţine elixirul nemuririi din apa oceanului. în grinda de deasupra erau sculptate figurile lui Lakshmi (perechea feminină a lui Vishnu), Brahma şi Shiva. Cele două rânduri de sculpturi de pe pereţii exteriori înfăţişau sute de bărbaţi şi femei, în diverse posturi, dar şi lei, cai, elefanţi, maimuţe. Artiştii care le realizaseră nu fuseseră preocupaţi de individualizarea fiecărei figuri în parte, de redarea lor realistă, de păstrarea proporţiilor între oameni şi animale. Formele erau fine, rotunjite, elastice, sugerând, prin armonia şi aglomerarea lor, prin forţa emanată de bărbaţi şi prin senzualitatea femeilor, întregul miracol al vieţii. Interiorul templului era la fel de bogat împodobit cu şiruri de sculpturi ale căror forme abia se distingeau în obscuritatea ce domina sanctuarul.

în faţa templului Lakshmana fusese ridicat un lăcaş de dimensiuni relativ reduse, având alura unui pavilion, care adăpostea statuia masivă, de 2,6 metri înălţime, a unui mistreţ. în partea sudică, paralel cu Lakshmana, însă de cealaltă parte a gardului ce înconjura perimetrul, se înălţa un alt templu impresionant, dedicat zeului **Shiva.** Numeroşi localnici veniseră să depună ofrande de flori la *lingă* (coloana simbolizând forţa lui Shiva) din sanctur.

Am înconjurat încă o dată Lakshmana, care fusese supus unor ample lucrări de restaurare pentru a i se reda gresiei culoarea iniţială, apoi am pornit pe aleea asfaltată care ducea spre cele trei temple înşirate de-a lungul laturii de vest a complexului. Primul dintre ele, **Kandariya Mahadeo,** înalt de 31 de metri, amplasat pe o masivă platformă de granit, este cel mai mare şi cel mai reprezentativ monument din Khajuraho. Şirurile nesfârşite

de sculpturi ce îi împodobesc atât pereţii exteriori, cât şi interiorul, reprezintă artişti cântând la diverse instrumente, zei şi zeiţe înaripate, scene de dragoste, crocodili, lei, elefanţi şi din nou sute de figuri de bărbaţi şi femei creând aceeaşi impresie de viaţă debordantă, senzuală, intensă, într-o perfectă comuniune cu natura. Mai la nord, **templul Chitragupta,** în mare parte înnegrit de trecerea timpului, dezvăluie privitorului scene de vânătoare, procesiuni regale, dansatoare lascive, lupte între elefanţi, iar în interior adăposteşte o statuie cu unsprezece capete, simbolizându-l pe Vishnu şi cele zece reîncarnări ale sale, precum şi o superbă reprezentare a zeului soare Surya, conducându-şi carul tras de şapte armăsari.

Căldura toridă mă moleşise, aşa că m-am aşezat pe o bancă, la umbră, savurând minute în şir liniştea şi măreţia locului.

Am încheiat vizitarea complexului cu o examinare atentă a celui mai impresionant monument din latura sa nordică, **templul Vishwanath,** apoi am rugat un turist să-mi facă o fotografie alături de uriaşul taur Nandi, amplasat în interiorul unui alt templu mai mic, asemănător celui dedicat mistreţului Varaha.

M-am hotărât cu greu să părăsesc perimetrul. Parcă tot aveam impresia că nu văzusem destul, că scăpasem o mulţime de detalii, că trecusem prea repede prin faţa şirurilor de sculpturi, că nu exploatasem cum se cuvine toate locurile pentru a înregistra pe retină sau pe film cele mai spectaculoase privelişti. M-a liniştit însă gândul că, dacă doream, puteam reveni aici şi în ziua următoare. La poartă mi-am recuperat poliţistul şi am pornit amândoi agale către hotel, pe uliţa principală a satului. în stânga se înşiruiau tot felul de ateliere, prăvălii cu suveniruri pentru turişti, mici localuri, iar în dreapta vălureau apele unui lac artificial, la malul căruia femeile spălau rufe, iar copiii se zbenguiau fără griji. Dincolo de lac, în mijlocul câmpului sufocat de vegetaţie răsărea

/.'>

singuratic **templul Chausath Yogini,** cel mai vechi monument din Khajuraho şi unicul construit exclusiv din granit.
Am trecut de lac şi de câteva localuri ce promiteau turiştilor spectacole de dansuri tradiţionale în fiecare seară şi am ajuns, în sfârşit, la hotel. Era prea târziu pentru prânz şi prea devreme pentru cină, aşa că m-am mulţumit cu două sandvişuri însoţite de cantităţi apreciabile de Pepsi şi de apă minerală de la gheaţă, după care am urcat în camera mea. Fireşte, nu înainte de a-l anunţa pe poliţist că în seara aceea nu intenţionam să mai [es din hotel, aşa că avea liber la program.
în cameră era răcoare, aparatul de aer condiţionat funcţiona din plin, iar pe măsuţa de la fereastră apăruseră un vas cu fructe şi un platou cu prăjiturele. M-am întins pe pat şi am adormit aproape instantaneu. Orele de nesomn din noaptea precedentă şi oboseala plimbării prin arşiţa zilei îşi spuneau cuvântul.
Când m-am trezit, afară era deja întuneric. Ceasul însă arăta abia opt. Am făcut ceva ordine în valiză, mi-am mai spălat câteva lucruri, după care am ieşit pentru cină. Pe culoarul de la etaj, la o masă de epocă, o ghicitoare în palmă într-un elegant sari alb cu roşu îşi aştepta clienţii, iar în holul de jos doi muzicanţi interpretau ciudate cântece indiene în faţa unui semicerc de turişti. M-am dus direct la restaurant. Şeful de sală, într-un impecabil smoking negru, mi-a recomandat să cercetez bufetul suedez pe care îl amenajaseră într-un colţ al încăperii, invitaţie care s-a dovedit a fi binevenită. Am mâncat pe săturate, după care m-am interesat să văd ce mai urma în programul serii. Pe terasa în aer liber din faţa restaurantului fuseseră puse rânduri de scaune, iar lângă ele un grup de muzicanţi şi de dansatori îşi aranja recuzita. Am renunţat totuşi să mă alătur turiştilor spanioli pentru care fusese pregătit spectacolul şi am hotărât să mă retrag în cameră. A doua zi voiam să mă

scol înainte de răsăritul soarelui şi să profit de primele ore ale dimineţii spre a vizita celelalte grupuri de temple, înainte să adorm, am sunat la recepţie pentru apelul de trezire şi am făcut comanda pentru taxi.
în afara templelor, îmi mai trecusem în programul de a doua zi o mulţime de alte locuri interesante, precum minele de diamant Majhgaon, cascada Pandav, fortul Rajgarh, turul oraşului Panna. Urma să fie o călătorie obositoare, aşa că aveam nevoie de odihnă...
Vineri, la ora cinci şi jumătate dimineaţa, mă aflam deja în faţa hotelului, cu ochii după taxi. Aerul era răcoros şi înmiresmat, iar umbrele nopţii se risipeau greoi, alungate de primele raze ale soarelui. începeam să mă impacientez. îmi propusesem să ajung la grupul de temple din partea estică a satului cu câteva minute înainte de răsărit, pentru a fotografia cupolele profilân-du-se pe cerul sângeriu, dar maşina nici gând să apară. Abia când zarea a început să fiarbă în flăcări s-a ivit şi şoferul meu. Mi-a aruncat o scuză banală şi mi-a promis că va recupera întârzierea. L-am bombănit în surdină, mi-am luat pachetul cu sandvişuri pe care cei de la restaurant mi-l pregătiseră din timp şi m-am urcat pe bancheta din spate a Ambasadorului.
După un drum şerpuit pe străduţele satului vechi, deja pline de lume, am oprit în faţa gardului de sârmă ce înconjura complexul estic de monumente. Perimetrul era mult mai restrâns, comparativ cu cel din vestul aşezării, iar cele câteva temple fuseseră amplasate foarte aproape unele de altele. Copacii cu coroane bogate şi tufele de arbuşti completau peisajul, conferind locului o impresie de armonie primordială. Discul roşu al soarelui apăruse deja deasupra colinelor întunecate din zare şi sculpturile din gresie roz păreau vii în jocul

luminilor şi al umbrelor. Am făcut câteva fotografii, apoi am contemplat grandoarea monumentelor. Complexul era dominat de **templul jainist Parsvanath,** ale cărui sculpturi exterioare înfăţişau scene de o încântătoare naturaleţe: o femeie legănându-şi copilul, o alta sco-ţându-şi un spin din picior, a treia scriind o scrisoare, încă una făcându-şi toaleta, şi tot aşa, figuri de femei şi bărbaţi în sute de ipostaze, aglomerate pe două rânduri de jur împrejurul monumentului.
Alături de complexul vechilor temple se afla şi un loc de cult jainist de dată mult mai recentă, cu o cu totul altă arhitectură, amintind întrucâtva de celebrele *haveli* din Rajasthan. Clădirea avea formă pătrată, cu ziduri exterioare austere, însă cu o curte interioară largă, către care se deschideau pridvoarele întinse de-a lungul celor patru laturi ale construcţiei. Din coridoare se putea intra, prin deschideri joase, în diverse camere de rugăciune, iar câteva nişe adăposteau statui simple, îndelung lustruite, în faţa cărora oamenii veneau de la primele ore ale dimineţii să îndeplinească actele de devoţiune şi să depună ofrandele de flori. Dincolo de curtea interioară, în partea opusă intrării, se vedea o nişă uriaşă, între două coloane, ce adăpostea **statuia zeului Hanuman.**
Cu harta primită la hotel în mână am mai vizitat câteva temple solitare, risipite prin împrejurimi, după care am părăsit Kajuraho pe şoseaua umbrită de arbori, ce trecea pe lângă aeroport, şi ne-am îndreptat spre sud, către colinele verzi dinrzare. Drumul era aproape pustiu. Din loc în loc, pe marginea drumului, întâlneam oameni ce duceau vitele la păscut sau grupuri de maimuţe alergându-se. După vreo şapte kilometri am ajuns la o şosea perpendiculară, în care se sfârşea drumul nostru. Am cotit spre est, în direcţia oraşului Panna, şi am

continuat să străbatem câmpii de un verde închis, presărate cu pâlcuri bogate de copaci, să trecem prin sate minuscule, fiecare afişând o atmosferă specifică festivalului Dussehra, să ne apropiem tot mai mult de colinele ale căror versanţi roşii abia se vedeau de sub covorul vegetal.
Palatul Rajgarh fusese construit cu circa un secol şi jumătate în urmă şi veghea împrejurimile de pe coasta unei coline ce continua să se înalţe şi în spatele lui. Amplasamentul era minunat, însă edificiul fusese părăsit de foarte mulţi ani. Singurii care mai zăboviseră pe aici în ultimul timp fuseseră membrii unor echipe de filmare, care au turnat scene de film devenite ulterior celebre. Şi totuşi, din câte spunea şoferul, palatul urma să-şi recapete foarte curând strălucirea de altădată. Departamentul Turismului hotărâse să-l renoveze şi să-l transforme în hotel de lux.
Am oprit maşina pe un mic platou din umbra zidurilor şi am urcat pe jos către platforma de piatră întinsă în faţa porţilor gigantice, înconjurată de ziduri şi pavilioane. Priveliştea era magnifică. întinderea verde, presărată cu crânguri de arbori, strălucea argintată de lumina abundentă a soarelui, până la marginea orizontului, tivit de coline domoale.
Am revenit la şosea şi, după alţi câţiva kilometri, am apucat-o pe un drum abia conturat pe pământul uscat de soare. Copaci rari, cu crengi puţine şi cu frunze uriaşe, crescute parcă direct pe trunchiurile albicioase, alternau cu desişuri impenetrabile, pe măsură ce ne apropiam de albia largă, plină de bolovani uriaşi, prin care curgeau apele tumultoase ale râului Ken. Am ajuns în cele din urmă la ţinta ocolului nostru, **Casa din Copaci,** aparţinând unui olandez care trăia de foarte mulţi ani în acele

locuri izolate. Omul îşi construise locuinţa din lemn şi o suspendase pe trunchiuri de bambus la vreo trei metri deasupra pământului. Câţiva copaci bătrâni, cu coroane largi, contribuiau şi ei la echilibrul casei şi la protejarea acesteia de razele incandescente ale soarelui. Olandezul tocmai lucra la amenajarea unei toalete şi nu ne-a dat prea mare atenţie. Unul dintre oamenii lui ne-a lăsat să urcăm treptele către platforma dintre copaci, unde am fost întâmpinaţi de o haită de câini mici şi zgomotoşi. Locuinţa propriu-zisă, formată dintr-o singură încăpere, ocupa o latură a platformei, iar cealaltă găzduia un bar deschis uneori turiştilor. O maimuţă legată cu un lănţişor păzea tejgheaua şi ne arăta gingiile. Am zăbovit câteva clipe admirând priveliştea râului, apoi i-am mulţumit olandezului pentru permisiunea de a-i vizita proprietatea şi ne-am văzut de drum.
Următorul popas a fost la **cascada Pandav.** Am ajuns la ea străbătând o pădure încâlcită, parte a uriaşului **parc naţional Panna.** întins pe 546 de kilometri pătraţi, parcul Panna găzduieşte o faună deosebit de bogată: tigri, pantere, urşi, bivoli, gazele, căprioare, mistreţi ş.a.m.d. Pentru a întâlni animalele ce hălăduiesc în libertate este nevoie de noroc şi de foarte multă răbdare. Ghizii recomandă pentru observaţie orele răsăritului sau ale apusului, când animalele se apropie de sursele de apă. Din păcate, accesul pe drumurile din interiorul parcului era permis numai între noiembrie şi iunie. în restul timpului ele erau impracticabile din cauza ploilor musonice.
Cascada nu era spectaculoasă, dar căldarea cu pereţi verticali în care se revărsa adăpostea un lac de basm, cu irizări verzui, străjuite de o vegetaţie extrem de bogată. Am coborât nenumăratele trepte săpate în piatră

şi am ajuns la nivelul apei. în partea opusă scărilor, pe malul lacului, se aflau rămăşiţele unor vechi locuri de cult. Chilii minuscule scobite în piatră, mici boite de cărămidă, ruine biciuite de perdelele de apă ce cădeau din înalt, printre rădăcinile pe jumătate dezgolite ale uriaşilor copaci crescuţi direct pe buza stâncilor.
N-am avut prea mult timp la dispoziţie pentru a savura priveliştea. Trebuia să ajungem la minele de diamant cât mai repede, pentru că accesul vizitatorilor era permis numai două ore pe zi, dimineaţa, între 9 şi 11. **Minele Majhgaon,** situate la 56 de kilometri de Khajuraho, sunt singurele de acest gen aflate sub control guvernamental.
La 10:45 parcam maşina în faţa porţilor de metal. Am prezentat paşaportul, am completat un formular, m-am întreţinut câteva minute cu gardienii de la postul de pază până ce am primit aprobarea pentru vizită, apoi m-am suit din nou în maşină şi am pornit turul exploatării de diamante. Prima escală am făcut-o pe marginea giganticei excavaţii circulare de unde se extrăgea minereul de diamante, de un cenuşiu închis, aproape negru. Pe fundul ei, utilaje minuscule încărcau continuu basculante la fel de minuscule, ce luau apoi drumul pantelor săpate în pereţii abrupţi pentru a ieşi la suprafaţă.
Minereul era transportat la staţia de separare, alcătuită din grupuri de concasoare, benzi rulante şi centrifuge, unde era fărâmiţat, introdus în curenţi de apă şi separat de steril. Staţia arăta ca o instalaţie obişnuită de şantier, veche şi prăfuită. Numai la centrifuga finală perimetrul era înconjurat cu plasă de sârmă şi păzit de soldaţi. Aici minereul conţinând preţioasele cristale era turnat în recipiente solide, ca nişte găleţi, ale căror

capace erau imediat încuiate şi sigilate. O dubită însoţită de soldaţi prelua periodic recipientele şi le ducea la câteva sute de metri distanţă, în interiorul unei alte împrejmuiri din plasă de sârmă. Acolo, sub un şopron, conţinutul recipientelor era vărsat în grămăjoare şi trei femei, aşezate pe vine, începeau căutarea diamantelor. Doi soldaţi şi un reprezentant guvernamental, acesta din urmă cu o tăviţă în mână, le supravegheau cu atenţie, în timp ce un al treilea soldat şedea la o masă de lemn, cu un registru uriaş în faţă. De câte ori vreuna dintre femei găsea un diamant, îl punea în tăviţa supraveghetorului, iar acesta dicta soldatului cu registrul caracteristicile cristalului.
în timpul unei pauze necesare schimbării lucrătoarelor, oficialul cu tăviţa s-a apropiat de gardul prin care priveam noi, vizitatorii, şi ne-a prezentat recolta: vreo duzină de diamante mici, de forme neregulate şi culori diverse. Ne-a explicat că, în general, majoritatea cristalelor sunt utilizate ulterior în domeniul industrial. Doar o mică parte din ele, cu puritatea cea mai ridicată, ajung în mâinile bijutierilor pentru a fi şlefuite şi transformate în briliante.
De la minele Majhgaon am revenit în şoseaua principală. **Panna** se afla la vreo opt kilometri de intersecţie, motiv pentru care i-am spus şoferului să facem o tură şi pe acolo. Doream să văd cum arată un oraş obişnuit din centrul Indiei, situat la distanţe apreciabile de principalele rute turistice.
Am străbătut mahalalele cu case înghesuite, ateliere, prăvălii şi tarabe, apoi cartierele rezidenţiale cu clădiri ceva mai răsărite, însă înnegrite de ploi şi de timp, am vizitat un templu superb pictat, situat în centrul unui cartier cu străduţe întortochiate şi case din cărămidă sau

lut, îngrămădite unele în altele, am făcut câteva fotografii pe principala stradă comercială, largă, înţesată de prăvălii din care diferitele sorturi de marfă se revărsau până în stradă. Atmosfera era de oraş patriarhal, ars de soare, lipsit de evenimente importante, scos din circuitul timpului...
La hotelul Jass Oberoi din Khajuraho am revenit pe la ora patru după-amiaza, după opt ceasuri de colindat regiunea, fiert de soare şi cu o oboseală plăcută în oase. M-am dus direct la bar, unde am comandat două sticle de Cola şi una de apă minerală, toate de la gheaţă, şi două sandvişuri cu cartofi prăjiţi.
Seara, înainte de cină, am mai făcut o plimbare prin Khajuraho. în piaţa centrală ghirlandele de becuri fuseseră aprinse, însă animaţia era destul de slabă. Unii patroni de localuri încercau să atragă potenţialii muşterii dând difuzoarele cu muzică tradiţională la maximum, dar metoda nu părea să dea roade. M-am întors la hotel ca să-mi pregătesc valiza. A doua zi la amiază urma să plec spre magicul Varanasi, cel mai vechi oraş al Indiei, centru sfânt de pelerinaj pentru hinduşii din toată lumea...
Sâmbătă dimineaţa, cu harta regiunii într-o mână şi cu ceasul în cealaltă, am calculat că aş avea timp suficient pentru a vedea şi **cascada Raneh,** situată la vreo 20 de kilometri de Khajuraho, pe cursul râului Ken. Recepţionerul mi-a spus că şoseaua până acolo lăsa de dorit, motiv pentru care trebuia să iau în calcul cel puţin o oră şi jumătate drumul dus-întors. Am chemat un taxi, de data asta a venit un tip cu o maşină lată, arhaică, dar solidă, şi am pornit cu viteză spre cascada Raneh.
îndată ce am părăsit şoseaua principală, şoferul a fost nevoit să reducă sensibil viteza pentru a ocoli grupurile de vite duse la păscut, bicicliştii, ca re lo :;;ni

copiii care se jucau pe marginea străzilor din minusculele aşezări pe care le traversam. în curând s-a terminat şi asfaltul, iar drumul a intrat într-o zonă de vegetaţie supraabundentă, o veritabilă junglă.
La cascadă am ajuns în mai puţin de o jumătate de oră de la părăsirea hotelului, motiv pentru şofer să mă privească mândru, l-am apreciat vehicolul şi măiestria în ale condusului, după care am urmat poteca spre platforma de observaţie. Peisajul avea un aspect lunar. Apele râului săpaseră un canion impresionant, căruia nu reuşeam să-i văd fundul, iar toată zona din jur, cât cuprindea! cu privirea, era brăzdată de şanţuri adânci şi de stânci gigantice, rotunjite de apă. Şoferul mi-a spus că în timpul musonului debitul râului Ken creşte atât de mult, încât apele lui acoperă complet canionul şi regiunea adiacentă, sâpând noi făgaşe în roca moale. în sezoa-nele uscate, o parte din apa râului urma un astfel de făgaş, după care se vărsa în canion, dând naştere cascadei Raneh. Nu vedeam decât partea superioară a căderii de apă, însă ea nu era singura atracţie din zonă. Numeroase alte cascade, de mai mici dimensiuni, scân-teiau pe pereţii canionului principal sau în canioanele secundare, fundurile giganticelor şanţuri adăposteau mici tauri de smarald, vegetaţia zonei mustea de viaţă.
Am stat numai cinci minute la cascadă, aşa că am avut timp suficient să ajung înapoi la hotel, să predau camera şi să plec spre aeroport. Eram mulţumit, văzusem aproape tot ce era de văzut în Khajuraho şi în împrejurimile sale şi deja mă gândeam la următoarea destinaţie a călătoriei mele: oraşul sfânt Varanasi...

Varanasi -contactul cu divinitatea

Varanasi este cel mai vechi oraş din India şi unul dintre cele mai vechi din lume. Primele sale descrieri se întâlnesc în scripturile buddhiste şi în epopeea *Mahab-harata,* dar originile lui se pierd în negura vremurilor, acolo unde istoria se confundă cu mitul. Tradiţia spune că cei doi afluenţi ai Gangelui care îl încadrează, Varuna şi Assi, au luat naştere din trupul fiinţei primordiale, la începutul lumii, de aceea Varanasi (al cărui nume derivă, probabil, din combinaţia numelor celor două râuri) este cel mai sfânt loc de pe pământ. Despre acest oraş Mark Twain scria: "este mai bătrân decât istoria, mai bătrân decât tradiţia, mai bătrân chiar şi decât legendele şi arată de două ori mai bătrân decât toate acestea laolaltă". Cunoscut şi sub numele de. *Kashi* (derivaţie de la rădăcina *kas* - "a străluci"), Varanasi este oraşul străIu-minării spirituale şi capitala religioasă a *hinduismului.* Unul dintre cele mai dramatice mituri ale hinduşilor povesteşte că în timp ce Brahma şi Vishnu, cei doi mari zei, se certau pe motive de supremaţie, pământul dintre ei a crăpat şi a făcut loc unui intens şi strălucitor fascicul de lumină, ce pornea din adâncurile lumii subpământene, străbătea scoarţa şi se pierdea în înaltul cerului. Cu adevărat *axis mundi* (axă a lumii). Şocaţi, Brahma şi cu Vishnu s-au hotărât să afle de unde pornea şi unde sfârşea fasciculul de lumină - *lingă,* cum îl denumeşte

legenda. Brahma s-a înălţat spre ceruri, iar Vishnu s-a scufundat în tenebrele pământului, însă nici unul dintre ei nu a putut găsi sursa ori capătul coloanei de lumină. Când s-au întâlnit din nou, din fasciculul strălucitor li s-a arătat Shiva. Mitul are nenumărate variante, însă toate sugerează că *lingă* este însuşi Shiva, reprezentarea lui imaterială. De aceea şi locurile de cult închinate lui Shiva conţin o coloană de piatră, ce simbolizează *lingă* iniţială. Imaginea mitică a strălucitoarei coloane de lumină ce uneşte lumea subpământeană cu cea pământeană şi cu cea din ceruri are o extraordinară importanţă, în credinţa hindusă, nu doar pentru că este locul la care se raportează toate cele trei lumi şi care le uneşte, ci şi pentru că lumina ei sfântă, purificatoare, poate izbăvi omul de toate păcatele şi îi poate conferi liniştea veşnică. Cel mai uluitor aspect al acestei legende este acela referitor la Varanasi, care nu reprezintă doar locul în care *lingă* a străpuns suprafaţa pământului, ci este el însuşi *lingă,* lumina care binecuvântează.

Pentru hinduşi, Varanasi este centrul universului, locul în care spaţiul şi timpul se topesc, făcând posibilă comuniunea dintre om şi divinitate. Aici orice act minor de pietate este amplificat la maximum şi orice acţiune capătă conotaţii religioase. O conversaţie obişnuită în Varanasi echivalează cu o rugăciune, dormitul aici are efectele binecuvântate ale unor ore sau zile întregi de meditaţie în templele din alte locuri, a mânca reprezintă o ofrandă adusă zeilor, chiar simpla plimbare prin oraş echivalează cu un act de pietate. Credincioşi din toată India vin la Varanasi pentru a muri. Dacă în oricare alt loc de pe pământ moartea este aşteptată cu teamă, aici ea reprezintă o speranţă. Cei care mor în Varanasi, pe malul fluviului sfânt Gange, sunt izbăviţi de calvarul reîncarnărilor succesive şi ating *nirvana,* starea supremei eliberări...

De la aeroport până la hotelul Taj Ganges, unde aveam rezervată o cameră, taxiul în care mă aflam a fost însoţit de un camion blindat la poliţiei, cu sirena permanent în funcţiune, pentru a deschide drum pe străzile ultraaglomerate din Varanasi. Oraşul, învăluit de lumina de miere a soarelui, părea atemporal. Mahalale nesfârşite, străzi prăfuite, înţesate de pietoni, ricşe, biciclete, vaci, camioane, şiruri de prăvălii, ateliere şi localuri. Ceea ce îl deosebea de celelalte mari oraşe pe care le vizitasem era aspectul rural, neatins parcă de preocuparea pentru sistematizare sau pentru delimitarea unor zone centrale ori rezidenţiale, aspect în puternic contrast cu mulţimea uluitoare, pestriţă, ce îi popula străzile şi a cărei densitate creştea pe măsură ce te apropiai de malurile Gangelui. Varanasi trăia prin miturile şi simbolurile sale, nu prin monumente ori prin alte reprezentări materiale ale istoriei. Existau şi aici temple şi nenumărate locuri de devoţiune, însă nu acestea constituiau adevărata fascinaţie a oraşului, ci mulţimea fără sfârşit a credincioşilor care îi împânzeau străzile.

Am preluat camera, am prânzit împreună cu directorul hotelului şi cu reprezentantul guvernamental ce se ocupase de organizarea sejurului meu în Varanasi, după care am plecat, însoţit de un ghid şi de camionul poliţiei, către Sarnath, o mică localitate aflată la 12 kilometri de oraş, important centru de pelerinaj pentru buddhişti, locul în care Buddha şi-a ţinut prima predică după iluminare.

Buddha, pe numele său adevărat *Siddharta Gau-tama,* s-a născut în 566 Î.H. în localitatea Lumbini (actualmente în Nepal), într-o familie princiară. Tatăl său i-a asigurat un trai lipsit de griji, ferindu-l de orice i-ar fi

putut provoca suferinţă sau neplăcere. Şi totuşi, din întâmplare, Gautama a întâlnit succesiv un bătrân împovărat de ani, un bolnav măcinat de febră, un convoi funerar şi un cerşetor. Aceste întâlniri l-au marcat profund. Şi-a dat seama că pe lume există şi bătrâneţe, şi boli, şi moarte, şi sărăcie. A înţeles că plăcerile sunt efemere. într-o bună zi s-a decis să renunţe la traiul fără griji de până atunci şi să plece în lume pentru a căuta adevărurile fundamentale ale vieţii. S-a alăturat unor călugări vestiţi, apoi, împreună cu alţi cinci brahmani, a trăit într-un ascetism sever, într-o pădure, timp de şase ani. însă nici ascetismul, nici solitudinea, nici învăţăturile celorlalţi călugări nu l-au mulţumit, nu i-au oferit calea spre cunoaşterea interioară, spre adevăr. Gautama a renunţat la ascetism şi a plecat din nou în lume, câştigându-şi cele necesare supravieţuirii din, cerşit. La un moment dat a ajuns la rădăcina unui copac *Bodhi,* sub care s-a aşezat, hotărât să nu mai părăsească acel loc până nu va avea revelaţia adevărului suprem. După şapte săptămâni de meditaţie, în timpul unei transe, Gautama a atins eliberarea absolută. La 38 de ani, el a devenit Buddha, Iluminatul.

Esenţa doctrinei sale este concentrată în celebra "predică din Varanasi", ţinută în faţa a cinci discipoli, în Parcul Căprioarelor. Doctrina buddhistă cuprinde Cele Patru Adevăruri privind: suferinţa, cauzele acesteia, necesitatea suprimării ei şi Cele Opt Căi pentru a o înlătura. Adevărul despre suferinţă este: naşterea înseamnă durere, boala înseamnă durere, moartea înseamnă durere, convieţuirea cu cineva nedorit înseamnă durere, despărţirea de cei dragi înseamnă durere, dorinţele nesatisfăcute înseamnă durere. Suferinţa este cauzată de existenţa dorinţelor (de plăceri, de bogăţie, de putere, de recompense ş.a.m.d.). Suferinţa poate fi înlăturată prin suprimarea tuturor dorinţelor şi ambiţiilor. Acest lucru se poate realiza prin Cele Opt Căi: Gândire Dreaptă,

88

Năzuinţă Dreaptă, Cuvântare Dreaptă, Purtare Dreaptă, Vieţuire Dreaptă, Faptă Dreaptă, Credinţă Dreaptă şi Meditaţie Dreaptă. Respectarea acestor norme aduce cu sine pacea interioară şi înţelepciunea supremă, făcând posibilă atingerea stării de eliberare absolută, *nirvana.*

Buddhismul respingea orice ritualuri, dogme sau alte forme de venerare a vreunei divinităţi, era împotriva ascetismului, a sistemului de caste, reprezenta mai degrabă o morală decât o religie. Buddha spunea că suferinţa omului se datorează naşterii şi, apoi, dorinţelor sale deşarte, iar eliberarea se poate obţine prin respectarea a cinci reguli: să nu ucizi nici o vieţuitoare, să nu minţi, să nu iei ce nu ţi se cuvine, să nu bei băuturi fermentate şi să nu încâlci regulile castităţii,

Buddhismul s-a răspândit rapid în India, mai ales în rândurile maselor largi de oameni săraci, cărora li s-a oferit speranţa eliberării supreme prin simpla respectare a unor norme de moralitate, prin iubire, compasiune şi meditaţie. în acelaşi timp, numeroşi suverani au îmbrăţişat această doctrină, pentru că ea oferea un suport moral extrem de eficient pentru guvernarea unui popor care credea că mizeria şi suferinţa sunt un dat al vieţii, iar nu rezultatul vreunei stratificări sociale. De-a lungul veacurilor, însă, buddhismul şi-a părăsit simplitatea iniţială şi s-a transformat într-o religie cu numeroase ritualuri şi elemente de cult, fapt ce l-a înstrăinat de oamenii obişnuiţi. Astfel că, în timp ce astăzi doctrina buddhistă este principala religie în aproape întreaga Asie de Sud-Est, în India adepţii săi (circa opt milioane) nu mai reprezintă nici măcar unu la sută din totalul populaţiei.

Sarnath este o localitate micuţă, un adevărat parc, în care se află o mulţime de monumente, mănăstiri, institute de studii, muzee, toate valorificând şi îmbogăţind

89

moştenirea buddhistă. Am lăsat maşina într-o parcare largă, plină de autocare, pe marginea căreia grupurile de turişti erau asaltate de vânzătorii de vederi şi de suveniruri. Lumina soarelui de amiază târzie conferea peisajului irizări aurii, accentuând atmosfera de pace sfântă a locurilor. Primul popas l-am făcut în **Parcul Căprioarelor,** întins, înverzit, cu gazoane atent îngrijite şi copaci cu coroanele largi, dominat de silueta masivă, gigantică a **stupei** Dhamek, devenită un veritabil simbol pentru Sarnath şi chiar pentru Varanasi. Cu un diametru de 28 de metri şi înaltă de 39 de metri, *stupă* marchează locul în care Buddha şi-a instruit primii cinci discipoli. în apropierea ei sunt ruinele unei alte *stupe,* construite de legendarul împărat Ashoka, precum şi rămăşiţele celebrei coloane, bănuite a fi avut iniţial o înălţime de circa 18 metri, coloană al cărei capitel reprezintă astăzi emblema Indiei. Dincolo de ruine se întinde parcul propriu-zis, printre copacii căruia căprioarele cu pete albe păşteau liniştite ori îi cercetau pe vizitatori să vadă dacă le-au adus ceva de mâncare.

Am intrat şi în *Muzeul de Arheologie,* unde ne-am limitat doar la vizitarea încăperii centrale, din cauză că se apropia ora de închidere. Principala piesă a tezaurului istoric descoperit în urma săpăturilor din împrejurimi era, fără îndoială, capitelul coloanei **lui** Ashoka. Deşi trecuseră peste două milenii de când fusese sculptat, capitelul, cu cei patru lei străjuind cele patru zări, părea neatins de patina timpului. Gresia, de culoarea cafelei cu lapte, era polisată cu o infinită răbdare şi strălucea de parcă ar fi fost marmură. în muzeu se mai aflau o mulţime de alte statuete şi relicve, majoritatea reprezen-tându-l pe Buddha sau diversele lui încarnări anterioare *(bodhisattva).*

De la muzeu am străbătut parcul şi, dincolo de *stupă* Dhamek, am ajuns la principalul templu buddhist, **Moolgandha Kutir Vihara,** construit în 1935 de arhitectul

japonez Katetsu Nasu. Interiorul auster conţinea o impozantă statuie a lui Buddha, iar picturile murale înfăţişau scene din viaţa Iluminatului. Alături de templu, la umbra unui copac gros, se afla un grup statuar, împrejmuit de un gard metalic. Grupul, sculptat în piatră şi vopsit în culori vii de călugărul birmanez Yumand Chariya (în 1989), îl înfăţişa pe Buddha şi pe cei cinci discipoli ai săi.

Numeroase alte temple şi mănăstiri sunt presărate în împrejurimi. Pentru buddhişti, Sarnath este unul din principalele locuri sfinte şi de pelerinaj, de aceea multe comunităţi din întreaga lume, şi în special din Tibet, China sau Japonia, au ridicat aici monumente şi locuri de cult pentru cinstirea Iluminatului. Am vizitat şi micul campus al *Institutului Central de înalte Studii Tibetane,.* probabil singurul de acest gen din lume, creat din iniţiativa lui Dalai Lama şi a fostului premier indian, Jawaharlal Nehru, în scopul prezervării culturii şi filozofiei tibetane. Marea majoritate a studenţilor sunt refugiaţi din Tibet sau vin din Nepal şi Buthan, iar profesorii sunt călugări tibetani. Institutul are şi un departament special de cercetare, unde sunt colecţionate texte rare buddhiste pentru a fi restaurate şi traduse în sanscrită, hindi şi engleză.

Pe drumul de întoarcere am făcut un popas şi la impresionanta **stupă Chaukhandi,** înălţată pe locul în care Buddha i-a întâlnit pe primii săi cinci discipoli. Partea inferioară a monumentului a fost construită de Ashoka, iar cea superioară, în formă de dom, a fost adăugată de împăratul mogul Akbar.

în drum spre hotel am trecut şi pe la un cunoscut magazin de mătăsuri. Chiar în faţa intrării se afla o

încăpere unde funcţionau câteva războaie de ţesut arhaice, atât pentru a satisface interesul vizitatorilor, cărora li se explica pe larg procedeul de producţie, vechi de sute de ani, cât şi pentru obţinerea propriu-zisă a mătăsurilor care erau apoi transformate în veşminte şi vândute la tejghelele din camera alăturată. Varanasi este vestit şi pentru mătăsurile sale, însă preţurile din magazin erau pe măsura faimei, aşa că m-am mulţumit numai cu privitul.
Am ajuns la hotel când deja se întunecase. După cină am plecat pentru o scurtă vizită la redacţia celui mai important ziar din Varanasi, *'Aj.* Pe străzile centrale ale oraşului circulaţia era aproape imposibilă. Şiruri nesfârşite de ricşe, biciclete, maşini, pietoni, înaintau cu o viteză de melc. Nu aveai loc să arunci un ac. în intersecţii, poliţiştii făceau eforturi supraomeneşti pentru a dirija traficul. Din loc în loc, dopuri compacte de vehicule se formau din cauza câte unei vite ce se punea de-a curmezişul străzii şi refuza să se mai mişte. Prăvăliile de pe marginea şoselei erau ornate cu ghirlande de beculeţe multicolore şi cu reclame fluorescente, a căror lumină dădea irizări misterioase nopţii ce învăluia râul de vehicule şi mulţimea pestriţă.
Cu ajutorul vehiculului de poliţie ce ne însoţea în ţiuit de sirenă, am reuşit în cele din urmă să ajungem la redacţia ziarului. Am fost primit într-o încăpere micuţă, răcorită de aerul condiţionat, şi am stat preţ de o jumătate de oră de vorbă cu reprezentanţii ziarului despre tiraj, difuzare, număr de ediţii, structura de personal, tarifele de publicitate, politica redacţională, relaţia dintre jurnalişti şi patron ş.a.m.d. Am dat apoi un scurt interviu, în special despre situaţia din România şi

despre alegerile care băteau la uşă, după care am vizitat redacţia. Drumul de întoarcere la hotel a fost la fel de fascinant, prin aglomeraţia debordantă, specifică zilelor de sărbătoare. Am aflat că în acele zile avea loc şi festivalul Gangelui, însă date exacte n-am reuşit să obţin. India este o ţară a festivalurilor, majoritatea fiind celebrate fără o organizare prealabilă din partea guvernului sau a administraţiei locale, pentru că nici nu este nevoie de aşa ceva. Tradiţia şi credinţele locale sunt atât de puternice, încât dau naştere unor manifestări mai autentice şi mai spectaculoase decât orice fel de eveniment organizat. în acelaşi timp, specificul hinduismului, acela de a căuta adevărul absolut pe nenumărate căii face ca semnificaţia festivalurilor să difere sensibil de la o zonă la alta, la fel cum diferă numele zeităţilor sau conţinutul miturilor.
M-am culcat devreme în acea seară pentru că a doua zi de dimineaţă urma să mă scol înainte de răsăritul soarelui. Aveam în program faimoasa plimbare cu barca pe Gange, de-a lungul g/iaf-urilor, pentru a vedea mulţimea făcând băile rituale şi aducând ofrande zeilor. Imaginile treptelor pe care mii de oameni coboară în apa maronie a fluviului sfânt sunt prezente în aproape orice documentar despre India, le văzusem şi eu de nenumărate ori, însă mi-a trebuit destul de mult timp, în decursul documentării, pentru a afla că ele sunt filmate în Varanasi. în India sunt multe lacuri şi râuri sfinte (deja fusesem la Pushkar) pe malurile cărora, de-a lungul timpului, fuseseră construite ghaf-uri şi unde sute de mii de pelerini veneau în tot timpul anului, însă nici unul nu se compară cu malul estic al Gangelui la Varanasi. Pentru că, după cum spuneam la începutul acestui capitol, nici Varanasi nu se compară cu vreun alt loc de pe pământ în privinţa încărcăturii mitice.
ÎKJ

Duminică la cinci şi un sfert dimineaţa mă aflam în faţa hotelului. Era încă întuneric. Am plecat spre **malurile Gangelui,** pe străzile deja pline de lume. Douăzeci de minute mai târziu lăsam maşina pe o stradă din apropierea *ghat-ur\\or.* întunericul nopţii era treptat înlocuit de o lumină gri, mai mult ca o părere, venită de niciunde. Grupuri de turişti se grăbeau către malurile fluviului, amestecându-se în valul de oameni ce aveau aceeaşi direcţie. Am străbătut o piaţă plină de corturi şi şoproane vechi care serveau drept adăpost pelerinilor veniţi în Varanasi de pe tot cuprinsul ţării, am trecut printre tarabele unde se vindeau diverse feluri de mâncare preparate la faţa locului, dar şi grămezi uriaşe de flori, fructe, mirodenii.
în cele din urmă am ajuns la principalul grup de trepte care coborau spre apele fluviului. Clădirile de pe cele două laturi ale străzii, vechi, înalte de câteva etaje, înfăţişau un amestec indescriptibil de ferestre, balcoane, pridvoare, terase, cupole, acoperişuri, copertine de culori incerte, ziduri vechi din gresie roşie, pereţi adăugaţi din cărămidă cu zugrăveala coşcovită şi înnegrită de ploi. în galeria de la parterul imobilului din dreapta, înţesată de tarabe cu flori, fuseseră aprinse becuri a căror lumină galbenă, palidă se reflecta pe feţele cumpărătorilor preocupaţi să aleagă cele mai frumoase plante pentru ofrande.
Ne-am integrat mulţimii de pelerini, femei în sariuri multicolore, bărbaţi în veşminte albe, preoţi, călugări, cerşetori, care coborau treptele de piatră spre fluviu, printre umbrele uriaşe din pânză decolorată de soare şi grămezi de flori întinse pe jos. La mal, apele fluviului erau împânzite de ambarcaţiuni din lemn, de cele mai variate dimensiuni, ce unduiau leneş sub cerul negru, tivit doar în zare de o dungă difuză, gălbuie, misterioasă.
94
Am trecut din barcă în barcă până ce am ajuns la cea în care ne aştepta un vâslaş de vreo 14 ani, subţirel, măsliniu, în cămaşă albă. Ne-am aşezat pe banchetele de lemn şi băiatul a început să vâslească energic, îndepărtându-ne de mal, croindu-şi drum prin puzderia de ambarcaţiuni înţesate de turişti, cu aparatele de fotografiat şi videocamerele funcţionând din plin, şi de credincioşi preocupaţi de lansarea ofrandelor. Am început să alunecăm în josul râului, de-a lungul *ghat-uri\or* pline de lume.
Priveliştea era tulburătoare. Dincolo de dunga întunecată a malului opus, zarea căpăta treptat o culoare roz, intensă, pură, ce se pierdea în albastrul lăptos de deasupra şi se reflecta în apa leneşă a fluviului, ale cărui unduiri căpătau o consistenţă stranie. Deasupra fluviului plutea o ceaţă diafană, care înmuia contururile şi conferea peisajului o aură fantomatică. Pe lângă barca noastră pluteau aranjamente florale, unele având în mijloc lumânări aprinse, iar aerul era parfumat cu miresme de tămâie şi de felurite mirodenii arse în timpul actelor de devoţiune.
Nesfârşitele trepte de piatră ce coborau spre apele Gangelui erau străjuite de ziduri gigantice, roşii, asemănătoare vechilor forturi, cu turnuri, pavilioane şi terase deasupra, de clădiri cu mai multe etaje unde pelerinii puteau închiria camere cu vederea spre fluviul sfânt, de temple uimitoare, cu acoperişurile aurite, de mănăstiri austere, de construcţii pe jumătate surpate, de nenumărate locuri de cult. Stilurile arhitecturale erau dintre cele mai diferite, de multe ori chiar în cazul aceloraşi construcţii, marcând diversele epoci în care acestea fuseseră ridicate şi, apoi, fără încetare, completate, extinse, ajustate, supraînălţate.
Valurile de oameni coborau spre fluviu, îşi făceau băile rituale, lansau ofrande, luau apa sfântă în căuşul palmelor pentru a o duce în templele lui Shiva, răspândite în tot oraşul, rosteau incantaţii magice, ardeau
!)!>

mirodenii, se cufundau în poziţii meditative, recitau formule rituale în sunetul triunghiurilor de bronz, convinşi fiind că vor fi purificaţi de păcate şi vor scăpa de calvarul reîncarnărilor. După veşmintele pe care le purtau, ghidul îmi arăta călugări tibetani, yoghini, reprezentanţi ai diverselor secte, mănăstiri sau grupări religioase din India şi din întreaga Asie de Sud-Est. La un moment dat, printre florile ce pluteau pe lângă barca noastră, din ceaţa străvezie a apărut o formă ciudată, care la început mi s-a părut a fi un un mic buştean. Ceva însă era ciudat. Am privit mai atent şi am văzut cu o strângere de inimă că era cadavrul unui copilaş. Măsliniu, cu un şnur legat în jurul mijlocului, plutea cu faţa în jos pe apa cu reflexe roz. Ghidul mi-a explicat că religia hindusă permite numai incinerarea adulţilor. Copiii decedaţi din diverse cauze sunt oferiţi fluviului sfânt spre a-i binecuvânta şi a le oferi eliberarea.
După vreun sfert de oră, vâslaşul nostru a schimbat direcţia cu 180 de grade şi am pornit înapoi, în susul fluviului. Soarele se înălţase deja deasupra orizontului, la început ca un mic disc sidefat, trandafiriu, apoi tot mai strălucitor, mai puternic. Am depăşit punctul unde ne îmbarcasem şi am continuat să avansăm către un grup de clădiri sumbre, înalte, măcinate de vreme, cu pereţii înnegriţi de fum şi cu nenumărate ferestre ca nişte găvane oarbe aţintite spre Gange. Pe treptele din jurul lor erau mormane impresionante de lemne, iar de pe o platformă îngustă, aflată chiar la nivelul apei, se înălţau două fuioare de fum gros, negru. Ghidul mi-a spus că în acele clădiri zac bătrânii şi bolnavii veniţi din toate colţurile Indiei şi ale Asiei pentru a muri pe malul fluviului sfânt şi a trece astfel în starea de supremă eliberare, *nirvana.*
Diverşi oameni miloşi le aduc de mâncare, apoi, după ce îşi dau duhul, se îngrijesc de incinerarea lor. Fumurile proveneau de la două ruguri în jurul cărora se aflau câţiva oameni. Un alt grup se pregătea să aprindă

lemnele aşezate sub un al treilea rug, pe care se afla un corp învelit într-un giulgiu alb şi acoperit de flori. Arderea durează în medie trei ore, spunea ghidul, după care cenuşa celui decedat este împrăştiată în apele Gangelui.
Am ajuns în dreptul unui templu scufundat în ape până la acoperiş, apoi am întors către locul de debarcare. în timpul musonului, apele fluviului cresc foarte mult, ajungând să acopere *ghat-uri\e* şi chiar nivelele inferioare ale multora dintre clădirile adiacente. După încetarea ploilor, nivelul Gangelui scade, scoţând la iveală şirurile fără sfârşit de trepte.
Am aruncat o ultimă privire spre mulţimea ce aducea ofrande fluviului sfânt. Aceeaşi privelişte, aceleaşi ritualuri se îndeplineau aici de secole şi probabil se vor îndeplini multe secole de acum încolo. Absolut nimic nu marca trecerea timpului, pentru că în Varanasi timpul pur şi simplu nu există. Există doar credinţa miilor de pelerini în purificarea de toate relele lumii şi în eliberarea supremă a sufletului.
Sentimentul deschiderii unei porţi către eternitate este, în Varanasi, mai puternic decât oriunde în altă parte a lumii. Acelaşi sentiment poate fi încercat, cu o intensitate mai mare sau mai mică, pretutindeni în India. Poate de aici vine şi fascinaţia magică a acestei ţări asupra tuturor celor care o vizitează şi care pleacă apoi cu speranţa secretă de a reveni cel puţin o dată. Există, în alte ţări, monumente mult mai impresionante decât cele din India. Ele, însă, amintesc de civilizaţii de mult apuse, sunt reci, moarte, în timp ce legendele şi miturile Indiei trăiesc, depăşesc barierele timpului şi lasă urme de neşters asupra vizitatorilor, chiar dacă sunt greu de pătruns şi de încadrat în normele rigide ale logicii europene. India fascinează prin oamenii săi, prin filozofia lor de viaţă, prin credinţele şi obiceiurile, neafectate în vreun fel de trecerea vremii.
Cu astfel de gânduri am părăsit malurile Gangelui şi m-am întors la hotel. Plimbarea de-a lungul g/iaf-urilor

fusese cel mai impresionant moment al vizitei mele de până în acea clipă, dar misterele Indiei erau inepuizabile, aşa că mi-am concentrat atenţia asupra unui program în măsură să-mi permită vizitarea cât mai multor locuri, poate nu la fel de tulburătoare, însă cât mai interesante. Le-am propus însoţitorilor mei să ne întâlnim din nou la ora opt, pentru a face o incursiune ceva mai lungă prin împrejurimi. Voiam să văd forturile Ramnagar şi Chunar, apoi să ajung şi în parcul naţional Chan-draprabha, situat la vreo 70 de kilometri de Varanasi. Mi-au spus că era practic Imposibil să facem un asemenea traseu din cauza traficului greoi şi că va trebui să optez pentru două din cele trei obiective, însă eu n-am renunţat la ideea mea. Am cules informaţii suplimentare de la recepţie şi am aflat că atât forturile, cât şi parcul se aflau la est de Varanasi. Dacă mă duceam întâi la forturi, era posibil ca vizitarea lor să se întindă ceva mai mult şi să nu-mi mai pot convinge după aceea însoţitorii să mergem şi în parcul naţional. De aceea am decis să vizitez întâi parcul Chandraprabha, apoi fortul Chunar, aflat la 40 de kilometri de Varanasi şi, dacă mai rămânea timp, fortul Ramnagar, situat la 14 kilometri de oraş. Oricum, la Ramnagar ar fi fost posibil să ajung şi a doua zi dimineaţa.

Pentru a ieşi din oraş trebuia să trecem Gangele pe podul Malviya, singurul care asigura legătura între cele două maluri. Pe măsură ce ne apropiam de el, strada devenea tot mai aglomerată. Camioanele stacojii, arhipline, cu diverse ghirlande de flori vopsite în culori vii pe lemnul scorojit al benei, mergeau bară la bară, în şiruri fără sfârşit. Autoturismele, ricşele, carele sau bicicletele reuşeau să se strecoare, periodic, câţiva metri în plus, pe spaţiul îngust dintre camioane şi faţadele prăvăliilor şi

ale atelierelor ce mărgineau ambele laturi ale drumului. Din loc în loc însă traficul era complet blocat de vite postate de-a curmezişul firului de mers ori de tarabe deşelate de mărfuri, ieşite mult în drum. Prin astfel de porţiuni încercam, ca şi alte vehicule de gabarit mic, depăşirea camioanelor pe contrasens. Masivul blindat al poliţiei nu ne era de prea mult folos; oricât ar fi ţiuit din sirenă, nu exista practic nici cea mai mică posibilitate de a ni se face loc. în plus, rămânea deseori înţepenit între câte un camion supraîncărcat şi peretele construcţiei alăturate, aşa că trebuia să-l aşteptăm până se degaja, în maşină căldura devenise insuportabilă, însă nu puteam deschide geamul din cauza prafului dens amestecat cu gaze de eşapament ce plutea deasupra drumului. După circa o jumătate de oră de calvar am reuşit să ajungem la pod. Circulaţia se făcea pe câte o bandă în fiecare sens, dar mergea foarte greu din cauza unui autovehicul rămas în pană chiar la curba de pe malul nostru. Pe pod am deschis în sfârşit geamul pentru a lăsa curentul de aer să facă atmosfera suportabilă şi am contemplat priveliştea g/iaf-urilor ce se întindeau cât cuprindeai cu privirea.

După traversarea podului, şoseaua s-a lărgit şi pe marginile ei au început să se înşiruie prăvălii, depozite, ateliere, mici localuri, toate cu parcări uriaşe în faţă, înţesate cu zeci şi sute de camioane. în viaţa mea nu mai văzusem atâtea autovehicule, întinse pe kilometri întregi, încărcând, descărcând ori în aşteptare. Antrepozitele aveau pereţii coşcoviţi, prăvăliile şi ele îşi pierduseră culoarea iniţială, dar activitatea comercială continua în ritm neîntrerupt. Respectiva arteră se numea *Seraiuhle mogulilor,* amintind probabil de vremurile în care pe aici se înşirau depozitele ce aprovizionau palatele vechilor conducători.

în cele din urmă aglomeraţia şi praful oraşului au rămas în urmă şi priveliştea de o frumuseţe idilică ;i

câmpiei Gangelui s-a dezvăluit privirilor noastre. Aerul avea o puritate de cristal, lumina abundentă a soarelui se revărsa peste verdele intens al plantaţiilor de orez întinse până departe, către colinele domoale, firul de asfalt şerpuia în umbra unor trunchiuri groase de *mangotieri.* Numeroase bălţi aminteau că sezonul ploios în timpul căruia apele fluviului sfânt împânzeau regiunile înconjurătoare tocmai se sfârşise. Din loc în loc, pe marginea drumului apăreau sate minuscule, grupuri de case din pământ, cu acoperiş vegetal, umbrite de frunzele late, de un verde gălbui, ale bananierilor. Multe locuinţe erau acoperite de covoare de flori multicolore, ca nişte ofrande oferite zeilor. Femeile în sariuri intens colorate trebăluiau prin curţi miniaturale, copiii se hârjoneau printre picioarele lor, bătrânii dormitau la umbră, în paturi de lemn. Aproape în faţa fiecărei locuinţe erau puse la uscat şi apoi aranjate în grămezi rondele de tizic, un amestec de balegă şi paie, folosite drept combustibil la focul necesar preparării mâncării sau ca material de construcţie. în rarele intersecţii, printre copaci apăreau şi diverse ateliere, prăvălii sau mici localuri, care, împreună cu casele adiacente, dădeau impresia unei aşezări ceva mai răsărite. Pământul mustos, vegetaţia abundentă, dar nicidecum sălbatică, plantaţiile şi pâlcurile de copaci de un verde crud, satele neatinse de trecerea timpului, oamenii prietenoşi inspirau un sentiment de pace binecuvântată, amintind de grădinile Edenului. Am înţeles, privind acele locuri mirifice, întreaga încărcătură emoţională cuprinsă în cuvintele "mama Indie". Am înţeles de ce oamenii venerează pământul, apa, copacii, animalele, de ce refuză ritualurile religioase complicate şi rămân să creadă, cu simplitate, în aura de divinitate a tuturor lucrurilor ce îi înconjoară şi le asigură traiul de zi cu zi. Am înţeles şi acea fascinaţie faţă de miracolul vieţii, acea irepresibilă dorinţă de a-l descifra, care i-a făcut pe mulţi

dintre marii profeţi ai poporului indian să renunţe la artificialitatea opulentă a curţilor princiare şi să aleagă pelerinajul prin asemenea ţinuturi, în căutarea căilor de eliberare supremă a sufletului, pe care numai aici le puteau găsi.

Am traversat cursuri de apă limpede, care irigau câmpurile, am trecut pe lângă lacuri de acumulare ce se revărsau în afara digurilor amenințând să ne arunce maşina în râpele din marginea drumului, am trecut pe lângă orăşele ceva mai întinse, cu temple inundate de flori şi palate vechi, pe jumătate părăsite şi am ajuns în cele din urmă la poalele unui şir masiv de coline. Se făcuse ora zece şi am coborât pentru o scurtă pauză, prilej de a admira încă o dată peisajul câmpiei fertilizate de fluviul sfânt.

Apoi, după încă o oră de mers pe serpentine înguste şi de străbătut un podiş vălurit, acoperit cu vegetaţie sălbatică, am ajuns la intrarea în parcul naţional Chandraprabha. Şoferul l-a găsit destul de repede pe paznicul care ne-a deschis porţile de metal şi ne-am continuat drumul pe panglica îngustă de asfalt, asaltată de vegetaţie. în desişurile de pe margini nu se zărea nici urmă de animal sălbatic. însoţitorii mei mi-au spus că aş avea nevoie de o zi sau două pentru a înainta pe poteci ascunse până spre locurile unde pot fi ele pândite şi admirate.

După alte vreo zece minute de mers am dat de un luminiş larg, ce prefaţa grădini presărate cu pavilioane şi grupuri de clădiri liniştite. Am coborât din maşină şi ne-am dus către albia unui râu larg, încadrată de pereţi abrupţi de piatră. De undeva din dreapta se auzea zgomotul puternic al cascadei Rajdari. Am urmat o alee protejată de balustrade din fier şi am ajuns la o platformă

lată, din beton, suspendată pe marginea hăului. Sub un pavilion, câteva călugăriţe se bucurau de liniştea locului examinându-ne cu priviri blânde.
De pe platformă, cascada se vedea în toată splendoarea ei. Torente uriaşe, albe, abundente, se prăbuşeau în adâncurile canionului într-o mare de spumă. Apa fierbea, zgomotul reverbera în pereţii de stâncă, norii de stropi de sub noi dădeau naştere unui minunat curcubeu. în peşterile scobite pe versantul opus se zăreau câteva siluete minuscule, ce probabil vieţuiau acolo.
Am făcut câteva fotografii, am mai zăbovit un timp contemplând măreţia cascadei, apoi am părăsit platforma de beton şi ne-am lăsat conduşi de un bătrân pe o potecă sălbatică, până la cealaltă cădere de apă, **Devdari.** Aici peisajul avea o lărgime mult mai mare. Torentul, la fel de bogat şi de violent, asemănător unei perdele groase de apă clocotită, se prăbuşea într-un lac imens, de culoarea smaraldului, întins pe fundul unei căldări cu pereţi verticali. Drept în faţa noastră, căldarea era spartă de un al doilea canion, pe fundul căruia râul îşi relua cursul către văile din zare.
înainte de a părăsi parcul Chandraprabha ne-am mai dus să vedem un lac de acumulare solitar, cuibărit între coline sălbatice, lângă digul din apropierea căruia fuseseră construite câteva clădiri administrative şi un parc umbros. Drumul ocolitor de întoarcere, prin câmpia Gangelui către fortul Chunar, a fost la fel de încântător ca cel de dimineaţă, chiar dacă acum soarele soarele revărsa asupra noastră o căldură de argint topit.
Fortul Chunar străjuia o colină uriaşă, de pe vârful căreia albia largă a Gangelui se vedea şerpuind leneş, presărată cu diverse ambarcaţiuni minuscule din lemn,

pe care apa mâloasă le purta spre zările tremurânde. în perimetrul interior al zidurilor se mai păstrau câteva clădiri vechi, acum părăsite: reşedinţa foştilor stăpânitori, templul, închisoarea, camerele servitorilor, cazarma, un ceas solar. Alte construcţii de dată mai recentă adăposteau o mică garnizoană militară şi diverse servicii administrative.
Strada principală a orăşelului de la poalele colinei avea aspect de sărbătoare. Era duminică şi lumea pestriţă se înghesuia în faţa sutelor de tarabe cu suveniruri, fructe, sucuri, jucării, vederi, mărfuri din cele mai diverse.
Ne încadrasem foarte bine în timp, aşa că le-am sugerat însoţitorilor mei să trecem şi pe la **fortul Ramnagar.** Cum era oarecum în drumul nostru către Varanasi, au acceptat. Drumul până acolo l-am făcut toropit de somn şi de oboseală. Mi-am revenit când am văzut străzile largi, patriarhale, ale aşezării din jurul palatului. Alături de care trase de vite, biciclete şi ricşe, locuitorii foloseau drept mijloc de transport şi elefanţi uriaşi, pe lângă care maşina noastră părea o jucărie. Palatul era înconjurat de ziduri gigantice, înnegrite de ploi. încăperile din interior expuneau vizitatorilor o bogată colecţie de căleşti regale, litiere încărcate de ornamente, baldachine aurite, încrustate cu pietre preţioase, sub care foştii stăpânitori erau purtaţi de elefanţi, colecţii de săbii, pumnale şi vechi arme de foc, sculpturi în fildeş, orologii străvechi, ce indicau nu numai ora exactă, ci şi fazele lunii sau zodiile, colecţii de veşminte şi armuri, animale împăiate. Unul dintre cele mai interesante exponate era un elefant miniatural, sculptat într-un bob de orez, pe care îl puteai vedea numai printr-o lupă imensă montată în dreptul lui.

Am ajuns la hotel înainte de apusul soarelui. Fascinat de spectacolul mulţimii de pe străzile din Varanasi i-am rugat pe însoţitorii mei să vină să mă ia pentru o scurtă incursiune în centru, după lăsarea nopţii. Ştiam că supralicitez, era duminică şi aveau şi ei dreptul la odihnă alături de familie, dar eram foarte curios să văd cum arătau luminile oraşului noaptea, în vreme de sărbătoare.
întunericul se lăsase deja peste oraş, dar străzile erau arhipline. Ricşele ticsite de familii ieşite la plimbare se mişcau cu încetineală de melc, împânzind carosabilul, pereţii caselor şi stâlpii de pe marginea trotuarelor erau ornaţi cu ghirlande de beculeţe minuscule, multicolore, deasupra prăvăliilor sau localurilor numeroase neoane şi firme luminiscente răspândeau licăriri palide peste mulţimea de oameni ce se plimbau în căutarea unui templu al zeiţei Durga, la care să depună ofrande, sau a diverselor atracţii.
Am ajuns în cele din urmă în centru, am lăsat maşinile şi am intrat într-un parc de divertisment. Cu grijă, pentru **a** ocoli bălţile şi porţiunile noroioase, ne-am scufundat în mulţime. Pe scene improvizate, diverşi scamatori încercau să atragă mulţimea în interiorul barăcilor unde se desfăşurau spectacole, la standuri se derulau tot felul de jocuri, din loc în loc tarabe arhipline ofereau trecătorilor o infinitate de feluri de mâncare, pregătite la faţa locului. Am făcut câteva fotografii, am zăbovit un timp în furnicarul uman pentru a savura atmosfera aceea de duminică seara în oraşul sfânt, apoi ne-am întors la hotel. Eram frânt de oboseală, am făcut un duş, după care am adormit instantaneu, în timp ce de la un local din faţa hotelului se revărsau în surdină valuri de muzică indiană.
104
Luni dimineaţa, după micul dejun, am pornit într-un tur de oraş. Primul drum a fost la campusul **Universităţii Hindu** din Varanasi, răspândit pe aproape o mie de hectare. Este, se pare, cea mai întinsă universitate din Asia şi a fost construită de fostul maharajah al oraşului, care a studiat sanscrita şi filozofia hindusă. Astăzi, Universitatea din Varanasi este vestită pentru cursurile sale de sanscrită, artă indiană, cultură şi muzică, atrăgând studenţi de pe întreg cuprinsul ţării şi din toată lumea. Aleile în semicercuri concentrice, intersectate de altele pe direcţia razelor, delimitează parcuri cu gazoane îngrijite, tufe de flori şi copaci umbroşi, printre care au fost construite clădirile roz ale căminelor studenţeşti şi ale diverselor facultăţi. Campusul pare o uriaşă grădină botanică, o oază de linişte situată la circa un kilometru de malurile Gangelui. în zona lui centrală a fost construit un templu modern, uriaş, cu ample structuri de marmură pură, îngrijit acum prin bunăvoinţa cunoscutei familii de industriaşi indieni Birla.
De la universitate am plecat să vizităm **templul zeiţei Durga.** Dominat de o turlă impozantă, formată din cinci turnuri ascuţite, îngemănate cu corpul principal şi având mai degrabă alura unui pavilion ceva mai larg în centrul căruia se află încăperea de cult, templul este faimos pentru zecile de maimuţe ce populează copacii din curtea sa. Oamenii vin cu fructe şi seminţe pentru a hrăni animalele care îl reprezintă pe zeul Hanuman şi zăbovesc aici minute în şir amuzaţi de hârjoneala lor.
în imediata apropiere se află şi noul **templu Tulsi Manas,** construit în 1964 pe locul în care se crede că a trăit vestitul poet indian sanctificat Goswami Tulsidas. Templul are o imensă sală de marmură, cu pridvoare pe tot perimetrul primului etaj, iar într-o încăpere din spate au fost reconstituite scene din poemul epic *Ramchnrit-manas.* în care poetul descrie viaţa şi faptele zeului Ram.
106

Farmecul scenelor este dat de păpuşile mecanice care repetă la nesfârşit secvenţe de legendă.
Am mai trecut pe la un templu vopsit integral în roşu intens, înţesat de credincioşii veniţi să depună ofrande şi să îndeplinească acte de devoţiune, după care ne-am îndreptat spre centru, pentru a vizita cel mai cunoscut monument din Varanasi, **templul** Kashi Vishwanath, dedicat zeului Shiva, patronul oraşului. Ca să ajungem la el a trebuit să străbatem un labirint de străduţe înguste, mărginite de clădiri vechi cu mai multe etaje, înghesuite unele în altele, cu prăvălii la parter. O abundenţă de statuete, podoabe, vederi, vase şi tot soiul de suveniruri din marmură, lemn de santal, argint, pietre semipre-ţioase, metal aurit îmbiau vizitatorii. Localnicilor le erau oferite spre vânzare flori, fructe, mâncăruri, articole de îmbrăcăminte, încălţări şi o mulţime de alte mărfuri. Razele soarelui nu reuşeau să pătrundă până la nivelul străduţelor sufocate de lume, care îşi păstrau astfel răcoarea.
Ne-am integrat în şuvoiul uman ce ducea către monument şi am ajuns la un perimetru străjuit de militari în foişoare, din centrul căruia se înălţa turla strălucitoare a templului, minunat lucrată în aur masiv. Maharajahul Punjab-ului, Rânjit Singh, a donat în 1835 o tonă de metal preţios pentru ridicarea ei. Locul era atât de strâmt, încât n-am reuşit să găsesc nici un loc din care să pot fotografia cupola în toată splendoarea ei. La intrarea în templu se înghesuiau nenumăraţi credincioşi şi turişti. Am reuşit cu greu să pătrund pentru câteva clipe în micuţa curte interioară, cu podeaua inundată de apă sfântă din Gange, adusă de credincioşi drept ofrandă la *lingă* zeului Shiva, însă am renunţat să intru şi în încăperea de cult, arhiaglomerată.
Am părăsit Kashi Vishwanath şi am reluat rătăcirea prin labirintul de străduţe cu intenţia de a vedea şi **"micul**

Khajuraho", cum mai este denumit templul nepalez. Am intrat prin tot felul de catacombe, curţi interioare pe jumătate surpate, treceri înguste, adesea blocate de vite ori măgari, şanţuri emanând mirosuri pestilenţiale, până ce am ajuns la o platformă de piatră de unde se deschidea priveliştea gfraf-urilor şi a Gangelui. Pe platformă se înălţa "micul Khajuraho". Porecla nu i se prea potrivea, pentru că nu semăna nici pe departe cu monumentele din celebrul sat pe care îl vizitasem cu doar câteva zile înainte. Construit în întregime din lemn adus din Nepal, la iniţiativa ultimului rege al statului himalayan, templul îşi avea propria sa încărcătură de legendă, tradusă pentru noi în cuvinte de preotul ce îl avea în grijă. Din accentul pus pe sculpturile cu tentă erotică (întâlnite în număr mare la Khajuraho) ce îi împodobeau pereţii am înţeles care fusese raţiunea poreclei amintite anterior.
în drum spre hotel am trecut şi pe la **templul Bharat Mata,** ridicat pe cheltuiala a doi bogaţi anticari şi inaugurat de Mahatma Gandhi. Templul, unic în felul său, este dedicat Mamei India şi adăposteşte în interiorul său o uriaşă hartă în relief a ţării, construită din cea mai pură marmură albă. Un preot înarmat cu o trestie lungă dă explicaţii vizitatorilor, indicându-le oraşe şi locuri celebre, reconstituind legende şi fragmente de istorie.
După amiază mi-am luat rămas bun de la Varanasi şi de la excelentele mele gazde. Avionul pentru Delhi a avut mai mult de o oră întârziere, dar n-am regretat pentru că, în timp ce survolam capitala îndreptându-ne spre aterizare, am avut prilejul să văd luminile de noapte ale oraşului, estompate de nenumărate ruguri însoţite de focuri de artificii. Era ultima zi a festivalului Dussehra, când spectacole grandioase culminau cu arderea in public a efigiilor regelui Ravana, cel ce fusese învins In

luptă de zeul Rama. Am ajuns la hotelul Oberoi şi, la cină, l-am avut ca oaspete pe Terence Dick, simpaticul reprezentant al Ministerului de Externe, care se ocupase de toate aranjamentele călătoriei mele. Voia să-mi afle impresiile şi să vadă dacă mai am nevoie de ceva. l-am spus că până în acel moment întreg programul se derulase perfect, iar el m-a asigurat că la fel se va întâmpla şi în ultimele două locuri pe care le mai aveam de văzut: Bangalore şi Bombay. Ne-am despărţit destul de repede, fiindcă eu picoteam de oboseală, iar în ziua următoare trebuia să mă scol din nou cu noaptea în cap, pentru a prinde avionul de Bangalore...

Bangalore -parfumul sudului

Zborul de la New Delhi până în capitala statului Karnataka a durat aproape două ore, timp în care am răsfoit ghidul de călătorie pentru a descoperi noi destinaţii, cel puţin la fel de atrăgătoare ca cele incluse deja în programul meu. Mi-am imaginat că poate voi mai avea vreodată la dispoziţie alte 15 zile, în aceleaşi condiţii ca cele de care beneficiam în această vizită, şi am încercat compunerea unui alt traseu, care să nu repete locurile pe care deja le văzusem. O zonă foarte interesantă era cea din nordul Indiei, cu faimoasa vale a *Kashmirului,* despre care unul dintre împăraţii moguli, ajuns aici în urma unui lung război de cucerire, spunea că ar fi paradisul pe pământ. între coastele laterale ale lanţului himalayan se aflau şi alte văi: *Kullu, Manali, Kangra,* la fel de frumoase şi de izolate. Pentru a ajunge la ele trebuiau străbătute drumuri înguste de munte şi trecute păsuri situate la peste 4.000 de metri altitudine. *Chandigarh,* "oraşul minune", cu ale sale uimitoare grădini, construit cu patru decenii în urmă după planurile celebrului arhitect Le Corbusier; *Amritsar,* capitala sfântă a sikhşilor, unde se găsea Templul de Aur, *Shimla,* reşedinţa de vară a fostei administraţii britanice, ce se retrăgea aici pe timpul lunilor toride, insuportabile în New Delhi; mirificul *Srinagar,* fondat cu două milenii în urmă în inima văii Kashmir de care împăratul Ashoka; *Leh,* centrul spiritual al buddhiştilor de pe înaltul platou muntos, arid, Ladakh, erau doar câteva dintre posibilele
10!)

destinaţii. Pentru amatorii de călătorii montane erau recomandate lunile de vară, deoarece iarna căile de comunicaţii sunt blocate de căderile masive de zăpadă, în timp ce pentru iubitorii schiului sau ai altor sporturi de iarnă staţiunile din zonă reprezintă locuri ideale de petrecere a sezonului rece. Mi-am imaginat că aş avea la dispoziţie doar câteva zile. Aşa că am ales şoseaua Manali-Leh, lungă de 530 de kilometri, situată la mare altitudine şi deschisă numai între sfârşitul lui iunie şi mijlocul lui octombrie. Parcurgea ei durează circa două-trei zile şi oferă privelişti grandioase: creste ascuţite, de un alb strălucitor, gheţari, văi acoperite cu covoare de flori de câmp, râpe adânci, întinse platouri aspre, trecători precum *Rohtang, Lachalung-la* ori *Taglan-la,* situate la peste 4.000 de metri altitudine. De-a lungul drumului pot fi vizitate şi numeroase mănăstiri tibetane, aşezări precum pitorescul *Keylong,* centre de pelerinaj buddhist. Asta ar fi însemnat cel puţin patru zile. Alte trei zile le-aş fi alocat unei excursii la *Jodhpur* şi de aici în inima *deşertului Thar,* la *Jaisalmer,* care continua să exercite o atracţie magică asupra mea. Apoi, din Jodhpur aş fi zburat la *Aurangabad,* pentru a vedea templele de la *Ellora* şi *Ajanta,* cele mai vechi şi mai impresionante monumente săpate în stâncă din întreaga Indie, şi nu numai. Pentru Aurangabad mi-ar fi fost de ajuns o zi. Următoarea escală putea fi *Kerala,* feericul stat din sud-vestul extrem al Indiei. Aici lucrurile se complicau, pentru că locurile de interes erau atât de numeroase, încât îmi venea foarte greu să stabilesc un itinerar pentru doar câteva zile. Mai ales că şi în statul vecin, *Tamil Nandu,* se aflau câteva localităţi vestite, precum staţiunile de munte *Ooty,* sau *Coonoor,* ori *Madurai* cu templul său gigantic. Am pus totuşi în planul meu ipotetic oraşul *Thiruvananthapuram,* cunoscut şi sub vechiul nume de Trivandrum, care era legat de restul ţării prin curse aeriene regulate. De la el se putea ajunge şi

la "Veneţia Indiei", *Alapuzha,* o aşezare împânzită de un labirint de canale umbrite de palmieri, unde se desfăşurau, în august, tradiţionalele curse de bărci. Kerala, pe lângă plajele sale superbe, pe lângă monumentele istorice şi peisajele de o frumuseţe tulburătoare, este renumită şi pentru numeroase festivaluri. Practic nu există zi a anului în care cel puţin una dintre localităţile micului stat să nu fie gazdă a unei sărbători. Am pus trei zile şi pentru Kerala, urmând să mai meditez asupra punctelor precise de destinaţie, apoi am mai adăugat una în cazul unei călătorii mai lungi, care să cuprindă şi locuri din Tamil Nandu. Cu încă două zile în *Orissa (Bhuba-neswar, Konark, Puri)* şi încă una la *Calcutta,* pentru a vizita uriaşa metropolă, dar şi pentru a putea lua de aici cursa TAROM spre Bucureşti, itinerarul părea cel puţin la fel de atrăgător ca şi cel pe care îl parcurgeam deja, deşi încă rămăseseră pe dinafară locuri minunate, ca *Ahmedabad* şi monumentele din *Gujarat, Goa,* ale cărei plaje superbe sunt comparabile cu cele din Hawaii, *Madras, Hyderabad,* rezervaţiile de rinoceri din *Assam,* ori nenumărate alte localităţi sfinte din câmpia Gangelui. Poate o a treia călătorie ar fi cuprins şi câteva din acestea.

Avionul se apropia deja de aterizare, aşa că am închis ghidul. Prin hublouri, norii păreau destul de întunecaţi, aducători de ploaie, însă pe măsură ce ne apropiam de aeroport, petele de claritate deveneau tot mai largi. Cu o seară înainte văzusem la televizor imagini însorite din Bangalore, dar prognoza meteo fusese destul de ambiguă. Sezonul musonic se prelungise peste aşteptări, în statul vecin, Andhra Pradesh, se înregistrau inundaţii catastrofale, soldate deja cu peste trei sute de victime (asta în timp ce doar la câteva sute de kilometri spre nord-est, în Orissa, seceta cruntă forţa sute de mii de oameni să migreze în zonele învecinate pentru a putea supravieţui), aşa că nu eram prea sigur de vreme

însorită pentru următoarele trei zile pe care urma să le petrec în Karnataka.
Din aeroport am fost preluat de viitorul meu însoţitor şi condus la o maşină largă, încăpătoare, cu aer condiţionat. Şoferul purta costum alb şi turban de mătase albastră, ce îi dădea un aer de solemnitate.
Bangalore a constituit o surpriză pentru mine. Era un oraş cu şosele largi, curate, cu parcuri imense, cu numeroase clădiri moderne, în care funcţionau sedii de companii naţionale şi străine. în ultimii ani, îmi spunea însoţitorul, Bangalore devenise un centru recunoscut pentru institutele sale de tehnologie avansată, îndeosebi legată de producerea programelor pentru computere - motiv pentru care fusese supranumit Silicon Valley al Indiei -, dar şi pentru celelalte institute de cercetare, pentru diversele unităţi industriale ce creşteau de la o zi la alta în împrejurimi, pentru ritmul accelerat de dezvoltare şi modernizare, ce nu afecta cu nimic farmecul parcurilor şi al monumentelor istorice, ci îl completa dând metropolei o atmosferă în care cosmopolitismul se armoniza perfect cu tradiţia.
Oraşul a fost fondat în 1531 de un şef local, **Kempegowda,** care, aflat la vânătoare, a observat un iepure de câmp atacându-i unul dintre câini. Surprinzătoarea întâmplare a fost interpretată ca un semn de bun augur şi ca o dovadă că locul respectiv se bucura de protecţia zeilor. Kempegowda i-a povestit împăratului din Vijaynagar întâmplarea şi i-a spus că ar dori să înfiinţeze acolo un oraş. împăratul, mărinimos, i-a dăruit pământul în cauză şi nobilul a marcat imediat frontierele viitoarei aşezări prin construirea a patru înalte turnuri de pază. Cu timpul, oraşul s-a întins mult dincolo de respectivele turnuri. Numele de Bangalore vine, conform tradiţiei, de la mâncarea de fasole pe care o bătrână i-a oferit-o unuia dintre împăraţii vremii, ce se rătăcise prin acele locuri. împăratul a numit aşezarea unde

fusese adăpostit şi ospătat *Bengla Uru (bengla* - fasole, *uru* - sat).
Am ajuns la hotelul Welcomgroup Windsor Manor, impozant, luxos, înconjurat de un parc superb. în camera mea de la etajul şase, deşi aerul condiţionat funcţiona la maximum, încă mai persista un vag miros de umezeală, dovadă că ploile musonice încetaseră abia cu câteva zile în urmă.
Mi-am aranjat lucrurile în dulap, după care am coborât în grădina-restaurant pentru un prânz rapid. Terasa avea în faţă un parc, în mijlocul căruia se afla o piscină de marmură. M-am aşezat la una dintre mesele protejate de o umbrelă. Soarele se apropia de amiază, însă aerul era plăcut, răcoros, păstrând încă umezeala trecutului sezon ploios. După masă, am plecat cu însoţitorii mei să facem un scurt tur al oraşului şi al împrejurimilor. Centrul avea bulevarde largi, străjuite de copaci cu coroane imense, ducând spre **parcul Cubbon,** întins pe aproape 1500 de hectare şi ordonat după planurile întocmite în 1864 de fostul vicerege al Indiei, al cărui nume îl purta. M-am plimbat pe aleile liniştite, am admirat clădirile roşii, în stil gotic, ale Librăriei Centrale şi ale înaltei Curţi de Justiţie, perfect integrate în abundenţa de vegetaţie din jurul lor, apoi ne-am dus la **grădină botanică Lai Bagh.** Construită cu două secole în urmă de vechiul stăpânitor al locului, Hyder Aii, şi de fiul său, faimosul sultan Tipu, grădina păstra nenumărate specii de flori şi de arbori aduse aici din toate colţurile Indiei, dar şi din Persia, Afganistan, Franţa, Australia ori Noua Zeelandă. Copaci stranii, cu coroanele ca nişte conuri gigantice, alţii cu ramuri groase, umbrind sute de metri pătraţi în jurul lor, mărgineau aleile de pietriş roşu şi gazoanul cu aranjamente florale bogate, în toalo culorile. Statuete, fântâni arteziene, ceasuri solare, şi un

uriaş pavilion de sticlă, ridicat după modelul faimosului Crystal Palace din Londra, dădeau un plus de farmec şi de măreţie locului.
Am ieşit din oraş cu intenţia de a ajunge la o cascadă renumită pentru apele sale miraculoase. De o parte şi de alta a şoselei se întindeau plantaţii nesfârşite de cocotieri, trestie de zahăr, cafea şi bananieri. Lacuri de cristal se cuibăriseră între colinele domoale şi ici-colo întâlneam sate minuscule, cu case din pământ sau din cărămidă roşie, acoperite cu trestie uscată ori cu ţiglă. Oamenii, în veşminte intens colorate, se îndeletniceau cu treburi gospodăreşti sau cu munca la câmp, în crânguri fuseseră înălţate temple micuţe, înecate de florile depuse acolo ca ofrandă, pe stradă înaintau leneş care trase de vite ciudate, cu coarne uriaşe, arcuite, drepte, ori răsucite, vopsite în culori vii. Razele incandescente ale soarelui făceau să tremure zarea şi anihilau efectele oricărei adieri umede, iscate din senin.
Drumul a intrat între coline abrupte, înverzite şi s-a sfârşit într-o parcare largă, mărginită de tot felul de tarabe. însoţitorii mei mi-au spus că eram într-o zi de sărbătoare, oamenii aveau liber de la serviciu, de aceea foarte mulţi veniseră aici să se bucure de frumuseţea locului. Am coborât într-o vale îngustă, pe un şir interminabil de trepte din piatră. Jos, pe malul unui pârâu, printre copaci, de jur împrejurul unui minuscul templu, zeci de oameni în grupuri mici stăteau pe iarbă, vorbeau, mâncau, strigau după copiii ce se hârjoneau în apă. Pe fundul văii, de-a lungul pârâului, se aşezaseră alte grupuri. După ultimele trepte am depăşit un perete de piatră şi am reuşit să vedem, în dreapta noastră, cascada. Un şuvoi de apă se prăvălea din înaltul unui versant abrupt, peste oamenii înghesuiţi la baza acestuia.

Bărbaţii erau în şorturi, iar femeile făceau baie îmbrăcate în sariuri; tradiţia le interziccea să poarte costume de baie care le-ar fi dezgolit prea mult trupul. Căderea de apă era destul de obişnuită, însă mulţimea venea aici pentru faima ei de a vindeca diverse boli şi de a prelungi viaţa. De pe versantul abrupt al văii, însoţitorii mei m-au dus către o potecă de unde se vedea altă cascadă, ceva mai mică, apoi ne-am întors, admirând vilele cochete ce fuseseră construite pe culmile înconjurătoare.
Următorul popas l-am făcut la **parcul zoolgic Bannerghatta,** la fel de plin de lume. Am vizitat împrejmuirile cu tot soiul de păsări şi animale, ferma de crocodili şi de şerpi, apoi ne-am aşezat pe o bancă, la umbră, în apropierea ţarcului cu elefanţi. Blândele pachiderme erau bucuria copiilor care, alături de părinţi, se întreceau în a le oferi fructe şi a se plimba câte zece minute pe spinarea lor, într-un coş larg, sub supravegherea unui îngrijitor. Unul dintre însoţitorii mei l-a găsit în sfârşit pe directorul parcului şi a obţinut aprobarea de a scurta imensa coadă ce se formase la obţinerea biletelor pentru *safari.* Am mers cu maşina un timp printre colinele din parcul naţional propriu-zis şi în cele din urmă am ajuns la perimetrul de câteva hectare în interiorul căruia puteau fi văzuţi lei şi tigri trăind în habitatul lor natural. Un zid jos de piatră se întindea pe malul unei râpe adânci şi suficient de largi pentru a-l face imposibil de sărit de către animale. Printre copacii şi tufele de pe malul celălalt, o pereche de tigri lenevea la umbră, privindu-ne cu plictis. Am urcat într-un autobuz cu ferestrele zăbrelite, alături de alţi vizitatori, şi am pătruns în cuşca ce servea drept intrare în perimetrul locuit de lei şi tigri. Paznicul a închis poarta exterioară, apoi a deschis-o pe cea interioară şi ne-a lăsat drum liber. Timp

de o jumătate de oră am mers pe drumuri prăfuite, printre copaci şi tufe sălbatice. De câte ori observa tigri sau lei, şoferul oprea şi ni-i arăta, permiţându-ne apoi să-i contemplăm în voie. Am făcut o mulţime de fotografii, animalele nu păreau deloc deranjate de prezenţa noastră, probabil se obişnuiseră deja, de atâţia ani de când funcţiona parcul, apoi am trecut şi pe lângă cuştile unde erau crescuţi puii până ce reuşeau să se descurce singuri.
Se înserase deja când am părăsit Bannerghatta. în drum spre hotel, ne-am abătut printr-un cartier lăturalnic, pentru a vizita şi casa unui mare iubitor de animale. Omul ţinea în curte un pui măricel de leu pe post de câine, nu m-am încumetat să-l mângâi, deşi am fost asigurat că nu prea muşcă, iar pe terasa de la etaj avea o mulţime de cuşti cu şerpi, ţestoase, păsări şi alte animale mici. Ne-a spus că aproape toate fuseseră găsite, bolnave ori rănite, de oamenii din partea locului, care i le aduseseră pentru a le însănătoşi.
în ciuda temerilor mele, ziua de miercuri se anunţa la fel de frumoasă ca şi cea precedentă, deşi dimineaţa picurase puţin. După micul dejun am plecat într-un nou tur de oraş. Impresia de curăţenie, de modernitate era datorată şi traficului relaxat, lipsei vitelor sau a carelor de pe bulevardele centrale, nenumăratelor parcuri ce făcuseră ca Bangalore să fie supranumit şi "Oraşul grădinilor". Cea mai impresionantă şi cea mai cunoscută clădire a metropolei este **Vidhana Soudha,** construită cu circa patru decenii în urmă, din granit cenuşiu. Aici îşi au sediile camerele legislative, guvernul, precum şi alte instituţii administrative ale statului Kamataka. Corpul central, înalt de 46 de metri, are o intrare monumentală, în stilul vechilor temple, dar şi cu influenţe moderne. La

căpătui unei scări largi, opt coloane gigantice susţin frontonul desupra căruia se înalţă o cupolă masivă, având în vârf o replică a celor patru lei de pe pilastrul lui Ashoka. Alte două cupole mai mici o încadrază, conferind echilibru şi măreţie ansamblului. Ornamentele clădirii respectă normele arhitecturii hinduse, deşi au fost stilizate pentru a accentua impresia de sobrietate a edificiului.
Am vizitat şi câteva temple, a căror caracteristică comună era aceea că şirurile de sculpturi ce le împodobeau faţadele erau integral vopsite în culori vii, frapante, debordând de vitalitate. în preajma unui asemenea monument se afla şi **templul taurului Nandi.** Statuia monolitică a animalului sfânt, neagră, înaltă de aproape patru metri, amplasată pe un piedestal gros de doi metri, ocupa aproape întreaga cameră de cult. Un şir lung de credincioşi se perinda prin faţa ei şi depunea ofrande de flori rostind incantaţii rituale şi primind binecuvântarea preotului.
Ultimul monument pe care l-am vizitat a fost **templul Sri Gavi Gangadhareshwara,** săpat în întregime în stâncă. De pe stradă era aproape invizibil. Abia după ce am păşit în curtea lui, i-am observat intrarea la baza unei cocoaşe de piatră. Pentru a ajunge la altarul central, cufundat în semiobscuritate, a trebuit să ne frângem serios spinările şi să umblăm cu atenţie pe podeaua umedă. La un adevărat tur de forţă ne-a constrâns ambiţia de a străbate şi galeria ce îl înconjura, presărată cu locuri de devoţiune, dar atât de strâmtă, încât a trebuit să recurgem la mersul piticului. întregul lăcaş fusese săpat în piatra originară, inclusiv statuile şi coloanele din interior. în fiecare an, pe 15 ianuarie, razele soarelui trec exact printre coarnele taurului de piatră amplasat în faţa templului şi iluminează zeitatea altarului central,
După amiază am plecat în afara oraşului să vi/it.un **Parcul Tehnologic de Software** (STP), cel mai maro di;
I 1/

acest gen din India. Lansat cu circa un deceniu în urmă, programul guvernamental de încurajare a producţiei de software destinat exportului a înregistrat progrese uluitoare, aducând astăzi Indiei venituri de aproape un miliard de dolari anual. Şi cifra este în continuă creştere. Cum a fost posibil un asemenea miracol, mi-au explicat specialiştii de la STP, cu care am avut o scurtă, dar foarte interesantă discuţie. Guvernul a pornit de la premisa că trebuie să exploateze uriaşul potenţial de materie cenuşie de care dispune ţara şi să formeze în cel mai scurt timp specialişti competitivi pe plan mondial, la cele mai înalte standarde. A fost creat astfel sistemul de parcuri tehnologice, care au beneficiat de la bun început de numeroase facilităţi, cum ar fi scutirea totală de taxe vamale a importurilor de tehnică de calcul şi de echipamente adiacente, simplificarea operaţiunilor financiare şi a cadrului legislativ în domeniu, asigurarea legăturilor rapide, prin satelit, cu beneficiarii ş.a.m.d. în numai zece ani, numărul specialiştilor autohtoni în software a crescut de la 7.000 la 140.000, iar India ocupă acum unul dintre primele locuri în lume în privinţa exportului de software, dar şi a calităţii acestuia. De fapt, Parcul Tehnologic de la Bangalore este axat sută la sută pe export. în acest fel, utilizând cea mai modernă tehnică de calcul din import şi potenţialul intern de inteligenţă, s-a reuşit obţinerea unor profituri fabuloase într-un interval extrem de scurt de timp. Mă gândeam, în timpul vizitei la STP, câte discuţii sterile au fost şi la noi pe tema creării unor asemenea parcuri tehnologice, fără a se ajunge însă la nici un rezultat. Nici acum nu pot să înţeleg care sunt impedimentele materializării unei iniţiative atât de profitabile, mai ales că şi România dispune de importante resurse umane, dacă ar fi să luăm în considerare numai rezultatele strălucite ale elevilor noştri la olimpiadele internaţionale.

118

De la Parcul Tehnologic am fost preluaţi de un reprezentant al concernului **Tata,** care ne-a dus să vizităm o modernă fabrică de ceasuri, situată la circa 40 de kilometri sud de Bangalore, într-o localitate din statul vecin, Tamil Nandu. Halele fabricii erau grupate în mijlocul unui parc ordonat, menit, după cum ne explica însoţitorul, să asigură liniştea necesară muncitorilor de a se concentra asupra operaţiunilor pe care le aveau de îndeplinit. Am vizitat toate secţiile, începând de la cele unde se confecţionau carcasele, brăţările, fiecare piesă a mecanismelor şi până la compartimentele de asamblare şi de design. Peste tot domnea o curăţenie impecabilă, trebuia să ne descălţam, la fel ca toţi lucrătorii, atunci când intram în hale, marea majoritate a operaţiunilor erau executate automatizat, de cele mai moderne maşini importate din Elveţia sau Germania, fluxul tehnologic se desfăşura cu precizie de metronom. Profitul fabricii, ni s-a spus, era impresionant, produsele variind de la ceasurile relativ ieftine, de serie, până la cele foarte scumpe, executate manual şi asamblate în carcase de aur încrustate cu pietre preţioase. Specialiştii în design erau la curent cu cele mai noi modele din Europa şi le concurau cu succes, determinând pătrunderea masivă a ceasurilor *Tata* pe pieţele externe, alături de firme deja consacrate. Interesant era şi modul de pregătire a lucrătorilor tineri, proveniţi din satele înconjurătoare. Reprezentantul firmei ne spunea că sunt necesare săptămâni bune pentru a-i face să depăşească "şocul cultural". Mulţi dintre ei provin din familii ce trăiesc la fel ca acum o mie sau două mii de ani, iar vederea unor maşini care merg singure le produce un sentiment de teamă şi de nesiguranţă. Ei trebuie întâi obişnuiţi cu maşinile, dar şi cu reguli elementare de igienă, cu existenţa unui program de lucru ş.a.m.d. Abia după aceea urmează cursurile de pregătire pe meseriile specifice producţiei de ceasuri.

119

Am ajuns înapoi la Bangalore când se însera deja, lucru care nu m-a împiedicat să observ lucrările ample de construcţie a unor autostrăzi moderne, de-a lungul cărora urmau să se înşiruie alte noi întreprinderi industriale şi institute de cercetare. Bangalore avea ambiţia să ajungă în cel mai scurt timp unul dintre centrele mondiale ale ştiinţei şi tehnologiilor de vârf. Fără îndoială că va reuşi, dacă nu a făcut-o deja, având în vedere ritmul în care se dezvoltă.
După cină am dat câteva telefoane pentru a face modificări importante în programul de a doua zi. Urma să plecăm la Mysore, vechea capitală a regiunii şi unul dintre cele mai frumoase oraşe din sudul Indiei, situat la circa 140 de kilometri de Bangalore, dar eu voiam să văd şi alte locuri istorice din Karnataka. Vestitele temple de la Belur şi Halebid erau prea departe, ar fi fost necesară o zi întreagă pentru a ajunge la ele şi a le vizita, în schimb, dacă devansam plecarea cu câteva ore, puteam lungi drumul cu vreo 70 de kilometri pentru a vedea gigantica statuie monolitică din Sravanabelagola. în plus, nu trebuia să urmăm acelaşi drum şi la ducere şi la întoarcere. Aş mai fi avut în plan şi templul în formă de stea de la Somnathpur, dar îmi dădeam seama că era practic imposibil de inclus în traseul unei singure zile. L-am găsit în cele din urmă pe domnul Ramakrishna, care avea în atenţie programul meu, şi m-a asigurat că va face tot posibilul pentru a-i anunţa pe şofer şi pe însoţitorul meu permanent să fie a doua zi la şapte dimineaţa la hotel.
Joi dimineaţa, cu o jumătate de oră întârziere faţă de pian, am plecat către **Sravanabelagola.** Până la ieşirea din Bangalore ne-am deplasat ceva mai lent, din cauza traficului intens de dimineaţă, apoi am mai mers

câţiva kilometri într-un şir lung de camioane portocalii, pe autostrada cu patru benzi ce ducea înspre nord-vest, către Bombay. Am ajuns însă destul de repede la intersecţia spre prima noastră destinaţie şi, de acolo, drumul a devenit o adevărată plăcere. Soarele strălucea generos, dar nu devenise încă prea puternic pentru a risipi răcoarea dimineţii, iar aerul avea o claritate de cristal. Asfaltul lin al şoselei şerpuia flancat de *baniani* uriaşi, ale căror coroane împreunate formau un tunel vegetal, din înaltul căruia coborau perdele dese de crengi albicioase. De o parte şi de alta a drumului, până spre colinele înverzite din zare, se întindeau plantaţii nesfârşite de cocotieri, ogoare cu trestie de zahăr, pâlcuri de bananieri şi alţi arbori exotici. Din loc în loc apăreau sate micuţe, îngrijite, risipite printre crânguri de palmieri, cu case din lut, acoperite cu trestie uscată, sau din cărămidă acoperite cu ţiglă roşie. Oamenii îşi duceau vitele la câmp, atenţi să nu împiedice circulaţia, în gospodării femeile în sariuri multicolore se ocupau cu treburile casnice, la principalele intersecţii se înşiruiau o mulţime de localuri micuţe, prăvălii şi ateliere. Traficul lejer ne permitea să mergem cu peste 80 de kilometri pe oră, lucru destul de neobişnuit pe şoselele din nordul ţării, spre exemplu. Eram uimit de varietatea vitelor înhămate la care. Unele erau masive, albe, altele purtau un gheb proeminent pe spinare, întâlneam şi rase zvelte, asemănătoare mai degrabă cu nişte antilope, dar şi vaci pitice, roşcate, cu înălţimea puţin peste un metru. Marea majoritate aveau coarnele uriaşe vopsite în culori vii, unele chiar în dungi divers colorate, ce le dădeau un aspect de eternă sărbătoare.
Banianul este copacul naţional al Indiei, sfânt atât pentru hinduşi, cât şi pentru buddhişti, deoarece la umbra lui Gautama a atins iluminarea. Ajunge la înălţimi de aproape 20 de metri şi are crengi bogate ce se revarsă către pământ. Farmecul său constă în puzderia de ramuri

care caută pământul pentru a se înfige în el şi a da naştere la noi trunchiuri, care, la rândul lor, generează alte crengi, şi ciclul continuă la nesfârşit, până ce nu se mai ştie exact care a fost tulpina iniţială. *Banianii* de pe marginea şoselei erau groşi, impozanţi, însă relativ tineri. Perdelele de ramuri ce se alungeau către asfalt erau tunse periodic, pentru a nu deranja circulaţia, dar desimea lor era impresionantă.
Treptat, colinele blânde din zare au făcut loc unor aglomerări de stânci roşii, lustruite de ploi şi de vânt, în contrast puternic cu verdele intens a! câmpurilor înconjurătoare. Am oprit de nenumărate ori pentru a face fotografii cu plantaţiile de cocotieri sau cu satele micuţe, ascunse printre hăţişuri de bambus şi bananieri cu frunze imense. După aproape două ore de mers, am ajuns la intersecţia cu drumul către Sravanabelagola. Şoseaua principală continua spre Hassan şi, de acolo, către Belur şi Halebid, două aşezări celebre pentru templele lor.
Sravanabelagola era un orăşel micuţ, ars de soare, cu nenumărate palate şi grădini, strâns la poalele unei gigantice cocoaşe de piatră. Având culoarea şi aspectul cojii de nucă uscată, cu suprafaţa lustruită de vreme, stânca domina împrejurimile, fiind vizibilă de la mare distanţă. în vârful ei fusese construit templul care adăpostea cea mai mare statuie monolitică din lume.
Şoferul a parcat pe o străduţă înţesată de prăvălii cu suveniruri, iar eu şi cu însoţitorul meu, după ce ne-am descălţat pentru a respecta obiceiul locului, am plecat către poarta şi parcul de la baza stâncii. Şirul interminabil de trepte săpate în suprafaţa netedă a pietrei, ce se îngusta până la dispariţie spre vârful îndepărtat al cocoaşei, mi-a cam tăiat elanul iniţial. Totuşi am refuzat ofertele perechilor de cărători, care ne îmbiau să ne aşezăm în scaunele lor de lemn prevăzute cu traverse pentru a ne duce la templul din înălţimi. Am pornit pe jos, voiniceşte, dar treptele înalte ne-au încetinit foarte

curând ritmul. Numeroase grupuri de oameni coborau sau urcau, făcând dese popasuri acolo unde locul le permitea. Ne-am oprit şi noi de câteva ori pentru a ne trage sufletul şi a admira priveliştea magnifică a orăşelului şi a ţinutului.
După aproape o jumătate de oră am ajuns pe micul platou din vârf. Am vizitat două temple mai vechi, situate la baza uriaşului zid ce înconjura monumentul central, apoi am urcat un nou şir de trepte, printre ziduri, până la templul jainist, deasupra căruia răsăreau umerii şi capul statuii **Gomateswara.** Templul era scund, cu nenumărate coloane, printre care numeroşi credincioşi citeau din cărţile sfinte ori se cufundau în starea de meditaţie, pregăteau ofrande sau rosteau incantaţii rituale.
Pe platforma deschisă din mijlocul templului se înălţa statuia gigantică a sfântului jainiast **Bahubali,** numită şi Gomateswara. A fost ridicată în anul 983, pe timpul dinastiei Ganga, are 17 metri înălţime şi a fost sculptată dintr-un singur bloc de piatră. îl înfăţişează pe zeu gol, în picioare, şi a fost considerată atât de perfectă, încât fiecare deget arătător al divinităţii a trebuit refăcut cu un uşor defect, pentru a o feri de deochi. Două ramuri înfrunzite încolăcesc picioarele şi mâinile zeului, iar alte câteva îmbogăţesc piatra postamentului. Deşi a fost ridicată ca un imn adus perfecţiunii corpului uman, statuia impreasionează în primul rând prin liniştea şi desăvârşita stăpânire de sine sugerate de chipul sfântului.
Zeci şi sute de mii de pelerini vin aici în fiecare an, dar cel mai mare aflux de credincioşi se înregistrează o dată la 12 ani, când templul găzduieşte o ceremonie grandioasă. în timpul ei, statuia este unsă cu lapte şi acoperită cu flori de şofran şi monede de aur. Ultima astfel de ceremonie avusese loc în 1993, iar următoarea avea să fie în 2005.
Am zăbovit câteva minute în atmosfera senină a templului, contemplându-l pe zeul Bahubali care privea

impasibil zările de mai bine de un mileniu, apoi ne-am hotărât să purcedem pe drumul de întoarcere. însoţitorul meu s-a ambiţionat să numere treptele. Am încercat şi eu, dar le-am pierdut curând şirul, preferând să admir împrejurimile înverzite, presărate cu minuscule aşezări şi cu muşuroaie de stânci roşii. Pe lângă noi treceau în fugă cărătorii cu clienţi tolăniţi pe scaunele de lemn, iar soarele, urcat în tăriile cerului, începuse să ardă. Când am ajuns jos, însoţitorul mi-a spus că erau peste şapte sute de trepte, nu mai reţin numărul exact, dar mie mi se păruseră mult mai multe.
Am părăsit Sravanabelagola pe un drum lăturalnic -o îngustă panglică de asfalt ce şerpuia printre sate pitoreşti, mici lacuri de acumulare şi nenumărate plantaţii de palmieri şi trestie de zahăr. Părea că nimic nu se schimbase aici din vremurile în care fusese ridicată uriaşa statuie Gomateswara pe colina singuratică rămasă în spatele nostru.
După încă o oră de mers am intrat în legendarul oraş **Mysore,** cuibărit între coline, fostă capitală a dinastiei *Wodeyar.* Tradiţia referitoare la originile dinastiei spune că cei doi fraţi Wodeyar, *Yaduraya* şi *Krishnadeva,* au fost chemaţi spre a le salva pe fiica şi pe soţia unui şef local, care fuseseră răpite de un uzurpator. Ei l-au ucis pe uzurpator şi, drept mulţumire, fata s-a măritat cu Yaduraya. Din 1399, Yaduraya a devenit noul conducător al regatului. Dinastia a durat, cu două întreruperi, până în 1950, când a intrat în vigoare noua Constituţie a Indiei care a marcat apusul epocii maharajahilor. Numele oraşului vine de la demonul *Mahishasura.* jumătate om-jumătate bivol, care teroriza împrejurimile, încrezător în darul său de a nu putea fi ucis decât de o femeie. Cruzimea demonului n-a mai putut fi suportată de zei,

motiv pentru care aceştia au rugat-o pe frumoasa *Durga* să-l înfrunte. Fiecare i-a dat câte o armă, iar Durga a coborât pe pământ. Văzându-i frumuseaţea, demonul a cerut-o de nevastă, însă ea a râs şi l-a provocat la o luptă pe viaţă şi pe moarte. Teribila bătălie a durat nouă zile, fără a prefigura vreun câştigător, însă în cea de-a zecea zi Durga a reuşit să-l ucidă pe Mahishasura. Victoria zeiţei este celebrată în fiecare an, în cadrul *festivalului Dussehra (Dasara),* însă, ca o ironie a soartei, oamenii au continuat să numească locul după numele demonului ucis de Durga.
Mysore îşi păstrează farmecul de aşezare veche, inundată de verdeaţă, cu bulevarde largi şi numeroase parcuri, cu palate superbe şi cartiere comerciale, cu grădini şi zone rezidenţiale liniştite. Am străbătut centrul oraşului şi am intrat pe o şosea umbrită, mărginită de câmpuri înverzite, ce se întindeau până către zarea bordată de **colinele Chamundi** unde, în vremuri de demult, avusese loc bătălia dintre Durga şi Mahishasura. După vreo zece kilometri am ajuns la grandiosul **palat Lalitha,** construit în stil italian, cu o imensă cupolă centrală şi domuri mai mici amplasate, pentru echilibru estetic, în colţurile fiecărei aripi. Intrarea monumentală, supraetajată, se sprijină pe grupuri de câte două coloane, identice cu cele ce susţin acoperişul rândurilor de pridvoare suprapuse care formează faţada edificiului. Clădirea de un alb imaculat se încadra perfect în parcul înconjurător, cu alei de pietriş roşu şi gazoane englezeşti, presărate cu tufe de flori multicolore. De pe platforma din faţa palatului, priveliştea oraşului şi a colinelor Chamundi, tremurând sub razele incandescente ale soarelui, se dezvăluia privirilor în toată splendoarea ei.
Palatul Lalitha aparţinuse maharajahului, fusese construit pentru a-l găzdui pe viceregele Indiei apoi fusese naţionalizat, iar acum urmaşii erau în proces cu statul pentru redobândirea lui. între timp, edificiul fusese
l:".

transformat în hotel, în cadrul programului de valorificare a moştenirii istorice a Indiei. Am traversat holul circular de la intrare şi am ajuns într-o sală înaltă, bogat ornamentată, ce se prelungea lateral cu pridvoarele din spatele corpului de clădire. Drept în faţa noastră se aflau luxoasele scări de marmură ce duceau către etajul superior. Am contemplat mut de uimire grandoarea interioarelor, picturile de pe pereţi, mozaicurile şi statuetele, însoţitorul meu m-a dus să mai văd şi aripile laterale, la fel de impresionante, cu vedere către parcurile adiacente şi către ţinutul din jur, apoi am intrat în sala albastră a restaurantului. Venisem aici, mi s-a spus, pentru a lua prânzul. Doi muzicanţi, aşezaţi pe o scenă minusculă, încălzeau atmosfera, dar mesele erau în mare parte neocupate. însoţitorii mei şi-au luat specificele mâncăruri indiene, aduse în boluri mici de metal aranjate în cerc pe o tavă rotundă, iar eu - o friptură în sânge, în timpul mesei am discutat despre programul următoarelor ore, care trebuia modificat total, având în vedere că dorinţa mea de a vedea templul din Sravanabelagola a lăsat în aer vizitele prevăzute pentru dimineaţă. Am hotărât să renunţ la vizitarea fabricii de mătase, ca şi la incursiunea pe coama colinelor Chamundi, unde se afla un templu vechi de două milenii şi o statuie monolitică de 4,8 metri înălţime a *taurului Nandi.* Obiectivele de pe Chamundi mă atrăgeau, însă ar fi fost nevoie de prea mult timp pentru a ajunge la ele, dat fiind că urcuşul până acolo număra 1000 de trepte. De asemenea am renunţat şi la cina programată în ambianţa feerică a *grădinilor Brindavan,* aflate la 19 kilometri de Mysore, renumite pentru jocurile de lumini ce izbucnesc seara împrumutând reflexe multicolore fântinilor, căderilor de apă, bazinelor, pe care le armonizează astfel cu spectacolul floral din jur. Voiam, în schimb, să vizitez complexul de monumente de la *Srirangapatna,* fostă reşedinţă a vestitului sultan *Tipu,* supranumit şi Tigrul din Mysore,

precum şi sanctuarul de păsări de la *Ranganathittu,* despre care aflasem că se închidea la ora cinci. în Mysore mai aveam totuşi timp să vizităm faimosul **palat regal,** unul dintre cele mai mari şi mai frumoase edificii de acest gen din India. Am străbătut din nou bulevardele liniştite ale oraşului, am trecut pe lângă imensa catedrală gotică Sfânta Philomena, loc de pelerinaj pentru miile de creştini din toată ţara şi vestită pentru vitraliile sale uriaşe, şi în cele din urmă am ajuns la fosta reşedinţă a dinastiei **Wodeyar.**

Grădini întinse, alternând cu ţarcuri pentru elefanţi la fel de întinse, ziduri înalte şi porţi monumentale înconjurau perimetrul în inima căruia fusese construit palatul. Frumuseţea îi era pe măsura celebrităţii. Grupuri de turnuri pătrate, acoperite de cupole roşii, formau colţurile interminabilei faţade ce adăpostea, în spatele coloanelor, o tribună imensă. Părea că întreg palatul fusese construit în jurul acelei tribune. însoţitorii mi-au spus că Mysore este recunoscut în întrega ţară pentru fastul de neegalat al procesiunilor de elefanţi, al spectacolelor de muzică şi de dansuri, al paradelor de torţe aprinse ce se desfăşoară aici în timpul celor zece zile cât durează festivalul Dussehra (Dasara). într-un fel este normal, deoarece bătălia zeiţei Durga cu demonul Mahishasura s-a desfăşurat pe colinele din imediata apropiere a oraşului.

Principala procesiune a sărbătorii începe în curtea palatului, conform tradiţiei, iar tribuna fusese special construită pentru ca maharajahul, împreună cu invitaţii şi curtenii săi, să asiste la spectacol. Picturile şi fotografiile de pe pereţii palatului înfăţişau numeroase scene ale spectacolului şi ale procesiunii, cu şiruri de elefanţi uriaşi, bogat împodobiţi, cu gărzi în uniformă de gală, cu muzicanţi şi dansatori, cu nenumăraţi servitori şi personal auxiliar roind în jurul maharajului şi al curtenilor săi. în cele din urmă stăpânul locului se urca şi el în baldachinul

de aur din spinarea celui mai înalt elefant şi pornea în fruntea şuvoiului pe principalele străzi ale oraşului. Mulţimea îl aclama şi îngroşa rândurile procesiunii, iar sărbătoarea atingea în acele momente apogeul.
O parte din palat era interzisă publicului, ea fiind locuită în continuare de urmaşii ultimului maharajah. Galeriile şi sălile unde aveau acces vizitatorii erau de o grandoare unică. Coloane, galerii, pridvoare, balcoane, vitralii, candelabre, picturi şi intarsii, într-o abundenţă de culori şi de artificii ornamentale, îţi tăiau pur şi simplu respiraţia. Foarte multe dintre obiectele valoroase fuseseră comandate de maharajah la Londra, Paris sau Veneţia şi costaseră averi considerabile. Am ajuns în cele din urmă şi în sala unde se afla fabulosul tron din aur masiv, cântărind câteva tone. Scara laterală, cu şapte trepte, avea o balustradă susţinută de elefanţi miniaturali, iar deasupra măreţului jilţ se înălţa o umbrelă rotundă de mătase. Ar fi fost necesare ore întregi pentru a examina toate ornamentele şi frizele ce împodobeau acea uriaşă bijuterie. Parcă mă aflam în *1001 de nopţi.* aşteptând ca din moment în moment să apară *djinul* care crease minunăţia din faţa mea. Mi se părea imposibil ca tronul să fi fost făcut de mâna omului. Poarta principală a sălii, din argint masiv, era minuţios sculptată, iar celelalte porţi, din lemn, aveau intarsii fine de fildeş şi pietre preţioase. Motivele florale erau cele mai abundente, însă printre ele fuseseră încrustate şi scene din mitologia indiană, cu animale şi oameni parcă vii.
Am părăsit palatul Mysore când arşiţa amiezei se îndulcise. Am făcut o fotografie, în parcul din faţa uriaşei tribune a edificiului, încercând să-mi imaginez cum arătau împrejurimile în timpul uriaşelor parade prilejuite de festivalul Dussehra. Şoferul mi-a explicat pe unde veneau elefanţii, cum se ordona procesiunea, în ce fel se desfăşura prima parte a sărbătorii, concentrate în jurul figurii maharajahului. N-am zăbovit însă prea mult...

Am pornit din Mysore pe şoseaua către Bangalore, umbrită de copaci uriaşi, aglomerată de camioane şi căruţe. După vreo 14 kilometri am ajuns la **Sriranga-patna,** fosta reşedinţă a celebrului sultan Tipu, supranumit Tigrul. Dinastia fondată de cei doi fraţi Wodeyar a stăpânit regatul Mysore timp de 362 de ani neîntrerupt. Cel mai celebru dintre conducători a fost **Chikkadevaraja.** El a lărgit regatul prin cuceriri succesive şi prin cumpărarea oraşului Bangalore de la moguli, pentru suma de 300.000 de rupii. în timpul domniei sale a fost introdus sistemul poştal, s-au impus primele tipuri de taxe, s-au făcut paşi importanţi în dezvoltarea comerţului şi s-a adoptat un sistem coerent de măsuri şi greutăţi.
Chikkadevaraja şi-a sporit prestigiul şi datorită eforturilor pe plan diplomatic. El a fost primul rege din sudul Indiei care **a** trimis un ambasador la curtea mogulilor. După moartea sa, însă, principalii miniştri au început lupta pentru putere. Pe fondul continuei slăbiri a autorităţii regale şi sub ameninţarea unei iminente revolte **a** armatei, **Haidar Aii,** un umil soldat musulman, a preluat puterea în regat. Dacă acest lucru nu s-ar fi întâmplat, Mysore ar fi căzut mult mai repede sub dominaţia britanică. Deşi complet needucat, Haidar Aii s-a dovedit a fi un geniu militar, dar şi un administrator cu mână de fier. Sub conducerea sa, regatul şi-a recăpătat strălucirea de odinioară. Haidar Aii nu a revendicat niciodată, în chip formal, tronul. El a continuat să se considere prim-mi-nistru cu toate că era stăpânul absolut al regatului. Fiul său, **Tipu,** îndelung şcolit şi cu o temeinică pregătire militară, s-a remarcat din fragedă tinereţe ca un ilustru conducător de oşti, dar şi ca un duşman neîmpăcat al britanicilor.
Odată instalat la putere, Tipu, considerat de tatăl său şi de supuşi ca un dar al zeilor, a construit drumuri, baraje şi lacuri artificiale, a chemat străinii pentru a

dezvolta fabricarea de tunuri, construcţia de nave, fabricile de sticlă şi de hârtie, producţia de mătase şi de bijuterii. A trimis misiuni comerciale în Persia, Oman şi Turcia, a încercat stabilirea unor relaţii diplomatice puternice cu Franţa, a ordonat construirea celebrei grădini *Lai Bagh* din Bangalore. însă, dincolo de aceste realizări remarcabile, Tipu sultan - Tigrul - a rămas în istorie în primul rând ca un războinic dur şi neînduplecat, inamic de moarte al britanicilor. Cu aceştia şi cu aliaţii lor a purtat îndelungate războaie, terminate prin moartea sa, pe 4 mai 1799, în timp ce apăra fortul Srirangapatna. în anul următor, britanicii au reinstalat în Mysore dinastia Wodeyar.
La Srirangapatna am vizitat **palatul de vară** al lui Tipu, amplasat în mijlocul unui parc încântător. Structura de lemn, cu nenumărate coloane şi arcade, era protejată de razele soarelui prin copertine verzi. Numeroasele schiţe şi tablouri de pe pereţii interiori ai palatului povesteau viaţa Tigrului şi faptele lui de vitejie de pe câmpul de luptă. De la palat am vrut să mergem la mormântul sultanului, însă unul dintre îngrijitori ne-a spus că era închis din cauza unor lucrări de renovare. Se făcuse aproape ora patru şi rezervaţia naturală de la Ranganathittu, pe care de asemenea voiam să o vizitez, se închidea la cinci, de aceea ne-am hotărât să facem numai o scurtă oprire la fort.
în perimetrul fortului am văzut locul în care fusese găsit trupul neînsufleţit al lui Tipu, am trecut pe lângă o moschee minunată, împrejmuită de ziduri masive, din spatele cărora se înălţau spre cer două minarete impresionante, şi ne-am oprit câteva minute în faţa intrării **templului Ranganathaswamy.** Intrarea avea forma unei piramide înguste, de o înălţime ameţitoare, cu frize minuţios sculptate, parcă vii în lumina roşiatică a soarelui. Aleile parcului din jur erau pline de oameni, iar tarabagii nu duceau lipsă de clienţi. Am făcut câteva' fotografii şi am plecat imediat către rezervaţia de păsări.
130
Ranganathittu se afla la patru kilometri de Srirangapatna. Am ajuns la rezervaţie pe un drum şerpuit, printre coline înverzite şi crânguri de copaci. Am parcat maşina la umbră şi am pornit pe o alee mărginită de arbori stufoşi şi de perdele răcoroase de bambuşi până ce am ajuns la malul râului. Peisajul părea o uriaşă dioramă. Apa râului curgea leneş printre insuliţe sufocate de vegetaţie şi fiecare copac de pe mal sau de pe peticele de pământ era o veritabilă colonie de păsări dintre cele mai diverse, în majoritate albe. Numeroase bărci de lemn, înţesate cu oameni, pluteau pe apă, ducându-i pe vizitatori cât mai aproape de păsări.
Am luat şi noi bilete şi am aşteptat câteva minute la debarcaderul dintre bambuşi până ce am găsit locuri libere într-o barcă. Vâslaşul ne-a purtat către coloniile de păsări şi ne-a povestit îndelung despre fiecare specie, descriindu-ne traseele pe care migrau acestea până să ajungă în Ranganathittu. Unele veneau aici tocmai din Siberia. Din când în când, pe noroiul de la maluri zăream crocodili stând nemişcaţi în soare, în aşteptarea prăzii. Plimbarea a durat o jumătate de oră, însă frumuseţea locului a făcut ca timpul să pară mult mai scurt.
Am părăsit rezervaţia şi am revenit la drumul spre Bangalore. Eram obosit, soarele se apropia de asfinţit, dar i-am rugat pe însoţitorii mei să nu uite de celebrul **banian de la Ramohalli.** Mi-au spus că vom ajunge acolo când va fi deja noapte, însă eu n-am renunţat. Voiam să-l văd cu orice preţ, chiar şi la lumina lunii.
Drumul era destul de aglomerat, cu şiruri de camioane şi de căruţe, aşa că până la Bangalore am făcut aproape trei ore. Cu câţiva kilometri înainte de intrarea în oraş, când deja noaptea era în plină putere, şoferul a cotit pe un drum lateral şi, după vreo zece kilometri, am ajuns la *banianul* întins pe un hectar şi jumătate. Piaţa din imediata lui vecinătate era mărginită
131

Am ajuns în cele din urmă şi la faimoasa **Marine Drive,** supranumită *"Colierul reginei",* şoseaua extrem de largă ce desparte într-un uriaş arc de cerc ţărmul mării de şirurile blocurilor moderne. De o parte şi de alta, bulevardul este însoţit de trotuare la fel de largi, umbrite de palmieri, iar din loc în loc, bride suspendate de beton fac legătura cu alte şosele ce duc spre cartierele elegante ale oraşului. Am oprit câteva minute să fac fotografii. în partea nordică a bulevardului ce borda ţărmul, departe, dincolo de apele agitate ale golfului, se zăreau siluetele unor zgârie-nori ce accentuau impresia de metropolă occidentală. La fel şi spre sud, printre clădirile luxoase, amplasate de-a lungul unor străzi largi şi în jurul unor pieţe aerisite, umbrite de palmieri, fuseseră ridicaţi zgârie-nori impresionanţi. Am continuat drumul şi am ajuns în cele din urmă la hotelul Taj Mahal, aşezat pe malul golfului în care se află insula Elephanta.

Mumbai, numit până nu demult Bombay (o variantă a denumirii iniţiale), îşi trage numele de la zeiţa protectoare a populaţiei de pescari care îşi stabilise iniţial satele pe cele şapte insule ce alcătuiesc astăzi marea metropolă din vestul Indiei. Cu timpul, insulele au fost unite prin poduri şi şosele, iar suburbiile s-au întins şi pe numeroasele coline ale ţărmului continental. Astăzi, Mumbai este capitala comercială a ţării şi portul din care sunt expediate spre toate colţurile lumii circa 60 la sută din produsele de export ale Indiei. Oraşul este marcat de contraste izbitoare. Dincolo de centrul strălucitor, cu edificii somptuoase, cu nenumărate hoteluri, restaurante şi discoteci de lux, cu magazine moderne, cu- o elită vorbitoare de limbă engleză, angrenată în afaceri sau în industria filmului, se întind mahalale ultraaglomerate, insuficiente însă pentru impresionantul aflux de oameni ce vin aici de pe tot cuprinsul ţării, atraşi de mirajul marii metropole. Majoritatea nou-veniţilor îşi văd curând iluziile spulberate, dar rămân să trăiască pe sub poduri, prin

canalele de irigaţie dezafectate, sub zidurile fabricilor de bumbac sau pe acostamentul căilor ferate, în speranţa că, poate cândva, şansa le va surâde. Dincolo de intensa activitate comercială, Mumbai este şi capitala cinematografiei indiene. Producţia de filme a ţării deţine recordul mondial, iar complexul de studiouri în care sunt produse cele mai multe dintre ele a fost supranumit *Bollywood,* cu evidentă trimitere la centrul cinematografiei americane. Şi, tot după modelul american, faimoşii actori şi regizori indieni, posesori ai unor averi impresionante, şi-au stabilit reşedinţele pe coline superbe, majoritatea cu vedere spre mare, sporind aura de miraj a metropolei.

Şi la New Delhi există parcuri ordonate şi clădiri administrative impresionante, şi la Bangalore amprenta modernităţii este tot mai vizibilă prin dezvoltarea industriilor şi tehnologiilor de avangardă, însă nici unul din aceste mari oraşe nu se poate compara cu Mumbai, unde ritmul fascinant al vieţii este amplificat de verticalele zgârie-norilor şi de activitatea febrilă din port, de luxul vechilor clădiri coloniale şi de traficul modern de pe largile sale bulevarde, de farmecul plajelor şi de aglomeraţia de pe străduţele comerciale, de magia filmului şi de emulaţia din lumea marilor afaceri. Impresia de "altceva" este izbitoare, mai ales în centrul oraşului, care rivalizează cu cele mai elegante metropole ale lumii. Aici, modernitatea, ritmul alert al vieţii au înlocuit acea pace primordială ce învăluie restul subcontinentului. Am înţeles încă din primele ore ale sejurului meu în Mumbai fascinaţia pe care această mare metropolă o exercită asupra sutelor de mii de oameni din toate colţurile Indiei, mai ales tineri, care, cu sacrificii imense, vin aici în flux continuu, mânaţi de iluzia unei prosperităţi imposibil de atins în locurile lor de baştină.

Mumbai are numeroase muzee şi monumente istorice, iar în jurul oraşului se află multe alte locuri celebre, precum **grotele de la Kanheri,** de fapt peste o

sută de vechi mănăstiri buddhiste săpate în stâncă, începând cu secolul al doilea, sau complexul de **grote de la Karla,** tot mănăstiri buddhiste, încă şi mai vechi. Mi-am dat seama că nu voi ajunge să le văd. Urma să stau trei zile în Mumbai, însă numai una ditre ele era întreagă. în prima zi, cea a sosirii, aveam doar după amiaza liberă, iar în ultima trebuia să plec la prânz spre aeroport ca să prind avionul de New Delhi şi de acolo pe cel de reîntoarcere în ţară. Pentru timpul rămas am avut de ales între o excursie îndelungată la peşteri şi incursiuni de scurtă durată la câteva dintre cele mai importante puncte de interes ale oraşului, la instituţii de afaceri şi la "Cetatea filmului". Cum specificul metropolei consta tocmai în modernitatea sa, am optat pentru a doua variantă.
Impresionantul **hotel Taj Mahal,** vechi de peste un secol, este una dintre clădirile reprezentative din Mumbai. în ultimele decenii a devenit însă neîncăpător pentru fluxul de vizitatori în continuă creştere, motiv pentru care alături de el a fost construită o "anexă" ultramodernă, ce îl depăşeşte în înălţime. Am fost cazat la etajul 15 din noua clădire. De la fereastra camerei mele, priveliştea era uluitoare. Chiar în faţa hotelului se afla celebra **Poartă a Indiei,** simbolul de necontestat al oraşului, construită în 1927 pentru a comemora vizita făcută în India de regele George al V-lea al Angliei în 1911. Construită din bazalt de culoarea mierii, căruia la răsărit ori la apus soarele îi împrumută irizări aurii sau roşiatice, Poarta are un uriaş arc central şi două laterale, iar arhitectura întregului edificiu este inspirată de stilul practicat în secolul al XVI-lea în provincia Gujarat. Din punct de vedere istoric, Poarta are o semnificaţie deosebită, deoarece pe sub arcul său au trecut ultimele trupe britanice care au părăsit India independentă.
Valurile agitate ale golfului izbeau cu furie platforma de piatră pe care fusese înălţată Poarta, însă nu reuşeau

să alunge mulţimea de turişti şi vânzătorii de suveniruri, în depărtare,, dincolo de insule, colinele înverzite ale ţărmului continental bordau zarea, învăluite într-o ceaţă fină. La cheurile din faţa hotelului, o mulţime de ambarcaţiuni aşteptau domolirea valurilor pentru a ieşi în larg.
După masa de prânz am plecat împreună cu însoţitorul meu să vizităm **World Trade Center,** aflat într-un zgârie-nori modern din apropierea hotelului. De la ultimele etaje ale edificiului, panorama oraşului era impresionantă, în ciuda ploii ce începuse din nou. Bulevardul Marine Drive, ale cărui lumini într-adevăr îl făceau să semene cu un uriaş colier, marca ţărmul vestic al oraşului, iar până la golful din partea estică se întindea o aglomerare de palate, clădiri moderne, bulevarde şi parcuri. Razele soarelui de după amiază târzie abia pătrundeau prin pătura groasă şi ameninţătoare a norilor, însă erau compensate de luminile metropolei ce se aprindeau tot mai numeroase, indiferente la rafalele de ploaie. înfiinţat recent, World Trade Center (WTC) a devenit în scurt timp un important centru de polarizare a mediilor de afaceri, după cum ne-au spus gazdele noastre de acolo. Banca de date referitoare la oportunităţile de comerţ din India, dar şi din cele mai diverse state ale lumii, legăturile moderne de comunicaţii cu întreg mapamondul puse la dispoziţia doritorilor, bibliotecile de profil şi facilitarea contactelor între oamenii de afaceri indieni şi străini şi-au dovedit imediat utilitatea, motiv pentru care activitatea de la WTC se desfăşoară acum la cote maxime şi în flux continuu. Aflând că sunt ziarist român, gazdele mele m-au rugat să transmit cercurilor din România interesate în schimburi comerciale invitaţia de a intra în contact cu WTC Mumbai, de a trimiţi propuneri şi informaţii pentru banca de date de acolo ou măcar publicaţii referitoare la ţara noastră pentru blbll

otecile centrului (rugăminte căreia îi dau curs şi prin intermediul acestei cărţi). M-am întors la hotel când deja se înserase şi restul serii mi l-am petrecut în faţa televizorului.
A doua zi am avut un program destul de lejer: o vizită la bursă, întâlnirea cu un celebru regizor şi producător de filme şi o incursiune în "Cetatea filmului". Ploaia încetase şi soarele învăluia metropola într-o lumină strălucitoare, specifică sudului. **Bursa** din Mumbai ocupa unul dintre zgârie-norii din centrul oraşului. în India funcţionează la ora actuală 22 de burse, cea din Mumbai fiind prima în top, cu peste 3.500 de companii înregistrate, în acelaşi timp ea este şi cea mai veche instituţie de acest gen din Asia. Am discutat cu reprezentanţii bursei despre sistemul de funcţionare, despre ultimele achiziţii în materie de tehnică de calcul, despre politica generală a instituţiei şi despre activitatea celei din Mumbai în mod special. Dincolo de elementele tehnice în sine, volumul uriaş al tranzacţiilor zilnice, faptul că numărul investitorilor din India, actualmente de 25 de milioane, creşte cu o rată anuală de 20 la sută, demonstrează că piaţa de capital indian se află într-o continuă şi impresionantă ascensiune. Este şi aceasta o faţetă a modernizării rapide a ţării, alături de dezvoltarea impetuoasă a industriilor şi tehnologiilor de vârf, modernizare ce a făcut ca în foarte scurt timp India să devină una dintre marile puteri economice ale Asiei şi ale lumii.
în drum spre următoarea întâlnire am făcut o scurtă oprire pentru a vizita **moscheea Haji Aii.** Tradiţia spune că trupul unui sfânt musulman, plecat în pelerinaj spre Mecca şi mort pe drum, a fost adus de ape la ţărmul unde apoi credincioşii i-au ridicat mormântul şi o moschee care să-i păstreze amintirea. Haji Aii se află în mijlocul unui mic golf şi este legată de ţărm printr-o cale de acces practicabilă numai în timpul refluxului. Când nivelul mării creşte, monumentul este complet înconjurat

de ape. La ora la care am sosit acolo, puntea de ciment era înţesată de lume. De o parte şi de alta a drumului, retragerea apelor lăsase la vedere pietrele de pe fund, motiv pentru o mulţime de femei şi copii să le cerceteze în căutare de scoici. Aglomeraţia multicoloră de la malul mării şi de pe punte părea desprinsă din lumea legendelor sudului. Nenumăraţi cerşetori, leproşi, orbi, ciungi, ologi îşi rosteau la nesfârşit binecuvântările spre trecători în speranţa primirii câtorva rupii sau a unui blid de mâncare adus de reprezentanţii diverselor asociaţii de caritate ori de trimişii familiilor înstărite, vânzătorii de suveniruri se înghesuiau şi ei să-şi vândă marfa, pelerinii, localnicii şi turiştii îşi făceau loc cu greu pentru a ajunge la porţile moscheii înconjurate de suprafaţa de smarald a mării. Pe la mijlocul punţii aglomeraţia se accentuase din cauza unui grup de cinci cerşetori, fiecare dintre ei având mâna stângă şi piciorul drept lipsă. Respectivii formaseră un cerc, alungiţi pe o parte, şi tremurau cu ochii închişi, în ritmul unor incantaţii pe care le repetau continuu. Oamenii aruncau câte o rupie în farfuria de metal din mijlocul cercului, apoi încercau să se strecoare mai departe. Dincolo de zidurile înconjurătoare ale monumentului, atmosfera era cu totul alta. Oamenii vorbeau în şoaptă ori se mulţumeau doar cu abandonarea într-o stare de reculegere specifică locului. Podelele de marmură, un mic pavilion de cult, moscheea cu anexe pentru odihna pelerinilor veniţi aici în speranţa vindecării unor boli, minaretul suplu, privelişte liniştitoare şi mirosul mării din jur ofereau senzaţia unei purităţi sfinte, induceau pacea sufletească şi îndemnau spre meditaţie. Am zăbovit câteva minute în acea insulă de linişte, după care am reluat calea înapoi, către maşină. O jumătate de oră mai târziu ne aflam într-unui din cartierele rezidenţiale ale oraşului, cu vile elegante şi alei străjuite de copaci, şi sunam la uşa celebrului producător **B. R. Chopra,** autor, printre altele, al celebrului serial de

televiziune *Mahabharata,* care a rulat şi pe unul din posturile noastre particulare de televiziune. Dl Chopra are o carte de vizită impresionantă: zeci de filme, patru seriale-fluviu, nenumărate premii, distincţii şi onoruri i-au marcat cei peste 40 de ani de activitate în industria filmului. Născut în Pakistan şi de religie musulmană, B. R. Chopra a militat în filmele sale pentru unitatea Indiei, pentru înţelegerea între oameni, pentru toleranţă şi dreptate. A fost primul regizor indian care s-a încumetat să realizeze un film ne-muzical şi, în ciuda unor previziuni pesimiste, a înregistrat cu el un neaşteptat succes de casă, motiv suficient pentru a continua filmarea unor noi episoade. Discuţia purtată în somptuosul său birou, la lumina unor veioze discrete, a constituit un binevenit preambul pentru vizita pe care urma să o fac la Bollywood. Dl Chopra mi-a spus că potenţialul de spectatori este imens în India, la o populaţie de aproape un miliard de oameni, fapt care face ca cinematografia să se afle în continuă expansiune. Deşi marea majoritate a producţiilor sunt filme muzicale, ele se bucură de succes şi pe pieţele străine, mai ales în Asia (Thailanda, Indonezia, Nepal ş.a.m.d.), dar şi în Europa ori America. Normele de moralitate sunt riguros respectate de toţi realizatorii, orice abatere fiind imediat sancţionată de Comisia de Cenzură, alcătuită din cei mai cunoscuţi producători şi regizori, l-am mulţumit dlui Chopra pentru întrevedere şi l-am lăsat să-şi continue proiectele de creionare a unui nou film în compania principalului său scenarist. împreună cu însoţitorul meu, am plecat spre **Bollywood,** "Cetatea filmului", aflată la câţiva zeci de kilometri, printre colinele împădurite de pe ţărmul continental.

India este cel mai mare producător de filme din lume, iar Mumbai este locul de naştere al cinematografiei indiene. în 1977, guvernul statului Maharasthra a hotărât să înfiinţeze în imediata vecinătate a metropolei un

complex de studiouri, întins pe aproape 170 de hectare, în vederea impulsionării producţiei de filme şi altor activităţi culturale. Astăzi complexul are şase studiouri, dintre care unul cu aer condiţionat, şi oferă nenumărate facilităţi pentru procesarea peliculelor la cele mai înalte standarde de calitate. în acelaşi timp, împrejurimile superbe, cu coline, lacuri şi privelişti dintre cele mai variate, reprezintă locuri ideale pentru turnarea scenelor în aer liber. Am ajuns la studiouri pe un drum şerpuit, printre dealuri împădurite, după aproape o oră de mers.

Un reprezentant al studiourilor ne-a preluat imediat şi ne-a dus într-un prim tur de platouri. Faţadele principalelor studiouri puteau fi oricând transformate în intrări de biserici, tribunale, puşcării ori secţii de poliţie, în funcţie de cerinţele scenariului, iar înăuntru erau amenajate decorurile necesare filmărilor de interior. în faţa unuia dintre studiouri tocmai se regiza o manifestaţie electorală, iar în interiorul altuia fusese recreată o garnizoană. N-am asistat la filmări pentru că atât "manifestanţii", cât şi "soldaţii" se aflau în pauză de masă.

De la studiouri am plecat să vedem câteva dintre platourile de filmare în aer liber. în micuţele văi dintre coline fuseseră construite din lemn şi mucava sate, debarcadere, temple şi case coloniale, fuseseră amenajate grădini, parcuri şi mici lacuri artificiale, fuseseră ridicate diguri şi poduri, astfel încât, cu mici transformări, aproape orice zonă a Indiei putea fi reprodusă cu specificul ei. în diverse alte locuri fuseseră aduşi copaci tropicali ori arbori specifici podişurilor din nord pentru ca priveliştea să poată fi atribuită, în funcţie de necesităţi, oricărei zone din ţară. Existau şi un heliport, şi fragmente de şosele interstatale, şi porţiuni de *ghat-ur\,* în general absolut tot ce era necesar pentru turnarea integrală a celui mai pretenţios film.

Pe una dintre coline tocmai se filmau câteva scene dintr-o viitoare producţie a cărei acţiune se petrecea în junglele din Kerala. O tânără fusese prinsă şi spânzurată de picioare în încrengătura unor liane, iar vânjosul ei salvator se străduia să o desprindă din legături, în timp ce îi şoptea vorbe de amor. Am asistat la înregistrarea câtorva duble, după care am plecat spre o şosea unde se turna finalul unui film poliţist. Două maşini se opriseră faţă în faţă, după derapaje strânse, iar ocupanţii lor, însângeraţi, s-au lansat într-un schimb de replici dure. Apoi au scos pistoalele şi au început să tragă până ce doar unul dintre ei a mai rămas în picioare, cu nenumărate răni, dar viu.
La studiouri se terminase pauza de masă. Manifestaţia electorală era în plină desfăşurare, iar soldaţii garnizoanei îşi reluaseră locurile în dispozitiv. în general, zilnic în cetatea filmului se lucrează la circa opt-zece producţii, iar numărul peliculelor realizate aici în decursul unui an (filme artistice, documentare, clipuri publicitare, seriale) trece de o mie. Pe lângă modernizarea în continuare a studiourilor, se are în vedere şi construirea unui parc de distracţii, după modelul celebrelor "Universal Studios" din Hollywood, care să aducă un surplus de bucurie pentru pasionaţii filmului, dar şi un surplus de bani pentru administraţia complexului.
De la Bollywood am plecat înapoi spre hotel. Plimbarea pe Marine Drive ne-a oferit priveliştea magică a apusului. Soarele dispărea lent în mare, iar culoarea de bronz topit a zării se reflecta în mii de fragmente pe suprafaţa apei. Plaja Chowpatti, una dintre cele mai cunoscute din Mumbai, era aproape pustie, doar câţiva localnici rămânând să se mai plimbe printre palmierii ale căror umbre se alungeau către clădirile din partea cealaltă a bulevardului. Odată ajuns la hotel m-am apucat să-mi fac bagajele. A doua zi urma să plec spre

New Delhi, apoi spre ţară şi nu voiam să pierd dimineaţa cu strânsul lucrurilor, mai ales că în program figura o mică excursie până la insula Elephanta.
Duminică dimineaţa, la ora zece, am coborât în holul hotelului şi m-am întâlnit cu ghida care trebuia să mă însoţească în excursia la **insula Elephanta.** Din păcate, apele golfului erau agitate, iar vaporaşele nu primiseră permisiunea de a ieşi în larg. Eram dezamăgit, ştiam că excursia dura circa trei ore, iar eu trebuia să plec spre aeroport în jurul orei două după amiază. Văzându-mă nervos, ghida s-a arătat nedumerită. "De ce sunteţi supărat?" m-a întrebat, l-am explicat motivele; era un adevărat ghinion să vin de la mii de kilometri distanţă şi să nu pot vizita insula din cauza unui capriciu al vremii, mai ales că nu ştiam dacă voi mai avea vreodată prilejul să ajung la Mumbai. A zâmbit condescendent: "Asta este *karma* dumneavoastră. N-are nici un rost să vă enervaţi...". Mi-a explicat că destinul *(karma)* fiecărui om este determinat de acţiunile ce i-au marcat vieţile anterioare, aşa că frământările pe această temă nu-şi au rostul. "Dacă, în cazul dumneavoastră, *karma* este să vedeţi insula, o veţi vedea. Dacă este scris să nu o vizitaţi, nu o veţi vizita. Aşa că staţi liniştit. Poate se va da drumul la vaporaşe." Mi-am privit ceasul cu resemnare şi i-am explicat că, oricum, timpul nu curgea în favoarea mea. Chiar dacă permisiunea de navigaţie se putea da în următoarea oră, riscam, în cazul plecării spre Elephanta, să pierd avionul. A zâmbit din nou, cu aceeaşi relaxare: "Nu vă mai faceţi griji. Dacă la dumneavoastră *karma* spune că veţi pierde avionul, îl veţi pierde. Dacă spune că îl veţi prinde, îl veţi prinde. Nu puteţi face nimic pentru a vă schimba *karma.* Avem la dispoziţie încă o jumătate de oră, aşa că nu ne rămâne decât să aştoptniii..."
M:t

Liniştea ei mi s-a transmis într-un mod inexplicabil. Eram în India, aşa că, mai ales aici, trebuia să mă supun *karmei* mele.
După vreo 20 de minute, de la recepţia hotelului ni s-a transmis că s-a dat drumul la vaporaşe. Ghida s-a ridicat de pe canapea surâzând: "Vedeţi? *Karma* dumneavoastră este să vizitaţi insula. V-aţi făcut griji degeaba. Să mergem..." înviorat de plăcuta veste, i-am dat dreptate şi am urmat-o. Ajunşi la micul debarcader de lângă Poarta Indiei, ne-am urcat în primul vaporaş liber şi, după câteva minute, am ieşit în largul golfului.
Valurile se mai potoliseră aşa că puteam admira în voie priveliştea ţărmului ce se îndepărta. Poarta Indiei şi hotelul Taj Mahal străluceau în soare, iar panorama oraşului, cu zgârie-nori risipiţi printre palate şi oaze de verdeaţă, se lărgea şi se subţia tot mai mult. Ghida mi-a arătat un exemplu de contrast specific marii metropole: la un momant dat, în apropierea malului apăruseră cartiere supraaglomerate, de locuinţe mizere, iar ceva mai încolo se zăreau uriaşele reactoare ale unei centrale nucleare. Mi-a mai explicat că forma sferică a construcţiilor de beton nu este nici ea întâmplătoare, sfera fiind simbolul puterii în mitologia indiană. Totul părea să se lege într-un mod uimitor: mit şi realitate, legendă, prezent şi viitor, credinţe ancestrale şi tehnologii de avangardă, toate formau o singură entitate transcendentă, ale cărei legităţi scăpau logicii liniare. Sau poate că o asemenea logică nici nu-şi avea rostul pentru că era inutilă în eforturile de aflare a Adevărului Absolut...
După aproape trei sferturi de oră am ajuns la micuţa insulă, aflată spre centrul golfului. Insula Elephanta a fost denumită astfel de către navigatorii portughezi care au ancorat aici în secolul al XVI-lea. Ei au descoperit la intrarea templului principal statuia uriaşă a unui elefant, statuie care astăzi poate fi văzută la intrarea în *Grădinile Victoria* din Mumbai. La cheu, alături de vaporaşele

turistice, pluteau ancorate şi o mulţime de ambarcaţiuni pescăreşti de lemn, cu vopseaua scorojită de vreme, cu şiruri de peşti puşi la uscat, cu năvoadele pregătite pentru o nouă cursă. Insula, dominată de două coline domoale, era înecată în verdeaţă. Micul port pescăresc părea desprins din pliantele turistice despre arhipelagurile mărilor Sudului.
Drumul ce ducea către grote era flancat de o mulţime de tarabe cu suveniruri şi de mici localuri cu mesele la umbra copacilor. Am început să urcăm un şir nesfârşit de trepte, colina părea mult mai înaltă decât se văzuse de pe puntea vaporaşului, şi în cele din urmă am ajuns la platforma naturală de sub culme, ce oferea o vedere încântătoare asupra golfului.
Ne-am tras răsuflarea câteva clipe, după care ne-am îndreptat spre intrarea celui mai mare **templu** săpat în piatră, vechi de peste 12 secole. Treptele largi erau flancate de sculpturi reprezentând elefanţi, iar plafonul interiorului vast era susţinut de patru rânduri de coloane, tăiate şi ele din stânca iniţială. Trei nişe uriaşe, ascunse în semiobscuritate, adăposteau sculpturi străvechi reprezentând cele mai importante reîncarnări ale lui Shiva. Alte şase sculpturi mai mici, de pe pereţi, reprezentau celelate reîncarnări ale zeului. De o parte şi de alta, grota se deschidea în hornuri naturale, cu mici cursuri de apă şi vegetaţie din abundenţă, care permiteau luminii solare să pătrundă în interiorul lăcaşului.
în peretele opus intrării fusese dăltuit un impresionant bust al lui Shiva, înalt de şase metri. Zeul era reprezentat cu trei capete, ce simbolizau cele trei ipostaze ale sale: Creatorul, Ocrotitorul şi Distrugătorul. Ghida mi-a povestit istoria peşterii şi legendele ale căror scene fuseseră imortalizate în piatră. Liniştea, apăsarea semiobscurităţii, mirosul de tămâie aprinsă la micile altare mă duceau cu gândul la călugării ce trăiseră aici în vechime, la liniştea şi izolarea în care sperau să atingă
1/1!.

nirvana, departe de agitaţia plină de culoare a aşezărilor din jur...
Am părăsit templul principal şi am plecat să mai vedem şi câteva lăcaşuri de cult, mult mai mici, aflate în apropiere. Deşi interesante, ele nu atingeau măreţia primului, dar întregeau imaginea sacră a locului. O mulţime de vizitatori colindau platoul, vizitând templele, admirând priveliştea golfului sau urmărind jocul maimuţelor ce populau împrejurimile.
Ghida mi-a atras atenţia că nu avem prea mult timp la dispoziţie, aşa că a trebuit să părăsim locul şi să ne întoarcem la cheu. Am parcurs cei nouă kilometri cu vaporaşul, până la Poarta Indiei, tot în trei sferturi de oră, şi am ajuns la hotel în timp util pentru a lua prânzul înainte de plecarea spre aeroport.
Cu toate că dorul de casă începuse să se facă şi el simţit, nu îmi puteam stăpâni sentimentul de regret că vizita mea în această uluitoare ţară ajunsese la final. în drum către aeroport, priveam cu aviditate prin geamurile maşinii, în dorinţa de a-mi imprima pe retină, cât mai durabil, ultimele imagini ale unei ţări ce fascinase şi continua să fascineze o lume întreagă.
Trebuia să plec, eram puţin trist, dar curând m-am relaxat. Cine ştie? Poate *karma* mea mă va aduce iarăşi, cândva, în aceste locuri fabuloase, pentru a mă lăsa atins, chiar şi pentru câteva clipe, de aripa eternităţii...

INDIA 5000 de ani de civilizaţie -50 de ani de independenţă

Interviu cu Excelenţa sa,
Domnul Mani **Lai Tripathi,**
Ambasador al Indiei în România

Excelenţa sa, Domnul Ambasador Mani Lai Tripathi, s-a născut într-o familie din clasa de mijloc a Indiei, în 1946, un an înainte de eliberarea ţării sale de sub dominaţia britanică. A crescut într-o familie unită, sub atenta îndrumare a tatălui său, care i-a fost şi primul învăţător. A urmat
şcoala elementară în sta- „___
tul Orissa, din estul Indiei. Limba sa natală, *oriya* (de la care provine şi numele statului), este vorbită de circa trei la
sută din cei peste 950 milioane de locuitori ai ţării. Conforma practicii uzuale din majoritatea şcolilor indiene, lecţiile erau predate în limba maternă, dar, alături de aceasta, copilul Mani Lai Tripathi a învăţat şi sanscrita, engleza şi limba cu cea mm mare răspândire în India, hindi.
în cursul numeroaselor convorbiri pe care le-am avui <u Excelenţa sa, Domnul Ambasador Tripathi îşi amintea du
\Af

vremurile în care era intern la o şcoală din Orissa. în fiecare zi se scula înainte de răsăritul soarelui şi mergea doi kilometri pentru a se îmbăia în apa răcoroasă a unui lac. Apoi, prima oră a dimineţii, între 5:30 şi 6:30, era dedicată studiului limbii sanscrite.
După şcoala elementară a urmat cursurile celui mai vechi colegiu din oraşul Cuttack (din Orissa), localitate cu o vechime de peste un mileniu. Colegiul împlinise deja un secol în 1963, anul în care proaspătul licean Mani Lai Tripathi a intrat pe porţile sale pentru a studia ştiinţele politice, istoria şi literatura engleză. Până în clasa a XI-a a urmat cursurile în limba maternă, oriya, apoi numai în engleză, atât la Cuttack, cât şi mai târziu, la Universitatea din Delhi, pe care a absolvit-o ca licenţiat în ştiinţe politice.
în India, funcţionarii pentru structurile superioare ale administraţiei de stat sunt selectaţi pe baza unui concurs deschis tuturor tinerilor candidaţi de pe întreg cuprinsul ţării. Domnul Ambasador Tripathi îşi aminteşte că, în anul 1970, când a fost admis în Serviciul Diplomatic, la concurs au participat peste o sută de mii de tineri, care au concurat pentru cele circa 200 de posturi oferite în diversele servicii ale administraţiei federale. Pentru Serviciul Diplomatic fuseseră scoase la concurs zece posturi în acel an. Domnul ambasador este sincer mândru de faptul că a fost singurul membru al numeroasei sale familii care a reuşit să ajungă funcţionar guvernamental în New Delhi. Cu aceeaşi mândrie spune că posibilitatea pe care a avut-o de a intra pe merit în diplomaţie se datorează caracterului imparţial al sistemului democratic indian, sistem ce oferă şanse egale tuturor cetăţenilor, indiferent de originea socială a acestora. "Chiar dacă nu totul este pefect astăzi în India, totuşi cei muncitori şi conştiincioşi sunt răsplătiţi pe măsură", adaugă domnia sa.
în cei 27 de ani de diplomaţie, Domnul Ambasador Mani Lai Tripathi a fost desemnat să lucreze la misiunile diplomatice ale ţării sale din Katmandu, Moscova, Kabul, Ottawa, Karachi, Bonn şi, în cele din urmă, Bucureşti. Despre Kabul îşi aminteşte că, în fiecare din cele o mie de zile tulburi pe care le-a petrecut acolo, au fost în vigoare restricţiile de circulaţie

pe străzi, între ora zece seara şi cinci, dimineaţa. La un moment dat, familia sa, incluzând-o pe fetiţa în vârstă de doar patru luni, a fost nevoită să stea zece zile numai în casă, pe o vreme geroasă din mijlocul lui decembrie, fără electricitate, apă sau căldură curentă, din cauza faptului că opozanţii regimului aruncaseră în aer centrala electrică a oraşului. Toţi cei patru membri ai familiei s-au înghesuit într-o singură cameră având ca unică sursă de lumină şi căldură un mic generator Diesel. Şi totuşi, în ciuda greutăţilor pe care le-a traversat în acea perioadă, Domnul Ambasador îşi aminteşte cu multă afecţiune de numeroşii prieteni afgani pe care şi i-a făcut în timpul serviciului său la Kabul. In mod special îşi aminteşte de un muzician care şi-a făcut studiile în India şi care obişnuia să-i frecventeze reşedinţa în mod regulat. în timpul unei asemenea vizite, n-a mai putut să se întoarcă acasă din cauza restricţiilor de circulaţie şi şi-a petrecut noaptea în compania Domnului Ambasdor, interpretând melodii clasice indiene până dimineaţa. "A fost o veritabilă victorie a muzicii împotriva războiului", spune cu nedisimulată nostalgie Excelenţa sa.
în timpul activităţii sale diplomatice, Domnul Mani Lai Tripathi a întâlnit numeroşi lideri politici, artişti, muzicieni, celebrităţi ale sportului şi a acumulat o imensă experienţă din contacul cu politica şi cultura ţărilor în care şi-a petrecut 27 de ani ca diplomat. La Moscova, spre exemplu, cu ocazia celor trei întâlniri la cel mai înalt nivel pe care le-a pregătit, a avut posibilitatea să cunoască personal aproape întreaga conducere a fostei Uniuni Sovietice. De asemenea, îşi aminteşte cu multă plăcere de căldura cu care i-au înconjurat familia numeroşii prieteni pe care şi i-a făcut în Pakistan, chiar şi în perioadele în care relaţiile dintre cele două ţări erau foarte tensionate.
în timpul celor trei ani petrecuţi în România, Domnul Ambasador a colindat ţara în lung şi-n lat, de la Sulina la Snlu Mare, de la Timişoara la laşi. Este, probabil, unul dintre puţinii diplomaţi străini care au vizitat fiecare judeţ al ţării şi au avut întâlniri cu autorităţile locale şi cu ziarişti din aproape Innh'i mass media românească. La încheierea mandatului sfiii părăseşte ţara noastră cu un sentiment de împlinii<< vi
Mîl

satisfacţie faţă de rezultatul pozitiv al eforturilor sale continue pentru întărirea relaţiilor dintre India şi România. "Sunt convins că prietenia dintre ţările noastre va deveni tot mai puternică, iar colaborarea în cele mai diverse domenii se va dezvolta în beneficiul ambelor ţări", spune Domnul Ambasador şi adaugă imediat că părăseşte România cu regret, dar şi cu amintiri foarte plăcute despre numeroşii prieteni de aici care l-au făcut să se simtă ca acasă.
Soţia domnului ambasador, licenţiată în literatura engleză, a intrat în Serviciul Diplomatic în aceeaşi zi de iulie din 1970. împreună au fost trimişi la misiunile diplomatice ale Indiei din Katmandu, Moscova, Kabul, Ottawa, Karachi şi Bonn. în Pakistan, Domnul Tripathi a îndeplinit funcţia de consul general, iar Doamna Tripathi pe cea de consul general adjunct, în acea perioadă, la Consulatul General al Indiei din Karachi lucrau circa 90 de funcţionari guvernamentali. Poziţiile ocupate de Domnul şi Doamna Tripathi reprezintă unul dintre rarele cazuri în care un cuplu conduce o asemenea importantă misiune diplomatică. O altă realizare de excepţie a familiei o reprezintă faptul că, în timp ce Domnul Tripathi primea numirea ca Ambasador al ţării sale în România, Doamna Tripathi obţinea rangul de Ambasador şi numirea pentru Varşovia.
Pentru a oferi cititorului român o imagine cât mai completă despre India, m-am adresat Excelenţei sale Domnului Ambasador Mani Lai Tripathi cu rugămintea de a realiza un amplu interviu, în care să abordăm cele mai diverse subiecte, de la politica internă şi externă a Indiei la sistemul de caste, de la lupta pentru eliberarea de sub dominaţia britanică la uimitoarele realizări din domeniul ştiinţei şi tehnologiei indiene, începând cu cele mai vechi mărturii istorice. Deşi îndatoririle diplomatice îi lasă foarte puţin timp liber, Excelenţa sa a acceptat cu plăcere invitaţia. în completarea interviului, Domnul Ambasador mi-a mai pus la dispoziţie şi câteva materiale documentare extrem de interesante, pe care le puteţi citi în încheierea acestei cărţi.
Şi acum interviul...
150
- Anul acesta India aniversează 50 de ani de la obţinerea Independenţei. în acest context, Excelenţă, ap' vrea să prezentaţi in câteva cuvinte viaţa şi moştenirea lăsată de Mahatma Gandhi, liderul incontestabil al luptei de eliberare a Indiei de sub dominaţia colonială britanică?
- Evaluarea a tot ceea ce îi datorăm lui Gandhiji* nu cred că va fi vreodată posibilă. A fost un sfânt şi un revoluţionar, un vizionar, dar şi un om de acţiune. India modernă îi datorează statutul de naţiune liberă. Conceptul de non-violenţă susţinut de-a lungul întregii sale vieţi oferă omenirii speranţa supravieţuirii în faţa potenţialului distructiv al creaţiilor umane. Moştenirea lui spirituală va rămâne o lumină călăuzitoare nu numai pentru India dar şi pentru celelalte naţiuni, generaţii de-a rândul. Amprenta pe care a lăsat-o asupra istoriei, ca şi în inimile noastre, va fi veşnică.
Pe măsură ce secolul al XX-lea, un secol de excepţie fără îndoială, se apropie de sfârşit, tot mai mulţi savanţi şi analişti se preocupă de alegerea personalităţii cu cel mai mare şi mai durabil impact asupra omenirii. Onoarea de a fi omul secolului îi aparţine, în mod clar, lui Mohandas Karamchand Gandhi. Istoria va recunoaşte că viaţa lui a schimbat lumea pentru totdeauna.
Gandhiji s-a născut pe 2 octombrie 1869 în satul Porbandar, pe coasta vestică a Indiei. Familia împărtăsu;i principiile jainismului, în care *ahimsa* sau "non-violon|a" era un concept fundamental. Tânăr fiind, a plisc; ii lu Londra unde s-a calificat ca avocat pledant. Şedoion l.i
* *ji* = formulă de politeţe, exprimând reverenţa; doini ml
IM

Londra a constituit primul punct de cotitură în viaţa lui; aici a venit în contact cu ideile liberale şi creştine, cu scrierile lui Tolstoi, care i-au înrâurit, ulterior, gândirea în foarte mare măsură.
La întoarcerea în India, a practicat dreptul câtva timp înainte de a pleca în Africa de Sud, ca avocat al unui om de afaceri indian. Un incident - alungarea din compartimentul unui vagon de clasa I de către un gardian alb din cauza faptului că era de culoare - i-a schimbat planurile de viitor, a schimbat soarta Imperiului Britanic şi cursul istoriei. A rămas în Africa de Sud, şi-a asumat conducerea comunităţii indienilor şi a luptat împotriva exploatării lor. în acea perioadă a experimentat lupta non-violentă împotriva opresiunii şi injustiţiei. Şederea în Africa de Sud a fost a doua perioadă formativă a vieţii sale. în elaborarea conceptelor de *ahimsa* şi *satyagraha* - non-violenţa şi căutarea paşnică a adevărului şi dreptăţii - s-a inspirat din surse hinduse, creştine şi umanitare în general.
în 1915, când s-a întors în India, Gandhiji avea aproape 46 de ani. Ştirile despre campaniile sale non-violente din Africa de Sud ajunseseră aici înaintea lui. Sosirea în India a trezit masele, cu care s-a identificat în totalitate. A renunţat la îmbrăcămintea europeană şi a adoptat viaţa austeră a oamenilor simpli. A deţinut controlul asupra mişcării de eliberare până în 1947, când India şi-a câştigat independenţa.
Care este esenţa învăţăturilor lui Gandhiji? Ce moştenire a lăsat? Cum îl va judeca istoria? Iată câteva interesante teme de reflecţie. Nu este uşor să răspunzi la astfel de întrebări, dar se poate face o încercare de a evalua măcar o parte a moştenirii atât de substanţiale pe care ne-a lăsat-o.
Primul şi cel mai important element este sentimentul de demnitate şi curajul pe care le-a insuflat maselor sărace din India pentru a înfrunta nedreptatea şi

exploatarea. Le-a dat luptătorilor pentru libertate capacitatea de a înţelege că lupta lor se duce împotriva injustiţiei şi opresiunii şi nu împotriva unui grup de indivizi. Pentru el, succesul confruntării stătea în învingerea duşmanului, nu în subjugarea sau eliminarea acestuia.
Ahimsa, sau "non-violenţa", a stat la temelia ideilor lui Gandhiji. Pentru el, violenţa era o expresie a urii, în timp ce esenţa spiritului care guvernează universul era dragostea. în consecinţă, non-violenţa era o soluţie de rezolvare a conflictului mai eficientă şi mai umană decât violenţa.
Un element important al gândirii gandhiene a fost convingerea că "mijloacele" sunt tot atât de importante ca "scopurile". S-a numărat printre primii lideri ai unei naţiuni care au avut o viziune cu adevărat globală; a fost pe deplin conştient de interdependenţa dintre individ, societate şi mediu. Pentru el, lumea era o moştenire comună a întregii rase umane, iar disputele trebuiau rezolvate mai degrabă prin acomodare decât prin confruntare.
Aproape tot ce ne-a învăţat Gandhiji despre rugăciune, altruism, non-violenţă, viaţă simplă, justeţe economică etc, are relevanţă în lumea de azi, caracterizată pe de o parte prin opulenţă şi consum din belşug, iar pe de alta prin mizerie umană de toate felurile.
Cel mai important ideal politic al lui Gandhiji, ca şi cea mai importantă realizare a sa, a fost eliberarea Indiei de sub jugul colonial britanic. Şi a dus-o la bun sfârşit printr-o revoluţie non-violentă, fără puşti sau bombe, într-un fel nemaiexperimentat până atunci. Comparată cu alte răsturnări violente de guverne coloniale din secolul XX, folosirea de către Gandhiji a non-violenţei a fost într-adevăr un fapt unic. De exemplu, în lupta algerienilor împotriva jugului colonial francez, şi-au pierdut vin|,i aproximativ 900.000 de persoane, ceea ce înseamnă c;"i

unul din 11 algerieni a murit. în schimb, în cei 34 de ani de luptă non-violentă pentru eliberarea Indiei, desfăşurată sub conducerea lui Gandhiji, s-au pierdut doar 8.000 de vieţi, deci doar unul din 400.000 de indieni a fost obligat la sacrificiul suprem. Acest lucru demonstrează elocvent succesul obţinut de Gandhiji în folosirea principiului non-violenţei în lupta Indiei împotriva celui mai puternic imperiu colonial. Gandhiji spunea că o revoluţie non-violentă este un program de transformare a relaţiilor sociale, care culminează cu un transfer paşnic de putere, şi nu un program de capturare pur şi simplu a puterii. în lupta gandhiană paşnică, oponentul a fost determinat să înţeleagă şi nu să îngenuncheze. Spre deosebire de alţi lideri ai lumii contemporane, baza puterii lui Gandhiji a fost morala, nu politica. în timp ce liderii şi guvernele vin şi pleacă, dorinţa umană de pace şi armonie va rămâne veşnic. Aceasta explică poate durabilitatea moştenirii lui Gandhiji.

Pentru a putea înţelege mai bine esenţa gândirii lui Ghandiji este, cred, util să citez vorbele lui referitoare la câteva dintre cele mai importante concepte:

AHIMSA (non-violenţa):

- *"Ahimsa nu este pur şi simplu o stare negativă de nevătămare, ci o stare pozitivă de iubire, de a face bine chiar şi celui care face rău."*
- *"Cele două principii: «cel mai mare bine pentru cât mai mulţi» şi «puterea este justă» sunt false. Ahimsa doreşte binele tuturor. Pentru Dumnezeu, ceea ce contează este binele tuturor."*
- *"Ahimsa înseamnă că nu ai voie să răneşti pe nimeni, că nu ai voie să adăposteşti nici un gând ofensator nici măcar faţă de cel care se consideră duşmanul tău."*
- *"Cel care îşi fundamentează soarta pe Ahimsa - legea iubirii - micşorează zilnic cercul acţiunii distructive şi, in aceeaşi măsură, promovează viaţa şi iubirea. Cel care jură pe Himsa (Violenţă) - legea urii - măreşte zilnic*

cercul acţiunii distructive şi, in aceeaşi măsură, promovează moartea şi ura."

- *"Ahimsa este o armă cu un potenţial de neimaginat. Este un «summum bonum» al vieţii. Este un atribut al celor bravi; de fapt. este totul. Nu poate fi atinsă niciodată de cei laşi. Nu este o dogmă de lemn sau lipsită de viaţă, ci o forţă vie şi dătătoare de viaţă."*

UNITATEA LUI DUMNEZEU:

- *"Allah din religia islamică este acelaşi cu Dumnezeu din religia creştină şi cu Eswara hinduşilor. Chiar dacă hinduismul îl denumeşte pe Dumnezeu in numeroase feluri, şi islamismul are multe denumiri. Numele nu indică individualitatea, ci atributele, iar omul a încercat, in felul său umil, să îl descrie pe Dumnezeu conferindu-i atribute, deşi Dumnezeu este mai presus de ele, indescriptibil, incomensurabil. Credinţa vie in acest Dumnezeu înseamnă acceptarea fraternităţii omenirii. înseamnă, de asemenea, respect egal pentru toate religiile. Dacă ţie îţi este drag islamismul, mie mi-e drag hinduismul, iar creştinilor le este drag creştinismul.*

Ar fi culmea intoleranţei - şi intoleranţa este tot un fel de violenţă - să crezi că religia ta este superioară celorlalte religii şi că ar fi drept să doreşti convertirea celorlalţi."

BIBLIA:

- *"S-a întâmplat de multe ori să nu ştiu încotro să mă îndrept... dar m-am îndreptat spre Biblie, în special spre Noul Testament şi mi-am tras puterea din mesajul său."*
- *"Pentru mine Biblia este tot o carte de religie ca şi Gita sau Coranul."*

ISUS HRISTOS:

- *"Eu cred că Isus nu aparţine doar creştinătăţii, ci întregii lumi. tuturor raselor şi popoarelor. Contează prea puţin sub ce steag, nume sau doctrină se lucrează,* se *practică* o *religie sau se venerează un Dumnuzou moştenit de la strămoşi."*

I' •'.

• *"Cunosc mulţi oameni care nu au auzit de numele lui Isus Hristos sau care au negat interpretarea oficială a creştinismului. Dacă Isus ar coborî în mijlocul nostru astăzi, în came şi oase, ei ar fi probabil în număr mult mai mare recunoscuţi de el decât noi."*

SFÂNTUL CORAN :

• *"Am studiat cu veneraţie multe lucrări despre islamism. Am citit de mai multe ori Coranul. Religia mea îmi dă posibilitatea, mă obligă chiar, să-mi însuşesc tot ce este bun în marile religii ale lumii."*

• *"Sfântul Coran ne învaţă adevărul şi non-violenţa. Rămâne ca fiecare dintre noi să aplice aceste principii în viaţa de fiecare zi, conform luminii dăruite nouă de Dumnezeu."*

• *"Trăieşte şi lasă şi pe alţii să trăiască sau, cu alte cuvinte, toleranţa şi iertarea reciprocă sunt legea vieţii. Aceasta este lecţia pe care ne-o predau Coranul, Biblia, Zend Avestha şi Gita."*

• *"Sunt perfect convins că nici Coranul, nici Mahabharata nu aprobă triumful violenţei."*

GITA:

• *"Viaţa mea a fost plină de tragedii şi, dacă nu au avut nici un efect vizibil asupra mea, o datorez învăţăturilor din Bhavad Gita."*

• *"Gita este, după părerea mea, o carte foarte uşor de înţeles... liberă de orice dogmă. Conţinutul ei de scurtă întindere oferă un cod moral complet şi bine argumentat. Satisface atât mintea, cât şi sufletul. Este astfel şi filozofică, şi devoţională. Apelul ei este universal. Limba este incredibil de simplă."*

RUGA: ■

• *"Rugăciunea făcută din inimă ne destinde nervii, ne face să fim modeşti şi ne arată cu claritate următorul pas."*

• *"Rugăciunea nu se face cu buzele, ci cu inima. De aceea poate fi făcută şi de cel mut, bâlbâit, ignorant sau retardat. Iar rugăciunile celor ce au miere pe buze, dar*
otravă în inimă nu sunt niciodată ascultate. Cel care se roagă la Dumnezeu trebuie mai întâi să îşi cureţe inima."

• *"Cel ce a simţit magia rugăciunii poate trăi fără mâncare zile în şir, dar nu poate trăi nici un moment fără a se ruga. Căci fără rugăciune nu poate exista pacea interioară."*

• *"Nu are nici o importanţă dacă spunem o rugăciune hindusă, islamică, creştină sau zen; funcţia ei este în esenţă aceeaşi: să purifice sufletul."*

IMPERIUL BRITANIC:

• *"Nici un imperiu, îmbătat de vinul puterii şi al cuceririi altor popoare mai slabe, nu a durat prea mult timp. Acest imperiu britanic, bazat pe exploatarea organizată a popoarelor mai slabe şi pe continua etalare a forţei brute, nu poate dura dacă universul este guvernat de un Dumnezeu drept."*

• *"Deşi consider că stăpânirea britanică este un blestem, nu intenţionez să fac rău nici unui englez şi nici unui interes legitim pe care acesta l-ar putea avea in India."*

AMERICA ŞI AMERICANII:

• *"Când americanii vin şi mă întreabă ce serviciu ne-ar putea face, le spun: Dacă vă veţi flutura milioanele în faţa ochilor noştri, veţi face din noi nişte cerşetori şi ne veţi demoraliza.*
fnir-o singură privinţă nu îmi pasă dacă sunt cerşetor. V-aş cere să ne daţi talentul vostru ştiinţific. Puteţi să-i rugaţi pe inginerii şi experţii voştri agricoli să îşi pună serviciile la dispoziţia noastră. Nu trebuie să vină ca suverani sau stăpâni, ci ca muncitori voluntari."

TOLERANŢA:

• *"Fiecare are dreptate din punctul lui de vedere, ceea ce nu înseamnă că toţi ceilalţi greşesc. De aici, necesitatea toleranţei... Toleranţa ne dă înţelegerea spirituală, carv este tot atât de departe de fanatism ca Polul Nord do Polul Sud."*

1'./

TĂCEREA:

• *"Cei care au o foarte mare putere de auto-control sau sunt foarte absorbiţi de munca lor, vorbesc cel mai puţin. Vorbitul şi acţiunea nu merg mână in mână. Priviţi natura, este permanent in acţiune, nu se odihneşte niciodată şi totuşi este mută."*

• *"Omul strică lucrurile infinit mai mult vorbind decât tăcând."*

• *"Tăcerea, poate mai mult decât orice altceva, te ajută să-ţi suprimi mânia. Cum să dai frâu liber furiei dacă rămâi tăcut?"*

• *"Tăcerea* e *relaxantă. Nu e relaxantă prin ea însăşi. Dar când ai posibilitatea să vorbeşti şi nu o faci, simţi un sentiment de uşurare... şi ai timp să gândeşti."*

Aş dori să întregesc imaginea liderului luptei pentru eliberarea Indiei de sub jugul colonial prezentând cititorului român şi câteva citate din însemnările unor mari personalităţi ale umanităţii referitoare la Ghandiji:

• *"La acest om, **totul** era redus la esenţial" (Lucian Blaga)*

"Gandhi a inceput apoi să vorbească, intr-un chip care uimea prin simplitate în primul rând, printr-o simplitate necăutată, proprie spiritelor care nu mai văd decât esenţele ultime. Nici un gest de orator, nici o modulaţie retorică în glas, nimic căutat pentru a epata, nimic din toată gama aceea insuportabilă de atitudini a vorbitorului. [...] Capul acesta, uluitor de urât în fotografii, avea ceva transfigurat în realitate, încât nu mai părea urât, deşi nu mai avea decât vreo câţiva dinţi în gură. La acest om totul era redus la esenţial, chiar şi înfăţişarea; chiar şi numărul dinţilor, cei inutili îi căzuseră. Gandhi dă impresia puternică a unui om care se găseşte într-o permanentă concentrare lăuntrică, dar pentru care concentrarea nu mai este efort, ci o stare organică. Figura lui e *însoţită de mişcări strict necesare pentru ca să nu pară rigidă. Nici un gest nervos sau de prisos. Nici un cuvânt prea mult. Totul e stăpânit fără a*

părea artificial. Gandhi vorbea la fel cum ar fi putut să şi tacă. fn fond, interesa numai foarte puţin ceea ce el spunea, căci nu spunea decât lucruri pe care cei mai mulţi le ştiam. [...] Dar felul cum rostea ceea ce ţinea să ne spună era totul. Era un mod total despuiat şi de cele din urmă accente ce ar fi amintit tonul declamator. Aveam astfel în faţa mea întâia oară în viaţă primatul existenţei spirituale faţă de cuvânt. Aveam in faţă nuditatea supremă a spiritului suprem. Totdeauna am avut impresia că opera este superioară omului. întâia şi ultima oară, în faţa lui Gandhi, care, prin ceea ce spunea, punea doar în relief o totală lipsă de verbozitate, m-a copleşit sentimentul că stau pironit în faţa unei existenţe superioare şi mai presus de cuvânt."

(Fragmente dintr-un articol al lui Lucian Blaga care a participat la o conferinţă ţinută de Gandhiji în Lausanne, Elveţia, în decembrie 1931)

• ***"Nu era o lumină obişnuită"** (Jawaharlal Nehru)*

"Lumina s-a dus din viaţa noastră şi e întuneric pretutindeni... Conducătorul nostru iubit, Bapu, cum îi spuneam noi, Tatăl Naţiunii, nu mai este... Este o lovitură îngrozitoare, nu doar pentru mine, ci şi pentru milioane şi milioane de oameni din această ţară... Lumina s-a dus, am spus, dar am greşit. Căci lumina care a strălucit în această ţară nu a fost o lumină obişnuită. Lumina care a iluminat ţara aceasta atâţia şi atâţia ani o va ilumina şi de acum încolo, iar lumea o va vedea şi ea. Lumina va aduce pacea în nenumărate inimi. Căci lumina aceasta a reprezentat ceva mai mult decât prezentul imediat, ea a reprezentat adevărul viu şi etern, amintindu-ne mereu de drumul drept, ne/ă*-sându-ne să greşim şi ducând această ţară străvechii spre libertate."*

(Fragment din cuvântul primului-ministru, Jnwnlnv lai Nehru, adresat ţării la moartea lui Gnndhlj) in 1947.)

IhU

• ***"Un om de înţelepciune şi modestie"*** *(Albert Einstein)*
"Conducător al poporului său, nesprijinit de nici o autoritate externă; politician al cărui succes nu stă in talentul sau stăpânirea unor mijloace tehnice, ci pur şi simplu în puterea de persuasiune a personalităţii sale; luptător victorios care a dispreţuit întotdeauna folosirea forţei; om de înţelepciune şi modestie care şi-a închinat întreaga putere emancipării poporului său... Un om care a înfruntat brutalitatea Europei cu demnitatea omului simplu, dovedindu-şi superioritatea pe vecie. Generaţiile viitoare nu vor putea crede că un asemenea om a putut exista în carne şi oase pe acest pământ."
» ***"Cel mai mare om al timpurilor noastre"*** *(Arnold Joseph Toynbee)*
"Epitetul lui Gandhiji - Mahatma - nu este doar onorific; el spune adevărul despre Gandhi care a fost, într-adevăr, «un mare suflet». Se poate să fi fost cel mai mare dintre toate cele care au existat în vremurile noastre.
Sunt conştient că s-ar putea să am prejudecăţi, dar, după părerea mea, Gandhi a fost pentru ţara mea un tot atât de mare binefăcător ca şi pentru propria lui patrie. El a făcut să fie imposibil ca britanicii să îşi continue dominaţia în India, dar în acelaşi timp a făcut să fie posibil ca noi să abdicăm fără ranchiună şi fără dezonoare."
• ***"Nu a arătat niciodată ranchiună"*** *(Will Durant)*
"De la Buddha încoace, India n-a mai venerat pe nimeni atât de mult. El este probabil cea mai importantă şi, indubitabil, cea mai interesantă figură a lumii de azi. Oamenii şi-l vor aminti secole de-a rândul deşi, dintre contemporanii săi, puţini vor supravieţui uitării..." "El nu pronunţă numele Fondatorului creştinismului, dar se poartă ca şi cum Rugăciunea de pe Munte l-ar călăuzi permanent. De la Sf. Francisc din Assisi istoria nu a mai cunoscut o altă asemenea viaţă marcată de blândeţe, altruism, simplitate a sufletului şi iertare a duşmanului. N-a arătat niciodată ranchiună sau resentimente. Ca Buddha şi Miranda, a suferit împreună cu cei suferinzi, a luat asupră-şi toate necazurile poporului său şi a luptat pentru eliberarea lui, a postit pentru a li se ierta păcatele."
• *"Un* ***moment in conştiinţa umanităţii"*** *(Earl Mountbatten)*
"A avut măreţia de a-i reprezenta pe cei oprimaţi, împreună cu suferinţele lor, şi de a căuta adevărul oriunde îl putea găsi. Conform părerii lui, schimbarea produsă în inimă era mai importantă decât schimbarea produsă în minte. împrumutând expresia lui Anatol France, «a fost un moment în conştiinţa umanităţii»."
• ***"Cel mai important om al secolului nostru"*** *(Edward Morgan Forster)*
"L-am numit un foarte mare om. Este, probabil, cel mai improtant om al secolului nostru."
• ***Dialogând cu Gandhi*** *(E. Stanley Jones)*
"- Sunteţi hindusul conducător al Indiei; ce mi-aţi putea spune mie, unui creştin, despre ce ar trebui să facem noi, creştinii, pentru a naturaliza creştinismul în India mai mult?, am întrebat. Gandhiji a răspuns:
- In primul rând, aş sugera tuturor creştinilor, misionarilor şi celorlalţi să înceapă să-şi ducă viaţa precum Isus Cristos. în al doilea rând, să practice religia fără să o falsifice sau să o minimalizeze. în al treilea rând, să pună accentul pe iubire şi să facă din iubire forţa conducătoare, căci iubirea este esenţială in creştinism, în al patrulea rând, să studieze celelalte religii, ne-creştine, cu mai multă înţelegere pentru a găsi ceea ce este bun în ele ca să se apropie de oameni cu mai multă înţelegere.
N-ar fi putut fi mai critic şi mai constructiv în acelaşi timp decât a fost cu cele patru răspunsuri, lată un Hindus care m-a convertit la propria mei *credinţă!"*
H,I

- Domnule Ambasador, care este, după părerea dumneavoastră, efectul de lungă durată pe care l-a avut lupta de eliberare a Indiei de sub dominaţia coloniala britanică ?

- Am atins deja acest subiect, pe scurt, în răspunsul la întrebarea privind moştenirea lăsată de părintele mişcării de eliberare, Mahatma Gandhi. Şi totuşi, unele aspecte legate de semnificaţia istorică a mişcării de eliberare merită a fi dezvoltate.

După părerea mea, cel mai semnificativ aspect al luptei noastre de eliberare este natura unică a acestei lupte. Am vorbit deja despre faptul că Gandhiji a ales calea non-violenţei pentru a obţine eliberarea naţională. Folosirea cu succes a "armei" non-violenţei pentru a înfrunta cel mai puternic imperiu la vremea respectivă nu a avut egal în istorie. Mişcarea non-violentă de ne-co-operare condusă de Gandhiji a dovedit că nici cel mai puternic imperiu nu poate priva de libertate şi demnitate o naţiune întreagă dacă cei exploataţi de colonialiştii străini refuză, chiar paşnic, să renunţe la libertatea şi onoarea lor. A fost ceva nemaiîntâlnit până atunci.

Cu alte cuvinte, s-ar putea spune că tehnica adoptată de Gandhiji în revolta politică non-violentă a adus în scenă o schimbare în natura dialogului dintre protagoniştii naţionalismului şi protectorii imperialismului.

"Războiul" de independenţă purtat între masele neînarmate din India şi puternicul imperiu britanic a culminat cu o victorie a ambilor adversari!

Evenimentele politice remarcabile care au avut loc recent în zona dumneavoastră, ca şi în alte părţi ale lumii, au dovedit încă o dată că frământările politice non-violente de tipul celei adoptate în India pot ajuta voinţa populară să prevaleze asupra regimurilor despotice. Aspectul interesant aici este că schimbările de acest gen din ecuaţia puterii sunt însoţite de reconcilierea şi

adaptarea adversarilor, ceea ce deschide drum păcii şi calmului în societate. Dialogul perseverent şi non-violenţa sunt soluţia multor conflicte nerezolvate încă pe glob.

Cel de-al doilea aspect semnificativ al mişcării noastre de eliberare este că a dus la o revoluţie politică de mare amploare în Lumea a treia, care a avut drept rezultat naşterea unor naţiuni libere în Asia şi Africa. Eliberarea Indiei de sub stăpânirea britanică a marcat începutul sfârşitului dominaţiei imperialismului european.

în interiorul ţării, mişcarea de eliberare, pe lângă obţinerea independenţei de sub dominaţia colonială britanică, a generat o nouă conştiinţă a identităţii naţionale în rândul poporului nostru. Procesul de unificare politică a Indiei, care a încolţit în mintea oamenilor în timpul luptei de eliberare, a dus la apariţia unei naţiuni indiene unite şi suverane. S-a materializat astfel procesul de transformare a unei civilizaţii străvechi într-o entitate politică modernă.

în concluzie, mişcarea de eliberare a Indiei, care a culminat cu realizarea aspiraţiilor noastre naţionaliste şi naşterea Indiei libere, a constituit unul din cele mai semnificative procese istorice ale secolului XX.

- Domnule Ambasador, care consideraţi că sunt cele mai importante realizări ale Indiei independente?

- Permiteţi-mi să încep prin a spune că India, deşi este o civilizaţie străveche, există ca naţiune independentă doar de cincizeci de ani. Jumătate de secol poate fi o perioada îndelungată în viaţa unui om, dar reprezintă o perioadă foarte scurtă în viaţa unei naţiuni. Cred că trebuie să ne amintim permanent acest lucru când vorbim despre realizările sau despre eşecurilo Indiei independente.

în timpul luptei de eliberare, poporul nostru şi .i stabilit o serie de idealuri şi obiective. Aş putea enumom

câteva din realizările Indiei legate de acele obiective şi aspiraţii. Dar permiteţi-mi să rememorez mai întâi acele idealuri: (I) consolidarea unităţii naţionale şi realizarea unificării politice; (II) stabilirea unei democraţii bazate pe pluralism politic, diversitate culturală şi respect pentru toate religiile; (III) asigurarea unei vieţi mai bune pentru toţi indienii, printr-o creştere economică susţinută şi prin justiţie socială; (IV) efortul pentru pace, prietenie şi cooperare între toate naţiunile lumii, ca şi pentru o lume democratică lipsită de confruntări, bazată pe corectitudine, transparenţă şi egalitate între toate naţiunile lumii.

Unificarea politică

Cea mai importantă realizare a Indiei independente în cei cincizeci de ani de existenţă este consolidarea unităţii naţionale şi înfiinţarea unui stat modern unitar.

în pofida unităţii geografice şi culturii compozite care ar fi trebuit să faciliteze unificarea politică, India a rămas de-a lungul istoriei divizată în numeroase regate şi principate. Deşi dezideratul unificării politice a existat dintotdeauna şi s-a şi manifestat ocazional, visul unei Indii unite din punct de vedere politic nu s-a realizat secole de-a rândul. Această aspiraţie neîntreruptă s-a materializat doar o dată cu obţinerea Independenţei de sub dominaţia britanică, atunci când India unită a căpătat formă.

în 1947, anul Independenţei, observatorii străini şi susţinătorii divizării Indiei pe criterii religioase au dat puţine şanse de supravieţuire Indiei unificate. Profeţi răuvoitori au prezis fărâmiţarea Indiei în sute de state, din cauza diferenţelor regionale, religioase, lingvistice, etc. care urmau să distrugă unitatea Indiei. Retragerea colonialismului britanic din India, s-a afirmat, va fi curând succedată de moartea visului de unificare politică.

Ne mândrim că, în pofida dezmembrării ţării în momentul obţinerii Independenţei, unitatea Indiei nu

numai că a supravieţuit, dar s-a şi întărit continuu în cei cincizeci de ani care au urmat. Scindarea ţării pe motive religioase, cauzată de circumstanţe istorice nefericite şi de un mic ajutor dat de prietenii noştri englezi, nu reduce nicidecum esenţa realizărilor noastre legate de unificarea politică.

Ca să evităm orice neînţelegere, voi afirma categoric că poporul indian a aceptat această moştenire nefericită a colonialismului, sub forma divizării ţării, şi respectă pe deplin graniţele existente astăzi pe subcontinent. Ca buni vecini, dorim tuturor vecinilor noştri numai bine. Totuşi, poporul Indiei seculare şi multi-religioase nu acceptă teoria sau ideologia cu care s-a justificat divizarea Indiei în momentul obţinerii independenţei pe motive religioase, împărţirea nu a urmat cursul natural al istoriei în India; a fost o anomalie, după cum au dovedit-o evenimentele ulterioare. Oricum, acest eveniment nefericit din istoria subcontinentului indian este de domeniul trecutului şi nu putem decât să ne rugăm pentru succesul şi prosperitatea vecinilor noştri.

Aş dori să menţionez că populaţia Indiei numără peste 120 de milioane de musulmani, răspândiţi în toată ţara, dintre care aproape 4 milioane în Jammu şi Kashmir; populaţia musulmană din India întrece populaţia ţării vecine, Pakistan, care a fost creată în numele Islamului; India seculară este căminul unei populaţii musulmane care, ca număr, este a doua din lume! India reprezintă de asemenea căminul a 25 milioane de creştini, 16 milioane de sikhşi şi al unui mare număr de buddhişti, jainişti, zoroastrieni şi evrei, alături de aproximativ 800 de milioane hinduşi şi liber-cugetători.

Astăzi, India adăposteşte o populaţie de aproximativ un miliard de locuitori care reprezintă un amestec de o mare diversitate de grupuri rasiale, religioase, etnice şi lingvistice - cinci rase majore, toate religiile importante, 18 limbi, 850 de dialecte şi o mulţime de varietăţi culinare

|(i!,

şi vestimentare. Aceasta este India pe care am dorit dintotdeauna să o edificăm; aceasta este India pe care suntem hotărâţi s-o ducem mai departe către secolele care vin.
Nu putem spune că unitatea Indiei nu este lipsită de probleme. Aţi citit, desigur, despre conflictele ocazionale dintre unele segmente ale societăţii indiene, aparţinând unor grupuri religioase, lingvistice sau regionale diferite. Aceste divergenţe îşi au originea în conflictul dintre interesele economice sau în competiţia pentru oportunităţile economice limitate; din nefericire, ele capătă adeseori nuanţe religioase, regionale sau lingvistice. Cu toate acestea, democraţia indiană este capabilă să genereze instituţiile şi procesele necesare rezolvării diferendelor prin dialog şi compromisuri. Aceste conflicte sunt excepţii de la regula coexistenţei paşnice; ele se vor diminua cu siguranţă pe măsură ce economia naţională va deveni tot mai puternică.
La scară subcontinentală, unitatea naţiunii indiene, devenită tot mai puternică în această jumătate de veac, în ciuda unor anomalii ocazionale, este evidentă pentru observatorul obiectiv. Dacă rămân încă de rezolvat problemele legate de unitatea naţională, nimeni, nici chiar cel mai răuvoitor observator al scenei indiene, nu se mai poate gândi la scindarea unei entităţi politice ca India.
Aş conchide spunând că îndeplinirea visului de unificare politică este desigur cea mai importantă realizare a Indiei libere.

Democraţia

Următorul aspect care merită atenţie este succesul democraţiei noastre.
înainte de a vorbi despre evoluţia democraţiei de la Independenţă încoace, trebuie menţionat faptul că etosul nostru cultural, atât de tolerant şi acomodant, a fost dintotdeauna democratic în esenţă. Chiar dacă de-a

lungul istoriei India a fost condusă de o serie de împăraţi, monarhi şi regi, conceptul de "adunări" şi "comitete" consultative, reprezentante ale cetăţenilor, a existat încă din epoca vedică. Instituţii ca "adunarea sătească" sau "consiliul sătesc al celor cinci" au fiinţat ca instituţii tradiţionale în toată istoria noastră. Un istoric a făcut observaţia că rudimente ale practicii parlamentare actuale se găsesc în adunarea buddhiştilor din India cu mai mult de 2.000 de ani în urmă. Demnitatea Adunării Buddhiste s-a menţinut prin numirea unui demnitar anume, asemănător Preşedintelui Parlamentului modern. Chiar conceptul de lider al unui grup parlamentar, moţiunile introduse de membrii parlamentului şi tripla lectură a legilor erau cunoscute acestor străvechi adunări buddhiste. Experienţa acumulată de-a lungul veacurilor, alături de flexibilitatea şi dorinţa de a ajunge la un compromis amiabil, inerente culturii noastre, ne-a ajutat să edificăm o structură democratică modernă.
Mulţi observatori s-au întrebat dacă democraţia va funcţiona într-o ţară cu un nivel scăzut de alfabetizare, o economie subdezvoltată şi o atât de mare diversitate religioasă şi lingvistică. îndoielile de genul acesta au fost spulberate. India de azi este cea mai largă democraţie funcţională a timpurilor moderne. După cum a remarcat odată ambasadorul american Galbraith, "cam jumătate din populaţia globului, care trăieşte într-o societate cu libertăţi civile, trăieşte în India".
Britanicii au părăsit India în august 1947; în mai puţin de trei ani, în ianuarie 1950, poporul nostru a adoptat o nouă Constituţie Republicană Democratică, garant al drepturilor şi demnităţii individuale şi al unităţii naţionale. Constituţia cuprinde un capitol separat despre drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor indieni: dreptul la egalitate, libertatea cuvântului, libertatea conştiinţei şi religiei etc. Este la modă în statolo occidentale ca liderii lor să ţină Lumii a treia lungi

discursuri despre drepturile omului. Nu este aici locul să încep o dezbatere cu anumite state occidentale despre cum s-au respectat drepturile omului în propriile lor teritorii sau în alte ţări în ultimele decenii sau secole. Mă voi limita să spun că respectul pentru drepturile şi demnitatea fiinţei umane este parte integrantă a etosului şi modului de viaţă indian. Acest etos şi-a găsit expresia în prevederile Constituţiei noastre.

Alegerile libere, organizate la intervale regulate şi supervizate de o Comisie Electorală independentă, sunt de acum ceva obişnuit. Primele alegeri generale au fost ţinute în 1951, când au participat 173 milioane de alegători. De atunci s-au organizat unsprezece alegeri generale; ultimele au avut loc în iunie 1996, când şi-au exercitat dreptul de vot 600 milioane de alegători. în timpul acestor 50 de ani, instituţiile democratice au evoluat, iar guvernele s-au schimbat prin vot în manieră constituţională.

în fazele de început, unii critici au opinat că democraţia indiană nu va supravieţui dispariţiei aşa-nu-mitei dinastii Nehru-Gandhi de pe scena politică. Este adevărat că Doamna Indira Gandhi, fiica, şi Domnul Rajiv Gandhi, nepotul celui dintâi prim-ministru al Indiei, Domnul Jawaharlal Nehru, au condus treburile naţiunii. Dar ei au accedat la putere prin vot şi nu prin succesiune ereditară. De asemenea, nu trebuie uitat că Doamna Indira Gandhi a pierdut conducerea şi locul în Parlament la alegerile generale din 1977, în urma legii de necesitate pe care a impus-o; poporul indian a dezaprobat această lege nedemocratică şi şi-a spus cuvântul în alegeri. La fel, Domnul Rajiv Gandhi a pierdut puterea când Partidul Congresului a fost învins în alegerile din 1989. Ereditatea şi numele lui Nehru nu au împiedicat înfrângerea electorală. Până acum India a avut zece prim-miniştri, dintre care şapte nu au fost înrudiţi cu familia Nehru.

S-a spus de asemenea că nici un prim-ministru indian nu poate proveni din statele mici ale Indiei, ci numai din Statul Uttar Pradesh, cel mai mare stat din nordul Indiei, vorbitor de limba hindi. Cel de-al patrulea premier al Indiei, Domnul Morarji Desai, provenea din statul Gujarat; cel de-al nouălea premier, Domnul Narasimha Rao, era din Andhra Pradesh, iar actualul prim-ministru, Domnul H. D. Deve Gowda, vine din Karnataka. Populaţia din aceste state nu depăşeşte 6-7% din populaţia ţării. După cum ştiţi, statele indiene sunt demarcate pe baze lingvistice; cei trei prim-miniştrii provin, deci, din grupuri lingvistice foarte mici, ceea ce este un elogiu semnificativ adus democraţiei indiene.

Sistemul legislativ şi presa sunt instituţii importante într-o democraţie. Observatorii obiectivi admit că India are un sistem legislativ care se mândreşte cu independenţa sa şi nu ezită să şi demonstreze acest lucru, dacă interesele democraţiei o cer. Libertatea presei din India este de asemenea recunoscută în toată lumea. Libertatea cuvântului este practicată de toţi cetăţenii fără restricţie. Presa este uneori chiar violentă în criticile aduse unor persoane sau evenimente!

Unul din obiectivele Constituţiei Indiei libere, menţionat în Prefaţă, este asigurarea demnităţii cetăţeanului şi a unităţii întregii naţiuni. Suntem mândri că politica noastră democratică a putut realiza acest obiectiv în foarte mare măsură. Democraţia indiană a oferit condiţiile necesare păstrării şi dezvoltării numeroaselor culturi regionale, componente ale mozaicului cultural indian, asigurând unitatea în diversitate. Cele 18 limbi indiene se bucură de acelaşi statut în Constituţie. Numeroasele religii se bucură de libertate deplină în cadrul sigur al democraţiei noastre seculare. După cum a spus odată primul ministru Nehru, pentru noi, secularismul nu reprezintă statul care descurajează religia; înseamnă libertatea religioasă şi de conştiinţă. Asta nu înseamnă

că religia încetează să fie un factor important în viaţa individului, ci pur şi simplu că statul şi religia sunt separate, iar statul oferă protecţie totală oricărei religii.
în termeni sociali, secularismul implică respectul tuturor cetăţenilor faţă de toate religiile, indiferent de credinţele cărora le aparţin. Democraţia seculară îşi datorează succesul în mai mare măsură coexistenţei diferitelor religii în etosul indian decât conceptului european de separare a bisericii de stat. Cunoaşterea istoriei intensifică ataşamentul indienilor cultivaţi faţă de valorile democraţiei seculare; pentru omul obişnuit din India secularismul este un element esenţial al moştenirii sale culturale.
Pluralismul politic este o trăsătură importantă a politicii noastre democratice. Eşichierul politic indian cuprinde o mare varietate de opinii politice, de la extrema stângă până la extrema dreaptă. India este, probabil, singura ţară în care membrii Partidului Comunist au câştigat, sau au pierdut, alegerile în legislaturile statale sau naţionale. De fapt, în Kerala sau Bengalul de Vest, guvernele comuniste alese deţin de mult timp puterea. Ministrul actual al Bengalului de Vest, Domnul Jyothi Basu, este cel mai longeviv şef al unui guvern provincial. Conform rapoartelor mass media, Domnul Basu a fost unul din cei mai puternici candidaţi la postul de prim-ministru în coaliţia guvernamentală care a venit la putere după alegerile generale din iunie 1996. Dacă s-ar fi întâmplat aşa, Domnul Basu, comunist de-o viaţă, ar fi devenit şeful guvernului celei mai largi democraţii a lumii! Nu există un omagiu mai convingător adus forţei şi flexibilităţii unei democraţii.
Ar fi o minciună să susţinem că democraţia indiană nu are defecte. Dar ceea ce este important este că dezvoltarea unei ţări de mărimea şi diversitatea Indiei, cu problemele sale sociale şi economice, a reuşit să adopte democraţia ca formă de guvernare. Şi asta nu e deloc puţin!

Economia

Am vorbit despre unificarea politică a Indiei şi instalarea democraţiei în ţară. Cel de-al treilea aspect important, în care progresele obţinute după dobândirea Independenţei merită atenţia, este economia.
Pentru început, să ne reamintim că cele două secole de exploatare britanică ruinaseră India. în dorinţa lor de a vedea India ca producătoare de materii prime pentru industria britanică şi piaţă de desfacere pentru produsele industriale britanice, colonialiştii distruseseră practic toate meşteşugurile tradiţionale şi decimaseră meşteşugarii. Consecinţa a fost absenţa totală a revoluţiei industriale în India. în momentul obţinerii Independenţei, economia era o ruină şi am fost nevoiţi să o luăm de la zero.
înainte de a vorbi despre eforturile făcute în domeniul industriei, aş dori să menţionez succesul cel mai spectaculos - cel obţinut în agricultură. După eliberare, observatorii vestici au prezis că, mai devreme sau mai târziu, India se va dovedi incapabilă să asigure hrana populaţiei. Datorită "Revoluţiei Verzi", iniţiate la sfârşitul anilor '60, pe la mijlocul deceniului opt India devenise propriul său furnizor de cereale şi începea să exploreze pieţele internaţionale pentru a exporta surplusul. Importul de alimente a încetat, de fapt, pe la mijlocul anilor 70.
Populaţia Bengalului a suferit enorm în timpul foametei din anii '40, când au murit aproximativ trei milioane de persoane. După ce primul guvern al Indiei libere a fost investit, primul-ministru Nehru a acordat o foarte mare atenţie independenţei alimentare. "Orice altceva mai poate să aştepte", a spus el, "nu şi agricultura."
Iniţiativele politice, administrative, tehnologice şi economice, împreună cu participarea entuziastă a fermierilor au dus la obţinerea unei producţii de cereai» tio aproximativ 51 milioane tone în 1950, ajungând in 1995

la peste 191 milioane tone. O rezervă de 23 milioane tone este păstrată pentru eventuale necesităţi de urgenţă. Agricultura şi activităţile complemetare contribuie în prezent la PIB cu cel mai mare procent şi asigură traiul a două treimi din forţa de muncă.
S-au obţinut progrese remarcabile în producţia de oleaginoase, care a.crescut de la 11 milioane tone în 1985 la peste 20 milioane tone în 1993, economisind sume uriaşe de valută. Cu o producţie anulă de 60 milioane tone, India a devenit al doilea mare producător de lapte, după SUA, şi speră să ocupe curând primul loc. Dacă în 1963 India importa 53.000 tone de lapte praf, "Revoluţia Albă" a devenit povestea unui imens succes.
în faţa agriculturii se află acum obiectivul de a atinge o producţie de 225 milioane tone de cereale până în anul 2000; noi suntem optimişti în privinţa realizării acestui obiectiv.
Revenind la industrie, India a avut de ales, după Independenţă, între "întreprinderile de tip capitalist" şi "economia planificată". Nu s-a optat pentru nici una dintre ele, alegându-se o a treia cale: socialismul democratic. Modelul fusese experimentat, într-o măsură sau alta, în Marea Britanie şi în ţările scandinave. Socialismul democratic presupune o anumită implicare a statului în activităţile economice, în paralel cu o anumită libertate a întreprinderilor particulare.
Modelul nu fusese experimentat într-o ţară săracă şi au fost mulţi cei care s-au îndoit că va funcţiona în India. Din cauza refuzului întreprinzătorilor particulari de a investi în ramurile industriale-cheie şi răspunsului negativ dat de ţările vestice cererii noastre de asistenţă în crearea infrastructurii necesare producţiei industriale, India n-a avut de ales. Sectorul public a trebuit să preia controlul unor ramuri economice ca metalurgia, căile ferate, irigaţiile, sistemul energetic, comunicaţiile etc.

Implicarea statului a avut inevitabile consecinţe negative din cauza birocraţiei şi folosirii ineficiente a mijloacelor de producţie. Cu toate acestea, obiectivul de bază, acela de a face să funcţioneze şi să se dezvolte baza industrială, a fost realizat. Dintr-o economie colonială care importa până şi creioane sau pânză, India deţine azi o vastă reţea de ramuri industriale şi produce de la ace de siguranţă până la maşini textile, reactoare nucleare şi supercomputere, numărându-se printre primele nouă ţări industrializate ale lumii. Pentru o ţară lipsită de avantajele revoluţiei industriale şi supusă două secole exploatării coloniale britanice, aceasta este o realizare cu adevărat remarcabilă.
Pregătirea mâinii de lucru calificate a fost un element important al strategiei adoptate pentru progresul industrial. Suntem azi pe locul doi în lume în ceea ce priveşte personalul calificat, capabil să proiecteze şi să fabrice orice, de la mori de zahăr la motoare criogene pentru vehiculele de lansare în spaţiu, şi să desfăşoare orice activitate de producţie.
Un alt segment căruia i s-a dat atenţie încă de la început a fost justiţia socială. "Creştere economică sau justiţie socială?" a fost o problemă ideologică rezolvată de guvern prin hotărârea ca dezvoltarea economică să meargă mână în mână cu justiţia socială în societatea democratică pe care doream să o edificăm. Desigur, economia Indiei nu a evoluat cu rapiditatea altor economii asiatice. Dar n-au existat revolte sociale violente şi nici abateri de la democraţie sau libertate.
Date fiind condiţiile complexe şi într-un anume fel unice, realizările noastre din unele ramuri economice sunt într-adevăr remarcabile. Sunt încă multe deficienţe) care urmează a fi remediate; cea mai importantă eslo eradicarea sărăciei, un larg segment al populaţiei fiind în imposibilitatea de a-şi asigura coşul zilnic de bunuri şi
\f ••

servicii. într-un fel, economia indiană reflectă dualismul societăţii noastre: este în acelaşi timp vetustă şi modernă, eficientă şi ineficientă, funcţională şi ne-funcţională. Trecerea în revistă a economiei indiene seamănă cu o călătorie prin ţară - o călătorie în timp şi spaţiu. Cu o clasă mijlocie din ce în ce mai numeroasă, egală aproape cu cea a comunităţii europene, cu o mare varietate de resurse naturale, o baza industrială diversă şi sofisticată, independenţă alimentară şi mână de lucru tehnico-ştiinţifică, posibilităţile viitoare sunt imense.
Dacă guvernanţii adoptaseră o serie de măsuri menite să vină în întâmpinarea consecinţelor imediate după plecarea englezilor în 1947, acum poporul şi guvernul indian răspund la unison provocărilor prezente, în consecinţă, guvernul Narasimha Rao a luat în 1991 unele măsuri pentru liberalizarea şi descentralizarea economiei. Bazându-se pe consensul partidelor politice, guvernul actual de coaliţie, condus de primul-ministru Domnul Deve Gowda, continuă reforma economică. Nu vor mai exista întoarceri din drum pentru că suntem hotărâţi să înaintăm chiar dacă uneori drumul este greu. S-au făcut paşi importanţi pentru încurajarea investiţiilor străine şi preconizăm o investiţie anuală de aproximativ 10 miliarde $. Măsurile luate includ reducerea barierelor tarifare, un cadru legislativ transparent şi previzibil, minimalizarea birocraţiei, extinderea listei de domenii în care se poate oferi până la 51% şi în unele cazuri chiar până la 74% acţiuni. Noul buget prezentat de ministrul finanţelor, Domnul Chidambaram, cuprinde propuneri inovatoare care să ducă mai departe acest proces.
La o primă vedere, străinii neobişnuiţi cu felul de a fi specific indian ar putea considera marşul nostru pe drumul progresului economic, aparent complicat uneori, destul de neinteresant. Totuşi, suntem convinşi că efortul nostru se va dovedi până la urmă consecvent şi durabil.
174
Dorim să încheiem parteneriate cu ţările lumii pentru a conlucra nu numai în beneficiul naţiunilor noastre, ci şi în interesul economiei mondiale.
Am menţionat că efortul pentru pace, prietenie şi cooperare între toate naţiunile lumii, ca şi pentru stabilirea unei ordini mondiale democratice şi echitabile, reprezintă unul din obiectivele poporului nostru încă din timpul mişcării de eliberare.
- *Domnule Ambasador, în răspunsul la o întrebarea anterioară aţi făcut observaţia că geografia şi cultura compozită au determinat unificarea politică a Indiei, deşi ea a devenit o realitate abia după obţinerea Independenţei. Aţi vrea să dezvoltaţi această idee ?*
- Mă bucur că aţi pus această întrebare. într-adevăr, observaţia merită a fi dezvoltată. Dacă studiaţi istoria noastră, veţi vedea că unificarea politică a Indiei a devenit o realitate viabilă şi durabilă numai după câştigarea Independenţei, în 1947, chiar dacă geografia şi cultura complexă a Indiei au destinat-o să devină o entitate politică. Dar trebuie să afirm categoric că India independentă şi unită respectă întru totul suveranitatea şi integritatea tuturor vecinilor ei din.
Permiteţi-mi să explic mai întâi de ce factorul geografic favorizează unitatea politică. Dacă priviţi harta Indiei, veţi înţelege. Poate că nici o altă ţară nu este atât de clar delimitată în acest sens. La nord, munţii Himalaya separă India de restul continentului. Lanţurile muntoase se întind la est şi vest până la ocean, îmbrăţişând parcă India. în rest, subcontinentul este înconjurat de ocuan care îl delimitează ca unitate teritorială compactă şl fi separă de restul lumii.
1/".

Natura a fost bună, chiar generoasă, cu India: se găsesc aici aproape toate resursele naturale necesare unui trai îmbelşugat şi creator.
Deşi trecătorile întortocheate ale munţilor au permis trecerea emigranţilor curajoşi şi a invadatorilor, India a scăpat oarecum de impactul frontal al amplelor mişcări de populaţie care s-au răspândit în continentul eurasiatic. Greutăţile încercărilor de traversare a munţilor dinspre exterior nu au împiedicat în totalitate accesul; dar au asigurat, în comparaţie cu alte ţări şi civilizaţii care au avut de suferit vicisitudinile acestor mişcări, o relativă inişte favorabilă dezvoltării civilizaţiei.
Un alt aspect important este următorul: din cauza frontierelor naturale care separă India de restul Asiei, încercările de a extinde teritoriul dincolo de graniţele naturale au fost în cele din urmă menite eşecului. Istoria ne spune că arienii, veniţi din exterior, şi-au pierdut curând legăturile cu restul arienilor din ţinuturile transhi-malayene. încercările lor, ca şi ale altora mai târziu, de a menţine Afganistanul ca parte a unei Indii extinse, nu au avut succes. încercările grecilor de a încorpora Afganistanului câmpiile din India de Nord-Vest nu au avut sorţi de izbândă. Aşadar, geografia a împiedicat încercările de a aduce teritoriile aflate de o parte şi de alta a munţilor Himalaya sub un singur conducător.
Am vorbit pe larg despre condiţiile naturale pentru a evidenţia faptul că geografia a menit, probabil, ţinutul din sudul munţilor Himalaya, înconjurat de ocean, să formeze o entitate politică de sine stătătoare, supusă, desigur, exigenţelor istoriei. O privire în istoria Indiei va arăta că această evidentă delimitare geografică a fost întotdeauna însoţită de o mişcare insistentă, de un impuls puternic de largă unificare politică.
Este un fapt binecunoscut că civilizaţia indiană este, probabil, cea mai veche, cu o istorie milenară neîntreruptă, cu o cultură care s-a dezvoltat fără discontinuităţi.

Din timpuri imemoriale, India a fost locul de întâlnire al multor rase şi civilizaţii pe care le-a absorbit în sângele ei. Lupta dintre idei, filozofii, ideologii şi culturi conflictuale a sfârşit într-o nouă sinteză.
Din timpuri străvechi, India a încercat să realizeze o unitate între elementele heterogene care formează totalitatea vieţii şi culturii indiene. Este povestea unităţii şi sintezei, reconcilierii şi dezvoltării, fuziunii dintre vechile tradiţii şi noile valori. Această cultură compozită a evoluat şi s-a modificat, dar niciodată cu preţul unităţii sale valoroase. Trăsătura remarcabilă a culturii indiene este tocmai această unitate şi diversitate de forme şi tipuri. Vitalitatea acestei unităţi culturale este un factor puternic, aflat la originea sentimentului naţional şi a aspiraţiei la unitate politică.
Această aspiraţie s-a manifestat permanent. Nu trebuie să surprindă că dorinţa de unificare a încolţit mai întâi în mintea poeţilor şi barzilor preistorici, care au conceput cu 3000 de ani în urmă poemele epice *Ramayana* şi *Mahabharata.* Aceste mari poeme conţin referinţe la regi şi monarhi care au pornit în lungi expediţii de cucerire pentru a aduce sub controlul lor o cât mai mare porţiune din teritoriul indian. Obiceiul numit *"Ashwamedha Yagya",* ritualul sacrificării calului de către cuceritorii victorioşi înainte de a se încorona împăraţi, este o dovadă grăitoare a problemei pe care am abordat-o. Visul unificării politice a Indiei a prins contur în mintea indienilor din timpuri preistorice.
Ar trebui să explic, pentru cititori, semnificaţia ritualului de sacrificare a unui cal. Conform acestei practici, regele care aspira să-şi mărească teritoriul prin anexarea altor regate dădea drumul din grajd unui cal şi îl lăsa să alerge liber dincolo de graniţele regatului său. Teritoriile altor regate vizitate de calul alergând deveneau automat parte a regatului său în caz că celălalt rego nu declara război intrusului. Dacă teritoriul urma să fie

anexat sau nu, depindea de lupta care urma. După ce ambiţiosul rege care trimisese calul în exteriorul regatului reuşea să lărgească hotarele regatului său pentru ca acesta să devină un imperiu, învingându-i pe toţi oponenţii, se declara împărat. Pentru a sărbători evenimentul, organiza o ceremonie care implica sacrificarea unui cal. Referiri la acest ritual în poemele epice şi legendele indiene dovedesc că s-au făcut încercări încă din timpuri preistorice de a aduce cât mai mult din India sub un singur conducător.

Să lăsăm aici preistoria şi să trecem la evenimentele atestate istoric. Prima încercare de a aduce India sub o singură conducere centrală a fost făcută în secolul al IV-lea Î.H. de împăratul Chandragupta Maurya. Evenimentul a avut loc imediat după invazia nereuşită a lui Alexandru cel Mare din anul 326 Î.H. De fapt, Alexandru ar fi putut deveni primul mare împărat al Indiei. Din nefericire, destinul a vrut altfel. Armata sa extenuată a refuzat să treacă dincolo de câmpiile Punjab-ului; Alexandru întâmpinase deja rezistenţa acerbă a regelui Poras şi auzise despre puternicul regat Magadh. A decis să bată în retragere. Chandragupta Maurya a folosit ocazia şi a înfiinţat imperiul mauryan care a durat până la sfârşitul vieţii nepotului său, Ashoka cel Mare. Ashoka a purtat o singură bătălie - cea de la Kalinga - şi a trecut apoi la buddhism, renunţând pentru totdeauna la război şi păstrând pacea. Datorită înţelepciunii, compasiunii şi capacităţilor sale de conducător, a menţinut laolaltă un imperiu chiar mai mare decât al bunicului său. După el a urmat o perioadă de fărâmiţare.

Următoarea etapă în ciclul unificării a fost sub dominaţia dinastiei Gupta, în secolele IV şi V. Au trăit în această perioadă marele poet şi dramaturg Kalidasa şi eminentul matematician Aryabhata. Se consideră că aceasta a fost Epoca de Aur a Indiei. Declinul dinastiei Gupta, în a doua jumătate a secolului al V-lea, a fost

urmată de o altă perioadă de scindări şi instabilitate politică, cu excepţia scurtei perioade a domniei regelui Hashavardhan din India de Nord, spre sfârşitul secolului al VI-lea.

Această perioadă de nesiguranţă a durat până la sosirea musulmanilor care au iniţiat următoarea etapă de unificare. Cea mai importantă perioadă a stăpânirii musulmane în India este cea a imperiului mogul, fondat de Babur în prima jumătate a secolului al XVI-lea. împăratul Akbar este recunoscut ca fiind cel mai remarcabil împărat mogul; el este probabil cel care a pus temelia statului modern secular, multi-religios, India. Mogulii au menţinut unită India timp de două secole, iar următoarea fază de declin şi fărâmiţare a început o dată cu moartea împăratului mogul Aurangzeb, în 1707; poate ar fi mai corect să spunem că procesul de declin a început cu urcarea la tron a intolerantului Aurangzeb.

Sosirea negustorilor europeni din Portugalia, Franţa, Olanda şi Anglia, care au început să se reverse în India în primele decenii ale secolului al XVII-lea, marchează începutul unei noi etape. Drumul a fost deschis de acostarea pe ţărmurile sud-vestice ale Indiei a navigatorului portughez Vasco da Gama, în 1498. Europenii au venit aici pentru a face negoţ, dar cu timpul au început să îşi manifeste ambiţiile politice şi teritoriale. în frământările care au urmat între ei, au câştigat englezii, o dată cu bătălia de la Plassey din India de Est, în anul 1757. Treptat, aproape 60% din teritoriul indian a căzut sub dominaţia britanică, restul fiind controlat de englezi prin exercitarea suzeranităţii asupra conducătorilor locali, în număr de aproape 550.

Una din cauzele eşuării tentativelor succesive de a uni şi a păstra teritorii largi sub o autoritate unică era absenţa mijloacelor de deplasare rapidă în zone îndepărtate când se ivea nevoia. După ce englezii şi-au

l/')

consolidat dominaţia asupra imperiului lor indian, au devenit accesibile şi mijloacele de administraţie a unui teritoriu larg sub o conducere unică, centrală. Mijloacele de transport moderne (calea ferată), mijloacele de comunicare rapidă (telegraful) au facilitat exercitarea autorităţii centrale în teritorii îndepărtate. Dar şi imperiul britanic era menit să eşueze; cum au aflat englezii că e imposibil să îşi continue stăpânirea în India după apariţia în scenă a lui Gandhiji este o altă poveste, despre care am relatat deja pe larg.

Dominaţia britanică a fost ultima în ciclul de fragmentări şi unificări înainte ca unirea Indiei moderne, seculare, democratice să ia fiinţă după plecarea englezilor în 1947. Englezii au avut la dispoziţie mijloace moderne pentru a stăpâni Imperiul Indian şi totuşi au eşuat. Care a fost cauza? Răspunsul la această întrebare stă poate în faptul că britanicii, o putere străină, au condus India fără consimţământul poporului indian. în momentul în care masele populare, sub conducerea lui Gandhiji, au decis să nu se mai supună dominaţiei injuste şi exploatării străinilor, contiuarea prezenţei englezilor în India a devenit imposibilă. Motivul pentru care visul de unificare politică a Indiei a devenit o realitate viabilă şi durabilă este că seculara Republică .India ş-a înfiinţat pe baza unei Constituţii adoptate cu aprobarea poporului. Cu alte cuvinte, legitimitatea unei administraţii şi viabilitatea unei structuri statale nu pot proveni decât din consensul cetăţenilor.

Relatarea mea a fost cam lungă. Sper însă că explică adecvat cum şi de ce visul străvechi al Indiei de unificare politică a devenit realitate doar o dată cu înfiinţarea unei Indii libere şi democratice, după plecarea englezilor. Luând în consideraţie că ideea de unificare a prins contur în marile noastre poeme epice, acestui proces i-au trebuit aproximativ 3.000 de ani. în cele din

urmă, geografia şi cultura noastră compozită şi-au găsit expresia în structura politică unită. Această entitate, Uniunea Indiei, este acum aici pentru a dăinui.

- *Domnule Ambasador, auzim multe lucruri despre sistemul hindus al castelor. De unde provine ? Care este locul lui în India modernă, democratică ?*

- Sistemul castelor, în forma în care există astăzi, nu poate fi justificat. în această versiune distorsionată a ceea ce a fost în societatea ariană timpurie, într-un context socio-economic complet diferit, sistemul castelor a avut - şi are încă - multe consecinţe nefericite, chiar demne de dispreţ. A avut un efect de fragmentare şi slăbire a societăţii indiene; ca orientare, este lipsit de egalitarism şi nedemocratic; a încurajat aroganţa aşa-nu-mitelor caste superioare şi a indus sentimentul umilinţei în rândul aşa-numitelor caste inferioare; a fost folosit pentru a justifica exploatarea şi maltratarea castelor inferioare; a condamnat milioane de fiinţe umane la un statut perpetuu de inferioritate şi privaţiuni morale şi materiale, deşi singura lor vină era aceea de a se fi născut din pură întâmplare într-o castă inferioară.

Pot cita o mulţime de aspecte şi consecinţe negative ale sistemului de caste în forma' pe care o cunoaştem azi. Pentru fiecare din aceste tare, sistemul merită dezavuat. Deşi eu însumi sunt prin naştere *brahman,* nu simt decât dispreţ pentru orice instituţie socială care condamnă pe viaţă un larg segment public la umilinţă şi tristeţe. Din fericire, în zorii secolului XX, optica s a schimbat şi lucrurile au început să se îndrepte, mai **ales** după ce Gandhiji şi-a făcut apariţia pe scena indiană, după momentul Africa de Sud, şi a lansat mişcaroa de eliberare. în timpul acestei mişcări, Gandhiji şi alţi câţiva lideri, iar, ulterior, fondatorii Constituţiei Indiei libero, .iu fost conştienţi de răul produs de sistemul caslolor. S ,m

făcut eforturi persistente la diferite niveluri şi în diverse maniere pentru eliminarea lui. Voi dezvolta această idee ceva mai departe.
Deocamdată, ar fi interesant de relatat cum a luat fiinţă sistemul, cum a fost deformat şi care au fost consecinţele regretabile ale acestui proces.
Sistemul de caste este perceput în general ca o componentă a religiei hinduse. Nu este chiar aşa. De fapt, originile sale pot fi găsite în maniera în care primii arieni ajunşi în India au încercat să se organizeze pentru a face faţă exigenţelor socio-economice din vremea respectivă. Sunt istorici care susţin ideea că în forma şi structura în care arienii au conceput sistemul de caste, acesta a fost mai degrabă un fenomen social, decât unul religios. De fapt, hinduismul recunoaşte şi evidenţiază egalitatea dintre fiinţele umane. Remarca atribuită lui Krishna în dialogul cu Arjun, pe câmpul de luptă de la Kurukshetra, relatat de *Bhagavad Gita.* sfânta scriptură a hinduismului, demonstrează că filozofia religioasă hindusă propovăduieşte respectul egal pentru toate fiinţele umane:
"Pentru Mine toţi oamenii sunt la fel, nici dragi, nici urâţi nu-Mi sunt; dar cei care Mă venerează cu iubire şi devoţiune sunt permanent cu Mine şi în ei îmi am sălaşul.
Iar dacă cel mai mare păcătos Mă venerează
Cu toată puterea spiritului său, trebuie considerat
a fi virtuos pentru că a *luat o hotărâre virtuoasă.*
Curând va deveni pur şi va dobândi
pacea eterna. Să ţii minte asta, tu. fiu
al lui Kunti; cel care Mă iubeşte, nu piere niciodată."*
* Kunti este mama lui Arjun.

Dacă criticile aduse sistemului castelor, menţionate anterior, sunt absolut valabile, sunt istorici care opinează că această instituţie s-a datorat iniţial dorinţei invadatorilor arieni de a adopta un concept pragmatic de acomodare la situaţia socio-economică dată. Ar putea părea paradoxal: cum poate un sistem atât de abominabil să îşi afle rădăcinile în spiritul tolerant al adaptării? Opinia va deveni mai uşor de înţeles dacă ne amintim că invadatorii au apărut pe scena indiană drept cuceritori doar pentru a fi la rândul lor cuceriţi de alţi invadatori, într-o astfel de situaţie, organizarea unei entităţi sociale unice părea imposibilă din cauza eterogenităţii raselor, culorilor, limbilor, obiceiurilor şi credinţelor. După părerea istoricilor, arienii au găsit rezolvarea acestei situaţii dificile în instituţia castelor.
Voi încerca să detaliez ideea, dar mai înainte să vedem ce s-a întâmplat în situaţii similare în alte părţi ale lumii.
Este un fapt atestat istoric că europenii s-au confruntat cu situaţii asemănătoare când au colonizat America, Australia, Africa. Diferenţele între europeni şi populaţiile indigene erau enorme. Europenii constituiau un grup destul de omogen, în timp ce triburile cu care s-au confruntat se aflau în etape de dezvoltare mai mult sau mai puţin omogene. Problemele pe care le-au avut de rezolvat colonişti europeni s-au născut din această dualitate civilizaţională conflictuală. în înţelepciunea lor, au decis că singura soluţie era exterminarea populaţiilor indigene din America şi Australia şi înrobirea celor din Africa! Am putea presupune că europenii au considerat că aveau motive întemeiate pentru a ajunge la concluzia că integrarea triburilor indigene într-o structură socială unificată nu era posibilă.
Invadatorii arieni s-au confruntat cu o situaţii! similară în India locuită, la sosirea lor, de tribunii indigene. Problema adaptării devenea, în acesl I.I,\ mult

mai complexă. Triburile şi rasele care s-au înfruntat pe arena indiană nu erau doar numeroase, ci reprezentau şi o mare diversitate de culturi şi niveluri de dezvoltare şi civilizaţie diferite. Colonişti arieni au avut de rezolvat nu o dualitate, ci o multiplicitate civilizaţionalâ. Au fost nevoiţi să caute o soluţie la acel conflict de culturi multiple, să găsească o unitate socială funcţională, capabilă să le integreze pe toate; să existe un spaţiu pentru fiecare grup în structura castelor şi să existe un loc pentru fiecare în societate. Se pare că, găsind soluţia

- adaptarea prin sistemul de caste -, arienii nu au prevăzut forma ulterioară la care va ajunge această instituţie care va aduce nefericire şi îi va discredita pe urmaşii lor. în pofida deformăiri ulterioare, trebuie să recunoaştem că obiectivul originar al arienilor a fost căutarea unei posibilităţi de adaptare şi armonizare, şi nu instituţionalizarea unor delimitări sau discriminări,

Cei care studiază civilizaţia ariană au evidenţiat de asemenea că din punct de vedere al originii şi intenţiei, casta era menită să facă delimitări după funcţii sau ocupaţii, şi nu după naştere sau ereditate. în structura iniţială, societatea ariană era împărţită în patru grupuri funcţionale, fiecare cu responsabilităţile sociale proprii: *Brahmanii* (preoţi şi savanţi), *Kshatriya* (regi şi războinici), *Vaisya* (negustori) şi *Sudra* (meşteşugari şi lucrători ai pământului). Obiectivul principal era folosirea talentelor umane cu maximă eficienţă în vederea unei bune aprovizionări a societăţii cu bunurile şi serviciile necesare

- ceea ce urma să se realizeze prin diviziunea muncii între cele patru categorii funcţionale menţionate anterior.

Merită să amintim că în structura iniţială indivizi sau chiar familii întregi puteau să treacă dintr-o castă în alta. Sistemul nu era rigid. în acest context, trebuie să spunem că acceptarea preoţilor dravidieni ca *brahmani* alături de introducerea unor zeităţi dravidiene în panteonul arian probează flexibilitatea sistemului în forma în

care a fost conceput iniţial. Naşterea nu garanta apartenenţa la o castă superioară şi nici nu condamna iremediabil la includerea într-o castă inferioară. Sfatul pe care îl dă un înţelept erudit fiului său, în *Chandogya Upanishad,* ilustrează acest punct de vedere:

"Du viaţa disciplinată a celui care studiază cunoaşterea
sacră.
Nimeni din familia noastră, dacă a renunţat la studiul
Vedelor,
nu a rămas brahman doar pe baza legăturilor familiale."

Din nefericire, de-a lungul secolelor, unitatea organică a ordinelor profesionale a luat forma unui sistem complex, cu nenumărate caste şi sub-caste. Apartenenţa la o castă după criteriile naşterii a devenit rigidă şi inflexibilă. în dezavantajul intereselor largi ale societăţii, trecerea dintr-o castă în alta a fost cu timpul interzisă, începând cu *brahmanii,* care au conceput ritualuri complicate pentru a-şi întări poziţia privilegiată, castele superioare au dezvoltat şi ele un interes nejustificat în perpetuarea sistemului, făcându-l cât mai inflexibil. Apariţia tuturor tarelor pe care le cunoaştem devenea astfel inevitabilă.

Permiteţi-mi să revin la situaţia actuală din India modernă, democratică. Am menţionat deja că Gandhiji şi alţi lideri ai mişcării de eliberare au recunoscut nevoia de schimbare şi reformă. Gandhiji însuşi a adoptat o fetiţa din casta inferioară şi a sprijinit insistent căsătoriile între persoane din caste diferite. A inventat chiar un **cuvânt** pentru a-i denumi pe dezmoşteniţii soartei, care ajunseseră să fie consideraţi paria societăţii, l-a numit *"harijahi"* - copiii Domnului - pentru a îndepărta stigmatul **adus** dw neapartenenţa la nici o castă. A publicat şi o itivh.l.i numită *Harijan* pentru a pleda în sprijinul rsformiloj In această privinţă.

Noua Constituţie a Indiei libere, adoptaţii în i.mii iili 1950, conţine prevederi specifice legate de concoplnl dn

i

paria şi interzice orice practică în acest sens. O altă prevedere constituţională interzice discriminări pe criterii de castă, cu excepţia cazurilor în care se iau măsuri pozitive pentru castele mai puţin privilegiate. Printr-o serie de hotărâri menite să sprijine promovarea castelor inferioare şi dezavantajate, guvernele succesive ale Indiei libere au prevăzut un statut special de admitere a copiilor din aceste caste în instituţiile de învăţământ, inclusiv în şcoli profesionale şi universităţi. Regulamentele de recrutare pentru funcţii în guvern şi iniţiativele finanţate de guvern stipulează rezervarea până la 50% a posturilor pentru membrii diferitelor caste inferioare. Rezervări similare sunt stipulate pentru alegerea reprezentanţilor castelor inferioare în legislativele provinciale şi în Parlamentul naţional.
De la Independenţă, toţi prim-miniştrii indieni au acordat importanţă includerii reprezentanţilor aşa-nu-mitelor caste de jos în Guvernul Unional. Domnul Jagjivan Ram, un *harijan,* s-a ridicat până la funcţia de viceprim-ministru al Indiei. Actualul vicepreşedinte, Domnul K. R. Narayanan, diplomat de carieră şi ambasador în China şi Statele Unite, provine dintr-un strat neprivilegiat al societăţii.
Deşi mai avem de parcurs un drum lung până când vom eradica tarele sistemului de caste, pot spune că timpul este de partea schimbării şi progresului. Nu ne îndoim că vom fi în stare să epurăm societatea noastră de acest rău.
- India este, poate, cea mai veche civilizaţie a lumii; cultura ei datează de milenii, fără întreruperi. Ce secret stă în spatele rezistenţei şi continuităţii remarcabile ale culturii şi civilizaţiei indiene ?
- Este greu să vă dau un răspuns exact. O să încep cu un citat dintr-un poem foarte popular, închinat

de marele poet patriot, Allama Iqbal, veşniciei civilizaţiei indiene. Citatul este o traducere liberă din limba *urdu:*
"Multe civilizaţii străvechi au dispărut de pe pământ.
A noastră, insă, trăieşte şi astăzi.
E ceva care face India nemuritoare,
în ciuda ostilităţii de veacuri a Universului."
Sâ trecem în revistă câteva trăsături care diferenţiază India. Primul lucru care îmi vine în minte este că tot ceea ce înseamnă astăzi "indian" - fie că e vorba de un cuvânt, o idee, o formă de artă sau un obicei popular - este în esenţă un amestec de nenumărate stiluri şi elemente diferite. Dar, deşi derivă din numeroase surse, diferite în conţinut şi complexe ca formă, cultura indiană se caracterizează printr-o unitate remarcabilă.
Etosul care coexistă armonios în societatea indiană pluralistă se poate manifesta, uneori, inexplicabil. Un car tras de boi, asemeni celui conceput în urmă cu trei mii de ani, mergând agale pe un drumeag de ţară, nu departe de locul de lansare a unui satelit de recepţie la distanţă nu este nimic neobişnuit; ar fi ciudat dacă n-ar fi aşa. în India, secolele coexistă cu foarte mare uşurinţă.
Povestea civilizaţiei noastre debordează de vitalitate şi energie; este povestea reconcilierii permanente a contrariilor; este povestea adaptării şi asimilării; este saga fuziunii perfecte dintre vechile tradiţii şi noile valori. Este cu adevărat remarcabil că, în pofida conflictelor ocazionale petrecute la nivel material, în plan spiritual, acolo unde înfloreşte cultura, au primat adaptau:.i \.i asimilarea.
- Dar care este explicaţia acestei vitalităţi? Cum sr poate demonstra această durabilitate? Care este tuna acestei capacităţi de adaptare continuă la schimb.itv ' Cum a fost posibilă împletirea acestei minunate fes.ltu// din fire de consistenţă şi culoare diferite ?
W\l

- Am spus că nu este uşor să răspunzi la aceste întrebări. Allama Iqbal afirma în versurile sale că există "ceva" în civilizaţia indiană care o face nemuritoare. Nu am o definiţie exactă a acestui "ceva". Am putea să identificăm câţiva factori care au determinat rezistenţa, durabilitatea şi continuitatea civilizaţiei şi culturii noastre.

Am vorbit de contribuţia geografiei la unificarea politică a Indiei. Este interesant de notat că tot ea a participat, direct şi indirect, la modelarea spiritului de adaptare şi toleranţă. Vastitatea ţinuturilor indiene a avut o dublă influenţă asupra omului: marea varietate a peisajului, a climatului şi condiţiilor de viaţă a predispus spiritul indian la armonizarea diferenţelor; spaţiul nemărginit a oferit loc, chiar mai mult decât era necesar, nou-veniţilor care s-au amestecat cu localnicii, dar au continuat să evolueze pe propriul drum. Disponibilitatea spaţiului şi resurselor a avut un efect de temperare a instinctului de expansiune şi confruntare.

Comparată cu asprimea Asiei Centrale, de unde provine majoritatea invadatorilor, clima Indiei a asigurat condiţii de viaţă mai bune şi a stimulat o anumită pasivitate, un temperament îngăduitor. Geografia a generat şi sentimentul identităţii, aspiraţia de unitate şi coeziune.

Istoria probează desele incursiuni în teritoriul Indiei întreprinse, de-a lungul veacurilor, de diverse rase şi triburi, incursiuni care au determinat deplasarea centrului puterii către alte şi alte regate şi principate aflate între frontierele naturale ale Indiei. O consecinţă interesantă a acestui proces a fost evoluţia spiritului de acceptare a celui nou-venit şi o atitudine voluntară de adaptare.

Spiritul în care societatea indiană îi primea pe nou-veniţi poate fi comparat cu modul în care familia indiană reunită întâmpină un copil nou-născut. înainte de naşterea lui, nu se gândeşte nimeni dacă va fi fată sau băiat, dacă va fi înzestrat cu o înfăţişare plăcută sau

comună, dacă va avea înclinaţii sportive sau intelectuale etc. Aceste atribute nu au relevanţă pentru membrii familiei, care se adună să sărbătorească sosirea pe lume a unui nou membru al familiei. Pe măsură ce copilul creşte, întreaga familie depune eforturi pentru a asigura mediul prielnic evoluţiei vieţii care abia începe. De-a lungul secolelor, de la începuturile civilizaţiei indiene, situaţia în care s-a găsit nou-venitul este foarte asemănătoare cu ceea ce se petrece cu un copil nou-născut în familia reunită. Procesul istoric a adus faţă în faţă rase şi triburi care se aflau pe diverse trepte de dezvoltare culturală. Această expunere reciprocă a dus la recunoaşterea faptului că înţelegerea realităţii şi cunoaşterea adevărului sunt în acelaşi timp relative şi dinamice. Invazia de credinţe diferite, în diverse stadii de dezvoltare, a contribuit atât la multiplicitatea, cât şi la flexibilitatea filozofiei hinduse. Fiecare nouă invazie de idei şi rase a făcut temperamentul indian mai maleabil şi a dat un nou avânt procesului de asimilare; adăugarea de noi ingrediente a însemnat îmbogăţirea vieţii indiene. Elementul notabil al năvălirilor tuturor acestor rase şi triburi străine este că au intrat în scenă ca invadatori, dar au fost treptat absorbiţi în cultura celor învinşi.

Avântul susţinut al evoluţiei culturii indiene poate fi comparat cu o bicicletă: este stabilă atâta timp cât se află în mişcare; este un organism viu în continuă transformare şi evoluţie, rămânând în acelaşi timp ceon ce a fost întotdeauna. Mişcarea constantă este elen nilul care explică continuitatea neîntreruptă a culturii noastnl

Căutând originile maleabilităţii civilizaţiei noaslro, ajungem la civilizaţia de pe Valea Indusului care a înflorii cu 4.000 de ani în urmă. Este primul ingrndlunl recognoscibil în evoluţia culturii indiene. După pi mm i unor istorici, civilizaţia de pe valea Indusului nutri adevăratul precursor al Indiei moderne, iai Infltltnţi covârşitoare a acestei civilizaţii s-a manifestul in lutlIIIM

pacifistă a societăţii. Arienii, care au venit în India din afară, aveau un temperament războinic. Natura pacifistă a poporului de pe valea Indusului a fost probabil principala cauză a înfrângerii lor de către arienii agresivi; pacifismul acesta a modificat, în schimb, caracterul şi temperamentul invadatorilor arieni. Atitudinea indiană pacifistă faţă de violenţă şi război este o moştenire a acestei transformări a temperamentului arian.
Ajung acum la alt atribut important al caracterului indian, care a contribuit substanţial la vitalitatea şi rezistenţa culturii noastre. Mă refer la receptivitatea spiritului indian, care nu s-a mulţumit niciodată cu acceptarea unei singure idei sau sugestii, oricât de profundă sau persuasivă ar fi fost; imaginaţia fertilă şi logica puternică au generat instantaneu o antiteză sau, atunci când concordau, au îmbogăţit ideea sau sugestia făcând să fie acceptată de un segment social cât mai larg. într-o astfel de situaţie, o simplă sugestie tinde să devină un sistem complex, a cărui supravieţuire depinde de coexistenţa multiplelor sale faţete. Şi tocmai această coexistenţă generează şi susţine armonia pluralităţii.
Receptivitatea a caracterizat gândirea indiană încă din epoca vedică. Tratarea filozofică a toleranţei şi coexistenţa ideilor sunt bogat ilustrate în literatura vedică, lată câteva citate demonstrative:
"Adevărul este unul, înţelepţii ii pot descrie in multe feluri."
Rig Veda
"Fie ca toate fiinţele să mă privească cu ochii unui prieten; Fie ca eu să privesc toate fiinţele cu ochii unui prieten. Fie ca noi toţi să ne privim cu ochi de prieten."
Yajur Veda
"Acest pământ adăposteşte popoare
de diferite limbi şi credinţe, ca o casă plină de pace;
fie ca el să se arate milostiv cu toţi."
Atharva Veda
190
"Toate fiinţele umane sunt de o rasă."
Rig Veda
Armonia relaţiilor dintre numeroasele religii din India a caracterizat dintotdeauna societatea noastră. Uneori spiritul toleranţei s-a extins pentru a adapta chiar şi unele practici îndoielnice, dar mai important pentru noi este că a împiedicat negarea fanatică a credinţelor diferite de a noastră.
Originea acestui spirit se întâlneşte în receptivitatea hinduismului care este mai degrabă un modus vivendi decât o religie organizată. Filozofia hindusă a recunoscut, chiar de la început, că adevărul absolut poate fi mai vast decât percepţia noastră, că poate fi, totuşi, necunoscut. Această atitudine spirituală susţine respectul egal pentru toate religiile şi credinţele, lat-o exprimată cu profunzime în *Rig Veda;*
"Cum ştii de unde a venit
Şi cum s-a născut creaţia?
Doar EL, care vede totul
Din cel mai inalt cer.
Doar EL ştie;
Sau poate nici chiar EL nu ştie."
Conceptul actual de secularism, aşa cum e gândit şi practicat în India, implică de asemenea respectul egal pentru toate religiile. De fapt, o trecere în revistă a istoriei indiene stabileşte clar că spiritul secularismului a făcut dintotdeauna parte din etosul indian, fiind cuprins în conceptul vedic de *Sarva Dharma Sama Bhava* (acceptarea egalităţii tuturor religiilor).
Este fascinant să observăm că Rama şi Krishna, eroii marilor poeme epice *Ramayana* şi *Mahabharata.* au fost imaginaţi ca având pielea închisă la culoare. Rama şi Krishna sunt consideraţi de hinduşi a fi încarnări ale lui Dumnezeu. Cele două poeme au trei mii de ani vechime. Au fost, probabil, compuse iniţial în tradiţie
191

orală, când societatea indiană se afla încă în proces de formare prin amestecul arienilor şi dravidienilor. Arienii erau albi şi veneau din afară; dravidienii erau indigeni care aveau pielea mai închisă la culoare. Zugrăvirea lui Rama şi Krishna în culori închise de autorii arieni ai poemelor se spune că a fost deliberată; obiectivul a fost, se pare, câştigarea bunăvoinţei şi afecţiunii băştinaşilor. Ulterior, în timpul domniei împăratului Ashoka, în secolul III Î.H., conceptul de *Sarva Dharma Sama Bhava* a fost întreţinut conştient. împăratul Ashoka, devenit buddhist, a acordat o importanţă specială promovării unui etos religios tolerant. Eforturile sale sunt evidente în numeroasele inscripţii în piatră din diferite zone ale imperiului său: la intersecţii de drumuri importante, în centrul pieţelor, în locuri de pelerinaj şi de adunări populare. Citatele următoare din edictele lui Ashoka, săpate în piatră, demonstrează viziunea sa liberală:

"împăratul onorează toate sectele, asceţii şi laicii
cu daruri şi alte forme de recunoaştere.
Dar consideră că evoluţia doctrinelor esenţiale ale sectelor
este mai importantă decât toate darurile sau onorurile."
"Trebuie să respecţi credinţa altei persoane Pentru că, făcând astfel, intensifici influenţa propriei tale credinţe Şi obţii bunăvoinţa celeilalte."

Tradiţia clasică a toleranţei religioase a fost reiterată în epoca medievală de sfinţii *Bhakti* care credeau în teismul devoţional. Conceptul Bhakti a reprezentat un alt proces de armonizare a pluralităţii societăţii indiene; a determinat reconcilierea UNULUI cu MULTIPLUL. Istoria culturală a Indiei este povestea unui efort magnific de definire a unităţii şi diversităţii şi de transformare a acestora în curente simultane de viaţă şi gândire.

în comunităţile islamice indiene, cei care au dat glas acestei tradiţii liberale au fost sfinţii *Sufi.* Preotul sfânt

192

Kabir a fost probabil cel mai reprezentativ exponent al teismului *Bhakti* sau devoţional, care a încercat să unească hinduismul şi islamismul într-o relaţie de respect reciproc. Kabir a scris:

"O, *devotatule! Unde Mă cauţi?*
Vezi? Sunt lângă tine.
Nu sunt nici în templu, nici in moschee.
Dacă Mă cauţi cu adevărat.
Mă vei vedea imediat,
Mă vei întâlni într-o clipă."
"O, Sfântule! Dumnezeu este suflarea suflărilor."

Marele împărat mogul Akbar, care a domnit timp de cincizeci de ani în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, avea un respect deosebit faţă de toate religiile. Deşi era musulman, se alătura soţiei sale hinduse pentru a celebra sărbătorile hinduse cele mai importante ca să dea un exemplu de toleranţă religioasă. A fost, probabil, primul conducător indian care a făcut cea dintâi încercare deliberată de a înfiinţa statul secular. încercând să stimuleze fuziunea credinţelor, a fondat doctrina religioasă *Deen-e-llahi.* Din păcate, experimentul a eşuat după moartea sa. împăratul Akbar poate fi considerat din multe puncte de vedere arhitectul Indiei moderne.

Comparat cu liberalismul şi orizontul intelectual al lui Akbar, descendentul său, Aurangzeb, era întruchiparea intoleranţei. Nu este surprinzător că intoleranţa lui Aurangzeb a aruncat seminţele declinului imperiului mogul. La fel, printre europenii care au venit să colonizeze India, portughezii au fost primii care au dispărut din scenă. Motivul decisiv a fost probabil intoleranţa lor religioasă care a produs ostilitatea puternică a indienilor. Morala acestei poveşti este că etosul indian nu favorizează nici un fel de intoleranţă.

Lunga tradiţie a pluralismului şi toleranţei religioase şi filosofice şi-au găsit un ecou puternic în vremurile

193

noastre în persoana lui Gandhiji. El a consolidat respectul pentru alte sisteme religioase, diferite de al său, a pus accentul pe respectul egal faţă de toate religiile, ca bază a bunăstării morale şi spirituale a omului modern.
Majoritatea covârşitoare a indienilor este permanent conştientă de faptul că puterea şi rezistenţa societăţii, a civilizaţiei şi culturii noastre vin din spiritul toleranţei, adaptării şi coexistenţei, care sunt elemente esenţiale ale etosului nostru de veacuri. Acestea au fost înscrise ca principii călăuzitoare în Constituţia Indiei libere şi democratice, care asigură tuturor cetăţenilor drepturi egale, indiferent de castă, credinţă, religie, rasă, sex.
- ***Atitudinea tradiţională a societăţilor străvechi este de a împiedica cercetarea ştiinţifică. Cum explicaţi pionieratul Indiei în domeniul ştiinţei şi tehnologiei încă din cele mai vechi timpuri? Şi care sunt realizările majore în acest domeniu, după obţinerea Independenţei?***
- Permiteţi-mi să încep cu unul din renumitele imnuri vedice recitate de milioane de indieni secole de-a rândul :
"Du-mă din ireal în real, Du-mă din întuneric în lumină, Du-mă din moarte în nemurire."
Veţi vedea că dorinţa exprimată în aceste versuri este îndreptată spre cunoaştere şi iluminare, şi nu spre alinarea suferinţei personale în lumea reală sau pentru a obţine un loc în paradis după moarte.
Din timpuri imemoriale, tradiţiile culturale indiene au încurajat cercetarea ştiinţifică; povara numeroaselor obiceiuri sau superstiţii nu a constituit niciodată un obstacol insurmontabil în faţa dorinţei de căutare a noi frontiere ale cunoaşterii. Ştiinţa şi tehnologia, denumite "filozofie

naturală", au fost dintotdeauna parte integrantă a etosului nostru, caracterizat de toleranţă, adaptare şi asimilare de idei noi şi neverificate. Tradiţia, deci, nu a intrat niciodată în conflict cu aspiraţia către cunoaştere.
Cercetarea ştiinţifică a fost iniţiată în India de civilizaţia din Valea Indusului, cu cel puţin 4.000 de ani în urmă. Dacă se va descifra scrierea din Valea Indusului, ruinele acelei civilizaţii remarcabile vor sta poate mărturie pentru nivelul aproape desăvârşit de cunoaştere a unor ramuri ştiinţifice şi aplicaţiilor lor la nivel social.
Aş dori să menţionez doar câteva domenii la care savanţii şi oamenii de ştiinţă indieni au contribuit încă din cele mai vechi timpuri.
De pildă, matematicile pure. Conceptul de *"zero",* metoda de exprimare a tuturor numerelor prin intermediul a zece simboluri (de la 1 la 9 şi 0), *sistemul decimal.* constituie contribuţia remarcabilă a Indiei. Paradoxal, *cifrele* indiene, fără de care epoca modernă a computerelor nu ar fi fost posibilă, sunt cunoscute sub denumirea de cifre arabe. Adevărul este că ele îşi au originea în India, dar au fost aduse în Europa de arabi. De fapt, în arabă cifrele se numesc *Hindsa* ceea ce înseamnă "din India".
Conceptele de *rădăcină pătrată* şi *cubică* au fost abordate pentru prima dată de un renumit matematician indian din secolul al V-lea, Aryabhata. Acestea sunt doar câteva exemple.
Timp de cel puţin 1.500 de ani, savanţii indieni au fost în avangarda cercetării numerelor pure. Nu rezist tentaţiei de a aminti aici o întâmplare din viaţa altui geniu matematician, Srinivas Ramanujam (1877-l920).
Ramanujam se afla la Cambridge, la invitaţia unui renumit matematician, profesorul G. H. Hardy. Odată, în timp ce era în spital, profesorul Hardy i-a făcut o vizită. Deprimat din cauza bolii prietenului său, profesorul Hardy a remarcat: "Ziua de azi este tare posomorâtă; chiar

numărul taxiului cu care am venit - 1729 - este atât de anost!". Imediat, Ramanujam a replicat: "Nu, profesore, 1729 nu este deloc anost. Este un număr minunat. Este singurul număr care însumează două seturi de cuburi diferite, «1 şi 12» şi «9 şi 10»".
Ramanujam a fost considerat de Julian Huxley cel mai mare matematician al secolului XX. Din nefericire, el a murit înainte să împlinească 33 de ani.
Astronomia şi astrologia i-au fascinat pe indieni din cele mai vechi timpuri. Astronomii epocii vedice, de exemplu, erau familiarizaţi cu conceptul de *spectru al luminii,* după cum reiese din următorul text vedic: *"Soarele a umplut aerul, pământul şi cerul, Aceste raze de lumină au şapte culori."*
Renumitului matematician şi astronom Aryabhata (sec.V) i se datorează descoperirea fenomenelor de *rotaţie a Pământului în jurul axei sale* şi de *rotaţie a Lunii in jurul Pământului.* India a avut multe alte contribuţii similare în domeniu.
Important e şi aportul indian şi în domeniul *medicinei* şi al *asistenţei medicale.* Renumitul doctor Carnaca (sec. I) a redactat cel mai vechi tratat de medicină care abordează câteva ramuri medicale importante, printre care deontologia medicală. Trei secole mai târziu, Sushruta a redactat primul manual indian de chirurgie. Sushruta a efectuat numeroase tipuri de operaţii, inclusiv reataşarea de urechi, nasuri, degete sau membre tăiate. El a iniţiat ceea ce a devenit mai târziu sistemul modern de chirurgie plastică. A conceput şi folosit 125 de instrumente chirurgicale diferite.
Şi ştiinţa *lingvisticii* îi datorează foarte mult Indiei. Contribuţia adusă gramaticii de Panini (sec. IV Î.H.) este incomparabilă în acest domeniu.
Din nefericire, o lungă perioadă de timp, după secolele X-XI, s-a constatat declinul cercetării ştiinţifice, 196
cauzat de războaie, cuceriri, colonialism şi dominaţie străină. India a rămas în urmă, în timp ce dezvoltarea Europei şi a altor părţi ale lumii a aruncat uitarea peste realizările noastre trecute.
Secolul al XX-lea a marcat revirimentul cercetării ştiinţifice în India şi a produs un număr de oameni de ştiinţă remarcabili. Sub conducerea primului-ministru Jawaharlal Nehru, după dobândirea independenţei, s-a acordat o mare atenţie construirii infrastructurii necesare dezvoltării ştiinţei moderne. Ca urmare, avem astăzi o vastă reţea de institute de cercetare, unde se foloseşte şi se califică forţa de muncă necesară. Un mare număr de universităţi, colegii medicale şi inginereşti, politehnici, laboratoare de cercetare etc. contribuie la dezvoltarea ştiinţei şi tehnologiei. Peste 300.000 de oameni de ştiinţă şi experţi sunt angajaţi în cercetare; 200.000 sunt absolvenţi ai acestor instituţii; peste 4.000 au doctoratul, majoritatea în ştiinţe pure. Se estimează că forţa de muncă angajată în cercetare atinge 4 milioane; din acest punct de vedere, India ocupă locul al doilea în lume.
în pofida limitelor noastre şi refuzului ocazional al prietenilor noştri din ţările dezvoltate de a ne împărtăşi cunoştinţele ştiinţifice, cercetătorii indieni au obţinut în ultimii 30-40 de ani succese remarcabile în multe domenii, lată câteva din aceste realizări de valoare în domenii de avangardă.
Tehnologia nucleară. Am dobândit experienţă deplină în acest domeniu. Extragem singuri uraniu din zăcăminte proprii, producem singuri combustibil nuclear şi apă grea; concepem, construim şi exploatăm propriile noastre reactoare nucleare, fabricile de procesare a combustibilului nuclear şi posibilităţile de administrare a deşeurilor nucleare. Producem peste 100 de izotopi cu aplicabilitate în medicină, industrie, agricultură etc.
Resursele noastre de petrol şi cărbune fiind limil.ito, "independenţa energetică" depinde de folosire;) olicionl.i
l'i/

a toriului în generatoarele de energie nucleară. Intenţionăm să atingem o putere nucleară instalată de 10.000 MW până în anul 2000.
Tehnologia spaţială. într-o perioadă relativ scurtă, India a făcut mari paşi în acest domeniu de înaltă tehnicitate. Concepem, construim şi exploatăm sateliţi de comunicaţii şi de detectare la distanţă. Trimiterea în spaţiu a Vehiculului de Lansare a Satelitului Polar, pe 21 martie 1996, a reprezentat un eveniment epocal în programul spaţial al Indiei. Doar şase ţări sunt experte în tehnologia vehiculelor de lansare.
Cercetătorii noştri lucrează acum la un vehicul de lansare geostaţionar, cu caracteristici asemănătoare motorului cu lichid criogen. Tehnologia acestui vehicul ne-a fost refuzată în ultimul moment de Rusia, în pofida unui acord încheiat anterior, din cauza presiunii americane. Partea pozitivă a acestui refuz este că sperăm să construim şi să lansăm vehiculul conceput de noi până în anul 1998. între timp, India îşi va consolida prezenţa pe piaţa de lansare.
Electronica este un alt domeniu care trebuie menţionat. O atenţie specială a fost dată micro-electronicii, dezvoltării computerelor de înaltă tehnicitate şi softwa-re-ului. în iulie 1991, oamenii de ştiinţă indieni au conceput un super-computer care a adus India pe picior de egalitate cu puţinele ţări avansate în acest domeniu. Succesul Indiei în software este renumit şi a fost recunoscut de gigantul domeniului, Bill Gates din SUA.
Aş menţiona pe scurt *ştiinţele marine* şi *oceanografia,* domenii importante pentru o ţară cu mai mult de 7.500 km de coastă, inclusiv insulele Lakshadweep şi Andaman-Nicobar 1.250 de insule şi două milioane de km de zonă economică exclusivă. India a făcut progrese uimitoare. Au fost trimise zece expediţii în Antarctica şi a fost stabilită o bază umană permanentă.

Există multe alte domenii în plină dezvoltare, ca de exemplu *biofizica moleculară, cristalele lichide, superconductibilitatea, fizica materiei condensate,* în care India e competitivă la nivel internaţional.
Am menţionat toate aceste detalii pentru a evidenţia faptul că tradiţiile civilizaţiei noastre străvechi, departe de a fi o piedică, au impulsionat cercetarea ştiinţifică încă din cele mai vechi timpuri, iar India independentă, în ciuda numeroaselor dificultăţi, a dat mare atenţie dezvoltării ştiinţei şi tehnologiei.
- Anul trecut, mass media internaţională a relatat pe larg despre posibilitatea izolării şi chiar pedepsirii Indiei din cauza poziţiei pe care a luat-o in problema Tratatului de Interzicere Totală a Experienţelor Nucleare (TITEN). Nealinierea a fost un punct important al politicii externe a Indiei in perioada războiului rece. A devenit această poziţie irelevantă acum, când epoca războiului rece s-a încheiat?
- în privinţa nealinierii, noi nu împărtăşim opinia conform căreia încheierea epocii războiului rece înseamnă şi sfârşitul mişcării de nealiniere. Aceasta rămâne tot atât de relevantă ca şi până acum şi va fi, în continuare, un element important al politicii noastre externe.
Permiteţi-mi să reamintesc faptul că direcţiile generale de politică externă au fost clar formulate în timpul luptei de eliberare: rezoluţiile Partidului Congresului şi cuvântările liderilor noştri, mai ales ale lui Jawaharlal Nehru, au exprimat aspiraţiile internaţionaliste care au stat la baza mişcării de eliberare. Printre obiectivele mişcării de eliberare s-au numărat libertatea şi securitatea pentru toate popoarele lumii, pacea şi prietenia între naţiuni, egalitatea pentru toate naţiunile lumii şi cooperarea în cadrul unei ordini mondiale echitabile şi

democratice; ele au devenit principii călăuzitoare de politică externă a Indiei libere.
Când India şi-a cucerit independenţa, lumea era împărţită în două tabere din cauza războiului rece. După cum a subliniat într-o transmisie radiofonică pe 7 septembrie 1946 Jawaharlal Nehru, pe atunci vice-preşe-dinte ad interim al Guvernului Indian, am hotărât să nu ne implicăm în politica grupărilor aliate una împotriva celeilalte; ştiam prea bine cum se ajunsese la conflicte dezastruoase din această cauză. Cuvântările liderilor noştri şi hotărârile Partidului Congresului puneau accentul pe libertatea de alegere şi independenţa de acţiune în relaţiile externe. Am decis să nu ne aliniem, conceptul germinând în mintea liderilor noştri cu mult înainte de apariţia cuvântului "nealiniere".
Nu am fost surprinşi că politica noastră nu a fost primită favorabil de marile puteri. Pentru noi şi pentru multe alte ţări recent eliberate, nealinierea simboliza libertatea de a lua decizii. După ce dusesem o luptă grea pentru obţinerea independenţei, era normal să nu cedăm altora responsabilitatea de a ne defini politica; după ce câştigasem dreptul de a ne hotărî singuri destinul, nu intenţionam să renunţăm la acest drept şi să abdicăm de la îndatoririle care decurgeau din el. Politica de nealiniere a reprezentat doar forma în care am înveşmântat această idee.
Pentru noi, nealinierea implică independenţă de gândire şi autonomie de acţiune; ea rămâne un punct important de politică externă. Nealinierea nu şi-a pierdut importanţa în epoca-de după încheierea războiului rece. Mişcarea de nealiniere nu a fost nici replică, nici produs secundar al războiului rece. Obiectivul ei era confruntarea cu inegalităţile de distribuire a puterii şi influenţei politice şi economice pe glob. Era răspunsul popoarelor oprimate, supuse secole de-a rândul umilinţei, inegalităţii

şi deposedării de putere; a dat glas suferinţei milioanelor de oameni care fuseseră tăcuţi secole întregi. în contextul actual, ţările în curs de dezvoltare nu pot decât să formuleze poziţii comune şi să se angajeze în consultaţii periodice pentru a-şi salvgarda drepturile, interesele şi independenţa. India va juca, în continuare, un rol constructiv în intensificarea cooperării dintre ţările în curs de dezvoltare pentru articularea comună a punctului lor de vedere.
Deşi nealinierea continuă să fie relevantă şi după încheierea războiului rece, devine imperativă reorientarea priorităţilor sale pentru a putea veni în întâmpinarea cerinţelor şi transformărilor actuale. Mişcarea de nealiniere trebuie să acorde atenţie noilor posibilităţi de cooperare între membrii ei. Potenţialul este uriaş, iar statele nealiniate trebuie să conlucreze pentru a găsi soluţii problemelor comune. Atâta timp cât va exista inechitate în distribuirea avantajelor şi beneficiilor, nevoia celor dezavantajaţi de a-şi formula punctul de vedere va fi întemeiată. Sperăm să nu fim greşit înţeleşi, aşa cum s-a întâmplat în momentul lansării iniţiale a mişcării de nealiniere.
A vorbi de izolarea Indiei din cauza Tratatului de Interzicere Totală a Experienţelor Nucleare a fost şi exagerat, şi deplasat. Când ne-am susţinut poziţia de principiu, am primit din partea anumitor puteri avertismente voalate despre viitoarea izolare şi coerciţie implicită sau explicită. Ne formulasem poziţia după deliberări îndelungate şi cu un deplin sentiment al responsabilităţii. Nu ne-am speriat, deci, de aceste ameninţări. Izolarea unui miliard de oameni este o contradicţie în termeni. Cum să izolezi un miliard de oameni care au acţionat întotdeauna cu sobrietate şi responsabilitate?
Nici un stat nu-şi poate permite să-şi clădească politii ,i de securitate după voturile de popularitate pe mru In
■A)\

primeşte în forurile internaţionale. Nu ne putem permite să compromitem securitatea naţională în schimbul unor certificate de bună purtare. Nici o ţară nu face asta.
In ceea ce priveşte comentariul despre pedepsirea Indiei, noi suntem total împotriva unui asemenea limbaj care frizează aroganţa puterii, lucru pe care îl detestăm; suntem o naţiune suverană; avem tot dreptul să luăm propriile noastre decizii pentru a ne proteja interesele naţionale.
Voi explica pe scurt poziţia noastră, expresie a consensului naţional. Ne putem întreba dacă proiectul TITEN, în forma în care a apărut, era în conformitate cu mandatul celor care conduceau negocierile la Conferinţa asupra Dezarmării de la Geneva. Mandatul lor era clar; urmau să încheie un tratat care: a) să prevină proliferarea armelor, b) să contribuie la procesul de dezarmare nucleară mondială şi c) să întărească pacea şi securitatea internaţională. în forma în care a apărut, proiectul TITEN nu a îndreptăţit acest mandat.
Am fost de părere că TITEN trebuie să fie exhaustiv şi să nu conţină fisuri care să permită puterilor posesoare de arme nucleare să perfecţioneze şi să-şi întregească stocurile. TITEN trebuia să stipuleze dezarmarea nucleară mondială pentru a se elimina treptat toate armele nucleare într-o anumită perioadă de timp. A fost evident că, în forma în care a apărut, proiectul se asemăna cu oricare altă măsură de neproliferare menită să împiedice doar proliferarea pe orizontală; nu prezenta nici o intenţie de a stopa proliferarea pe verticală, prin mijloace neexplozive şi tehnologie modernă. El va perpetua hegemonia statelor posesoare de arme nucleare şi va instituţionaliza un statu-quo discriminatoriu.
Statele care deţin arme nucleare vor să monopolizeze ştiinţa şi tehnologia în domeniul nuclear; vor să refuze celorlalţi opţiunea nucleară; nu sunt pregătite să ia nici o decizie în legătură cu eliminarea propriilor

arsenale, dar ţin prelegeri celorlalţi despre pericolul de a deţine arma nucleară; este ca şi cum un păcătos ar da lecţii de castitate! Şi asta nu putem accepta.
Mă întreb câţi oameni ştiu că dintr-un total de 2.047 de teste nucleare, Statele Unite au efectuat 1.032, Rusia 715, Franţa 210, iar China şi Marea Britanie câte 45. De fapt, chinezii au efectuat al 45-lea test pe 29 iulie 1996, chiar în ziua când se reluau la Geneva negocierile asupra TITEN. Şi tocmai acestea sunt ţările care ţin prelegeri statelor care nu deţin arme nucleare şi care nu au efectuat niciodată un test nuclear!
Politica noastră nucleară, clar formulată în timpul negocierilor, este strâns legată de problema securităţii naţionale. Nu acceptăm sugestia că este legitim ca unele state să deţină arme nucleare pentru a-şi salvgarda securitatea, în timp ce altora le este interzis. Noi nu ne exercităm opţiunea şi ne-am abţinut, în ciuda posibilităţilor evidente, să ne înarmăm; nu dorim decât să putem avea o opţiune. Nu permitem nimănui să ne interzică acest lucru.
Politica noastră nucleară a fost întotdeauna principială şi consecventă. Am susţinut permanent necesitatea dezarmării nucleare mondiale. India s-a numărat printre primele ţări care au solicitat interzicerea testelor nucleare. într-o cuvântare ţinută pe 2 aprilie 1954, primul ministru Jawaharlal Nehru a propus încheierea unui acord care să interzică testele nucleare. Am militat insistent de atunci încoace pentru un Tratat de interzicere totală a testelor nucleare. Politica noastră se bazează pe convingerea că armele nucleare sunt destabilizatoare, iar eliminarea lor globală va întări securitatea tuturor naţiunilor. De aceea nu am sprijinit abordările parţiale sau discriminatorii de tipul Tratatului de Ne-Proliferaro (TNP) sau Tratatului de Interzicere Totală a **Experienţelor** Nucleare.

Poziţia noastră nu ţine de idealism, ci este adânc ancorată în grija pentru securitatea naţională. Nu putem ignora faptul că suntem înconjuraţi de arme nucleare. Cu un stat, declarat nuclear, la nord, cu un altul, nedeclarat, la vest, şi cu nave maritime care transportă arme nucleare pe tot întinsul Oceanului Indian, nu ni se poate cere să renunţăm unilateral la opţiunea noastră. Nici un guvern indian nu poate consimţi să cedeze, dacă dezarmarea nucleară totală şi universală - efectuată într-un proces şi interval de timp bine definite - nu este sincer acceptată de toate statele, inclusiv de cele care deţin arme nucleare.
Nu vrem să devenim o putere nucleară dacă nu suntem forţaţi să o facem; în acelaşi timp, singura alternativă este să ne păstrăm opţiunea. Vom rămâne, totuşi, ca şi până acum, credincioşi politicii adoptate după Independenţă, de a conlucra în vedera dezarmării generale şi totale.

- *Care sunt, mai exact, priorităţile politicii externe a Indiei?*

- Conceptul de lume văzută ca o mare familie este o contribuţie a Indiei; lumea noatră este una singură, deşi este compusă din atâtea naţiuni. Conform acestei idei, lupta pentru pace şi securitate pentru toate naţiunile este un element fundamental al politicii noastre externe. Suntem printre membrii fondatori ai Organizaţiei Naţiunilor Unite tocmai pentru că am crezut în necesitatea existenţei unei organizaţii care să asigure pacea mondială, să reducă dezordinea şi să sprijine dezvoltarea echitabilă a tuturor naţiunilor. Ataşamentul faţă de aceste idealuri se reflectă în participarea activă la toate acţiunile organizate de ONU, de la asistenţa pentru dezvoltare, până la menţinerea păcii.

întărirea ONU se numără printre obiectivele importante ale politicii noastre externe. Credem că anumite reforme în cadrul ONU sunt esenţiale pentru reflectarea realităţilor prezente, recunoaşterea eşecurilor trecute şi pregătirea pentru problemele viitoare. Doar astfel se va asigura sporirea credibilităţii ONU. Printre altele, Consiliul de Securitate trebuie să devină mai reprezentativ, să îşi consolideze legitimitatea şi să devină mai eficient; trebuie reafirmată autoritatea Adunării Generale; trebuie corectat dezechilibrul în ponderea anumitor organisme. ONU trebuie revitalizată pentru a face faţă noilor exigenţe determinate de transformările rapide care au loc în lume.
O politică externă coerentă nu poate izvorî decât din obiective interne clar definite. Pincipalele noastre obiective sunt salvgardarea integrităţii teritoriale şi a unităţii naţionale, consolidarea democraţiei, păstrarea caracterului pluralist şi secular al societăţii şi asigurarea dezvoltării economice într-un cadru de echitate şi justiţie socială. Cu aceste idei în minte, am întins o mână prietenească tuturor naţiunilor. Dorim ca relaţiile noastre externe să se extindă continuu, precum cercurile concentrice produse de aruncarea unei pietre în apă.
Vecinii noştri reprezintă primul din aceste cercuri şi, fireşte, constituie o zonă de importanţă specială. Un climat paşnic, constructiv şi cooperant în vecinătate este esenţial atât pentru propria noastră dezvoltare, cât şi pentru întreaga zonă. Iar politica de vecinătate reflectă această idee.
Guvernul actual a adoptat o politică de vecinătate în cinci puncte, numită "doctrina Gujral", după numele actualului ministru de externe, Domnul Inder Kumtl Gujral. Cele cinci principii sunt: 1) India le oferă vecinilor ca Bangladesh, Bhutan, Maldive, Nepal şi Sri Lanka toi ce poate, cu bună credinţă, fără să ceară nimic in

?()!)

schimb; 2) nici un stat din Asia de Sud nu trebuie să permită folosirea teritoriului său împotriva intereselor altui stat din zonă; 3) nici un stat din Asia de Sud nu trebuie să se amestece în treburile interne ale altui stat; 4) toate statele sud-asiatice trebuie să respecte integritatea teritorială şi suveranitatea celorlalte state; 5) toate statele sud-asiatice trebuie să îşi rezolve diferendele prin negocieri bilaterale paşnice,

Dacă vor fi implementate, aceste idei simple vor ajuta remodelarea relaţiilor din zona sud-asiatică şi a rolului nostru pe arena mondială. Am demonstrat deja că suntem pregătiţi să dăm un nou avânt parteneriatului în

Asia de Sud,

înainte de a aborda Cooperarea Regională în Asia de Sud, permiteţi-mi să mă refer la relaţiile bilaterale cu China şi Pakistan. Căutăm să avem cu marele nostru vecin, China, o relaţie de stabilitate şi avantaj reciproc; scopul nostru este să folosim potenţialul existent pentru o dezvoltare pozitivă şi să nu lăsăm neînţelegerile, atât timp cât le putem trata cu sinceritate, să arunce vreo umbră asupra relaţiilor noastre. Cât priveşte Pakistan-ul, ne-am făcut cunoscută disponibilitatea de a relua dialogul asupra a tot ceea ce înseamnă relaţii bilaterale. Luăm de asemenea măsuri unilaterale de a sprijini contactele între persoane; ele pot reduce tensiunile şi pot spori încrederea reciprocă.

Al doilea aspect al politicii de vecinătate este cooperarea regională în cadrul Asociaţiei Statelor Sud-Asiatice de Cooperare Regională (ASSACR). Zona deţine un sfert din populaţia globului, iar obiectivul nostru este de a promova interesul propriu şi reciproc în cadrul ASSACR, aşa cum procedăm şi în relaţiile bilaterale. Transformările economice şi consolidarea coeziunii zonale sunt fenomene caracteristice şi altor regiuni ale

lumii. Asia de Sud nu poate rămâne indiferentă şi nu trebuie să i se refuze avantajele logice ale acestui concept de interes propriu şi colectiv.

Următorul cerc concentric este ocupat de Asociaţia Statelor din Asia de Sud-Est (ASASE), zonă de reală prosperitate, bazată pe cooperarea regională plină de succes. Un timp, India a fost un partener de dialog sectorial cu ASASE şi doar de curând a fost promovata la statutul de partener cu drepturi depline. Aşteptăm cu nerăbdare să devenim membri ai Organizaţiei de Cooperare Economică Asia-Pacific. India este recunoscută din ce în ce mai mult ca un factor cheie în stabilitatea şi dinamica economică a Asiei.

Următorul nivel în conceptul de vecinătate extinsă este regiunea Asiei Centrale. India se bucură de o mare bunăvoinţă în această zonă. Avem misiuni diplomatice în toate Statele Asiei Centrale, recent apărute pe harta lumii, şi un dialog foarte productiv.

Datorită poziţiei sale geografice, India este interesată de menţinerea Oceanului Indian ca zonă a păcii, liberă de rivalităţi militare. Ne-am alăturat Iniţiativei Ţărilor Riverane Oceanului Indian, al cărei scop este să unească statele cu acelaşi obiectiv. Prima întâlnire a acestei Asociaţii pentru Cooperare Regională a avut loc în Mauritius, la începutul lui martie 1997. Dialogul şi consultaţiile vor da un mai mare conţinut relaţiilor dintre ţările riverane Oceanului Indian.

La nivel mondial, relaţiile noastre cu centre politice şi economice majore, fie că acestea sunt Statele Unite, Uniunea Europeană şi membrii ei sau Japonia, sunt constructive şi amiabile. Promovarea legăturilor economice este caracteristica principală a dialogului cu toţi aceşti parteneri.

Suntem conştienţi de faptul că interdependenţa dintre state este esenţială în abordarea pericolelor neconvenţionale produse de terorism, droguri, conflicte etnice, fundamentalism, poluarea mediului înconjurător, dezastre naturale etc, care afectează securitatea tuturor statelor.
Relatarea mea despre priorităţile şi obiectivele politicii externe ar fi incompletă dacă nu m-aş referi şi la relaţiile cu România. Renaşterea democraţiei în România a adăugat o nouă dimensiune acestor relaţii. Programele de liberalizare economică şi reforme, care se desfăşoară în ţările noastre, au oferit noi oportunităţi pentru intensificarea cooperării economice în beneficiul ambelor state. Ca Ambasador al Indiei în România, m-am bucurat de privilegiul de a fi martor, timp de trei ani, la acest nou impuls al evoluţiei relaţiilor multi-dimensionale între India şi România. Sunt convins că viitorul rezervă noi premize prieteniei şi cooperării bilaterale.
înainte de a încheia, permiteţi-mi să revin un moment la conceptul de omenire ca o singură familie. N-am subscris niciodată la dihotomia Est/Vest sau Nord/Sud ca viziune asupra lumii. Dorim cooperarea cu toate statele, dar refuzăm să adoptăm o anumită viziune asupra lumii sau să ne asociem unui anumit grup de state. Din păcate, există prea multă suspiciune şi prea puţină încredere. Politica de forţă, pe faţă sau ascunsă, de dominare şi de opoziţie faţă de statele-potenţiale puteri caracterizează încă relaţiile internaţionale. în acest scenariu, rolul Indiei; alături de alte naţiuni, trebuie direcţionat spre crearea unei ordini mondiale democratice şi echitabile în spirit şi în faptă. Toate naţiunile şi popoarele au nevoie şi aspiră spre pace, securitate şi dezvoltare într-o lume dreaptă din punct de vedere social, eliberată de animozităţi şi ură. Efortul nostru a fost

şi va fi, în continuare, îndreptat spre transformarea acestui vis în realitate.

- Domnule Ambasador, sunteţi în România de trei ani. Aţi vorbit deja despre relaţiile dintre cele două ţări, însă v-aş ruga să dezvoltaţi puţin subiectul, îndeosebi în ceea ce priveşte perspectivele...

- Curând mandatul meu ca Ambasador al Indiei în România se va încheia şi voi părăsi ţara dumneavoastră. Sunt fericit că primul meu post de ambasador a fost în România. Voi duce cu mine amintiri foarte dragi din timpul şederii în această ţară atât de prietenoasă. Pe plan personal, timpul petrecut în România a fost foarte plăcut, iar din punct de vedere profesional a fost răsplătit. Consider că a fost un privilegiu să contribui la dezvoltarea prieteniei şi coo-perării noastre în diverse domenii de activitate.
Legăturile dintre România şi India datează de multă vreme. în domeniul *cultural* avem o lungă listă de interese reciproce şi interferenţe. în 1864, un imn din *Rig Veda* a fost tradus în română. Eforturile făcute de Constantin Georgian de a promova studiile de indologie în România sunt binecunoscute. Vizita la Bucureşti a celebrului poet indian Rabindranath Tagore, la începutul secolului, constituie un punct de referinţă în relaţiile noastre culturale. Mircea Eliade, cu a sa istorie a religiilor, a avut o contribuţie semnificativă în această privinţă. Interferenţa celor două culturi a fost benefică şi rodnică. Influenţa filosofiei indiene asupra operei lui Mihai Eminescu merită o atenţie specială. Moştenirea intelectuală şi culturală oferă o bază solidă evoluţiei relaţiilor noastre în domenii diverse.
Din 1954, când s-au stabilit relaţiile *diplomatice,* legăturile dintre ţările noastre au fost caracteri/aln prin
,M)'I

cordialitate şi spirit de cooperare reciproc avantajoasă. Suntem mândri că relaţiile noastre nu au cunoscut puncte litigioase. Ambele părţi apreciază această tradiţie de bună înţelegere şi cooperare. Relaţiile noastre s-au dezvoltat dintotdeauna pe baza dorinţei reciproce de consolidare a cooperării. în 1947, când şi-a câştigat independenţa de sub dominaţia britanică, poporul Indiei a făcut o alegere clară: democraţia. Am privit cu interes prietenesc şi înţelegere schimbările dramatice petrecute în România în 1989. Renaşterea democraţiei în ţara Dumneavoastră a adus o nouă dimensiune în relaţiile noastre, bazată pe aceleaşi idealuri şi aspiraţii democratice. India admiră maniera calmă în care, după Revoluţia din 1989, s-au înfiinţat instituţiile şi s-au derulat practicile democratice.
Recent, s-a consolidat cadrul instituţional pentru promovarea în continuare a relaţiilor bilaterale prin încheierea unor Acorduri Guvernamentale, printre care unul foarte important, asupra Principiilor şi Direcţiilor de Cooperare, semnat în timpul vizitei de stat a Preşedintelui Indiei în România, din iunie 1994. întâlnirile regulate la nivel de guvernanţi au facilitat susţinerea unui dialog politic ce a dat o nouă orientare relaţiilor noastre. Vizita Preşedintelui Indiei în România reprezintă un eveniment remarcabil; aşteptăm vizita Preşedintelui României, Excelenţa sa, Domnul Emil Constantinescu, la o dată convenabilă ambelor părţi. India îl va întâmpina cu căldură. Schimbul regulat de delegaţii parlamentare este o altă nouă dimensiune în relaţiile noastre, simbolizând ataşamentul faţă de valorile democratice. Consultaţiile permanente la nivelul Ministerelor Afacerilor Externe au oferit ocazia monitorizării constante a tuturor aspectelor relaţiilor bilaterale şi coordonării activităţii în cadrul forumurilor internaţionale.

Acordăm o atenţie specială consolidării cooperării şi schimburilor economice şi comerciale. După o lungă întrerupere, întâlnirile regulate dintre membrii Comisiei Reunite Interguvemamentale şi ai Consiliului Reunit de Afaceri, reprezentând întreprinzătorii particulari şi oamenii de afaceri din ambele state, au dat un nou impuls relaţiilor noastre în acest domeniu. După o suspendare temporară a *schimburilor comerciale,* datorată circumstanţelor inevitabile ale procesului de tranziţie, relaţiile comerciale au luat avânt. Dacă anul 1993 a cunoscut cel mai redus nivel, 43 milioane de dolari, în 1996 valoarea schimburilor comerciale a depăşit 200 milioane de dolari. Sunt încă multe posibilităţi de mărire a volumului comerţului bilateral. Procesul reformei şi restructurării economice, în plină desfăşurare în ambele ţări, au oferit noi oportunităţi intensificării considerabile a relaţiilor economice. Depunem tot efortul pentru a folosi potenţialul existent.
în conformitate cu hotărârea noastră de a munci pentru o ordine mondială lipsită de confruntări, bazată pe corectitudine, transparenţă şi respect faţă de egalitatea suverană a tuturor naţiunilor, am avut o strânsă colaborare în cadrul diverselor *forumuri internaţionale.* încheierea secolului XX cunoaşte atât obstacole, cât şi oportunităţi. Trebuie să conlucrăm pentru o mai mare democratizare a procesului de luare a deciziilor la nivel internaţional. Vechile tendinţe de hegemonie sau dominaţie de orice fel nu-şi găsesc locul într-o ordine mondială democratică. Va trebui ca India şi România să conlucreze pentru a asigura generaţiilor viitoare o lume paşnică, prosperă şi echitabilă.
Bazându-mă pe participarea mea la dezvoltatori relaţiilor dintre ţările noastre, îmi exprim optimismul ci relaţiile de colaborare multidimensionale se vor consolidn

şi mai mult în viitor şi vor beneficia de ele nu numai popoarele noastre, ci şi lumea interdependentă în care trăim.
Aş vrea să mă folosesc de această ocazie pentru a-mi exprima recunoştinţa faţă de Guvernul României, faţă de colegii din Ministerul Afacerilor Externe şi din alte Ministere şi Departamente şi faţă de prietenii români din toate sferele de activitate pentru prietenia şi căldura cu care m-au tratat în timpul şederii mele în această ţară atât de prietenoasă.
Urez poporului român şi României succes în tot ceea ce vor întreprinde în viitor.

De la Valea Inclusului la Independenţă

Istoria poporului indian

Munţii Himalaya au jucat un rol crucial în destinul Indiei. împreună cu lanţurile muntoase *Karakoram* şi *Hindukush* la nord-vest şi munţii *Arakan* la nord-est, au stat de pază, separând subcontinentul indian de restul Asiei şi lăsând popoarele şi culturile ei să străbată împreună secolele spre a forma o organică entitate cu aspect compozit.
Deşi formidabilă, bariera muntoasă nu este inexpugnabilă. De-a lungul secolelor, păstorii, negustorii şi pelerinii nomazi s-au strecurat prin trecătorile muntelui în ambele direcţii, facilitând o intersectare culturală fertili-zantă de grupuri etnice, limbi, idei şi stiluri de viaţă. Astfel, minunatele scrieri caligrafice din Tibet derivă din *devanagiri.* scriere indiana nordică; invers, arhitectura şi iconografia religioasă a regatului hindus independent din Nepal este puternic influenţată de imagistica tibetană. Trecătorile munţilor au constituit poarta prin care au intrat în valuri succesive invadatorii, în căutarea fabuloaselor bogăţii ale Indiei. Unii au venit pur şi simplu să devasteze şi să jefuiască; au urmat alţii, ca să întemeieze imperiile care au modelat destinul **acestui** ţinut.
Geniul Indiei constă în capacitatea de a adopl;i \.i a absorbi numeroasele culturi cu care a venit **în contact;** în acelaşi timp, a permis acestor culturi să se do/vnllo

ca entităţi distincte. Atât gazda, cât şi oaspetele au modificat subtil şi au suferit modificări în urma acestui contact, în beneficiul amândurora. Din dezvoltarea separată a tuturor acestor culturi şi continua lor interacţiune s-a născut un complex caleidoscop cultural. India este comunitatea care cuprinde toate cele cinci rase umane majore: *australoidă, negroidă, caucaziană, mongoloidă* şi *semită.* Sunt practicate şi respectate toate marile religii ale lumii; *hinduismul, buddhismul. jainismul* şi *sikhismul* s-au născut aici, în timp ce *islamismul, creştinismul, iudaismul* şi *zoroastrismul* au fost aduse de cei care s-au stabilit aici.
Simbioza dintre gazdă -şi oaspete este foarte bine ilustrată de comunitatea *parşilor.* foarte mică din punct de vedere numeric. Singurii adepţi ai zoroastrismului din lume, parşii au debarcat pe coasta *Gujaratului* la începutul secolului al Vlll-lea, fugind de persecuţiile religioase din Iran. Legenda spune că au trimis o delegaţie la conducătorul ţinutului, cerând permisiunea de a se stabili aici. Drept răspuns, acesta le-a trimis o corabie plină ochi cu apă, arătându-le în acest fel că ţinutul era neîncăpător. Căpetenia parşilor a trimis înapoi corabia cu o frunză plutind pe apă! Suveranul local a fost atât de impresionat de spiritul subtil şi înţelepciunea gestului, încât a consimţit. Endogamia strictă şi obligaţia de a nu se converti au păstrat puritatea şi exclusivitatea religioasă şi rasială a parşilor, dar cultura lor a fost în întregime indianizată: vorbesc limba *gujarat,* poartă îmbrăcăminte indiană şi au adoptat şi perfecţionat arta culinară indiană. Comunitatea parşilor este acum concentrată în Mumbai, oraş în care au contribuit din plin la viaţa industrială, comercială, economică şi culturală.
Primele semne ale activităţii umane în India sunt picturile din *peştera Bhimbetka* din centrul ţării, datând din perioada mezoliticului. Valea fertilă a Indusului este cea care a dat naştere, în jurul anilor 3000 î.H., primelor

aşezări omeneşti la *Mohenjodaro* şi *Harappa.* aflate pe teritoriul Pakistanului de azi. Ruinele acestor oraşe dovedesc existenţa unei civilizaţii uimitor de bine dezvoltate şi avansate, bazate pe agricultura sedentară şi creşterea animalelor. Ridicate doar puţin mai târziu decât cele dintâi oraşe ale lumii, cele din Mesopotamia, acestea erau modele de arhitectură urbană, aveau drumuri pavate, case de cărămidă bine construite, grânare, băi publice şi chiar sistem de canalizare. Locuitorii lor foloseau bani, făceau comerţ şi au elaborat o scriere nedescifrată încă.
Arienii au fost primii invadatori veniţi în India prin legendara *trecătoare Khyber,* în jurul anilor 1500 Î.H. Copleşite de hoardele călări ale păstorilor nomazi din Asia Centrală, triburile *dravidiene* locale din Valea Indusului au migrat în sudul *Vindhyas-u\u\,* răspândind treptat civilizaţia lor de-a lungul Indiei peninsulare. Acesta a fost un caz de triumf absolut al celor învinşi asupra celor victorioşi - nou-veniţi au adoptat agricultura sedentară şi stilul de viaţă al localnicilor şi au înfiinţat mici comunităţi săteşti în *Punjab.*
Arienii au adus cu ei calul, limba *sanscrită* şi propria religie. Toate trei au jucat un rol fundamental în modelarea culturii indiene. Războinicii călări au facilitat rapid răspândirea culturii ariene în India de nord şi au permis întemeierea unor imperii uriaşe. Limba sanscrită este baza şi factorul unificator al majorităţii limbilor indiene. Religia ariană, cu panteonul ei de zei şi zeiţe şi cu tezaurul ei de legende şi mituri, a devenit temelia religiei *hinduse* şi cel mai important numitor comun al culturii indiene.
Arienii au produs o tradiţie bogată. Au compir. imnurile celor patru Vede. marile poeme filozofice **cari»** constituie esenţa gândirii hinduse. Aşa cum spiituiii laureatul Premiului Nobel, Rabindranath Tagoru, "lin nurile sunt testamentul poetic al reacţiei populnn IM
.' i

minunea şi fiorul existenţei... Un popor cu o imaginaţie viguroasă şi nesofisticată s-a trezit în chiar zorii civilizaţiei cu sentimentul misterului etern al vieţii". Stilul de viaţă sedentar a dat naştere chiar de la început unor forme de guvernare şi modele sociale complexe. Această perioadă a fost martora evoluţiei sistemului de castă şi a apariţiei regatelor şi republicilor. Se consideră că evenimentele descrise în două din cele mai mari poeme epice indiene, *Ramayana* şi *Mahabharata.* au avut loc în jurul anilor 1000-800 Î.H. *Mahabharata* prezintă rivalitatea dintre conducători vecini care încearcă, fiecare, sâ-şi lărgească domeniul prin războaie sau alianţe. Procesul a culminat cu înfiinţarea unor largi imperii care au ocupat întreaga câmpie indo-gangetică.

Secolul al Vl-lea Î.H. a constituit o perioadă de mari frământări sociale şi intelectuale. *Mahavira* a fondat religia *jainistă.* iar *Gautama Buddha* a atins iluminarea. Cele doua religii au propovăduit non-violenţa faţă de toate creaturile vii, toleranţa şi auto-disciplina, valori care au devenit pietre de temelie ale etosului indian. Mai târziu, călugării buddhişti au început să răspândească religia lor în sud spre Sri Lanka şi în nord-est spre Tibet, China, Japonia, Coreea şi Asia de Sud-Est unde este practicată şi azi. Către sfârşitul secolului al lll-lea î.H., *Chandragupta Maurya* a unificat cea mai mare parte a Indiei de nord în primul mare imperiu indian. Fiul său *Bindusara* a extins imperiul asupra întregului subconti-nent, dând astfel naştere unui concept imperial care a dominat secole de-a rândul aspiraţiile politice. Cel mai important împărat Mauryan a fost *Ashoka cel Mare* (268-231 Î.H.); campaniile sale victorioase au culminat cu anexarea regiunii *Kalinga.* Orissa de azi. Copleşit de ororile războiului, a fost probabil primul conducător victorios care a pus capăt războiului pe câmpul de luptă. Ashoka s-a convertit la buddhism, fără a-l impune şi supuşilor săi. în schimb, a încercat să-i convertească prin

edicte săpate în stâncă în dialectele locale, folosind scrierea post-Harappa numită *brahmi.* O dată cu decăderea imperiului Mauryan, la sfârşitul secolului II î.H., India de Nord a intrat într-o perioadă în care a cunoscut decăderea şi înfiriparea mai multor regate mici. între timp, India de Sud a cunoscut evoluţia a trei dinastii majore: *Chola, Pandya* şi *Chera,* aflate în permanentă confruntare pentru supremaţie. în această perioadă a fost stabilit primul contact cu negustorii-navigatori romani Se spune că Sf. Toma a debarcat în *Goa* în secolul I d.H. şi a înfiinţat o mică comunitate creştină acolo.

Următorul mare imperiu a fost imperiul *Gupta.* în secolele IV şi V. Considerată vârsta de aur a Indiei, această perioadă a cunoscut apariţia formelor de artă clasică. S-au scris tratate erudite, de la gramatică, matematică, astronomie şi medicină, la *Kamasutra.* faimosul tratat de artă a iubirii. Decăderea familiei Gupta a fost grăbită de invazia *hunilor* în nord-est. A urmat o lungă perioadă de instabilitate politică. Accentul pe dezvoltare s-a mutat acum spre sud de *Vindhyas.* La mijlocul secolului al Vl-lea, patru mari regate s-au implicat într-un conflict care a durat aproape şase sute de ani: *Chaluky, Chola, Pallava* şi *Pandya.* în această perioadă s-au pus bazele unei culturi *tamile* distincte, cu scriere şi stiluri de artă şi arhitectură proprii, care a atins apogeul în secolul al Xll-lea, sub domnia familiei *Chola.* Locuitorii regatelor sudice erau navigatori experţi şi, sub conducerea dinastiei Chola, cultura indiană şi hinduismul s-au răspândit în Asia de Sud-Est. în *Kerala.* dinastia *Chera* a găzduit afluxul de negustori arabi care descoperiseră o rută rapidă spre India folosindu-se de vânturile musonice. Unii dintre aceştia s-au stabilit definitiv aici; li s-a permis practicarea liberă a religiei lor; descendenţii acestora sunt astăzi musulmanii din *Moplah* şi *Malabar.* Următorul eveniment cu o semnificaţie deosebită a fost apariţia *Islamului* în partea de nord-vest. Atras de

povestirile despre câmpiile fertile ale Pun/ab-ului şi bogăţia fabuloasă a templelor hinduse, *Mahmud al-Ghazni* a atacat prima dată India în anul 1000. Au urmat alţi invadatori din Asia Centrală. La sfârşitul secolului al XII-lea, *Qutb-ud-din Aibak* a întemeiat aşa-numita *Dinastie Sclavă* la Delhi, punând bazele nucleului *Sultanatului Delhi,* condus de sultani turci şi afgani - *Lodi. Tughlak* şi *Khilji.*

Impactul Islamului asupra culturii indiene a fost inestimabil. Aceasta a influenţat continuu dezvoltarea tuturor domeniilor de activitate - limbă, port, gastronomie, artă, arhitectură şi design urban, obiceiuri şi valori. în schimb, limba invadatorilor s-a modificat prin contactul cu limbile locale, rezultând limba *urdu* care foloseşte scrierea arabă şi limba colocvială *hindustani* care foloseşte scrierea *devanagiri.* Ambele sunt astăzi limbi indiene majore.

Sinteza hinduismului şi islamismului este exemplificată de gândirea a doi mari sfinţi: *Kabir* şi *Nanak.* Mergând pe cultul devoţional hindus *bhakti* şi cultul islamic mistic *sufi,* pe toleranţa hinduismului şi egalitatea propovăduită de islamism, ei au dat sens religiilor care susţineau traiul simplu şi bunul simţ practic. Kabir sublinia unicitatea Divinului în versurile memorabile: "Hari este la est, Allah este la vest; priveşte în inima ta căci acolo îi vei găsi şi pe Karim, şi pe Ram". Adepţii lui Guru Nanak au fondat religia *sikh,* care are o mare aderenţă.

Cel mai important imperiu islamic a fost acela al *Mogulilor,* dinastie afgană fondată de *Babur* la începutul secolului al XVI-lea. Sub conducerea nepotului sau, *Akbar cel Mare* (1562-l605), cultura indo-islamică a atins apogeul toleranţei, armoniei şi dorinţei de cunoaştere. Nobilii de la curtea lui Akbar aparţineau atât credinţei hinduse, cât şi celei musulmane, iar Akbar însuşi s-a căsătorit cu o prinţesa hindusă. A invitat la curtea sa de la *Fathepur Sikh* propovăduitori ai tuturor credinţelor

pentru a dezbate probleme religioase în încăperea special construită pentru asta, *Ibadat Khana.* "Zi şi noapte, oamenii nu făceau altceva decât sa cerceteze şi să investigheze", spunea Badayuni, cel mai acerb critic al lui Akbar; ce altă dovadă ar mai putea dori cineva? Akbar a încercat să consolideze toleranţa religioasă întemeind religia *Din-e-lllah,* un amalgam de credinţe hinduse şi musulmane, dar experimentul nu i-a supravieţuit. Cultura mogulilor a atins apogeul în timpul domniei nepotului său, *Shahjehan.* constructor şi protector al artelor. Shahjehan a mutat capitala la *Delhi* şi a construit incomparabilul *Taj Mahal* la *Agra. Aurangzeb,* ultimul Mogul important, şi-a extins imperiul asupra întregii Indii, cu excepţia vârfului sudic al subcontinentu-lui, în pofida deselor raiduri ale clanurilor *Rajput* şi *Maratha.*

Următorul eveniment de covârşitoare importanţă politică a fost sosirea *europenilor.* Marii navigatori din nord-vestul Europei, *britanicii, francezii, olandezii* şi *portughezii,* au sosit la începutul secolului al XVII-lea şi au înfiinţat centre comerciale de-a lungul coastelor. în anul 1600 un emisar al companiei British East India a vizitat curtea împăratului Mogul, Humayun. Nou-veniţii au devenit curând rivali şi s-au aliat cu conducătorii locali pentru a-şi consolida poziţia din punct de vedere militar. Cu timpul au început să aibă propriile lor ambiţii politice şi au manipulat rivalităţile şi duşmăniile locale în avantajul lor. învingători au fost *englezii* care au instituit supremaţia politică asupra Indiei de est după bătălia de la *Plassey.* din 1757. Treptat, şi-au extins supremaţia asupra întregului subcontinent, fie prin anexări directe, fie prin exercitarea suzeranităţii asupra rajahilor sau nababilor locali.

Spre deosebire de conducătorii străini precedenţi, englezii nu s-au stabilit în India pentru a întemeia un nou imperiu local. în schimb, India a devenit "bijuteria

;'i'i

coroanei" imperiului britanic şi a dat un impuls uriaş revoluţiei industriale incipiente, fumizându-i materie primă ieftină, capital şi o uriaşă piaţă de desfacere. Britanicii au reorganizat India prin sistemul deosebit de dur *Zamindari* care facilita colectarea taxelor pentru a umple cuferele lor cu bani. în anumite regiuni, agricultorii au fost obligaţi să treacă de la agricultura de tip individual la cea practicată în scop comercial, cum s-a întâmplat cu culturile de indigo, iută, ceai şi cafea. Astg a avut drept rezultat foametea inimaginabilă care s-a abătut asupra Indiei în mai multe rânduri.
în 1857, necazurile adunate timp de un secol au dus la izbucnirea *Răscoalei cipailor* - indienii din armata engleză. Aceasta a dat semnalul unei revolte spontane în care prinţii, aristocraţii din provincii şi ţărănimea s-au adunat în jurul ultimului împărat mogul, *Bahadur Shah.* şi s-au ridicat la luptă împotriva englezilor. Răscoala a fost înăbuşită în sânge.
Dar imperiul britanic conţinea în el însuşi germenii auto-distrugerii. Pentru a facilita transportul materiei prime de export spre porturile indiene, englezii au construit o vastă reţea de căi ferate în toată ţara, ceea ce a a facilitat cristalizarea ideii indiene de unitate prin reducerea distanţelor dintre oameni. Fiind imposibil pentru o mână de străini să administreze o ţară atât de întinsă, s-a început crearea unei elite locale care să-i ajute; în acest scop au înfiinţat un sistem de învăţământ care a familiarizat inteligheţia locală cu valorile sociale şi intelectuale ale Vestului. Ideile de democraţie, libertate individuală şi egalitate erau în contradicţie cu principiile imperiului şi au generat mişcarea de eliberare promovată de gânditori ca *Raja Rammohan Roy, Bankin Chandra* şi *Vidyasagar.* După eşecul răscoalei din 1857, conducerea mişcării de eliberare a trecut în mâinile acestei clase, iar in 1885 s-a format *Congresul Naţional Indian.* Conceptul

filozofic de Unitate Naţională a fost şi el modelat în focul luptei împotriva opresorului străin.
La începutul acestui secol, mişcarea de eliberare a ajuns până la omul obişnuit, needucat, prin intermediul mişcării *Swadesh,* lansate de lideri ca *Bal Gangadhar Tilak* şi *Aurobindo Ghose.* Dar deplina mobilizare a maselor pentru a deveni o forţă invincibilă a avut loc o dată cu intrarea în scenă a unuia dintre cei mai remarcabili şi charismatici conducători din secolul XX şi poate din istorie.
Mohandas Karamchand Gandhi era avocat şi îşi făcuse studiile de drept în Anglia. în Africa de Sud câştigase experienţă politică, organizând comunitatea indiană de acolo pentru lupta împotriva viciilor sistemului de apartheid. în timpul acestei lupte, a elaborat noua tehnică a revoltei non-violente pe care a numit-o *satyagraha* (căutarea paşnică a adevărului şi dreptăţii). Devenea astfel moştenitorul vechilor tradiţii ale lui Gautama Buddha, Mahavira Jain şi împăratului Ashoka. Mai târziu i s-a dat numele de *Mahatma.* adică Marele Suflet. Gandhi, el însuşi un hindus devotat, a îmbrăţişat filozofia morală a toleranţei, înfrăţirii între religii, non-vio-lenţei *(ahimsa)* şi traiului simplu. A adoptat un stil de viaţă auster conform tradiţiei indiene, câştigându-şi o largă popularitate care l-a transformat în liderul incontestabil al Congresului. După cum spunea Jawaharlal Nehru, "el a fost curentul de aer proaspăt care ne-a trezit şi ne-a făcut să respirăm adânc" şi a revitalizat mişcarea de eliberare.
Sub conducerea sa, Congresul a lansat o serie de mişcări de masă - *Mişcarea de Necooperare* din 1912-l922 şi *Mişcarea Civilă de Neascultare* din 1930. Ultima a fost rezultatul faimosului *marş al sării,* când Gandhi a înfierbântat imaginaţia naţiunii conducând un grup de adepţi de la *ashram-u*\ său din Sabarmati, pe o distanţă de 200 mile, până în satul Dandi de pe coasta

de vest, pentru a extrage sare din apa mării într-un gest simbolic de violare a legii britanice.
Acestea au fost mişcări populare la care au participat cu mare avânt oameni din toate clasele şi din toată India. Femeile au jucat şi ele un rol activ în această luptă: *Sarojini Naidu. Anina Asaf Aii* şi *Bhikaji Coma,* ca să numim doar câteva, au inspirat milioane de alte femei pentru a face primul pas pe drumul emancipării şi egalităţii. în august 1942 a fost lansată mişcarea *Afară din India.* "Vreau eliberarea imediată, în această noapte chiar, înainte de venirea zorilor dacă s-ar putea... Vom elibera India sau vom muri în această încercare, dar nu vom trăi să vedem perpetuarea sclaviei noastre!" a declarat Mahatma în momentul în care englezii au recurs la reprimarea brutală a revoltei non-violente *satyagraha.* Devenise evident că englezii nu vor putea menţine imperiul decât cu un preţ enorm. La sfârşitul celui de-al doilea război mondial au iniţiat o serie de modificări constituţionale spre a transfera puterea statului suveran indian. Pentru prima şi poate singura dată în istorie, întreaga putere a unui imperiu "în care soarele nu apunea niciodată" a fost copleşită de forţa morală a unui popor înarmat doar cu idealuri şi curaj.
India şi-a dobândit *Independenţa* la 15 august 1947. Dând glas sentimentelor naţiunii, cel dintâi premier al ţării, *Pandit Jawaharlal Nehru,* a spus: "Cu mulţi ani în urmă ne-am dat întâlnire cu destinul, iar acum a venit vremea să ne ţinem făgăduiala, poate nu în totalitate, dar în orice caz substanţial. Când ceasul va bate miezul nopţii şi toată lumea va dormi, India se va trezi la viaţă şi libertate. Vine un moment, doar arareori în istorie, când părăsim vechiul pentru a îmbrăţişa noul, când se încheie o epocă şi când sufletul unei naţiuni, multă vreme oprimat, se regăseşte pe sine. Punem capăt unei perioade nefericite, iar India se redescoperă acum din nou".

Progresul şi triumful mişcării de eliberare indiene a fost unul din cele mai semnificative procese istorice ale secolului XX, cu repercusiuni dincolo de consecinţele sale politice imediate. în ţară, acest proces a iniţiat reorganizarea puterii politice, sociale, economice. în context internaţional, a fost lovitura mortală dată imperiului britanic care a schimbat faţa pământului.
De-a lungul istoriei sale, India a absorbit şi modelat, pentru a o potrivi nevoilor ei, cea mai bună dintre civilizaţiile cu care a venit în contact. încă o dată, o naţiune neexperimentată a demonstrat maturitatea şi înţelepciunea tradiţiilor sale străvechi şi justeţea revendicării sale, care nu se opunea poporului sau civilizaţiei britanice ori Vestului, ci dominaţiei imperiale. India a ales să rămână între naţiunile Commonwea/f/7-ului. A adoptat sistemul britanic al parlamentarismului democratic şi a păstrat structurile şi instituţiile juridice, administrative, de apărare şi educaţionale înfiinţate de britanici. Astăzi India este cea mai largă democraţie a lumii.
Constituţia Indiei, adoptată pe 26 ianuarie 1950, când a devenit *Republică,* protejează poporul împotriva oricărei forme de discriminare pe motiv de rasă, religie, credinţă sau sex; garantează libertatea de vorbire, expresie şi credinţă, adunare sau asociere, migrare, achiziţionare de proprietăţi şi alegere a ocupaţiei, schimbul liber.
Parlamentul indian are două Camere: *Rajya Sabha,* sau Consiliul de Stat, şi *Lok Sabha,* sau Camera Reprezentanţilor. Prima este formată din 250 de membri, cei mai mulţi aleşi, câţiva numiţi de Preşedinte, şi este condusă de un vice-preşedinte. Cea de-a doua are în componenţă 544 membri aleşi din statele şi teritoriile unionale. Legislaţia trebuie aprobată de ambele Camere. Preşedintele este şeful statului şi este numit prin votul unui colegiu electoral alcătuit din membri ai ambelor Camere şi ai legislativelor statelor componente. Primul-

ministru este şeful guvernului şi liderul partidului majoritar din *Lok Sabha.* Preşedintele numeşte miniştrii la propunerea acestuia.
Membrii Adunărilor Legislative statale, sau *Vidhan Sabha,* sunt aleşi prin vot universal. Fiecare stat are un ministru care este liderul partidului majoritar din adunarea legislativă. Alegerile sunt supervizate de Comisia Electorală, organism independent. Magistratura independentă este garantul şi interpretul Constituţiei, iar Curtea Supremă este cel mai înalt tribunal, superior înaltelor Curţi Statale. Un executiv independent, Serviciul Indian al Administraţiei, implementează politica guvernului în mod liber şi corect. Admiterea în acest serviciu se face prin examene anuale, deschise tuturor.
Obţinerea independenţei nu a fost decât primul pas în crearea unei naţiuni moderne. Jawaharlal Nehru a exprimat această idee foarte clar: "Vorbim despre libertate, dar azi libertatea politică nu ne duce prea departe fără libertate economică. într-adevăr, nu există libertate pentru un om care moare de foame sau pentru o ţară săracă." Dezvoltarea economică şi dreptatea socială sunt priorităţile guvernului indian.
Rolul de avangardă jucat de India pe plan mondial în lupta împotriva colonialismului i-a dat dreptul să devină conducătorul moral al lumii a treia în lupta pentru pace internaţională, egalitate şi dreptate. Refuzând să se lase atrasă în politica periculoasă de confruntare a marilor puteri rivale, India a fost motorul iniţierii mişcării de nealiniere, în 1961. Nealinierea nu înseamnă neutralitate, ci o abordare principială a problemelor internaţionale. în consonanţă cu spiritul mişcării, India a căutat întotdeauna să aibă relaţii bilaterale strânse şi de cooperare, la toate nivelurile, atât cu ţările capitaliste, cât şi cu cele din blocul socialist, dar şi cu ţările nealiniate. Importanţa nealinierii nu s-a diminuat în perioada post-URSS, dar mişcarea a trebuit să-şi redefinească perspectiva în

contextul polarizării crescânde a naţiunilor dezvoltate din Nord şi a celor în curs de dezvoltare din Sud. Scopul principal al mişcării actuale este afirmarea independenţei Sudului împotriva hegemoniei Nordului şi rezistenţa la presiunile politicii intervenţioniste de condiţionare a asistenţei.
La Conferinţa Naţiunilor Unite asupra Mediului şi Dezvoltării, India a afirmat cu putere poziţia statelor din sud, potrivit căreia problemele de mediu nu pot fi abordate în absenţa problemelor economice şi de dezvoltare. Evidenţiind faptul că naţiunile dezvoltate consumă disproporţionat de mult resursele pământului şi dau naştere celei mai mari poluări industriale, India s-a alăturat ţărilor în curs de dezvoltare insistând pe ideea suveranităţii naţionale totale asupra resurselor naturale şi a cerut o compensaţie pentru restrângerea dezvoltării economice, în vederea păstrării bunurilor în interesul supravieţuirii globale, dat fiind că resursele ţărilor din fostele colonii au fost dur şi iraţional exploatate de puterile coloniale care, astfel, le-au protejat pe ale lor.
Prestigiul internaţional de care se bucură India i-a dat posibilitatea să capete rolul conducător în iniţiative multilaterale pentru găsirea soluţiilor la unele din problemele critice ale contemporaneităţii: dezarmarea nucleară, apartheidul, drepturile poporului palestinian, protecţia mediului şi evoluţia unei ordini economice internaţionale juste. Respectul reciproc şi cooperarea au stat şi stau la baza relaţiilor Indiei cu ţările vecine.
Asociaţia Asiei de Sud pentru Cooperare Regională (SAARC), fondată în decembrie 1985, constituie un forum important pentru promovarea cooperării regionale între cele şapte state membre: Bangladesh, Bhutan, India, Maldive, Nepal, Pakistan şi Sri Lanka. SAARC se bazează pe principiile egalităţii suverane, integrităţii teritoriale, independenţei politice, avantajului reciproc şi neamestecului în treburile interne ale altor state. De-

clararea de către Naţiunile Unite a Oceanului Indian ca zonă a păcii, idee pe care India a susţinut-o permanent, este alt pas în direcţia păcii şi stabilităţii în zonă.
Autoritatea morală investită în India ca urmare a poziţiei sale anticoloniale i-a dat dreptul să joace un rol important în toate forumurile internaţionale, inclusiv în cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite, în efortul de a eradica toate formele de exploatare din lume.

Respectul faţă de natură -parte esenţială a modului de viaţă indian

Interesul faţă de mediul înconjurător a devenit astăzi o obsesie planetară. Dar respectul pentru mediul înconjurător a fost, încă din timpuri imemoriale, parte integrantă a felului de viaţă indian, bazat pe convingerea că omul trebuie să fie recunoscător Naturii pentru dărnicia ei.
Primele religii tribale erau animiste, venerând copacii, pădurile, munţii, fie ca spirite, fie ca sălaşuri ale spiritelor. Tradiţiile vedice ale arienilor venerau personificările elementelor naturii: *Surya* - zeul Soarelui, *Vayu* - zeul Vânturilor, *Agn*\ - zeul Focului şi *Garuna* - zeul Mării. Mai târziu, *munţii Himalaya* au fost veneraţi ca lăcaş al zeilor; numeroase locuri sfinte şi temple dau formă tangibilă vastului tezaur de mituri şi legende ale panteonului hindus. Unul din cele. mai importante temple de aici este cel din *peştera Amarnath,* situată deasupra zăpezilor, în *Kashmir.* în interior, o stalactită de gheaţă, considerată *lingă,* simbolul falie al zeului *Shiva,* creşte şi descreşte o dată cu fazele lunii. în august, milioane de pelerini înfruntă muntele pentru a intra în peşteră.
Hinduşii se închină de asemenea forţelor dătătoare de viaţă din râuri şi mări. Conform legendei, zeiţa *Ganga* a coborât pe pământ să îl pedepsească pe regele *Bhagirath.* Credincioşii merg kilonietri întregi pentru a se scălda în apele gheţarului *Gangotri,* izvor al râului *Bhagirathi.* Cel mai sfânt loc de cult din India oslo

VVr

templul zeului *Badri Narayan* sau *Vishnu.* lângă *Alaknanda.* cel de-al doilea râu care izvorăşte din *Gangotri.* Cele două râuri se unesc la *Devaprayag* şi formează fluviul *Gange,* iar cele două oraşe sfinte *Rishikesh* şi *Hahdwar* marchează locul de unde începe coborârea lui în câmpie. Scufundarea în apele sfinte ale Gangelui în *Varanasi* (Benares) îndepărtează toate păcatele şi este obligatorie pentru toţi credincioşii.
Sunt o mulţime de legende şi locuri de pelerinaj referitoare la marile fluvii, cântate de poeţi din cele mai vechi timpuri. Ele au jucat un rol crucial în istoria subcontinentului, fiind sursă de irigaţie şi cale de transport sau comercială. Astăzi multe din aceste fluvii sunt folosite în irigaţii şi producerea de energie. Jawaharlal Nehru le-a numit "noile temple ale Indiei".
în *Rig Veda* există un imn deosebit de frumos închinat lui *Aranyani.* înşelătorul spirit al *pădurilor,* care exemplifică simbioza dintre om şi natură, caracteristică gândirii indiene din faza de început. *Banianul,* simbol naţional, este considerat sacru pentru *Vishnu.* Din cauza longevităţii şi modului de formare a rădăcinilor - din ramurile care se apleacă până la pământ - este simbolul nemuririi. *Pippalul* (varietate de smochin) şi *tulsi* (busuioc) sunt de asemenea considerate de către hinduşi plante sacre. Se spune că Buddha a atins starea de iluminare sub copacul sacru *Bodhi. Lotusul,* simbol naţional, este respectat ca piedestal al zeiţei *Lakshmi; o floare de lotus* care răsare din buricul lui *Vishnu* este lăcaşul lui *Brahma.* O floare de lotus răsturnată încununează domurile multor monumente islamice. împăraţii moguli erau mari iubitori de natură. Ei au cerut artiştilor plastici să picteze în detaliu plante, păsări, animale. Cele mai apreciate lucrări aparţin lui *Ustad Mansur.* artist care a trăit la curtea împăratului *Jehangir.* Jehangir şi fiul său, *Shahjehan,* au construit grădini minunate cu copaci, flori, tufişuri şi râuleţe, în stil mogul. Pictura mogulă pune

accentul pe detaliul de natură care se regăseşte şi în arhitectura islamică. Marmura cu inserţii de pietre semi-preţioase reprezentând ansambluri florale atât de delicate încât îţi taie respiraţia decorează *Taj Mahal-u*\ şi alte clădiri mogule.
Societatea vedică interzicea uciderea *vacilor,* considerate un bun valoros într-o economie agrară; ulterior, interdicţia a căpătat conotaţii religioase. Multe animale şi păsări sunt venerate ca vehicule ale zeilor şi zeiţelor: *Nandi.* taurul cu cocoaşă, este încălecat de zeul *Shiva:* soţia lui, zeiţa *Durga.* călăreşte un *tigru; Sarawati:* zeiţa studiului, pluteşte pe o *lebădă, păunul* îl poartă pe *Kartikeya,* zeul războiului, şi chiar umilul *şobolan* este încălecat de populârul *Ganesha,* cel cu cap de elefant. *Maimuţele* sunt venerate ca descendenţi ai lui *Hanuman,* devotatul discipol al lui *Rama,* avatar al lui *Vishnu* şi erou al poemului epic, *Ramayana. Şerpii* îl însoţesc pe *Shiva,* iar miticul şarpe *Shesha,* cu şapte capete, îl protejează pe *Vishnu.* în timpul sărbătorii *Nag Panchmi,* într-un sat anume din sudul Indiei, sătenii prind şerpi uriaşi cu mâinile goale, îi îmbunează cu lapte şi îi venerează; ciudat, dar şerpii, altfel periculoşi, nu îi muşcă pe adoratorii lor! Religiile *jainistă* şi *buddhistă* propovăduiesc non-violenţa *(ahimsa)* faţă de toate creaturile vii, iar călugării şi călugăriţele jainiste mătură poteca pe care merg şi poartă fâşii de muselină peste gură ca să nu calce sau să înghită, respirând, vreo minusculă formă de viaţă.
Un exemplu relevant al acestei profunde veneraţii a naturii este comunitatea *Bishnoi,* care trăieşte la marginea deşertului *Thar.* îşi iau numele de la cele douăzeci şi nouă *(Bishnoi)* de principii ale credinţei lor, propovăduite cu cinci secole în urmă de sfântul *Jambaji.* Acestea interzic vânătoarea, tăierea copacilor şi chiar înlăturarea ramurilor dintr-un copac viu. Preoţii *bishnoi* hrănesc animalele sălbatice şi păsările din jurul templelor în

fiecare dimineaţă cu boabe şi seminţe dăruite de săteni; pământurile lor sunt adevărate sanctuare unde gazelele, raţele sălbatice şi cerbii *cinkara* sunt atât de prietenoşi, încât mănâncă din palma omului. *Bishnoii* au mare grijă de mediul înconjurător, în special de păşuni, lacuri şi de crângurile din jurul templelor sacre. Punând semnul egalităţii între venerare, pe de o parte, şi slujirea comunităţii şi protejarea mediului înconjurător pe de altă parte, îşi petrec una din sărbătorile religioase asanând lacul *Jambasar* şi depozitând nămolul preţios pe dealurile învecinate. Ca rezultat al acestei munci de rutină, zona lor a scăpat de efectele dezastruoase ale secetei din 1987, una din cele mai severe în secolul nostru, când lacurile lor erau singurele care aveau puţină apă. O întâmplare adevărată ilustrează devotamentul lor nemaiîntâlnit fată de natură. Când conducătorul local şi-a trimis oamenii să taie copacii din satul *Khedali,* în anul 1730, sătenii s-au legat de trunchiuri pentru a-i salva; fără să-i ia în seamă, tăietorii şi-au făcut datoria, astfel că la sfârşitul zilei, sute de bărbaţi şi femei *bishnoi* zăceau morţi lângă copacii pe care îi iubiseră!

Această dragoste faţă de natură se reflectă azi în politica guvernului de protecţie a mediului înconjurător. în timpul mandatului prim-ministrului Indira Gandhi, s-a decis că planificarea ecologică integrală. este unul din elementele necesare dezvoltării armonioase şi susţinute, în acest scop, Acordul de Conservare a Pădurilor încearcă să regenereze habitatul natural în care se dezvoltă ecosisteme complexe de plante şi animale. în 1983 a fost formulat Planul de Acţiune Naţională pentru Flora şi Fauna Sălbatică. Există acum 74 de parcuri naţionale, peste 414 rezervaţii naturale şi 35 de grădini zoologice, acoperind o suprafaţă de 140.285 de kilometri pătraţi. în Kashmir, *Dachigam* este ultimul refugiu al *cerbului de Kashmir. Capra neagră, antilopa, lupul* şi *vulpea* se plimbă nestingherite prin Parcul Naţional din

deşertul *Thar.* Ultimele exemplare de *lei asiatici* îşi urmăresc prada în pădurea *Gir* din Gujarat. în 1973, parcul *Corbett,* de la poalele munţilor Himalaya, din Uttar Pradesh, a fost locul de naştere al proiectului *"Tigru".* Tigrii erau pe cale de dispariţie din cauza vânătorii şi a distrugerii nemiloase a habitatului lor natural. Eforturile concertate ale guvernului indian şi ale Fondului Internaţional pentru Flora şi Fauna Sălbatică au dus la regenerarea acestor feline. Tigrii trăiesc de asemenea în parcurile naţionale *Kanha* din Madhya Pradesh, *Ran-thambhor* din Rajasthan, în rezervaţiile naturale din *Bengal, Bandipur* din Karnataka şi *Periyar* din Kerala. Ultimele două, împreună cu parcul naţional *Kaziranga* din Assam, sunt patria *elefantului asiatic.* Ultima este singura rezervaţie naturală care adăposteşte *rinocerul cu un singur corn.* pe cale de dispariţie. Alte două specii de rinocer au dispărut în ultimul secol. Tot pe cale de dispariţie este şi *cataral sălbatic* din *Rann of Kutch* şi *marea dropie indiană.*

Necesitatea de a proteja mediul natural este mai urgentă şi mai acută decât imperativul de a salva animalele pe cale de dispariţie. Cu două mii de ani în urmă, *deşertul Thar* era acoperit cu *păduri* tropicale; la începutul secolului, întregul subcontinent era împădurit din abundenţă. Dar presiunea exercitată de populaţie, exploatarea în scop comercial, fără discernământ, şi factorii naturali au distrus pădurile şi au lăsat golaşi versanţii muntoşi. Despăduririle au produs schimbări climaterice, diminuând cantitatea anuală de precipitaţii şi permiţând extinderea exagerată a zonei deşertice. Dispariţia pădurilor permite erodarea masivă a solului. O singură ploaie poate cauza alunecări de teren pe un întreg versant muntos, provocând astfel blocarea râurilor şi inundaţii catastrofale. Organizaţii guvernamentale şi non-guvernamentale se implică activ în remedierea acestei situaţii. Actul de Conservare a Pădurilor, aprobai

în 1980, stipulează folosirea pădurilor doar în anumite scopuri şi previne degradarea lor. între 1990 şi 1991, 744.000 ha au fost împădurite, iar din aprilie până în noiembrie 1991 au fost împădurite 881.000 ha. Programe de împădurire şi, în general, de silvicultură sunt implementate cu ajutorul comitetelor săteşti. Cooperative locale de silvicultori organizează cursuri asupra importanţei păstrării pădurilor, implicând astfel comunitatea în acţiuni de selectare, plantare şi protejare a copacilor. Există chiar şi un festival naţional de plantare a copacilor, *Van Mahotsav.*

Reziduurile urbane şi industriale au poluat fluviile. Nici *Gangele* nu a fost cruţat, flora şi fauna acvatică fiind serios afectate. O comisie centrală se ocupă de poluarea mediului prin Actele de Prevenire a Poluării apelor şi aerului. Recent, s-a înfiinţat Autoritatea Centrală a Gangelui pentru a curăţa fluviul.

De-a lungul secolelor, pământul Indiei, munţii şi pădurile au adăpostit o civilizaţie de o bogăţie şi maturitate uimitoare. Numai timpul va spune dacă guvernul şi poporul acestei civilizaţii vor putea readuce comorile naturale incomparabile ale Indiei la starea iniţială de puritate şi sacralitate.

Repere monografice

Aşezare: India se află în sudul Asiei. Este separată de restul continentului prin lanţul munţilor Himalaya şi este înconjurată de: Golful Bengal (la est), Oceanul Indian (la sud) şi marea Arabiei (la vest).

Vecini: Pakistan, Afganistan, China, Nepal, Bhutan, Myanmar şi Bangladesh.

Suprafaţă: 3,3 milioane km pătraţi; măsoară 3.214 km de la nord la sud şi 2.933 km de la est la vest.

Frontiere: 15.200 km pe uscat şi 7.516 km de litoral.

Ora locală: GMT + 5 1/2 ore (ora Bucureştiului + 3 1/2 ore)

Populaţie: peste 950 milioane locuitori

Componenţă rasială şi etnică: toate cele cinci tipuri rasiale principale (australoid, mongoloid, negroid, caucazian şi semit) sunt reprezentate; poporul indian este alcătuit dintr-un amestec de rase.

Comunicaţie: 18 limbi principale şi circa 850 dialecte. 11 din cele 18 limbi principale sunt vorbite, fiecare, de peste 25 milioane de oameni; *hindi,* limba oficfali, este vorbită e circa 45 % din populaţie; *englsZS* este, de asemenea, foarte uzitată.

Procent de alfabetizare: peste 52 %.

Religii principale: hinduism, islamism, creştinism, sikhism, buddhism, jainism, zoroastrism, iudaism şi altele.
Formă de guvernământ: democraţie parlamentară; vârsta minimă de vot este de 18 ani.
For legislativ: parlament bicameral; cei 250 de membri ai Camerei Superioare *(Rajya Sabha)* sunt aleşi de Adunările celor 25 de state, pentru un mandat de 6 ani, pe baza reprezentării proporţionale; membrii Camerei Inferioare *(Lok Sabha)* sunt aleşi direct, prin vot universal, o dată la 5 ani.
Şeful statului: preşedintele, ales pe 5 ani de un colegiu electoral alcătuit din membrii parlamentului şi ai legislativelor tuturor statelor; actualul preşedinte al Indiei este Dr. Shanker Dayal Sharma.
Conducătorul guvernului: primul-ministru, care beneficiază de sprijinul majorităţii din Camera Inferioară a parlamentului. Premierul actual este H. D. Deve Gowda.
Justiţie: Curtea Supremă, total independentă, este cel mai înalt for juridic, cel care veghează şi interpretează Constituţia; fiecare stat are propria sa înaltă Curte.
Drepturi fundamentale: Constituţia garantează fiecărui cetăţean drepturile universal acceptate: dreptul la viaţă şi la liberă exprimare, alegerea ocupaţiei, practicarea religiei proprii, dreptul de proprietate etc.
[1]
Alegeri: au loc la intervale regulate de timp, sub supravegherea unei Comisii Electorale Independente; numărul total al votanţilor înregistraţi la ultimele alegeri, cele din iunie 1996, a fost de aproximativ 600 de milioane.
Structură administrativă: ţara este împărţită în 25 de state şi şapte teritorii unionale; fiecare stat îşi alege, prin

vot universal, propria sa adunare legislativă şi are propriul său guvern, precum şi o înaltă Curte de Justiţie; Constituţia delimitează jurisdicţia unională de cea a statelor; disputele sunt rezolvate de Curtea Supremă.
Capitala: New Delhi.
Zile Naţionale:
- 15 august: Ziua Independenţei - marchează ieşirea Indiei din componenţa imperiului Britanic (în 1947)
- 26 ianuarie: Ziua Republicii - marchează intrarea în vigoare a Constituţiei Republicii (în 1950)

Indieni laureaţi ai Premiului Nobel:
- Rabindranath Tagore, pentru literatură, în 1913
- CV. Raman, pentru fizică, în 1930
- Hargobind Khorana, pentru medicină, în 1968
- Maica Tereza, pentru pace, în 1979
- S. Chandrasekhar, pentru fizică, în 1983.

Simboluri naţionale:
- *Stema.*

Stema naţională a Indiei reproduce capitelul cu lei al coloanei ridicate în Sarnath de împăratul Ashoka. Coloana marca locul în care Buddha a propovăduit cartea sfântă a păcii şi a eliberării în cele patru colţuri ale universului. Stema naţională este astfel un simbol al reafirmării de către India contemporană a legământului străvechi întru pace şi voinţă de bine. Cei patru lei, simbolizând puterea curajul şi încrederea, se află pe o abacă circulară. Abaca este înconjurată de patru animale mai mici, păzitorii celor patru zări: leul pentru miazănoapte, elefantul pentru răsărit, calul pentru miazăzi şi taurul pentru apus. Abaca se sprijină pe un lotus în plină floare, reprezentând izvorul vieţii şi al inspiraţiei creatoare. Inscripţia
?3{i

"Satyameva Jayate" aflată sub stemă în limba *devanagari* înseamnă "numai adevărul triumfă". • *Drapelul*
Drapelul indian simbolizează libertatea. Fostul prim-ministru Nehru l-a numit drapel al libertăţii nu numai pentru poporul Indiei, ci şi pentru toate popoarele lumii. Drapelul este un tricolor orizontal format în proporţii egale din următoarele culori: galben-oranj în partea superioară, alb la mijloc şi verde în partea inferioară. Galbenul simbolizează curajul, sacrificiul şi spiritul de toleranţă; albul reprezintă puritatea şi adevărul; verdele este simbolul credinţei şi al fertilităţii. în centrul fâşiei albe se află o roată albastră, reprodusă după *Dharm Chakra.* roata legii de pe capitelul coloanei din Sarnath. Diametrul său este aproximativ egal cu lăţimea fâşiei albe şi roata are 24 de spiţe.
Pasărea naţională: păunul.
Animalul naţional: tigrul.

CUPRINS

India - o poartă spre eternitate
Fascinaţia unei civilizaţii străvechi..... 5
Delhi - metropola contrastelor..... 21
Jaipur - Oraşul Roz..... 41
Khajuraho - măreţia trecutului..... 67
Varanasi - contactul cu divinitatea..... 85
Bangalore - parfumul sudului..... 109
Mumbai - amprenta modernităţii..... 133
5000 de ani de civilizaţie, 50 de ani de independenţă
Interviu cu Excelenţa sa, Domnul Mani Lai Tripathi, Ambasadorul Indiei în România..... 147
De la Valea Indusului la Independenţă
Istoria poporului indian..... 213
Respectul faţă de natură - parte esenţiala a modului de viaţă indian..... 227
Repere monografice..... 233
Ilustraţii..... 241

Ilustraţiile de pe ultima copertă (de sus în jos):

- Deşertul Thar
- Fluviul Gange
- Palatul din Mysore (interior)
- Templul de aur din Amritsar
- Sculpturi de pe templul Vishwanath din Khajuraho